

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Simon Atelšek

Čebelarsko izrazje od 18. do srede 19. stoletja

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Simon Atelšek

Čebelarstvo izrazje od 18. do srede 19. stoletja

Doktorska disertacija

Mentorica: prof. dr. Irena Orel

Študijski program: Humanistika in družboslovje

Somentorica: doc. dr. Andreja Legan Ravnikar

Področje: Slovenistika

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Ireni Orel in somentorici doc. dr. Andreji Legan Ravnikar za strokovno vodenje in spodbudo pri študiju. Hvala staršem in domačim, da so me na izobraževalni poti podpirali in verjeli vame. Nazadnje hvala Mariji za razumevanje in vso podporo ter našemu Janu, ki je bil v zadnjih mesecih največja motivacija za uspešen zaključek študija.

Izvleček

V disertaciji je predstavljen razvoj čebelarskega izrazja od 18. do srede 19. stoletja. V središču raziskave je predstavitev metodologije raziskovanja starejšega strokovnega izrazja, analiza terminotvornih načinov in oblikovanje zasnove za terminografsko predstavitev starejšega čebelarskega izrazja. V smislu metodološkega pristopa se kaže tudi za raziskave starejšega strokovnega izrazja ustrezen pojmovni način dela in uporaba določenih metodoloških postopkov terminološke vede, ki pa jih je zaradi časovne oddaljenosti predmeta raziskovanja v nekaterih pogledih potrebno prilagoditi. Pri statističnem vrednotenju pojavov pa so dobrodošle tudi korpusne metode in orodja. V zvezi s terminotvornimi načini se potrjuje hipoteza, da je večina izrazja domačega izvora in da prevzeto izrazje iz tujih jezikov predstavlja le manjšino. Med domačimi terminotvornimi načini prevladujejo skladenjski tvorbeni načini, sledijo pa pomenoslovni in besedotvorni tvorbeni načini. Na področju terminografske predstavitve ocenjujemo kot najustreznejšo dvodelno zasnovo slovarja, ki temelji na pojmovnem pristopu in postavlja v ospredje onomaziološki način raziskovanja, ki se zaradi specifik starejšega strokovnega izrazja na določenih mestih dopolnjuje s semaziološkim vidikom.

Ključne besede: starejše čebelarsko izrazje, terminologija, terminotvorje, terminografija, zgodovinsko jezikoslovje

Abstract

The dissertation presents the development of beekeeping terminology from the 18th to the middle of the 19th century. The central part of the research is the presentation of the methodology for researching older terminology, the analysis of term-formation modes, and designing a model for the terminographic presentation of older beekeeping terminology. In terms of methodological approach, the conceptual approach and the use of certain methodological procedures of traditional terminology proves to be appropriate for the research of older terminology, but has to be adjusted in certain aspects because of the research object being distant in time. Corpus methods and tools are also useful in statistical evaluation of phenomena. In relation to term-formation modes, the hypothesis that most of the terminology is of Slovenian origin and that terminology borrowed from foreign languages represents only a minor part has been confirmed. As far as Slovenian term-formation modes are concerned, syntactic formation modes are predominant, followed by semantic and word-formation methods. With regard to terminographic presentation, we consider the two-part design of the dictionary as the most suitable; a design which is based on the conceptual approach and foregrounds onomasiological approach to terminology, which is partly complemented by semasiological approach, due to the special features of the older terminology.

Keywords: older beekeeping terminology, terminology, term-formation, terminography, historical linguistics

KAZALO

1 UVOD.....	13
1.1 Cilji raziskave.....	14
1.1 Metodologija	14
1.2 Zgradba dela.....	15
2 PREGLED ČEBELARSKEGA SLOVSTVA IN ZGODOVINE ČEBELARSTVA NA SLOVENSKEM DO SREDE 19. STOLETJA	16
2.1 Obdobje do srede 18. stoletja	16
2.2 Druga polovica 18. stoletja in vznik razsvetljenske priročniške literature	18
2.3 Prva polovica 19. stoletja	26
2.4 Pregled jezikoslovnih raziskav starejšega slovenskega čebelarkega izrazja	33
3 GRADIVO	37
3.1 Peter Pavel Glavar: <i>Pogovor o čebeljih rojih</i> (1776).....	38
3.2 Janez Goličnik: <i>Antona Janšaja cesarskega čebelarja popolnoma podvučenje za vse čebelarje</i> (1792).....	40
3.3 Peter Dajnko: <i>Čelarstvo, ali celo novi, kratki, popun navuk čelne reje</i> (1831).....	42
3.4 Jurij Jonke: <i>Krajnski čbelarčik, to je: kratko podučenje čebele rediti, in z njimi prav ravnati</i> (1836)	44
3.5 Digitalizacija gradiva	45
3.5.1 Format XML in starejša besedila.....	45
3.5.2 Priporočila TEI	46
3.5.3 Metodologija pretvorbe	47
3.5.4 Korpus Imp	49
3.5.4.1 Podkorpus Čebele	50
4 STAREJŠE STROKOVNO IZRAZJE IN TERMINOLOŠKA VEDA.....	52
4.1 Opredelitev osnovnih pojmov	52
4.1.1 Pojem.....	52
4.1.2 Termin	53
4.1.3 Terminološka veda	56
4.1.4 Terminografija.....	58
4.2 Korpusno jezikoslovje in terminološka veda	59
4.3 Starejše strokovno izrazje in metodologija terminološke vede	61
4.4 Metodologija prepoznavanja in izpisovanja starejšega strokovnega izrazja	64

5 TERMINOTVORJE	71
5.1 Opredelitev terminotvorja	71
5.2 Besedotvorni tvorbeni načini	73
5.2.1 Teoretična izhodišča in opredelitev osnovnih pojmov besedotvorja	73
5.2.1.1 Propozicijski besedotvorni pomen	76
5.2.1.2 Nepropozicijski besedotvorni pomen	77
5.2.1.3 Morfemizacija	78
5.2.2 Analiza besedotvornih tvorbenih načinov	80
5.2.2.1 Prepoznavna tvorjenosti in kriteriji razvrstitve tvorjenk v besedotvorni analizi	80
5.2.2.2 Tipi tvorjenk, ki so zajeti v besedotvorno analizo	81
5.2.2.3 Dvojna tvorba	82
5.2.2.4 Besedotvorni vzorci in njihova terminotvorna vrednost	82
5.2.2.5 Struktura besedotvorne analize čebelarkega izrazja	83
5.2.2.6 Struktura posameznega vnosa	84
5.2.2.7 Samostalniške tvorjenke	85
5.2.2.7.1 Izglagolske tvorjenke	85
5.2.2.7.1.1 Besedotvorni pomen dejanje (De)	85
5.2.2.7.1.2 Besedotvorni pomen vršilec dejanja (Vd) (ž+)	91
5.2.2.7.1.3 Besedotvorni pomen predmet za dejanje (Pd) (ž-)	93
5.2.2.7.1.4 Besedotvorni pomen rezultat dejanja (Rd)	94
5.2.2.7.1.5 Besedotvorni pomen sredstvo dejanja (Sd)	100
5.2.2.7.1.6 Besedotvorni pomen mesto dejanja (Md)	103
5.2.2.7.1.7 Besedotvorni pomen čas dejanja (Čd)	106
5.2.2.7.2 Izsamostalniške tvorjenke	106
5.2.2.7.2.1 Nemodifikacijske tvorjenke	107
5.2.2.7.2.1.1 Besedotvorni pomen stanje (S)	107
5.2.2.7.2.1.2 Besedotvorni pomen nosilec povezave (Np) (ž+)	107
5.2.2.7.2.1.3 Besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave (Pp) (ž-)	112
5.2.2.7.2.1.4 Mesto, kjer je kdo, kaj (Mk)	116
5.2.2.7.2.2 Modifikacijske tvorjenke	117
5.2.2.7.2.2.1 Modifikacijska izpeljava	117
5.2.2.7.3 Izpridevniške tvorjenke	125
5.2.2.7.3.1 Besedotvorni pomen lastnost (L)	125
5.2.2.7.3.2 Besedotvorni pomen nosilec lastnosti (NI) (ž+)	126
5.2.2.7.3.3 Besedotvorni pomen predmet kot nosilec lastnosti (PI) (ž-)	132
5.2.2.7.3.4 Besedotvorni pomen mesto, kjer je kdo, kaj (Mk)	135
5.2.2.7.4 Povzetek tvorbenih vzorcev samostalniških strokovnih izrazov	138
5.2.2.8 Glagolske tvorjenke	141
5.2.2.8.1 Izglagolske tvorjenke	141
5.2.2.8.1.1 Glagolske sestavljenke	141
5.2.2.8.1.1.1 Faznost	142

5.2.2.8.1.1.2 Izražen prislovni pomen v skladenjski podstavi.....	147
5.2.2.8.1.1.3 Neizražen prislovni pomen v skladenjski podstavi	150
5.2.2.8.1.2 Glagolske modifikacijske izpeljanke	154
5.2.2.8.2 Izsamostalniške glagolske tvorjenke	157
5.2.2.8.3 Izpridevniške glagolske tvorjenke	159
5.2.2.8.4 Izmedmetne glagolske tvorjenke (onomatopeje).....	160
5.2.2.8.5 Povzetek tvorbenih vzorcev glagolskih strokovnih izrazov	161
5.2.3 Tvorjenke s sinhrono nerazvidno besedotvorno podstavo	163
5.3 Pomenoslovni tvorbeni načini	165
5.3.1 Vprašanje meje med besedotvornim in pomenoslovnim tvorbenim načinom	167
5.3.2 Struktura analize pomenoslovnih tvorbenih načinov	168
5.3.2.1 Struktura posameznega vnosa	169
5.3.3 Samostalniški strokovni izrazi	169
5.3.3.1 Širjenje in ožjenje pomena	169
5.3.3.1.1 Širjenje pomena	169
5.3.3.1.2 Ožjenje pomena	169
5.3.3.2 Metaforični prenos	173
5.3.3.2.1 Počlovečenje čebele.....	173
5.3.3.2.2 Sorodna funkcija.....	177
5.3.3.2.3 Podobna oblika, izgled, potek dejanja	182
5.3.3.3 Metonimija.....	188
5.3.3.3.1 Panj – čebelja družina v njem.....	188
5.3.3.3.2 Medovita rastlina – rastišče	188
5.3.3.3.3 Medovita rastlina – čas cvetenja.....	189
5.3.3.4 Sinekdoha.....	189
5.3.3.4.1 Del – celota.....	189
5.3.4 Glagolski strokovni izrazi.....	189
5.3.4.1 Širjenje in ožjenje pomena	189
5.3.4.1.1 Širjenje pomena.....	189
5.3.4.1.2 Ožjenje pomena	190
5.3.4.2 Metaforični prenos	193
5.3.4.2.1 Počlovečenje čebele.....	193
5.3.4.2.2 Sorodna funkcija dejanja	194
5.3.4.2.3 Podoben potek dejanja.....	197
5.3.5 Povzetek pomenoslovnih tvorbenih načinov	198
5.4 Skladenjski tvorbeni načini	200
5.4.1 Značilnosti strokovnih besednih zvez.....	201
5.4.2 Delitev stalnih besednih zvez glede na pomensko predvidljivost.....	202
5.4.3 Struktura analize skladenjskih tvorbenih načinov	205
5.4.4 Sestava.....	205
5.4.4.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom.....	205

5.4.4.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra	218
5.4.4.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom.....	219
5.4.4.2.1 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom na levi strani jedra.....	220
5.4.5 Skup	220
5.4.5.1 Pomenski prenos na odvisnem delu stalne besedne zveze	221
5.4.5.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom	221
5.4.5.1.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra	224
5.4.5.1.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom	224
5.4.5.2 Pomenski prenos na jedrnem delu stalne besedne zveze	225
5.4.5.2.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom	225
5.4.5.2.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra	234
5.4.5.3 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom.....	235
5.4.5.3.1 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom na levi strani jedra.....	235
5.4.6 Sklop	235
5.4.6.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom.....	235
5.4.6.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom.....	237
5.4.7 Terminologizirani opisi.....	237
5.4.8 Povzetek skladenjskih tvorbenih načinov	238
5.5 Prevzemanje iz tujih jezikov.....	240
5.5.1 Citatno prevzemanje	241
5.5.2 Kalkiranje	241
5.5.2.1 Samostalniški kalki	241
5.5.2.2 Glagolski kalki	242
5.5.3 Podomačevanje	243
5.6 Izlastnoimensko čebelarsko izrazje – eponimi	244
5.7 S sinhronega vidika netvorjeno čebelarsko izrazje.....	245
5.8 Povzetek terminotvornih načinov	247
6 TERMINOGRAFSKI VIDIK PREDSTAVITVE STAREJŠEGA ČEBELARSKEGA IZRAZJA	249
6.1 Označevalci razlag.....	250
6.2 Zasnova terminografske predstavitve starejšega strokovnega izrazja	254
6.2.1 Mikrostruktura in makrostruktura slovarja starejšega čebelarskega izrazja.....	254
6.2.2 Struktura geselskega članka	256
6.2.2.1 Slovar (1. del): sodobni čebelarski termin – starejši čebelarski izraz.....	257
6.2.2.2 Slovar (2. del): starejši čebelarski izraz – sodobni čebelarski termin.....	268

7 SKLEP	271
8 POVZETEK.....	275
9 SUMMARY.....	278
10 SEZNAM UPORABLJENIH KRAJŠAV	281
11 VIRI	282
12 LITERATURA.....	283

SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Čebelarska besedila v <i>Kmetijskih in rokodelskih novicah</i>	30–31
Preglednica 2: Pregled zgodovine čebelarstva in čebelarskih besedil do srede 19. stoletja	32–33
Preglednica 3: Prvih petdeset besed na seznamu ključnih besed iz podkorpusa čebelarskih besedil v primerjavi s podkorpusedom 18B19A.....	66
Preglednica 4: Tvorbeni vzorci samostalniških strokovnih izrazov	138–139
Preglednica 5: Tvorbeni vzorci glagolskih strokovnih izrazov	161–162
Preglednica 6: Pomenoslovni tvorbeni načini	198
Preglednica 7: Skladenjski tvorbeni načini.....	238
Preglednica 8: Primerjava terminotvornih načinov	247

1 UVOD

V drugi polovici 18. stoletja je pod vplivom razsvetljenskih idej in terezijanskih reform začela v večjem obsegu nastajati priročniška literatura v slovenskem jeziku, ki predstavlja najstarejše vire za strokovno izrazje različnih področij. Starejše strokovno izrazje je bilo predmet več jezikovnozgodovinskih raziskav, ki pa so se večinoma osredotočale na obredno, jezikoslovno, upravno izrazje, medtem ko je strokovno izrazje s področja kmetijstva ostalo še precej neraziskano. V zvezi s tem M. Orožen (1996b: 440) slikovito opozori na »[...] "celine", ki jih je na tem področju treba "prekopati" [...]«.

Kljub temu pa je na podlagi maloštevilnih raziskav vendarle mogoče sklepati, da je osnovno besedje kmetijskih strok v veliki meri praslovanskega izvora, medtem ko je za izrazje ostalih strok iz tega obdobja v večji meri značilno prevzemanje iz tujih jezikov, predvsem iz nemščine (Orožen 1996b: 442). Takšno stanje je po eni strani pričakovano, saj je kmetijstvo stara dejavnost, s katero so se ljudje ukvarjali od nekdaj in je zato tudi osnovno strokovno izrazje zelo staro in so ga avtorji prvih strokovnih besedil le zapisali. Novejše stroke pa niso imele tako izoblikovanega osnovnega izrazja in so zato avtorji pogosteje morali pojem poimenovati na novo. Pri tem so se pogosto zatekali k prevzemanju, kar je tudi razumljivo, saj so nova znanja k nam pogosto prihajala preko prevodov iz tujih jezikov.

Za jezikoslovno raziskavo starejšega kmetijskega izrazja se kaže kot zelo primeren vzorec čebelarstvo izrazje, saj je prav na tem področju do konca 18. stoletja ohranjenega največ gradiva. Namreč že pred letom 1800 sta v slovenskem jeziku nastali dve precej obsežni deli, ki se posvečata izključno čebelarstvu. Da je bilo čebelarstvo pomembna kmetijska panoga tudi v prvi polovici 19. stoletja, kaže dejstvo, da sta v tem obdobju izšla še dva čebelarska priročnika; eden od njiju celo v dveh izdajah.

Predmet raziskave v pričujoči doktorski disertaciji je torej čebelarstvo izrazje do srede 19. stoletja, ko je prišlo v slovenskem jeziku postopoma do uveljavitve enotne knjižne norme. Mejniki so pomembni, ker sta pred tem več kot stoletje v slovenskem jeziku obstajali dve pokrajinski različici slovenskega knjižnega jezika,¹ ki se kažeta tudi na ravni strokovnega izrazja. Tudi v tem oziru se čebelarstvo izrazje izkaže kot zanimivo gradivo za raziskavo in primerjavo med knjižnima različicama, saj Dajnko pripada

¹ Pokrajinski različici slovenskega knjižnega jezika nista enotni obliki knjižnega jezika, temveč se tudi znotraj njih oblikujejo podtipi. V okviru osrednjeslovenske knjižne različice je tako obstajala koroška različica, v okviru vzhodnoslovenske knjižne različice pa knjižna prekmurščina, knjižna kajkavščina in vzhodnoštajerska knjižna različica (Orožen 1996a: 121–122).

vzhodnoštajerski, medtem ko ostali trije avtorji pišejo v osrednjeslovenski knjižni različici.

Drugi razlog za takšno zamejitev raziskovalnega obdobja pa je v pomembnih spremembah v tehnologiji čebelarjenja, ki jih je spodbudila uvedba panjev s premičnim satjem sredi 19. stoletja. Omenjene spremembe so vplivale tudi na strokovna besedila in posredno tudi na strokovno izrazje, saj so hitreje nastajali novi pojmi, ki so terjali nove strokovne izraze, in po drugi strani so pojmi tudi hitreje odhajali v zgodovino in z njimi vred tudi poimenovanja zanje.

Da je jezikoslovna analiza starejšega čebelarskega in kmetijskega izrazja nasploh do srede 19. stoletja pomembna za razumevanje razvoja slovenske terminologije, potrjuje navedba M. Orožen (1996b: 446), ki pravi, »[...] da je prav kmetijska stroka z naravoslovjem v tvorbenem pogledu prva dosegla ustrezno raven in tako bistveno prispevala k uravnoteženemu besedotvornemu terminološkemu razvoju drugih jezikovnih zvrsti slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju«.

1.1 Cilji raziskave

Cilj pričujoče doktorske disertacije je jezikovnozgodovinska raziskava starejšega čebelarskega izrazja od njegovih prvih obsežnejših zapisov v drugi polovici 18. stoletja do srede 19. stoletja. Glavne cilje raziskave tako lahko združimo v tri točke.

a) Predstaviti potrebne prilagoditve terminološke vede za raziskavo starejšega strokovnega izrazja in preizkusiti nekatere metode korpusne terminologije za raziskavo starejšega strokovnega izrazja.

b) Na sinhroni ravni predstaviti terminotvorne načine čebelarskega strokovnega izrazja in zamejiti netvorjeno izrazje. Pri tem je namen oceniti produktivnost posameznih terminotvornih načinov, ki jih obravnavamo v okviru treh tipov, in sicer besedotvorni tvorbeni načini, pomenoslovni tvorbeni načini in skladenjski tvorbeni načini.

c) Predstaviti ustrezno terminografsko rešitev za predstavitev starejšega čebelarskega izrazja v slovarju, ki bo zasnovan na pojmovnem pristopu.

1.1 Metodologija

Disertacija je osnovana na sinhronem metodološkem pristopu, kar pomeni, da kljub temu, da gre za jezikovnozgodovinsko raziskavo, ni v ospredju zanimanja razvoj skozi

daljše časovno obdobje, temveč jezikovni pojavi, ki so razvidni na obravnavani točki v zgodovini jezika.

V prvi fazi zbiranja strokovnega čebelarskega izrazja uporabimo metodo delnega (izbirnega) izpisa, kar pomeni, da so iz gradiva izpisani vsi čebelarski termini, a ne v vsakokratni rabi. Omenjeno ročno metodo zbiranja strokovnih izrazov pa dopolnimo z nekaterimi korpusnimi metodami, ki se v sodobni terminologiji uporabljajo za luščenje terminologije iz strokovnih besedil. Uporaba korpusnih orodij nam omogoča izpeljavo dela raziskave po statistični metodi.

Drugi del disertacije, kjer je predstavljena analiza terminotvornih načinov, je metodološko zastavljena po analitičnem pristopu, kar pomeni, da je izhodišče strokovni izraz in ne toliko proces tvorbe, kar je značilno za sintetični pristop.²

Pri oblikovanju terminografske zasnove zgodovinskega slovarja strokovnega čebelarskega izrazja pa metodološko izhajamo iz tradicionalne terminološke vede, ki jo delno prilagodimo za raziskavo zgodovinskega gradiva. Njeni bistveni poudarki pa vendarle ostajajo nespremenjeni, in sicer je še vedno eno od pomembnih izhodišč pojmovni pristop.

1.2 Zgradba dela

V uvodnem delu disertacije je predstavljen pregled čebelarskega slovstva do srede 19. stoletja in jezikoslovnih raziskav starejšega čebelarskega izrazja. Sledi predstavitev gradiva, proces digitalizacije in vključitev besedil v korpus IMP. V nadaljevanju predstavimo osnove terminološke vede in terminografije ter potrebne prilagoditve v metodologiji, če je predmet raziskovanja časovno oddaljen, torej če gre za raziskave starejšega strokovnega izrazja. Sledi del, v katerem se posvetimo strokovnim izrazom na izrazni ravni, in sicer analiziramo terminotvorne načine in njihovo produktivnost na področju starejšega čebelarskega izrazja. Na koncu predstavimo še izhodišča za terminografsko predstavitev starejšega čebelarskega izrazja.

² O analitičnem in sintetičnem metodološkem pristopu v besedotvorju prim. Šekli (2013: 236–238).

2 PREGLED ČEBELARSKEGA SLOVSTVA IN ZGODOVINE ČEBELARSTVA NA SLOVENSKEM DO SREDE 19. STOLETJA

V pričujočem pregledu je predstavljen razvoj čebelarstva v naših krajih s posebnim ozirom na čebelarska besedila, ki so nastala do srede 19. stoletja. Tovrstni pregled je pomembna predstopnja pri oblikovanju čim bolj reprezentativnega vzorca gradiva, na katerem bo zasnovana raziskava starejšega čebelarskega izrazja. Čeprav se v raziskavi ukvarjamo le s slovenskim čebelarskim izrazjem, smo v pregled vključili tudi besedila v tujih jezikih, ki vsaj v kakšnem delu omenjajo čebelarstvo pri nas. Tovrstna besedila nam seveda ne morejo služiti kot vir strokovnega izrazja, so pa pomembna za razumevanje stopnje razvoja čebelarstva v naših krajih in okoliščin nastanka prvih čebelarskih besedil v slovenskem jeziku. V pregled smo poleg natisnjenih besedil vključili tudi nekatera zasebna pisma in rokopisna besedila, ki iz različnih razlogov niso bila objavljena. Ker je nastanek prvih čebelarskih besedil tesno povezan z razvojem čebelarstva, smo v pregledu na kratko predstavili tudi čebelarsko dejavnost v naših krajih do srede 19. stoletja.

2.1 Obdobje do srede 18. stoletja

Začetki čebelarjenja segajo daleč v zgodovino, ko je človek pobiral med in vosek prosto živečim čebelam v naravi. Da so ljudje lažje našli čebelje družine in pobirali med in vosek, so začeli v drevesa dolbsti luknje, v katere so se ob rojenju naselili roji. Za tovrstni način čebelarjenja, ki je že bil korak naprej od golega ropanja čebeljih družin in je bil značilen za srednji vek, se je uveljavil termin gozdno čebelarjenje. Kljub temu da je bilo gozdno čebelarjenje bolj razvito severno od Drave,³ se domneva, da so takšen način pridobivanja medu in voska poznali tudi v naših krajih, a podrobnejših podatkov o tem ni ohranjenih (Sodobno čebelarstvo II 1958: 25). Naslednja stopnja v razvoju čebelarstva je domače čebelarjenje, ko so si ljudje čebelje družine prinesli domov in jih gojili v prirezanih duplih. Na podlagi podatkov iz urbarjev S. Mihelič (1970: 400) ugotavlja, da so v naših krajih že vsaj v 13. stoletju poznali takšen način čebelarjenja, saj se v tem obdobju že pojavi dajatev v obliki panjev, ne le dajatev v medu in vosku.

³ Na Bavarskem, Češkem in Poljskem so bili gozdni čebelarji združeni v cehom podobna združenja, ki so imela svoje statute z opredeljenimi pravicami in dolžnostmi njenih članov (Sodobno čebelarstvo II, 1958: 29).

Torej so takrat ljudje že gojili čebele ob svojih domovih. Čebelarstvo je še pridobilo na pomenu od 15. stoletja naprej, ko se je na poljih v naših krajih začela pojavljati ajda,⁴ ki je zelo medovita rastlina in je za čebelarstvo pomenila dodaten zagon.

Torej lahko sklepamo, da je bilo čebelarstvo v naših krajih pomembna dejavnost že v srednjem veku, a o tem ni ohranjenih obsežnejših pisnih virov. Za prvi obsežnejši zapis o čebelarstvu v naših krajih štejemo opis Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je v tretji knjigi dela *Slava vojvodine Kranjske* (1689)⁵ na nekaj straneh predstavil tudi čebele in čebelarstvo na Kranjskem. Iz Valvasorjevega opisa v nemškem jeziku je razvidno, da so v tem obdobju čebele že gojili v panjih, narejenih iz desk (t. i. trugah), ki so bili bolj priročni za prenašanje in skladanje v čebelnjake. Ker so bili takšni panji nekoliko bolj hladni, so čebele prezimovali na podstrešjih hiš, spomladi, navadno na cvetno nedeljo, pa so jih prenašali v čebelnjake.⁶ Tam so ostale do jeseni, ko so polnim dvo- in triletnim panjem čebelarji pobrali med in vosek, čebelje družine pa navadno pokončali. Za naslednje leto so tako zazimili le mlade družine in roje. Če je mlada družina oziroma roj imel jeseni veliko medu, so iz panja spodrezali le del medenega satja in tako čebelji družini pustili dovolj hrane, da je prezimila. Torej so že ob koncu 17. stoletja v naših krajih poznali način čebelarjenja, pri katerem je mogoče pobirati med in vosek brez morjenja čebel, kar so učili čebelarški pisci šele ob koncu 18. stoletja. Valvazor pravi, da se je na Kranjskem pridelalo veliko medu, ki se je prodajal tudi v druge dežele, predvsem na Solnograško. V domačih krajih pa se je precej medu porabilo za medico, ki je bila v tistem obdobju zelo priljubljena alkoholna pijača (Valvasor 1689 (III): 454–456).

S konca 17. stoletja je znan še en dokument, ki govori o čebelarstvu pri nas. P. Zaletel (1998: 321) navaja listino iz leta 1691, ki v nemškem jeziku opisuje dogodke na dan sv. Bonifacija (5. junij), ko so podložniki blejskega gospostva iz Spodnjih in Gornjih Gorij v poključke gozdove odpeljali na pašo 72 panjev čebel, ne da bi o tem obvestili zakupnika Janeza Andreja barona Gallenfelsa. Ker je zakupnik to izvedel, so mu podložniki morali po končani paši dati osem polnih panjev, skupaj z voskom, medom in čebelami. Zapis je zanimiv predvsem zato, ker omenja prevažanje čebel na

⁴ Prvič je bila ajda v naših krajih omenjena leta 1426 v gornjegrajskem urbarju (Valenčič 1970: 255).

⁵ *Die Ehre des Herzogthums Krain*

⁶ Prvo upodobitev takšnega čebelnjaka najdemo v 11. knjigi dela *Slava vojvodine Kranjske* na upodobitvi gradu Ig (Valvasor 1689 (XI): 540).

pašo, kar je bilo zelo napredno, saj je Anton Janša prevozno čebelarjenje šele dobrega pol stoletja kasneje kot novost uvajal med čebelarje na Dunaju.

Iz tega obdobja pa je znan tudi verjetno najstarejši zapis o čebelah in čebelarjenju v slovenskem jeziku, in sicer gre za kratek odlomek iz dela *Orbis pictus* avtorja J. A. Komenskega, ki ga je pred letom 1711 v slovenščino prevedel oče Hipolit (Stanonik 1993: 242). Izvirnik, ki je zasnovan kot šolska enciklopedija v 151 kratkih poglavjih, je izšel leta 1658 v latinskem in nemškem jeziku. Hipolitov prevod je dodan k njegovemu trojezičnemu slovarju, ki pa je ostal v rokopisu. Avtor na dveh mestih (poglavje 24 in 47) v skladu z usmeritvijo dela navede le najosnovnejše podatke o čebelah, rojenju, medu in vosku, medtem ko bolj natančnih podatkov o čebelarjenju v naših krajih ne najdemo.

2.2 Druga polovica 18. stoletja in vznik razsvetljenske priročniške literature

Drugo polovico 18. stoletja je našo zgodovino močno zaznamovala vladavina cesarice Marije Terezije (1717–1780), ki je v duhu razsvetljenstva izvedla številne reforme na področju sodstva, vojske, državne uprave in šolstva (t. i. terezijanske reforme). Pravice fevdalcev so se v tem obdobju zmanjšale in v ospredje je prišla skrb za izobrazbo preprostega človeka, kar je cesarica videla kot podlago za gospodarski razvoj in blaginjo države. V tem duhu je nastalo tudi več čebelarskih strokovnih besedil, katerih cilj je bil izobraziti čebelarje in s tem narediti čebelarsko dejavnost še učinkovitejšo in predvsem donosnejšo.

Avtor prvega obsežnejšega čebelarskega besedila v tem obdobju je bil idrijski zdravnik Janez Anton Scopoli (1723–1788), ki je bil po rodu z Južne Tirolske. Poleg osnovnega poklica se je ukvarjal tudi z raziskovanjem flore in favne na Kranjskem ter o svojih ugotovitvah v pisemski korespondenci razpravljaj z enim izmed največjih botanikov tedanje dobe Karlom Linnejem (1707–1778). Leta 1763 je na Dunaju v latinščini izdal delo *Entomologia carniolica*,⁷ v katerem je opisal 1153 vrst žuželk in členonožcev, med njimi tudi čebelo. V omenjenem delu je določil spol vseh treh članov čebelje družine, jih opisal ter predstavil njihovo vlogo. Pomembna je ugotovitev, da se matica oplodi s trotom v zraku zunaj panja, kar je bilo za tedanji čebelarski svet novo odkritje (Mihelič 1976: 38). Čeprav Scopoli sam ni čebelaril, je poleg predstavitve biologije čebel v omenjenem delu navedel tudi nekaj podatkov, ki pričajo o tedanjem

⁷ Del besedila, ki govori o čebelah, je v slovenščino prevedel J. Wester (1935: 88–89).

načinu čebelarjenja na Kranjskem. Tako omenja avgustovsko prevažanje čebel s hribov v dolino na ajdovo pašo, krmljenje čebel ob slabih letinah, menjavo ostarelih matic in skrb za dobro zdravstveno stanje čebel.

V obdobju po izidu omenjene Scopolijeve knjige je Marija Terezija pod vplivom fiziokratizma začela po posameznih deželah ustanavljati kmetijske družbe,⁸ katerih naloga je bila skrb za razvoj kmetijstva. 26. oktobra leta 1767 je bila ustanovljena tudi Kranjska kmetijska družba v Ljubljani,⁹ ki je pomembno vplivala na razvoj čebelarstva v naših krajih. Novoustanovljena družba je že kmalu po začetku svojega delovanja, t. j. 24. februarja 1768, dobila od cesarice v presojo predlog za izboljšanje čebelarstva z naslovom *Vorschläge zur Verbesserung der Bienenzucht in den Kaysl. Königl. Erbländern*, ki prinaša tudi konkretna navodila za uspešno čebelarjenje in na koncu predlaga celo kazni za neupoštevanje novih navodil. Omenjeni predlog je cesarica na pobudo Nižjeavstrijske ekonomske družbe poslala v presojo vsem kmetijskim družbam v cesarstvu. Kmetijska družba v Ljubljani je presojo predloga zaupala svojemu članu Petru Pavlu Glavarju, ki je bil izkušen čebelar. Glavar je 7. julija 1768 oddal obširen odgovor z naslovom *Vorschlag-Beantwortung zur Verbesserung der Bienen-Zucht in denen kays. Königl. Erbländern*,¹⁰ ki je napisan v nemškem jeziku in je zanimiv, ker prinaša precej podatkov o takratnem stanju čebelarstva pri nas. (Mihelič 1934: 9–11)

Glavar pravi, da so naši kraji primerni za čebelarstvo, Gorenjska predvsem za čebelarjenje na med in Dolenjska za čebelarjenje na roje, medtem ko je zaradi močnih vetrov Notranjska manj primerna. Avtor v odgovoru tudi natančno opiše svoje panje (t. i. gorenjski panj)¹¹ in način čebelarjenja. V zvezi s slednjim je posebej zanimiv opis

⁸ Pri ustanavljanju kmetijskih družb se je Marija Terezija zgledovala po drugih evropskih državah, ki so že v prvi polovici 18. stoletja podpirale ustanavljanje kmetijskih družb, tako je bila prva ustanovljena leta 1735 na Škotskem, sledile pa so ji kmetijske družbe na Irskem (1736), v Londonu (1753), v Franciji (1757) in Švici (1758) (Umek 2006: 2).

⁹ Še pred Kranjsko kmetijsko družbo v Ljubljani so bile ustanovljene Koroška kmetijska družba v Celovcu (1764), Goriška kmetijska družba v Gorici (1765) in Štajerska kmetijska družba v Gradcu (1765). Za časa vladavine Jožefa II. sta kranjska in štajerska kmetijska družba prenehali delovati, medtem ko sta koroška in goriška delovanje omejili. Delo kmetijskih družb je ponovno oživel na začetku 19. stoletja. Štajerska kmetijska družba je bila ponovno vzpostavljena leta 1819 in kranjska leta 1820 (Umek 1997: 116–117).

¹⁰ Glavarjev odgovor je v slovenščino prevedel S. Mihelič (1934: 11–38).

¹¹ Šele v drugi polovici 19. stoletja so se predvsem zaradi živahne trgovine s čebelami mere gorenjskega panja okvirno ustalile (70–80 cm x 25–30 cm x 18–22 cm). Trgovec s čebelami baron Rothschild ga je preimenoval v *kranjski panj* in v začetku 20. stoletja se je za takšen panj uveljavil termin *kranjič* (Sodobno čebelarstvo II 1958: 86).

širjenja panjskega prostora v času paše, s čimer je lahko prideloval med, ne da bi jeseni čebelje družine pokončal, kar je bila v Glavarjevem času še pogosta praksa v naših krajih. Podroben je tudi opis vzreje matic in treh načinov delanja umetnih rojev. Predstavljeno je še prevažanje čebel na pašo in obe čebelji bolezni, ki sta bili znani Glavarju, in sicer gniloba in griža. V sklepu odgovora Glavar nasprotuje predlogu kaznovanja čebelarjev, ki se ne bi držali navodil. Pravi, da posebno na Dolenjskem, kjer je čebelarstvo slabo razvito, vlada velika revščina, zato kmetje nimajo ne sredstev ne znanja, da bi bolje čebelarili. Zato predlaga, da bi siromašnim kmetom država kupila po tri panje in da bi ljudi o čebelarstvu najprej podučili. V zvezi s slednjim se je Glavar ponudil Kmetijski družbi, da bi svoje čebelarsko znanje in izkušnje popisal in pripravil za objavo.

Kakšen je bil odziv na Glavarjev odgovor, ni znano. Je pa v zvezi s tem besedilom zanimivo, da se vsebinsko nanj močno opira v latinščini napisana razprava Janeza Antona Scopolija iz leta 1770 z naslovom *Dissertatio de apibus*,¹² ki je izšla v Leipzigu. V omenjeni razpravi, ki je razdeljena na 17 poglavij, je predstavljeno čebelarstvo na Kranjskem in način čebelarjenja v naših krajih. V. Petkovšek (1977: 144) ugotavlja, da je vse razen prvega, tretjega in deloma drugega in devetega poglavja Scopoli povzel od Glavarja, besedilo prevedel v latinščino ter ga deloma preuredil. Domneva se, da je Scopoli prišel v stik z Glavarjevim odgovorom preko Kmetijske družbe, saj je bil tudi sam njen član.

Leta 1771 se je Kranjska kmetijska družba v zvezi s čebelarstvom ponovno obrnila na Petra Pavla Glavarja, in sicer mu je poslala v presojo prispevek ljubljanskega kirurga Antona Humla o prahi matice z naslovom *Praktische Eröffnung dass der Weiser wirklich von den Thränen ausser den Bienenstock defruchtet wird*.¹³ Glavar je besedilo pohvalil in v odgovoru dodal še nekatera svoja spoznanja v zvezi s praho matice. Najbolj zanimiva in napredna je njegova dopolnitev, da se matica pari z več troti (ne le z enim), kar je bilo splošno sprejeto in dokazano veliko kasneje. Tako Humlov prispevek kot Glavarjeva ocena oziroma dopolnitev sta bila leta 1773 objavljena v nemškem jeziku v glasilu Gornjelužiške čebelarske družbe, katere častni član je leto

¹² *Razpravo o čebelah* je v slovenščino prvi prevedel M. Pirnat (1916–1917: 5–7, 37–39, 81–84, 122–124). Ker so bile iz prvega prevoda izpuščene sprotne opombe in uvod, je besedilo ponovno prevedel J. Wester (1935: 104–107, 124–128).

¹³ Humlovo *Praktično sporočilo, da matico res troti oplode zunaj panja* in Glavarjevo dopolnilo besedila je v slovenski jezik prevedel S. Mihelič (1948: 22–26).

prej postal tudi Peter Pavel Glavar. Prispevka sta bila deležna odmeva tudi v tuji strokovni literaturi; tako ju navajata v svojih delih D. Johann Georg Krünitz in Johan Ludwig Christ (Mihelič 1976: 43–44).

Humel v opisu kot svoj vir omenja izkušenega čebelarja Mateja Furlana, duhovnika iz Mekinj, ki je potrdil Humlove ugotovitve v zvezi s praho matice. L. Debevec (1976: 263) domneva, da je Matej Furlan tudi avtor rokopisa v nemščini z naslovom *Praktische Bienenoeconomie*,¹⁴ ki je brez podpisa. Leto nastanka omenjenega rokopisa ni znano; tako ga L. Debevec (1976: 263) datira v obdobje med letoma 1768 in 1780, medtem ko ga S. Mihelič (1976: 45) uvršča v obdobje med letoma 1768 in 1771. Gre za krajši priročnik, ki v dvajsetih poglavjih predstavi glavne čebelarske teme, od biologije čebel, rojenja, čebelarjevih opravil do čebelarske opreme, čebeljih bolezni in škodljivcev. Posebej zanimiv je opis praha matice, ki precej spominja na Humlov opis, kar govori v prid domnevi, da je avtor besedila prav Matej Furlan.

S. Mihelič (1976: 64) izpostavi tudi zanimivo povezavo med Matejem Furlanom in Janezom Antonom Scopolijem. Povezava temelji na ugotovitvi, da je del besedila devetega poglavja v Scopolijevem delu *Razprava o čebelah* skoraj dobesedno enak kot del besedila devetega poglavja v delu *Praktično čebelarstvo*, ki ga pripisujemo Furlanu. V omenjenem delu besedila je predstavljena praktična izkušnja, kako spodbujati rojenje čebel, ki je verjetno Furlanova, saj za Scopolija ni znano, da bi tudi v praksi čebelaril. Možno je torej, da je Scopoli del povzel iz Furlanovega rokopisa, ali pa je izkušnjo zapisal na podlagi osebnega stika oziroma korespondence s Furlanom, ki je v *Praktičnem čebelarstvu* povzel ta del Scopolijevega besedila, ki govori o njegovi lastni, torej Furlanovi izkušnji.

V sedemdesetih letih 18. stoletja je zgodovino slovenskega čebelarstva močno zaznamovalo del Antona Janše, ki je leta 1769 postal čebelarski učitelj na Dunaju.¹⁵

¹⁴ Naslov v celoti se glasi: *Praktische Bienenoeconomie, das ist kurzer Begriff von denen Bienen, wie man mit denenselben mit besondern vorthail und nutzen umgehen solle; allen jenen so Bienen halten, zum besten, an das liecht herausgeben von einen besondern grossen Liebhaber dieser unschuldigen Wirtschaft*. Besedilo je v slovenščino prevedel L. Debevec (1976: 268–315).

¹⁵ Kako je prišlo do tega, da je Nižjeavstrijska ekonomska družba na to mesto imenovala do takrat neznanega Janšo, ni povsem jasno. Znano je, da si je omenjena družba v duhu razsvetljenskih idej prizadevala za napredek čebelarstva in je iskala čebelarskega učitelja, ki bi čebelarstvo naredil donosnejše in učinkovitejše. Pogovori so potekali z uveljavljenim čebelarskim strokovnjakom Adamom Gottlobom Schirachom, ki pa ni takoj našel primerne kandidata za to službo. Medtem pa se je pri ravnatelju Nižjeavstrijske ekonomske družbe oglasil Anton Janša in se ponudil za učitelja čebelarstva (Navratil 1883: 143–144). Kje je Janša izvedel za mesto učitelja in kako je postal kandidat za to mesto, ni znano.

Janša je po imenovanju začel čebelariti in učiti v Meidlingu, pri čemer je pri delu s čebelami izhajal iz načina čebelarjenja, ki se ga je naučil doma in ga je kasneje skozi nova spoznanja še izpopolnil. Tako je namesto košev, kakršne so uporabljali čebelarji v okolici Dunaja, vpeljal gorenjske panje, ki jih je poznal od doma, in poleg prevoza čebel na ajdovo pašo uvajal še širjenje panjskega prostora v času paše ter prezimovanje čebel namesto prej zakoreninjenega morjenja čebeljih družin v jesenskih mesecih. To so glavna izhodišča Janševega čebelarskega nauka, ki je kljub nekaterim glasnim nasprotnikom že v prvem letu na Dunaju požel velik uspeh in pritegnil pozornost čebelarjev in, kar je bilo najpomembneje, tudi cesarica Marija Terezija je bila zelo naklonjena njegovemu delu.

Janševa čebelarska šola se je leta 1770 preselila v Augarten na Dunaju in v tem času je za potrebe širjenja čebelarskega nauka začel s pisanjem čebelarskega priročnika v nemškem jeziku, ki ga je pod naslovom *Abhandlung von Schwärmen der Bienen*¹⁶ izdal leta 1771 na Dunaju. Pri končni redakciji besedila naj bi mu pomagal Blaž Kumerdej, ki je v letih od 1767 do 1773 študiral pravo na Dunaju, in je bil tudi Janšev slušatelj v čebelarski šoli (Mihelič 1934: 114). Janša v svoji prvi knjigi govori predvsem o rojenju in čebelarjevih opravilih v zvezi s tem. Tako predstavi naravno rojenje in v drugem delu sedem načinov za delanje umetnih rojev. Poleg rojenja so v delu predstavljene tudi druge pomembne čebelarske teme, kot sta Janšev panj in praha matice. Glede panjev, ki jih je uporabljal Janša, je S. Mihelič (1976: 117) ugotovil, da so bili skoraj enaki, kot jih pred tem opisujeta v svojih delih Glavar in Scopoli. Tako domneva, da so morali biti medsebojno v stiku, bodisi osebno bodisi da sta tako Scopoli kot Janša poznala Glavarjev odgovor iz leta 1768, v katerem je tudi opis panja. Tudi glede prahe matice se Janševe ugotovitve v veliki meri ujemajo z ugotovitvami, ki so jih pred njim zapisali že Scopoli, Humel in Glavar. Janša pravi, da se matica opraši samo enkrat v življenju, in sicer z več troti v zraku zunaj panja. Spoznanje, za katero se

Janša jih je očitno prepričal in odbor družbe ga je 3. maja 1769 imenoval za učitelja čebelarstva. Oblasti na Dunaju so morale biti dobro seznanjene z uspešnim čebelarjenjem na Kranjskem, k čemur je verjetno pripomogel tudi Glavarjev odgovor iz leta 1768, ki ga je na Dunaj poslala Kranjska kmetijska družba. Drugače je težko verjeti, da bi oblasti opustile pogovore s Schirachom, ki je v tem obdobju veljal za nesporno čebelarsko avtoriteto, in bi mimo njega za čebelarskega učitelja imenovala Antona Janšo (Mihelič 1935: 68).

¹⁶ *Razprava o rojenju čebel.*

je kasneje izkazalo, da je pravilno, je bilo v tistem času predmet številnih kritik in polemik.

Janša je poleg širjenja čebelarskega znanja poskušal čebelarje tudi bolje organizirati, zato je leta 1772 na cesarico Marijo Terezijo naslovil načrt za ustanovitev čebelarske organizacije, katere glavna skrb bi bila izobraževanje, izmenjava dobrih čebelarskih praks med člani in popularizacija čebelarstva. Cesarica je Janšev predlog zavrnila, a se je velik del Janševih pobud posredno uresničil v cesaričinem čebelarskem patentu iz leta 1775.¹⁷ Čeprav je bil patent izdan za Nižjo Avstrijo, Moravsko in Češko, je veljal tudi v slovenskih deželah, ker drugih pravnih predpisov za čebelarstvo ni bilo.

Kot je obljubil že v prvi knjigi, je Janša kmalu začel s pripravo drugega obsežnejšega čebelarskega priročnika, a je pred izidom umrl. Delo z naslovom *Vollständige Lehre von der Bienenzucht*,¹⁸ ki je v nemškem jeziku izšlo leta 1775 na Dunaju, je za izdajo pripravil Janšev učenec Jožef Münzberg. V prvem, bolj teoretičnem delu je predstavljena biologija čebel, panji, čebelnjaki in kriteriji za izbiro primerne kraja za čebele. V drugem, praktičnem delu pa so predstavljena čebelarjeva opravila po letnih časih od pomladi do zime. Med pomembnimi poudarki je prevažanje čebel na paše, širjenje panjskega prostora v času paše in prezimovanje čebeljih družin namesto razdiranja družin pred zimo.

Anton Janša je preko čebelarske šole na Dunaju in dveh knjižnih izdaj visoko raven slovenskega čebelarstva ponesel širom po Avsto-Ogrski monarhiji. Njegovi čebelarski deli sta bili zelo dobro sprejeti in sta doživeli več izdaj v nemškem jeziku in *Popolni nauk o čebelarstvu* tudi več izdaj v češkem jeziku. Samo do konca 18. stoletja je znanih deset različnih izdaj Janševih del v nemščini in češčini (Mihelič 1994: 31).¹⁹

Obe Janševi deli sta bili prevedeni tudi v slovenščino. *Razpravo o rojenju čebel* je leta 1776 prevedel Peter Pavel Glavar, ki je delo tudi dopolnil s svojimi ugotovitvami, saj je prevod kar trikrat obsežnejši kot izvirnik (Mihelič 1976: 50). Kot je že bilo

¹⁷ Najpomembnejši poudarki tega dokumenta, ki je obsegal 16 paragrafov, so bili: oprostitev desetine za čebelarstvo; odprava cestnin in mostnin za prevoze čebel na pašo; dovoljenje za iskanje izgubljenih rojev tudi po tujem posestvu še 24 ur po izrojitvi; prepoved morjenja tujih čebel; uvedba čebelarskih mojstrov, ki pri svojih čebelnjakih javno poučujejo čebelarstvo po Janševih temeljnih naukih (Mihelič 1934: 149–150).

¹⁸ Naslov v celoti se glasi: *Des Anton Janscha seel. sehr erfahrenen Bienenwirthes, und k. k. Lehrers der Bienenzucht in Wien hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht*.

¹⁹ Za nemško izdajo *Popolnega nauka o čebelarstvu* iz leta 1790 I. Navratil (1883: 158) domneva, da jo je pripravil Janšev rojak in njegov slušatelj v čebelarski šoli Blaž Kumerdej.

omenjeno, se je Glavar že leta 1768 v odgovoru Kranjski kmetijski družbi ponudil, da bi čebelarstvo znanje zapisal in pripravil za objavo. V Glavarjevi oceni Humlovega članka iz leta 1771 je tudi dokaz, da se je Glavar v resnici lotil dela najkasneje leta 1771, saj pravi: »to razlagam v svoji učni knjigi o praktičnem splošnem čebelarstvu, ki jo pravkar pišem« (Mihelič 1976: 45). Torej je Glavar že pred letom 1771 pisal svoj učbenik, a si je pozneje očitno premislil in se odločil za prevod Janševega dela in ga dopolnil verjetno z gradivom, ki ga je najprej nameraval izdati samostojno. Rokopis naj bi bil zaključen leta 1776, a ga je iz neznanih razlogov poslal v presojo Kranjski kmetijski družbi šele leta 1779 (Sodobno čebelarstvo I 1955: IX). Kancler družbe Dioniz Barbo naj bi Glavarjev rokopis izgubil, tako da do izdaje ni prišlo. S. Mihelič (1976: 46–47) domneva, da je bil razlog za prikrito zavrnitev v tem, da je bil rokopis napisan v slovenščini, medtem ko je bila Družba pripravljena izdati knjigo le v nemščini. Glavar je morda tudi preveč jasno izrazil zahteve do oblasti, kako bi morale podpreti razvoj čebelarstva med podložniki.

Glavarja zavrnitev ni odvrnila od nadaljnjega čebelarskega dela. Leta 1781 je Kranjski kmetijski družbi z zamudo odgovoril na prošnjo iz leta 1775, ko ga je družba prosila za mnenje in komentar čebelarskega patenta. Glavar navaja, da zamuja »zaradi bolezni in številnih drugih nalog«. V nemščini napisanem odgovoru je kritično pokomentiral patent od člena do člena in izrazil načelno naklonjenost temu dokumentu. Ocenil patenta je Glavar na koncu dodal še načrt čebelarske šole in zadruga na Lanšprežu. V zvezi s čebelarsko šolo je očitno, da Glavar ni čakal na odgovor, temveč je kar začel z delom, saj že za leto 1781 v pismu Jožefu Tomlju poroča o prvih uspehih šole na Lanšprežu, ki pa je po Glavarjevi smrti leta 1784 zamrla (Mihelič 1976: 60).

V že omenjenih zasebnih pismih Jožefu Tomlju, ki je bil Glavarjev naslednik v Komendi in njegov beneficiat, je Glavar zapustil številne dragocene podatke o stanju čebelarstva v naših krajih. Med leti 1777 in 1783 je Glavar v pismih Tomlju, ki so napisana v latinskem jeziku, pogosto poročal o njegovih čebelarskih opazanjih in mu obenem dajal čebelarske napotke (Demšar 1967: 89–92). Med najobsežnejšimi je Glavarjevo pismo z dne 8. aprila 1781, v katerem natančno opiše svoj panj in način čebelarjenja, ki ga je glede na opis v odgovoru iz leta 1768 in opis v rokopisu iz leta 1776 izpopolnil in deloma spremenil. Tako v omenjenem pismu pravi, da so njegovi panji po novem sestavljeni iz štirih »nadstropij«, medtem ko je v obeh starejših opisih omenjal le dve panjski enoti. Novi panji so prinesli tudi nekatere spremembe pri delu s

čebelami, kar je Glavar v pismu prav tako podrobno opisal. Zadnje pismo, v katerem Glavar govori tudi o čebelah, je napisal Tomlju 9. februarja 1783.²⁰

Iz tega obdobja je znan tudi prvi poskus organiziranja čebelarjev v naših krajih, in sicer je bila 14. aprila 1781 na Rodinah ustanovljena Rodinska čebelarska bratovščina, katere pobudnik je bil tamkajšnji beneficiat Jakob Neboiski. Kakšen je bil natančen namen ustanovitve, ni znano. Vemo le to, da je bila dolžnost članov plačilo članarine in vsakoletna prisotnost na čebelarski slovesnosti, ki je bila na belo nedeljo v rodinski cerkvi. V zameno je vsak član ob slovesnosti dobil svečo in skozi leto so bile darovane štiri svete maše za vse člane. Če je bratovščina imela kakšna praktična določila glede načina čebelarjenja in prodaje čebelarskih pridelkov, ni znano. Ker ustanovitelji Rodinske čebelarske bratovščine niso ustrezno prijavili pri oblasteh, je bila bratovščina že 9. julija 1781 razpuščena, torej je obstajala manj kot tri mesece. Zanimivo je, da je bratovščina kljub tako kratkemu času obstoja zbrala kar 397 članov, kar kaže na dobro organiziranost in velikopoteznost ustanoviteljev. (Zaletel 1998: 322–323)

Nekaj let po omenjenem poskusu organiziranja čebelarjev je izšlo tudi prvo natisnjeno čebelarsko besedilo v slovenskem jeziku. Ker je Glavarjev prevod Janševega dela ostal v rokopisu, štejemo za prvo natisnjeno čebelarsko besedilo v slovenskem jeziku odlomek iz dela Marka Pohlina z naslovom *Kmetam sa potrebo inu pomoč*, ki je izšlo leta 1789 (Stabej 1976: 72). Gre za obsežno delo, ki pa ne prinaša le praktičnih nasvetov s področja kmetijstva in gospodinjstva, temveč obravnava zelo različne teme od medicine pa do zgodovine in geografije naših krajev. Med drugim Pohlin (1789: 253–254; 341–342) na kratko opiše tudi stanje čebelarstva pri nas, in sicer pravi, da so Kranjci tako dobri čebelarji, da tudi druge poučujejo o tej kmetijski panogi. Poleg tega je omenjeno le še prevažanje čebel na različne paše in ukrepanje ob čebeljem piku.

Prvo samostojno čebelarsko delo v slovenskem jeziku, ki je bilo tudi natisnjeno, je izšlo leta 1792 v Celju. To je bil prevod druge Janševe knjige, ki jo je na pobudo Blaža Kumerdeja v slovenščino prevedel Janez Goličnik in jo naslovil *Antona Janshaja zessariskiga zhebellarja popolnoma podvuzhenje sa vsse zhebellarje* (Slodnjak 1968: 67). Sodelovanje se zdi verjetno, saj je bil Kumerdej, ki je dobro poznal Janšo in

²⁰ V tem pismu je zanimivo, da je Glavar sredi latinskega pisma napisal slovenski stavek: »Abrenke so odzvetle per nass, inu mozhnu brale«. Kot ugotavlja J. Gregorič (1982: 30–31) je Glavar v latinskih pismih Tomlju pogosto za predmete, za katere ni poznal latinskega izraza, uporabil slovenski izraz, medtem ko je daljša besedila v slovenskem jeziku zapisal le v treh pismih; poleg obravnavanega primera še v pismih z dne 31. januarja 1783 ter 3. aprila 1783.

njegovo delo, v letih od 1786 do 1792 okrožni šolski komisar v Celju. Goličnik, ki je bil spreten čebelar, pa je bil v letih od 1780 do 1807 župnik v bližnjih Grižah. Tudi v tem primeru ne gre zgolj za prevod, temveč je Goličnik dodal lastna spoznanja iz čebelarске prakse v obliki podčrtnih opomb ter izpustil zadnji dve poglavji iz Janševega izvirnika (Humar 1994: 37–38).

Iz tega obdobja najdemo nekaj krajših čebelarških nasvetov tudi v *Veliki pratiki*, ki je izhajala v letih od 1795 do 1797, in njeni naslednici *Mali pratiki*, ki je izhajala od leta 1798 do leta 1806, a sta se od slednje ohranila le letnika 1798 in 1803. Urednik in tudi edini avtor oziroma prevajalec prispevkov v obeh pratikah je bil Valentin Vodnik (1758–1819).²¹ Vodnikove pratike so vsebovale koledar in številne izobraževalne prispevke o vremenu, zemljepisu, kmetijstvu in hišnih opravilih. Čebelarске vsebine najdemo v prvem letniku Velike pratike (1795: 17, 18, 23, 24), kjer so čebelarški nasveti, ki se nanašajo predvsem na prezimovanje čebel, vključeni v navodila za hišna opravila za mesece januar, februar, november in december. V tem letniku je čebelarstvo omenjeno še v opisu dežele Kranjske, kjer Vodnik predstavi Kranjce kot odlične čebelarje, ki čebeljo pašo izboljšujejo s setvijo ajde in čebelarstva učijo tudi druge narode (Velika pratika 1795: 26). Naslednja omemba čebelarstva je v Mali pratiki (1803: 11, 47) za leto 1803, kjer v mesečnih opravilih za kmetovalce najdemo za mesec februar in november tudi dva kratka čebelarška nasveta. Vsem omembam čebelarstva v Vodnikovih pratikah je skupno, da ne gre za samostojne čebelarске prispevke, temveč je čebelarstvo v vseh primerih vključeno v vsebinsko širše zastavljene prispevke.

2.3 Prva polovica 19. stoletja

S preloma stoletja je znan tudi nov poskus organiziranja in izobraževanja čebelarjev, ki je bil bolj lokalne narave, in sicer je leta 1801 kurat v Goričici pri Domžalah Matevž Barlič ustanovil združenje za čebelarstvo in kokošjerejo. Člani, ki so bili večinoma iz okolice Domžal, so se srečevali ob nedeljah popoldne in se učili umne reje čebel in kokoši. O delovanju in dosežkih omenjene organizacije imamo malo podatkov; znano je le, da je delo z odhodom Barliča iz Goričice leta 1804 zamrlo. (Zaletel 1998: 325–326)

To obdobje je slovensko čebelarско zgodovino, čeprav je deloval na tujem, zaznamoval tudi duhovnik Martin Kuralt, ki je bil eden izmed najmarljivejših Janševih

²¹ Pobudnik izdajanja pratik v slovenskem jeziku je bil Žiga Zois (1747–1819), ki se je zgledoval po nemških pratikah, iz katerih je Vodnik v svoje izdaje pogosto vključeval posamezne prevedene prispevke.

slušateljv na Dunaju. Od leta 1785 je služboval v univerzitetni knjižnici v Lvovu in se še naprej ukvarjal tudi s čebelarstvom. Leta 1806 je ustanovil čebelarsko šolo in za potrebe širjenja čebelarskega nauka je leta 1807 pripravil novo izdajo Janševega dela *Popolni nauk o čebelarstvu* v nemškem jeziku (Šalehar 2014: 66). I. Navratil (1883: 161) navaja, da je Kuralt načrtoval še poljski prevod, a do izida iz nepoznatih razlogov ni prišlo. Kljub obetavnim začetkom je čebelarska šola v Lvovu delovala le dve leti.

Z začetka 19. stoletja torej ni znanih obsežnejših čebelarskih besedil, kar je verjetno vsaj delno posledica dejstva, da je čebelarstvo v tem obdobju zaradi vse večje dostopnosti belega sladkorja nekoliko izgubilo na pomenu (Rihar 1998: 354). Kriza v čebelarstvu v naših krajih naj bi se po navedbah J. Riharja (1998: 354) končala šele v drugi polovici 19. stoletja, ko se je pri nas razvila živahna trgovina s čebelami. Glede na dinamiko objavljanja strokovnih besedil s področja čebelarstva pa bi lahko sklepali, da se je zanimanje za čebelarstvo ponovno postopoma večalo od 30-ih let 19. stoletja dalje, saj sta v tem obdobju začela objavljati pomembna čebelarska pisca Peter Dajnko in Jurij Jonke. V 40-ih letih so čebelarska besedila objavljale tudi novoustanovljene Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice*.

Prvo obsežnejše čebelarsko besedilo, ki nakazuje ponoven vzpon te dejavnosti, je priročnik Petra Dajnka z naslovom *Čelārstvo, ali celó novi, kratki, popun navuk čelne reje*, ki je izšlo leta 1831 v Gradcu. Delo je še posebej pomembno zaradi dejstva, da gre za prvi čebelarski priročnik, ki je izvirno slovenski. Posebnost dela pa je tudi v tem, da je napisano v vzhodnoštajerski knjižni različici slovenskega jezika in da je črkopis priročnika dajncica. Dajnko (1831: VI) v predgovoru pravi, da je čebelarstvo na Štajerskem zapostavljeno in da so ljudje slabo poučeni o tej dejavnosti. V nadaljevanju del krivde za takšno stanje pripiše tudi pomanjkanju ustrezne čebelarske literature. Tako Dajnko (1831: VI) ugotavlja: »[z]najde se sicer tudi več knjig, is kerih bi se take vednosti dobivati znale, ali pa neke njih so prevelike ino za dexelaka predrage, polek tega blizo vse le nemške, ino se dostakrat vu previsokemi jeziki, ali ne vu primerjeni razumetni slovenšini spisane.« Iz Dajnkove kritike je posredno mogoče sklepati, da je poznal Goličnikov prevod Janševega dela, medtem ko za Janševa izvirnika v nemškem jeziku ne moremo zagotovo trditi, da ju je imel v rokah, čeprav je velika verjetnost, da je kot izobraženec poznal tudi obe Janševi deli. Kot primer dobre čebelarske literature navaja delo G. Knaufa, ki pa naj bi bilo ljudem prav tako tuje, zato sklepamo, da gre za nemški priročnik, za katerega ni znano, v kolikšni meri je vplival na Dajnkovo delo.

Čeprav je Dajnkovo delo izšlo globoko v 19. stoletju, sta tematika in namen dela povsem v skladu z razsvetljensko mislijo, in sicer na razumljiv način poučevati tudi preproste ljudi.²² Dajnko v *Čelarstvu* poleg praktičnih napotkov za uspešno čebelarjenje skozi leto predstavi tudi osnovne teme iz biologije čebel, čebelje panje in čebelnjake. Glede poznavanja biologije čebel lahko ugotovimo, da je Dajnkova predstavitev vsaj v glavnih točkah skladna z ugotovitvami Scopolija, Glavarja in Janše. Pri čebelarjevih opravilih pa je več odstopanj, ki vsaj v določeni meri gotovo izhajajo iz drugačne čebelarske tradicije na Štajerskem. Že izbira panja (t. i. koša), ki je bil narejen iz slame ali šibja in je bil značilen za Štajersko in Prekmurje, je vplivala na prilagojena čebelarska opravila in način čebelarjenja.

Prav jezik Dajnkovega dela, ki je bil močno obarvan s štajerskimi posebnostmi in kot takšen Kranjcem težje razumljiv, je bil eden od razlogov, da je leta 1836 duhovnik in čebelar Jurij Jonke iz Črmošnjic na Kočevskem napisal nov čebelarski priročnik z naslovom *Krajnski čbelarčik*. Poleg omenjenega razloga Jonke (1836: 4) ugotavlja, tako za Goličnikov prevod Janševga dela *Popolni nauk o čebelarstvu* kot za Dajnkovo *Čelarstvo*, da sta deli preobsežni in prezahtevni za preprostega človeka. Slednje je za Kranjce težje razumljivo tudi zaradi jezika in črkopisa (dajnčica). Zato se je odločil napisati krajše delo, ki se osredotoča na praktična navodila za čebelarjenje. Jonke je kot Kočevski Nemec delo napisal v nemščini in ga dal Jožefu Žemlji prevesti v slovenski jezik. Tako nemška²³ kot slovenska različica sta izšli leta 1836 v Ljubljani. Čeprav je iz uvoda razvidno, da je Jonke poznal dela Antona Janše, je v zvezi z biologijo čebel zapisal kar nekaj zmotnih trditev, tako da je v tem pogledu Jonkejevo delo v primerjavi z Glavarjevimi in Janševimi ugotovitvami korak nazaj. Osrednja pozornost je namenjena praktičnim napotkom, ki jih je avtor napisal na podlagi bogate čebelarske prakse. V delu so predstavljeni panji, čebelnjaki, čebelje bolezni in predvsem čebelarjeva opravila. Ker je bil namen dela predvsem podajati praktične napotke za čebelarjenje, je bilo delo kljub omenjenim pomanjkljivostim dobro sprejeto in leta 1844 je Jonke pripravil drugo, nekoliko popravljeno in dopolnjeno izdajo. Tudi tokrat je knjiga izšla v nemški in slovenski različici. Slovenski prevod druge izdaje je pripravil Lovro Pintar. Izdaja iz leta 1844 je spodbudila obširno polemiko o Jonkejevih trditvah v

²² Tudi literarna zgodovina ugotavlja, da lahko literaturo iz obrobnih slovenskih pokrajin vse do 30-ih let 19. stoletja še vedno obravnavamo kot razsvetljensko (Rajh 1998: 22).

²³ Naslov nemške izdaje je bil: *Anleitung zur praktischen Behandlung der Bienenzucht*.

zvezi z biologijo čebel. Polemika, ki je potekala od leta 1846 do leta 1849, se je v celoti odvijala v nemškem jeziku in bila z izjemo enega prispevka, ki je izšel v *Illyrisches Blatt*, objavljena v časopisu *Bienenzeitung*. Kritike tujih čebelarških strokovnjakov²⁴ so se nanašale predvsem na Jonkejevo zavračanje takrat že poznanega dejstva, ki ga je prvi objavil Scopoli, da se matica opravi s trotom v zraku zunaj panja, medtem ko so se o praktičnem delu izrekle izrazito pohvalno (Gregori 2012: 45–50). Delo *Krajnski čbelarčik* je pomembno tudi zaradi dejstva, da je leta 1857 kranjska deželna vlada drugo izdajo omenjenega dela z odredbo predpisala kot učbenik čebelarstva za učitelje osnovnih šol, tako da je Jonkejevo delo pustilo pomemben pečat tudi v drugi polovici 19. stoletja. (Šalehar, Jaklitsch 2012: 67–68)

Že po prvi izdaji *Krajnskega čbelarčika* je Jonke začel objavljati prispevke s čebelarško vsebino tudi v časopisju. Če upoštevamo tudi omenjeno polemiko iz obdobja med letoma 1846 in 1849, je v letih od 1837 do 1859 objavil 23 člankov s čebelarško tematiko, od katerih jih je 21 izšlo v nemškem jeziku in samo dva v slovenskem (Šalehar 2012: 116–117). Objavljal je predvsem v časopisih *Illyrisches Blatt*, *Bienenzeitung* in *Vereinigte Frauendorfer Blätter*, slovenska prispevka pa sta izšla leta 1850 in 1859 v časopisu *Kmetijske in rokodelske novice*. Objave lahko tematsko razdelimo v dve skupini, in sicer na že omenjene polemike s tujimi čebelarškimi strokovnjaki o biologiji čebel ter poročila o čebelarških letinah na Kranjskem.

Ob sklepu pregleda čebelarških besedil do srede 19. stoletja je potrebno izpostaviti že omenjene *Kmetijske in rokodelske novice*, ki jih je leta 1843 pod uredništvom Janeza Bleiweisa začela izdajati Kranjska kmetijska družba, predvsem z namenom širjenja praktičnih nasvetov za kmetovanje. Časopis je izhajal v celoti v slovenskem jeziku, pri čemer je v prvih številkah uporabljal kot črkopis izključno bohoričico, sledilo je prehodno obdobje, ko se je vzporedno začenjalo uvajati gajica, ki je po letu 1846 tudi prevladala. V prehodnem obdobju je bil črkopis izbira avtorja prispevka in je tako bil od prispevka do prispevka drugačen. Do leta 1848, ko se je časopis pod vplivom marčne revolucije za nekaj časa posvetil predvsem političnim temam, je bilo objavljenih osem samostojnih prispevkov s področja čebelarstva. Od tega je eden izšel v dveh nadaljevanjih v dveh zaporednih številkah, kar je tudi sicer bila pogosta uredniška praksa *Kmetijskih in rokodelskih novic*. Poleg samostojnih člankov je

²⁴ J. Gregori (2012: 45, 48) navaja, da so z Jonkejem glede njegovih navedb v *Krajnskem čbelarčku* polemizirali G. Kirsten, Seifert, Süß in Busch.

čebelarstvo obravnavano tudi v okviru nekaterih drugih prispevkov. Najpogosteje je kratek čebelarski nasvet vključen v opis mesečnih opravil za kmetovalce. Avtorstvo čebelarskih prispevkov ni povsem jasno, saj je le eden podpisan z imenom in priimkom, vsi ostali pa z okrajšavami. Kljub pomanjkljivim podatkom sklepamo, da je avtor petih prispevkov M. Notar.²⁵ Vsebinsko lahko obravnavana besedila označimo kot svetovalne prispevke s praktičnimi nasveti za uspešnejše in donosnejše čebelarjenje. Prispevkov, ki bi obravnavali biologijo čebel ali bolj teoretična čebelarska vprašanja, *Kmetijske in rokodelske novice* vsaj do leta 1848 niso objavljale.

	Naslov in avtor prispevka	Datum in stran objave	Povzetek vsebine
1.	<i>Shkodljiva nehvaleshnoft zhbele moriti</i> Avtor: M. N.	16. 8. 1843, letnik 1, številka 7, str. 25–26	Opis izrezovanja medu s pomočjo izganjanja čebel z dimom in združevanja čebeljih družin. Tako čebel ob pobiranju medu ni potrebno moriti.
2.	<i>Perporozhenje zhbelarftva</i> Avtor: Notar	29. 5. 1844, letnik 2, številka 22, str. 85–86	Nasvet, da je spomladi potrebno izpodrezati velik del satja in čebele krmiti z medom. Na koncu svetuje, da se ljudje začnejo ukvarjati s čebelarstvom.
3.	<i>Navada shelezna frajca</i> Avtor: M. Notar	9. 10. 1844, letnik 2, številka 41, str. 161–162	Prispevek se navezuje na članek <i>Shkodljiva nehvaleshnoft zhbele moriti</i> iz 7. številke 1. letnika. Opisuje nezaupanje čebelarjev do jesenskega združevanja čebeljih družin in opozarja na pomen zadostne hrane za prezimovanje.
4.	<i>Zhbelarftvo</i> Avtor: M. N.	21. 5. 1845, letnik 3, številka 21, str. 81–82	Nasvet, da je za čebelje družine bolje, če prezimujejo na satju, ki je zgrajeno na hladno stavbo.
5.	<i>Kdor ne skusha, ne ve</i> Avtor: Anton Komaz	4. 6. 1845, letnik 3, številka 23, str. 89–90	Opisuje, kako je mogoče šest oplojenih matic prezimiti v enem panju s šestimi majhnimi oddelki.
	<i>Kdor ne skusha, ne ve</i> Avtor: Anton Komaz	11. 6. 1845, letnik 3, številka 24, str. 93–94	Nadaljevanje in konec članka.
6.	<i>Kako se dajo čebele čes zimo zdrave ohraniti</i> Avtor: J.	10. 9. 1845, letnik 3, številka 37, str. 145–146	Prispevek svetuje, da se jeseni čebele odene, jih po potrebi nakrmi in prezimi samo močne družine.

²⁵ V *Kmetijskih in rokodelskih novicah* (1843, letnik 1, številka 7) je na strani 25 navedeno, da je čebelar na Štajerskem in da je doma iz Selške doline na Gorenjskem.

	Naslov in avtor prispevka	Datum in stran objave	Povzetek vsebine
7.	<i>Čbelarsko prerokovanje</i> Avtor: M. N.	10. 9. 1845, letnik 3, številka 37, str. 146	Iz vedenja čebel je mogoče napovedati tudi vreme in medenje ajde. V sklepu tudi o cenah medu, ki so spomladi veliko višje kot jeseni.
8.	<i>Korist čebelic</i> Avtor: C.	5. 8. 1846, letnik 4, številka 31, str. 122–123	O pomenu čebel za opraševanje rastlin.

Preglednica 1: Čebelarstva besedila v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*

Sredi 19. stoletja je čebelarstvo doživelo velike spremembe, ki jih je spodbudila uvedba čebelarjenja s premičnim satjem. Začetnik omenjenega načina je bil Poljak Jan Dzierzon (1811–1906), ki je premično satje začel uporabljati okoli leta 1845. Dzierzonova iznajdba je precej spremenila tehnologijo čebelarjenja in spodbudila številne nadaljnje inovacije,²⁶ ki so pripeljale do postopne uvedbe panjev s premičnim satjem. Omenjene novosti so zaznamovale tudi čebelarstvo literaturo tega obdobja, saj po večini opisuje prav čebelarjenje z novimi panji. Med pomembnejšimi čebelarskimi deli iz druge polovice 19. stoletja so: Fran Levstik: *Bučelstvo* (1867), Janez Sumper: *Slovenski bučelarček* (1871), Luka Porenta: *Novi kranjski panj po Dzierzonovi osnovi* (1875), Ivan Jurančič: *Čbeloreja* (rokopis) (1888) in Jernej Černe: *Umno čebelarstvo* (1889). Poleg knjižnih izdaj so za širjenje novih pristopov v čebelarstvu zaslužne tudi čebelarske organizacije, ki so nastale v tem obdobju, in njihovi strokovni listi, ki so jih le-te izdajale. Prvo tovrstno združenje je bilo *Kranjsko društvo za umno čebelarstvo* (1873–1884), ki je izdajalo *Slovensko čebelo* (1873–1882), naslednje je bilo *Čbelarsko in sadjerejsko društvo za Kranjsko* (1883–1889), ki je izdajalo list *Slovenski čebelar in sadjerejec* (1883–1889). Leta 1897 je bilo ustanovljeno *Slovensko čebelarsko društvo*, ki je prvo združilo čebelarje vseh slovenskih dežel in je leta 1898 začelo izdajati list *Slovenki čebelar*, ki izhaja še danes.

Novosti na področju čebelarstva so torej v drugi polovici 19. stoletja pomembno vplivale na spremenjeno tehnologijo čebelarjenja, medtem ko so spoznanja v zvezi z biologijo čebel naših čebelarskih piscev s konca 18. stoletja ostala še naprej veljavna in jih je v veliki meri potrdila tudi sodobna čebelarska znanost.

²⁶ Nemec J. Mehring (1815–1878) je leta 1857 izdelal umetno satnico, Čeh F. Hruška (1819–1888) je leta 1865 skonstruiral prvo točilo za med in Nemec A. Hennemann je leta 1877 izdelal matično rešetko (Mihelič 1970: 403).

Leto	Čebelarstvo besedilo v slovenščini	Čebelarstvo besedilo v nemščini	Čebelarstvo besedilo v latinščini	Čebelarstvo organizacije/šole
1689		J. V. Valvasor: <i>Slava vojvodine Kranjske</i>		
1691		Dokument Blejskega gospostva		
1711	Hipolit: <i>Svet v slikah</i>			
1763			Scopoli: <i>Entomologica Carniolica</i>	
1768		Peter Pavel Glavar: <i>Odgovor na predlog kmetijske družbe</i>		
1770			Scopoli: <i>Dissertatio de apibus</i>	Ustanovitev čebelarstvo šole na Dunaju (1770–1781)
1771		A. Humel: <i>Praktično sporočilo, da matico res troti oplode zunaj panja</i>		
1771		Peter Pavel Glavar: <i>Presoja Humlovega prispevka</i>		
1771		Anton Janša: <i>Razprava o rojenju čebel</i>		
1772		Anton Janša: <i>Predlog za ustanovitev čebelarstvo organizacije</i>		
1775		Anton Janša: <i>Popolni nauk o čebelarstvu</i>		
1776	Peter Pavel Glavar: <i>Pogovor o čebeljih rojih</i>			
1777			Peter Pavel Glavar: <i>Zasebna pisma Jožefu Tomlju (1777–1783)</i>	
1780		M. Furlan: <i>Praktično čebelarstvo</i> (natančna letnica ni znana, nekje med 1768–1780)		
1781		Peter Pavel Glavar: <i>Ocena čebelarstvo patenta in načrt za čebelarstvo šolo</i>		Rodinska čebelarstvo bratovščina Čebelarstvo šola na Lanšprežu
1789	Marko Pohlin: <i>Kmetam sa potrebo inu pomoč</i>			
1792	Janez Goličnik: <i>Popolni nauk o čebelarstvu</i>			
1795	Valentin Vodnik: <i>Velika pratika</i> (do leta 1797)			
1801				Združenje za čebelarstvo in kokošjereje v Goričici pri Domžalah (deluje do leta 1803)
1803	Valentin Vodnik: <i>Mala pratika</i> (do leta 1806)			
1806				Martin Kuralt je ustanovil Čebelarstvo šolo v Lvovu (delovala je do leta 1808)

Leto	Čebelarstvo besedilo v slovenščini	Čebelarstvo besedilo v nemščini	Čebelarstvo besedilo v latinščini	Čebelarske organizacije/šole
1831	Peter Dajnko: <i>Čelarstvo</i>			
1836	Jurij Jonke: <i>Kranjski čelarčik</i>	Jurij Jonke: <i>Kranjski čelarčik</i>		
1837		Jurij Jonke: objave čebelarskih besedil v časopisih Illyrisches Blatt, Bienenzeitung in Vereinigte Frauendorfer Blätter (1837–1859)		
1843–1848	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i> (do leta 1848 je bilo objavljenih osem samostojnih prispevkov, ki govorijo o čebelarstvu)			

Preglednica 2: Pregled zgodovine čebelarstva in čebelarskih besedil do srede 19. stoletja

2.4 Pregled jezikoslovnih raziskav starejšega slovenskega čebelarskega izrazja

V pričujočem pregledu jezikoslovnih raziskav starejšega slovenskega čebelarskega izrazja smo se osredotočili na besedoslovne raziskave, ki obravnavajo čebelarsko izrazje iz obdobja do srede 19. stoletja. Ker je tovrstnih samostojnih raziskav malo, smo bili pri iskanju pozorni tudi na bolj splošno zastavljene razprave o razvoju slovenskega strokovnega izrazja in predvsem na raziskave sorodnih področij (npr. kmetijstvo, obrt), ki bi lahko vključevale tudi čebelarstvo.

V pregledu so študije razvrščene po letu izida od najstarejših do najnovejših in pri vsaki je navedenih tudi nekaj glavnih ugotovitev. Če gre za širše zastavljeno študijo, je povzet samo del, ki se nanaša na čebelarsko izrazje.

- Walter Šmid: *Zbirka čebelarskih izrazov*²⁷ (1903)

Delo prinaša popis čebelarskega izrazja z začetka 20. stoletja. V pričujoči pregled smo raziskavo uvrstili zato, ker poleg sočasnih čebelarskih izrazov obravnava tudi starejše izrazje. Na seznamu literature, iz katere je avtor izpisoval čebelarsko izrazje, so namreč navedena tudi čebelarska dela Goličnika, Dajnka in Jonkeja.

Jedro prispevka predstavlja 12 strani obsegajoč slovar čebelarskih izrazov s slovenskimi iztočnicami in razlagami, ki jih na nekaterih mestih dopolnjujejo in ponekod celo nadomeščajo sinonimi, npr. **mana** : *medena rosa*, nemški ustrezniki, npr. **odlet** : *Abflug*, ali pa tipično sobesedilo, npr. **past** : *za trote*.

²⁷ Delo izide kot priloga 7. številke *Slovenskega čebelarja* (letnik 6).

V zvezi z Dajnkovim izrazjem avtor že v uvodu pravi, da je redko in da ga zato odsvetuje, npr. *ležak* (D) 'trot'. Goličnikovo čebelarsko izrazje, ki je v slovarju označeno kot Janševo, in Jonkejevo pa je po navedbah Šmida dobro in priporočeno za rabo, npr. *nasednica* (Janša) 'panjeva brada'; *meževnica* (Jonke) 'žrelo'. V splošnem avtor svetuje, naj se namesto prevzemanja iz nemščine, ki se je v tem obdobju v čebelarskih besedilih zelo razširilo, uporablja starejše izrazje, ki še živi med ljudmi, in izrazje starejših avtorjev (npr. Goličnik, Jonke, Levstik).

- Martina Orožen: *O oblikovanju strokovnega izrazja in jezika v kmetijskem tisku* (1993)

V prispevku so predstavljene značilnosti razvoja strokovnega izrazja na področju kmetijskih strok. Poudarek je na analizi čebelarskega in sadjarskega izrazja v prvih priročnikih s konca 18. in začetka 19. stoletja. V zvezi z Goličnikovim čebelarskim strokovnim izrazjem avtorica ugotavlja, da v njem prevladujejo nereducirane oblike, npr. *čebela*, in da so pogosti večbesedni strokovni izrazi, npr. *gmejn čebela*, prevzeti izrazi, npr. *rusel*, in metaforična poimenovanja, npr. *kralica*. V nadaljevanju je predstavljena primerjava med Goličnikovim in Dajnkovim čebelarskim izrazjem, pri čemer se izkaže, da je del besedja prekrivnega, le da Dajnko pogosto navaja drugačne glasovne različice, npr.²⁸ *vojsk* : *vosek*, *douja čebela* : *divja čela*. Del izrazja pa se med avtorjema razlikuje, npr. *celica* : *ležnica*, kar je posledica dejstva, da je Dajnko pisal v vzhodnoštajerski knjižni različici slovenskega jezika.

- Marjeta Humar: *Janeza Goličnika popolnoma podvučenje za vse čebelarje* (1994)
Avtorica uvodoma predstavi zgodovinske okoliščine nastanka dela in njegovo strukturo ter vsebino. V nadaljevanju so predstavljene Goličnikove jezikovne značilnosti, ki se nanašajo predvsem na vpliv štajerskih narečnih posebnosti, ki jih je vnašal v osrednjeslovensko knjižno različico slovenskega jezika.

Za Goličnikovo čebelarsko izrazje M. Humar (1994: 41–42) navaja, da je » [...] po izvoru [...] domače ali vsaj popolnoma prilagojeno slovenščini [...]«. Kot primer izvirno slovenskih izrazov so navedeni izrazi *čebela*, *čebelar*, *čebelarski*, *grižav*. Primeri iz nemščine prevzetih izrazov so *folk*, *futrati*, *futranje*. Kot primera prevzemanja iz latinščine pa sta navedena izraza *celica* in *natura*. V sklepu razprave

²⁸ Na prvem mestu je naveden Goličnikov izraz in na drugem Dajnkov.

avtorica ugotavlja, da je večina Goličnikovega čebelarskega izrazja, če ga zapišemo v posodobljeni obliki, prekrivnega s sodobno čebelarsko terminologijo.

- France Novak: *Dajnkovo čebelarsko izrazje* (1998)

Prispevek analizira Dajnkovo čebelarsko izrazje in ga primerja z osrednjeslovenskim čebelarskim izrazjem (Goličnik, Glavar). Pri tem avtor ugotavlja, da je večina Dajnkovega izrazja prekrivnega z osrednjeslovenskim, npr. *matica*, *med*, *ogrebat*. Po drugi strani pa se kaže tudi skupina izrazja, ki je tipično vzhodnoštajersko, npr. *čela*, *čelnik*, *ležnica*. Avtor izpostavi Dajnkovo težnjo po izvirnem slovenskem izrazju. Pogosto je namreč prevzete izraze iz nemščine, ki so izpričani npr. pri Goličniku, nadomeščal z izvirno slovenskimi, npr. *fhlatovna Roshizha* (Goličnik) : *čutna rogelca* (Dajnko).

V prispevku so izpostavljene še druge značilnosti Dajnkovega čebelarskega izrazja, kot je oblikovanje bogatih besedotvornih družin okoli osnovnih čebelarskih terminov, npr. *čela*, *čelar*, *čelarstvo*, tvorba dvobesednih izrazov, npr. *stoječi čelnik*, oblikovanje glagolskih kalkov, npr. *vunletenje*, in navajanje sinonimov, npr. *izidenje* : *rojuvanje*.

- Marjeta Humar: *Peter P. Glavar, jezikovni mojster svojega časa* (1999)

Razprava analizira Glavarjev jezik na podlagi gradiva iz štirih njegovih del, med katera je avtorica uvrstila tudi *Pogovor o čebeljih rojih*. Iz približno desetine omenjenega dela je avtorica izpisala besedje in naredila seznam 2556 besed. Ugotovljeno je bilo, da se na seznamu izpisanih besed med najpogostejšimi polnopomenskimi besedami pojavijo besede s področja čebelarstva: *roj*, *čebela*, *pain*. V primerjavi z Goličnikovim čebelarskim izrazjem se kaže, da je v veliki meri prekrivno, kar potrjuje relativno ustaljenost tovrstnega izrazja na Kranjskem, medtem ko se po drugi strani pogosto pojavlja glasovna in pisna variantnost, npr.²⁹ *Zhebela* : *Zhébella*, *Derzhina* : *Druzhina*, *Jaica* : *Jaiza*, *Obhojenie* : *Obhojejnje*. Za del besedja, ki ni prekrivno, avtorica ugotavlja, da je Glavar večinoma navajal domače izraze, medtem ko se je Goličnik pogosteje posluževal prevzetega izrazja iz nemščine.

Avtorica opozori še na nekatere druge značilnosti Glavarjevega jezika, ki so predvsem posledica vpliva gorenjskih narečnih posebnosti in se kažejo tudi na ravni

²⁹ Na prvem mestu Glavarjev zapis, na drugem pa Goličnikov.

čebelarskega izrazja. Tovrstne značilnosti so maskulinizacija, npr. *en Zhebelnu Rezdeilenie*, redukcija kratkih nenaglašenih samoglasnikov, npr. *starz*, *zrojenz*, neupoštevanje preglasa, npr. *Rojou*, zapisovanje zlogotvornega *r* z *er*, npr. *derzhina*.

- Tamara Kranjc: *Dajnkovo čebelarsko izrazje v črešnjevskem govoru*
[diplomsko delo] (2005)

Glavnina raziskave je s področja dialektologije, in sicer je poudarek na analizi Dajnkovega čebelarskega izrazja s stališča govora vasi Črešnjevci. V poglavju 5.2 pa so predstavljene tudi glavne značilnosti čebelarskega izrazja, ki je bilo zapisano v Dajnkovem delu *Čelarstvo*. Posebej so izpostavljene besedotvorne posebnosti, izvor besed in sopomenski nizi. V zvezi z besedotvornimi posebnostmi so naštet nekatera tipična obrazila, npr. *vu- vupotisniti*, in izpostavljena je skupina tvorjenk s prislovom v prvem delu, npr. *domo-letenje*. Glede izvora avtorica ugotavlja, da prevladuje splošnoslovansko besedje, npr. *bzikati*, del besedja predstavlja v različnih obdobjih prevzeto besedje iz nemškega jezika, npr. *cuker*, in manjšina je prevzeta iz drugih jezikov, npr. iz latinščine (*škrinja*). Tretja značilnost Dajnkovega čebelarskega izrazja je pogosto navajanje sopomenskih nizov, npr. *trotnice* : *trotne matere*.

- Anja Švab: *Anton Janša in razvoj terminologije na področju čebelarstva*
[diplomsko delo] (2013)

Raziskava je s področja prevodoslovja in primerja Janševo delo *Vollständige Lehre von der Bienenzucht* iz leta 1775 s tremi slovenskimi prevodi tega dela, in sicer z Goličnikovim prevodom iz leta 1792, s prevodom Frančiška Rojine iz leta 1906 in s prevodom Franca Prezlja iz leta 2004. V razdelku 5.4.1 avtorica poleg drugih značilnosti navede tudi nekatere značilnosti Goličnikovega strokovnega izrazja, npr. zapis nereduciranih oblik (*čebela*), prevzeto izrazje iz nemščine (*rusel*), metaforična poimenovanja (*turenc*). V razdelku 7 pa je glosarček, v katerem so Janševim nemškim čebelarskim izrazom pripisani slovenski ustrezniki, ki jih navajajo Goličnik, Rojina in Prezelj.

3 GRADIVO

V prvi fazi raziskave starejšega čebelarskega izrazja je potrebno določiti reprezentativen vzorec gradiva, ki nam bo služil kot osnova za raziskavo. Pregled zgodovine čebelarskega slovstva do srede 19. stoletja je sicer pokazal, da je bilo veliko besedil, ki govorijo o čebelarstvu v naših krajih, napisanih v nemščini in latinščini, a je predvsem proti koncu 18. in v prvi polovici 19. stoletja nastalo tudi več tovrstnih besedil v slovenskem jeziku. Analiza gradiva je pokazala, da večino slovenskih strokovnih besedil s področja čebelarstva do srede 19. stoletja predstavljajo naslednja štiri dela:

Peter Pavel Glavar: *Pogovor o čebeljih rojih*,

Janez Goličnik: *Popolni nauk o čebelarstvu*,

Peter Dajnko: *Čelarstvo* in

Jurij Jonke: *Krajnski čbelarčik*.

Preostala čebelarska besedila v slovenskem jeziku iz tega obdobja so večinoma kratki prispevki (npr. v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*) oziroma deli daljših besedil (npr. *Kmetam sa potrebo inu pomoč*), ki prinašajo posamezne čebelarske nasvete oziroma poročila o čebelarstvu v naših krajih.

Glede na število in obseg čebelarskih besedil iz obravnavanega obdobja smo se odločili, da kot gradivsko osnovo vzamemo navedena štiri dela v celoti.³⁰ Predpostavili smo, da bo to dovolj reprezentativen vzorec za raziskavo starejšega čebelarskega izrazja, saj bo zajemal veliko večino ohranjenih besedil, poleg tega pa bodo zastopani štirje različni avtorji iz različnih obdobj in tudi različne pokrajinske različice slovenskega jezika.

Posamezni čebelarski izrazi so zapisani tudi v drugih krajših besedilih, ki pa jih nismo vključili v gradivo, saj po naših ugotovitvah prinašajo le malo čebelarskega izrazja. Poleg tega vsebujejo navadno le najosnovnejše čebelarske izraze (npr. *čebela*, *matica*, *med*), ki smo jih že zajeli z naštetimi štirimi deli, tako da z vključitvijo teh krajših del ne bi bistveno obogatili gradiva.

³⁰ Da vključimo v analizo celotna besedila, smo se odločili na podlagi domneve (do katere smo prišli ob prvem branju besedil), da ima velik delež strokovnega izrazja v obravnavanih delih nizko frekvenco, tako da bi lahko z vzorčenjem izgubili pomemben del izrazja.

Na seznam gradiva prav tako nismo uvrstili druge izdaje *Kranjskega čbelarčka* iz leta 1844, za katero smo na podlagi primerjave s prvo izdajo ugotovili, da je na ravni strokovnega izrazja večinoma prekrivna s prvo izdajo.

Gradivo za analizo torej predstavljajo štiri samostojna čebelarska dela, v katerih je po naši domnevi zajeta večina znanega čebelarskega izrazja iz obdobja pred uveljavitvijo enotne knjižne norme. Vsa štiri dela bomo v nadaljevanju na kratko predstavili.

3.1 Peter Pavel Glavar:³¹ *Pogovor o čebeljih rojih* (1776)

Glavarjev rokopis³² z naslovom *Pogovor od Zhebelnih Rojou*³³ je v osnovi prevod prvega dela Antona Janše³⁴ z naslovom *Abhandlung von Schwärmen der Bienen*, ki je izšlo leta 1771 v nemškem jeziku na Dunaju.

³¹ Peter Pavel Glavar je bil rojen 2. maja 1721 v Ljubljani. Šolal se je najprej na jezuitski gimnaziji v Ljubljani, kasneje pa je nadaljeval študij bogoslovja in modroslovja v Gradcu ter bil leta 1744 posvečen v duhovnika. Po novi maši je opravljal dušnopastirsko delo v Komendi, kjer je bil tudi oskrbnik graščine in posestva, ki je bilo v lasti malteškega viteškega reda. Glavar je bil napreden gospodar in si je v duhu fiziokratizma prizadeval za napredek kmetijstva in čebelarstva. O tem priča že njegova bogata knjižnica, ki jo je ustvaril v času službovanja v Komendi. Leta 1760 je ustanovil župnijsko šolo, ki je bila ena prvih tovrstnih zasebnih šol v našem prostoru. Namen šole je bil, da nadarjenim fantom iz okolice dá osnovno izobrazbo in da tiste, ki čutijo duhovniški poklic, pripravi na nadaljnje šolanje. Leta 1765 je Glavar kupil graščino in posestvo Lanšprež pri Mirni na Dolenjskem in se leta 1766 tja tudi preselil. Od leta 1767, ko je bila na Kranjskem ustanovljena kmetijska družba, je bil njen član in sodelavec. O tem, da je bilo njegovo čebelarsko znanje cenjeno, priča tudi dejstvo, da je leta 1772 postal častni član Gornjeluziške čebelarske družbe v Oberlausitzu, ki jo je vodil priznani čebelar in naravoslovec Adam Gottlob Schirach (Demšar 1968: 88). Leta 1781 je na Lanšprežu ustanovil prvo čebelarsko šolo na Kranjskem, ki pa ni delovala prav dolgo, saj je njeno delo po smrti Petra Pavla Glavarja, 24. januarja 1784, zamrlo. Pokopan je na Lanšprežu.

³² Rokopis je do leta 1951 veljal za izgubljenega, ko sta ga v Arhivu Slovenije odkrila Marija Verbič in Jože Stabej. Slednji je o odkritju leta 1952 podrobneje poročal v 54. letniku *Slovenskega čbelarja* (št. 7, str. 130–135; št. 9, str. 177–180; št. 10, str. 202–204).

³³ Ker ohranjeni rokopis nima naslovne strani in se začne neposredno s prvim poglavjem, naslov povzemamo po F. J. Rechfeldu (1848: 41), ki je očitno imel v rokah rokopis z naslovno stranjo in uvodom, saj navaja prepis obojega. Naslov v celoti se glasi: *Pogovor od Zhebelnih Rojou Jkusi A. Jansha, Zhebelniga Dunejskiga Vuzhenika V' nemshkim jefiku popiffan, na Kranfku preloshen, inu pogmiran Jkusi vijoku vuredniga, Zhaftitliviga, Vuzheniga Duhouniga Petra Pavla Glavarja, nekadajnega Commende S. Petra Faimafhtra, Sedajnega Landsprefhke Gosfopke lastniga gosfuda.*

³⁴ Anton Janša je bil krščen 20. maja 1734 na Breznici. Leta 1766 se je vpisal na bakrorezno-risarsko šolo na Dunaju, kjer je postal uspešen umetnik. Leta 1769, ko je Nižjeavstrijska ekonomska družba iskala učitelja čebelarstva, se je Janša javil in bil 3. maja istega leta imenovan na to mesto. Janša je po imenovanju začel čebelariti in učiti v Meidlingu, a se je njegova čebelarska šola že leta 1770 preselila v Augarten na Dunaju. Janša je kmalu uvidel potrebo po izdaji priročnika, da bi tako njegov nauk dosegel

Glavarjevo besedilo obsega 105 strani in je strukturirano v obliki 689 oštevilčenih krajših podpoglavij,³⁵ ki so združena v 54 poglavij. Glavar je iz prevoda izpustil Janšev uvod, tako da se rokopis začne z neoštevilčenim poglavjem, ki je naslovljeno *Napreijhnu Pomenenie* in brez uvoda takoj začne z obravnavo osrednje teme. Sledi 53 oštevilčenih poglavij, ki jih Glavar imenuje *Pogovori*, rokopis pa se zaključi s podpoglavjem o lipovi paši brez kakšnega sklepa oziroma zaključka. Da konec rokopisa daje občutek, kot da nekaj manjka, je ugotavljal že J. Stabej (1976: 70), ki v zvezi s tem pravi: »Nenavaden pa je sklep Glavarjevega rokopisa, ki se konča kar na lepem, brez vsake pripombe s 53. pogovorom [...] tako da bralec ne ve, ali je zadnji 689. odstavek res zaključek ali pa bo sledilo še nadaljevanje.«

Kot je že bilo omenjeno, Glavarjev rokopis ni le prevod Janševega dela, temveč gre za precejšnjo razširitev izvirnega besedila. S. Mihelič (1976: 50) ugotavlja, da prevod Janševega dela predstavlja le približno tretjino rokopisa, medtem ko avtorstvo dveh tretjin besedila pripisuje Glavarju. Avtor raziskave ugotavlja, da prevod Janševega dela zavzema približno prvih 395 podpoglavij (34 poglavij), a je tudi med temi 162 takšnih, kjer Glavar dopolnjuje Janševe ugotovitve. Drugi del, ki obsega 296 podpoglavij (19 poglavij), pa je Glavarjev. Če k drugemu delu prištejemo še 162 podpoglavij iz prvega dela, ugotovimo, da je Glavar avtor oziroma soavtor kar 458 podpoglavij, medtem ko je prevedenih 233 podpoglavij, kar predstavlja približno tretjino rokopisa. (Mihelič 1976: 50)

Tudi vsebinsko bi lahko Glavarjev rokopis razdelili na dva dela, čeprav tovrstne delitve avtor v rokopisu ni označil. V prvem, prevedenem delu je osrednja tema rojenje čebel, v drugem, Glavarjevem delu pa so združene preostale čebelarске teme. V uvodu prvega dela so na kratko predstavljeni osnovni čebelarski pojmi, in sicer roj, čebela, matica, trot in čebelji panj, v kakršnem je čebelaril Janša. Sledi več poglavij obsegajoč opis procesa naravnega rojenja, vzrokov za ta pojav, vrst rojev, preprečevanja rojenja, opis ogrebanja rojev in orodja, potrebnega za to opravilo. Med drugim je v 17. poglavju

širši krog ljudi. Zato je leta 1771 izdal knjigo v nemškem jeziku *Abhandlung von Schwärmen der Bienen*. Že po njegovi smrti je leta 1775 prav tako v nemškem jeziku na Dunaju izšlo še njegovo drugo knjižno delo *Des Anton Janscha hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht*. Obe knjigi sta bili dobro sprejeti in sta doživeli več izdaj. Njegovo drugo delo je še pred koncem 18. stoletja izšel tudi v češčini in slovenščini. Janša je umrl 13. septembra 1773 na Dunaju.

³⁵ Podpoglavij je v resnici 691, saj sta bili s številkami 596 in 597 številčeni po dve podpoglavji.

obširno opisana tudi vrša³⁶ in način uporabe tega pripomočka. V nadaljevanju je predstavljenih sedem načinov za delanje umetnih rojev (od 24 do 28 poglavja) ter s tem povezano področje umetne vzreje matic (22. poglavje) in prahe matic (31. poglavje). Prvi del rokopisa se sklene z opisom brezmatičnosti in znamenj, po katerih jo lahko prepoznamo (33. in 34. poglavje).

Za drugi del rokopisa (od 35. poglavja dalje) S. Mihelič (1976: 53) ugotavlja, da je vsebinsko manj strukturiran kot prvi del in da mu manjka logično zaporedje tematike. Tako se začne s predstavitvijo čebeljega spola, opisom primerne hrane za čebele in nadaljuje z opisom čebeljih bolezni, čebeljih sovražnikov in ropanja med čebeljimi družinami. Sledijo poglavja o obnavljanju čebeljih družin, širjenju panjskega prostora in pobiranju čebeljih pridelkov brez morjenja čebel, čemur posveti velik del poglavja (44. poglavje). Glavar se zavzame celo za kaznovanje tistih čebelarjev, ki bi morili čebele (podpoglavje 547). Sledi del s predstavitvijo stanja čebelarstva v naših krajih in konkretnimi predlogi za izboljšanje, ki se nanašajo predvsem na izobraževanje čebelarjev. V sklepu rokopisa se avtor ponovno vrne k biologiji čebel, in sicer predstavi anatomijo čebele, vrste čebel in delo zaključi z opisom čebeljih pridelkov, virov čebeljih paš in medovitih rastlin.

3.2 Janez Goličnik:³⁷ *Antona Janšaja cesarskiga čebelarja popolnoma podvučenje za vse čebelarje* (1792)

Delo Janeza Goličnika z naslovom *Antona Janshaja zessarskiga zhebellarja popolnoma podvuzhenje sa vsse zhebellarje*, ki je izšlo leta 1792 v Celju, je prvi natisnjen čebelarski priročnik v slovenskem jeziku. Gre za prevod dela Antona Janše z naslovom *Des Anton Janscha hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht*, ki je izšlo leta 1775 v nemškem jeziku na Dunaju.

Goličnikov prevod obsega 200 strani in 7 strani priloge, v kateri so objavljene izvirne ilustracije iz Janševega dela.³⁸

³⁶ Vrša je vreči podoben pripomoček, ki se je uporabljal za ogrebanje rojev na žrelih panjev.

³⁷ Janez Goličnik se je rodil 31. januarja 1737 v Mozirju. Gimnazijo je končal v Ljubljani, filozofijo v Gradcu in teologijo na Dunaju. V letih od 1765 do 1768 je bil alumnus v gornjegrajskem semenišču. Do leta 1773 je bil kaplan na Vranskem in potem še eno leto v Braslovčah. Med leti 1774 in 1780 je bil spovednik v samostanu v Ljubljani. Leta 1780 pa je postal župnik v Grižah, kjer je ostal do konca svojega življenja. Poleg duhovniške službe se je vsaj v Grižah intenzivno ukvarjal tudi s čebelarstvom, saj je imel čez sto panjev čebel. Umrli je 9. marca 1807 v Grižah.

Besedilo je strukturirano v obliki 197 oštevilčenih krajših podpoglavij, ki so združena v 29 poglavij, za katere se v delu uporablja izraz *odstavik*. Prvih 11 poglavij tvori prvi, bolj teoretično usmerjeni del z naslovom *Sapopadik tega perviga Refdelk, al fgnolniga Podvuzhenja*. Drugi del, ki se osredotoča bolj na praktične čebelarske nasvete, pa obsega 18 poglavij in ima naslov *Tu drugu dellovni, al opravilsku Refdelenje*.³⁹ Goličnik je v primerjavi z Janševim izvirnikom izpustil zadnji dve poglavji drugega dela priročnika, in sicer 19. poglavje, ki govori o stiskanju medu in voska, ter 20. poglavje, ki govori o pripravi medice in medenega kisa. Prav tako je prevajalec izpustil precej obsežno stvarno kazalo, ki v izvirniku sledi zadnjemu poglavju. Po drugi strani pa je Goličnik dodal *Predgovor*, v katerem je predstavil Antona Janšo in opozoril na nesmiselnost morjenja čebeljih družin. Že v predgovoru je omenil tudi sprotne opombe, ki jih imenuje *pomerkvajnja*, v katerih je Goličnik ugotovitve avtorja dopolnil s svojimi čebelarskimi izkušnjami. Na koncu knjige pa sta dodani še dve poglavji, in sicer *Oppomnik* in *Perrstavik od perstavlavza*. Prvo bi lahko označili kot poglavje povzemalne narave, v katerem prevajalec bralca še enkrat opozori na najpomembnejša podpoglavja iz dela, ki so ključna za uspešno čebelarjenje. Drugo pa je strukturirano v obliki štirih vprašanj in odgovorov, v katerih Goličnik poda še nekaj svojih praktičnih nasvetov za čebelarjenje. Sklenemo torej lahko, da pri obravnavanem delu ne gre zgolj za prevod, temveč je Goličnik v delo vnesel tudi pomembne avtorske dopolnitve iz svoje bogate čebelarske prakse.

Delo je torej vsebinsko razdeljeno na dva dela, in sicer v teoretičnem delu avtor predstavi vse tri člane čebelje družine, njihov spol in opiše satne celice, iz katerih se posamezni člani čebelje družine izvalijo. Sledijo poglavja o čebeljih pridelkih, panjih, čebelnjakih in izbiri primernega stojišča za čebele. V drugem delu teoretičnega dela, ki se vsebinsko deloma ponovi iz Janševe prve knjige, pa je opisano še razmnoževanje čebel, rojenje in praha matice.

V drugem, praktičnem delu, ki je tudi obsežnejši od prvega, so popisana čebelarjeva opravila v gorenjskem panju (kranjiču) v vseh štirih letnih časih, in sicer se opis začne s pomladanskimi opravili in zaključí z zimskimi. Med pomladanskimi

³⁸ Za ilustracije, ki so opremljene z nemškimi napisi, se domneva, da bi jih lahko Goličniku preskrbel Blaž Kumerdej, ki je bil pobudnik slovenske izdaje in je Janšo poznal (Humar 1994: 38).

³⁹ Ker se številčenje poglavij v drugem delu knjige ne nadaljuje iz prvega dela, temveč se številčenje začne ponovno od ena dalje, se je v strokovni literaturi uveljavilo napačno prepričanje, da Goličnikovo delo obsega 18 poglavij. V resnici 18 poglavij obsega drugi del knjige, ki mu je pa potrebno prišteti še 11 poglavij iz prvega dela. Torej Goličnikovo delo vsebuje 29 poglavij.

opravili avtor opozori na pomen zadostne količine hrane v tem letnem času, način krmljenja ter našteje vrste primerne hrane za čebele. Poleg tega je v tem delu tudi govora o ropanju, brezmatičnosti, škodljivcih čebel in čebeljih boleznih. V zvezi s škodljivci in boleznimi so predstavljeni tudi načini odganjanja oziroma preprečevanja in zdravljenja. V predstavitvi poletnih opravil prevladuje problematika rojenja čebel, in sicer so opisane vrste rojev, način ogrebanja rojev in ravnanje z njimi. V tem delu je zanimivo tudi poglavje o širjenju panjskega prostora (14. Odstavik), s čimer se hkrati prepreči prekomerno rojenje in poveča donos medu in voska. Med jesenskimi opravili pa velja posebej izpostaviti opis prevažanja čebel na paše (16. Odstavik). Poleg tega so v tem delu predstavljene še najpomembnejše jesenske čebelje paše in pobiranje medu in voska iz panjev brez morjenja čebel. Delo se sklene z zimskimi opravili, ki so vezana predvsem na zagotavljanje primernih pogojev za prezimitev čebelje družine.

3.3 Peter Dajnko:⁴⁰ *Čelarstvo, ali celo novi, kratki, popun navuk čelne reje* (1831)

Delo Petra Dajnka z naslovom *Čelarstvo, ali celo novi, kratki, popun navuk čelne reje*, ki je izšlo leta 1831 v Gradcu, je drugi natisnjeni čebelarški priročnik v slovenskem jeziku in obenem prvi, ki je izvirno slovenski.

Knjiga, ki je natisnjena v dajničici, ima 234 strani in 2 strani priloge, na katerih so ilustracije panjev, njihovih delov in čebelarkega orodja.

Na začetku dela je takoj za notranjo naslovnico in *Natisnim dovoljenjem* umeščena tabela z novimi znaki, ki jih prinaša dajničica. Sledi predgovor, v katerem avtor kot glavni razlog za izdajo priročnika navede dejstvo, da bi čebelarstvo lahko bilo pomembna kmetijska dejavnost, a je pri nas zapostavljeno in tudi ni primerne literature v slovenskem jeziku, iz katere bi se preprost človek lahko podučil o tej stroki. Za predgovorom je opis ilustracij iz priloge in nato sledi glavno besedilo, ki je

⁴⁰ Peter Dajnko se je rodil 23. aprila 1787 v Črešnjevcih pri Gornji Radgoni. Gimnazijo je zaključil leta 1808 v Mariboru ter študij filozofije in teologije leta 1814 v Gradcu. Po duhovniškem posvečenju je bil kaplan najprej pri Sv. Petru pri Radgoni do leta 1816, potem še v mestni fari v Gornji Radgoni do leta 1831. Od leta 1816 naprej je izdal več knjig z versko in izobraževalno vsebino, ki se idejno v večji meri navezujejo na drugi val katoliške prenovе in razsvetljenstvo (Rajh 2001: 2). Pisal je v vzhodnoštajerski knjižni različici slovenskega jezika, ki ji je pot pred tem utrl Leopold Volkmer. V prvih letih je še uporabljal bohoričico, od leta 1824 naprej pa je pisal v dajničici, ki jo je utemeljil v nemško pisani slovnici *Lehrbuch der windischen Sprache* (1824). Od leta 1831 je bil župnik v Veliki Nedelji, kjer je opravljal tudi službo dekana in do leta 1848 tudi službo okrožnega šolskega nadzornika. Umrli je 22. februarja 1873 v Veliki Nedelji.

strukturirano v obliki 500 vprašanj in odgovorov, ki so vsebinsko zaokrožena v 6 poglavij in uvodno poglavje. Dajanko poglavja imenuje *Glave*, uvodno poglavje pa je naslovljeno *Predidoče pitanja* in govori o pogojih za čebelarjenje ter koristih te dejavnosti.

Uvodnemu poglavju sledi osrednji del, ki se začne s prvim poglavjem, v katerem so predstavljeni člani čebelje družine, njihov spol, anatomija in naloge v čebelji družini. Poleg tega opisuje tudi med, vosek, propolis, zgradbo satja in nekatere druge teme s področja biologije čebel. V drugem poglavju so predstavljene različne vrste panjev, med katerimi avtor priporoča predvsem slamnate panje (vprašanje 106). Ob koncu drugega poglavja je opisano še osnovno čebelarско orodje, ki ga potrebuje vsak čebelar. Tretje poglavje govori o primernem stojišču za čebele, o tem, kakšen naj bo čebelnjak, kako začeti s čebelarstvom in na kaj je potrebno paziti pri nakupu čebel. Sledi četrto poglavje, ki govori o razmnoževanju čebel. V prvem delu opisuje naravno rojenje, vrste rojev, ogrebanje in ostala opravila, povezana s tem pojavom, v drugem delu (od vprašanja 199 dalje) pa je predstavljeno delanje umetnih rojev, ki je po navedbah avtorja boljši način za razmnoževanje čebel kot naravno rojenje (vprašanje 202). V petem poglavju, ki je najobsežnejše, so opisana čebelarjeva opravila skozi vse leto. Opis, ki se začne z januarskimi opravili in konča z decembrskimi, je osredotočen na čebelarско prakso in obravnava vse najpomembnejše čebelarske teme, kot so: paženje čebel, spomladansko krmljenje, čebelje bolezni in njihovo zdravljenje, ropanje med čebelami in preprečevanje le-tega, čebelje paše, prevažanje čebel na ajdovo pašo (vprašanja 413 in 414) in pobiranje medu brez morjenja čebel (vprašanja 438 in 439). V sklepnem, šestem poglavju Dajanko piše o skladiščenju ter uporabi medu in voska. Predstavljeni so načini ločevanja medu od voska in recepti za predelavo obeh čebeljih pridelkov, npr. v medeno vino, medeni kis, cepilni vosek ter vosek za pohišstvo. Na koncu je dodano še kazalo, ki je naslovljeno *Vujetek*, in priloga z ilustracijami.

3.4 Jurij Jonke:⁴¹ *Krajnski čbelarčik, to je: kratko podučenje čebele rediti, in z njimi prav ravnati* (1836)

Delo z naslovom *Krajnski zhbelaarzhik, to je: kratko poduzhenje zhebéle rediti, in s' njimi prav ravnati*, ki je izšlo leta 1836 v Ljubljani, je tretji natisnjen čebelarški priročnik v slovenskem jeziku. Gre za prevod dela Jurija Jonkeja z naslovom *Anleitung zur praktischen Behandlung der Bienenzucht*, ki je izšlo istega leta prav tako v Ljubljani. Jonke, ki je bil Kočevski Nemec, je delo napisal in izdal v nemškem jeziku, slovenski prevod pa je zaupal Jožefu Žemlji.

Knjiga je napisana v bohoričici in obsega 96 strani. Vsebina dela je razdeljena na 30 oštevilčenih krajših poglavij in predgovor, v katerem kot glavni razlog za izdajo knjige navaja pomanjkanje čebelarske literature v slovenskem jeziku, ki bi bila razumljiva tudi preprostemu človeku. Zato se je Jonke odločil izdati krajše delo, ki se osredotoča predvsem na praktična navodila za uspešno čebelarjenje.

Na začetku dela (od 1. do 5. poglavja) Jonke predstavi člane čebelje družine in njihove vloge v čbelji družini. Sledita dve poglavji (6. in 7.), v katerih je opisan čebelnjak, primerno stojišče zanj in vrste panjev. Od 8. do 26. poglavja so rdeča nit dela nasveti za uspešno čebelarjenje od zime do jeseni. V tem delu je opisano rojenje, preprečevanje rojenja, ogrebanje rojev, čebelje bolezni, sovražniki čebel, čebelje ropanje in krmljenje čebel. Zanimivo je 19. poglavje, v katerem Jonke govori o prašenju matic in pri tem oporeka Janši in Scopoliju, da se matice oprašijo zunaj panja v zraku. Ob sklepu dela avtor predstavi še čebelje paše, povzame nekatere napotke za uspešno čebelarjenje, opiše lajšanje posledic čebeljega pika in predstavi osnovno čebelarsko orodje.

⁴¹ Jurij Jonke se je staršem kočevskega rodu rodil 17. aprila 1777 v Gorenju pri Stari Cerkvi na Kočevskem. Šolal se je najprej v Novem mestu in Gradcu, gimnazijo in teologijo pa je končal v Ljubljani. Po duhovniškem posvečenju leta 1803 je kot kaplan služboval v Ljubljani in Škofji Loki. Leta 1805 je postal vikar in katehet v Novem mestu, kjer je ostal tri leta. Od leta 1808 je bil župnik v Črmošnjicah, kjer se je intenzivno ukvarjal tudi s čebelarstvom. Od leta 1833 je bil član Kranjske kmetijske družbe, v okviru katere si je prizadeval predvsem za napredek čebelarstva na Kranjskem. Svoja spoznanja s področja biologije čebel in praktične čebelarske izkušnje je predstavil v enaindvajsetih nemških člankih, ki jih je objavil v časopisih *Ilirisches Blatt*, *Bienenzeitung* in *Vereinigte Frauendorfer Blätter*, in v dveh slovenskih, ki ju je objavil v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* (Šalehar 2012: 21). Leta 1857 je na prošnjo Kranjske kmetijske družbe pripravil učni načrt za čebelarstvo v ljudskih šolah na Kranjskem in za osnovni učbenik priporočil drugo izdajo *Krajnskega čbelarčka* iz leta 1844. Umrli je leta 1864 v Črmošnjicah. Pokopan je v Novem Taboru pri Črmošnjicah.

3.5 Digitalizacija gradiva

V zasnovi pričujoče raziskave smo se odločili, da bomo ugotovitve v zvezi s čebelarским strokovnim izrazjem podprli tudi s statističnimi podatki o pogostnosti in razširjenosti posameznih izrazov oziroma različic izrazov. Ker bi bilo ročno iskanje tovrstnih statističnih podatkov preveč zamudno in tudi nezanesljivo, smo se odločili, da besedila vključimo v korpus starejših besedil Imp in si pri raziskavi pomagamo z nekaterimi korpusnimi orodji. Predpogoj za vključitev besedil v korpus in kakršno koli uporabo tovrstnih orodij pa je, da so besedila zapisana v digitalni obliki. Pri novejših besedilih je to skoraj samoumevno, pri starejših pa predstavlja že sama digitalizacija poseben izziv. Zato bomo najprej na kratko predstavili formate in standarde, ki so se izoblikovali na področju zapisa besedil v digitalni obliki in nato še samo metodologijo digitalizacije starejših besedil. V nadaljevanju bomo predstavili še korpus Imp in nekatere značilnosti podkorpusa Čebele.

3.5.1 Format XML in starejša besedila

Za začetnika digitalizacije starejših besedil velja italijanski jezuit p. Roberto Busa, ki je leta 1949 ob podpori podjetja IBM začel s projektom izdelave indeksa vseh besed, ki se pojavijo v delih Tomaža Akvinskega. Gre za nabor besedil, ki obsega več kot 11 milijonov besed srednjeveške latinščine. Z razvojem računalništva so se od šestdesetih let dalje tovrstni poskusi digitalizacije množili, a je bila njihova skupna šibka točka neenotnost in posledično neizmenljivost tako digitaliziranih besedil. (Ogrin 2005: 13) Opisano neenotnost je v osemdesetih letih 20. stoletja skušal preseči format SGML (*Standard Generalised Markup Language*), katerega namen je bil zapis besedil in ostalih strukturiranih podatkov na način, da bodo trajni, izmenljivi, vsestransko uporabni in neodvisni od razvoja programske in strojne opreme. Format SGML je bil dobro premišljen, a zelo kompleksen, zato je krog uporabnikov ostal precej omejen (Erjavec 2005: 52). Tako je bila leta 1998 objavljena poenostavljena različica formata SGML, ki so jo poimenovali XML (*Extensible Markup Language*). T. Erjavec (2005: 53) zanjo ugotavlja, da »ohranja dobre lastnosti formata [SGML], vendar pa izpusti elemente, ki so vnašali pretirano kompleksnost.« Podobno kot SGML je tudi format XML primeren za shranjevanje besedil in vseh drugih vrst podatkov, ki morajo biti dobro in pregledno strukturirani. Najbolj očitna značilnost omenjenega formata je

namreč v tem, da omogoča dobro predstavitev strukture dokumenta,⁴² medtem ko je njegova oblika ob strani (Burnard 2005: 34). S stališča digitalizacije starejših besedil pa je zelo pomembna značilnost formata XML tudi v tem, da omogoča zapis posebnih znakov, ki so definirani v Unicodu, in da za znake, ki jih Unicode ne vsebuje, obstaja možnost uporabe entitet oz. nadomestnih nizov, ki si jih za posamezne znake definira uporabnik sam (Erjavec 2005: 63). Omenjena značilnost je za uspešno digitalizacijo starejših besedil ključna, saj so pogosto zapisana v različnih črkopisih in še med posameznimi avtorji so določena odstopanja. Zelo praktična lastnost dokumentov XML je tudi to, da so berljivi že v surovem stanju, kar omogoča neposredno branje, urejanje in popravljanje napak (Erjavec 2005: 54). Sicer pa obstaja več različnih urejevalnikov, ki naredijo te postopke še bolj pregledne.⁴³

3.5.2 Priporočila TEI

Format torej predpisuje način zapisa dokumentov, ne predpisuje pa strukture posameznega dokumenta. Da bi se poenotila struktura posameznih tipov besedilnih dokumentov, so bila v okviru mednarodne pobude TEI⁴⁴ (*Text Encoding Initiative*) izoblikovana konkretna priporočila, kako naj bodo strukturirane posamezne vrste besedil v digitalni obliki. Namen pobude TEI je torej poleg poenotenja formata⁴⁵ tudi poenotenje same strukture digitalnih besedil, kar zagotavlja izmenljivost besedil med različnimi uporabniki.

Zapis besedil v formatu XML po smernicah TEI se je hitro uveljavil na različnih področjih,⁴⁶ tudi v različnih projektih digitalizacije starejših besedil.⁴⁷ Prednost na ta

⁴² Pri dokumentih s kompleksnejšo strukturo je le-ta lahko popisana v dokumentu DTD, ki je ločen dokument in nam omogoča, da s posebnimi računalniškimi programi (ang. *validating parser*) preverimo, če struktura dokumenta XML ustreza DTD-ju. Omenjeno možnost preverjanja T. Erjavec (2005: 56) izpostavi kot veliko prednost formata XML pred ostalimi formati.

⁴³ Uporabnost formata XML še dodatno povečujejo pridruženi standardi in orodja, ki omogočajo različne pretvorbe dokumentov XML. Najpomembnejši med njimi je standard XSLT, ki omogoča pretvorbo enega dokumenta XML v drugega z drugačnim DTD-jem, ali pa pretvorbo dokumenta XML v druge formate, ki so prilagojeni za specifične potrebe (npr. v format HTML za ogled dokumenta).

⁴⁴ Spletna stran pobude je: <http://www.tei-c.org/index.xml>.

⁴⁵ Prva priporočila TEI so temeljila na formatu SGML, od četrte izdaje priporočil (TEI P4) dalje pa je osnova zapisa poleg formata SGML tudi format XML. Trenutno je v uporabi peta izdaja priporočil (TEI P5), ki je izšla leta 2007.

⁴⁶ T. Erjavec (2005: 58) navaja, da je že do leta 2005 preko 120 projektov z različnih področij v več kot 30 jezikih uporabljalo smernice TEI.

način digitaliziranih besedil je poleg izmenljivosti tudi trajnost in zagotovilo, da bodo takšna besedila kljub hitremu razvoju računalništva berljiva in uporabna tudi v prihodnosti. M. Ogrin (2005: 18) omenjene prednosti povzame takole: »Kakor so dokumenti, označeni konec osemdesetih let v standardu SGML, brez težav »migrirali« v XML, tako se smemo zanesti, da bodo naše zbirke v XML brez težav prešle v nov zapis, ko bo izumljen še boljši standard označevanja. Iz enega standarda v drugega so poti odprte, iz zaprtega lastniškega kodiranja kulturnih objektov pa ni drugega izhoda kakor pozaba v nekaj letih.«

3.5.3 Metodologija pretvorbe

Pri starejših besedilih je še pred pretvorbo besedila po smernicah TEI v XML, pri kateri si lahko pomagamo z različnimi pretvorniki, še ena precej zahtevna faza, in sicer branje skenogramov besedil s programom za optično prepoznavo znakov (OCR). Vir težav je v tem, da imamo opravka s starimi tiski in posledično starimi črkopisi, različnimi tipografijami in slabo ohranjenimi tiski. T. Erjavec, I. Jerele in M. Kodrič (2011: 121) ugotavljajo, da je meja učinkovitosti tovrstnih programov okoli leta 1850. Omenjena učinkovitost je odvisna tudi od kvalitete skenograma, pri čemer je znano, da je optična prepoznavna znakov boljša, če je skenogram pretvorjen v črno-belo tehniko, seveda pa se rezultat izboljša tudi z nadaljnjo obdelavo skenograma.⁴⁷ Kljub temu pa še vedno velja, da je pri pretvorbi starejšega gradiva pričakovana količina napak bistveno večja kot pri novejših besedilih, kar terja natančno ročno pregledovanje datotek. Za tri dela iz naše raziskave so izdelavo skenogramov in optično branje besedil opravili v NUK-u v okviru portala dLib. Za optično prepoznavo znakov je bilo uporabljeno orodje Abbyy FineReader 10, za katerega I. Jerele idr. (2012: 124) ugotavljajo, da je za besedila v bohorščici okoli 70–85 % zanesljiv, medtem ko je zanesljivost za sodobna besedila okoli 90 %. Naša izkušnja z optično prebranimi besedili v bohorščici in dajničici okvirno potrjuje navedeni odstotek zanesljivosti, torej sta se na vsakih deset znakov pojavili povprečno dve napaki. Nekoliko boljši rezultat smo dobili pri optičnem branju

⁴⁷ Prvi tovrstni projekt na Slovenskem, ki se ukvarja s starejšimi besedili in je v metodologijo vključil uporabo formata XML ter priporočil TEI, je bil projekt *Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva* (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>), ki od leta 2001 poteka v okviru Inštituta za slovensko literaturo ZRC SAZU in Odseka za tehnologije znanja IJS.

⁴⁸ Na tem mestu je mišljena obdelava v fotografskem smislu, ki naredi skenogram jasnejši in tako tudi za orodja OCR bolje berljiv.

Jonkejevega besedila, kar verjetno lahko pripišemo dejstvu, da je besedilo mlajše in da je tudi tisk kakovostnejši in izvirna knjiga boljše ohranjena. Pričakovano slabši rezultat pa je bil pri Dajnkovem in Goličnikovem besedilu. Dajnkovo delo je sicer podobne starosti kot Jonkejevo, a je težave pri optični prepoznavi znakov povzročal črkopis dajničica. Pri Goličnikovem delu pa so težave izhajale predvsem iz starosti tiska in tipografskih značilnosti, zaradi katerih je program posamezne črke oziroma nize črk pogosto prepoznaval narobe, npr. $f > l$, $m > n$, $l > i$. Pričakovano je torej program za optično prepoznavo znakov imel največ težav prav pri tem besedilu.

Zaradi relativno slabih rezultatov pri optičnem branju besedil je bil natančen ročni pregled obvezna faza dela, saj bi sicer bili prepisi precej manj uporabni. Pregledovanje in odpravljanje napak v optično prebranih besedilih smo opravili v okviru projekta *Slovenska leposlovna klasika*,⁴⁹ ki na Wikiviru gradi spletno digitalno knjižnico,⁵⁰ namenjeno predvsem starejšim besedilom. Delo je organizirano tako, da se na spletno mesto nalagajo skenogrami besedil in datoteke z optično prebranimi besedili, ki jih nato študentje ročno pregledujejo in popravljajo.⁵¹ Spletno mesto namreč omogoča vzporeden prikaz skenograma in optično prebranega besedila, kar zelo olajša pregledovanje in popravljanje besedila. Poleg tega se pri pregledu označi tudi struktura besedila (naslovi, podnaslovi, opombe), kar je v pomoč pri pretvorbi datoteke v format XML po načelih TEI P5. Omenjena pretvorba je bila za naša besedila v raziskavi opravljena s pretvornikom *wiki2tei*⁵² (prim. Erjavec 2015: 763).

Glavarjev rokopis pa smo morali obravnavati ločeno, saj opisana računalniška orodja v času raziskave še niso bila na ravni, da bi si z njimi lahko izdatneje pomagali pri digitalizaciji starega rokopisa. Zato je bilo besedilo potrebno pretipkati in njegovo strukturo v urejevalniku besedil Word urediti podobno kot na Wikiviru. Za pretvorbo v format XML TEI P5 je bil v tem primeru uporabljen pretvornik *rtf2tei*.⁵³

⁴⁹ Projekt vodi prof. dr. Miran Hladnik s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

⁵⁰ Spletna digitalna knjižnica je dostopna na spletni strani: <http://sl.wikisource.org/>.

⁵¹ T. Erjavec (2015: 10) ugotavlja, da je kvaliteta pregledanih prepisov v okviru omenjenega projekta na Wikiviru zelo različna. Večina besedil je dobro pregledana, saj vsebuje povprečno po dve napaki na stran. Najdejo pa se tudi besedila, ki kljub pregledu še vedno vsebujejo tudi po 10 napak na odstavek. Ugotavljamo, da besedila iz naše raziskave spadajo v prvo skupino, saj smo v raziskavi le redko naleteli na napako v prepisu.

⁵² Pretvornik je dostopen na <http://nl.ijs.si/wiki2tei>.

⁵³ Pretvornik je dostopen na <http://nl.ijs.si/tei/convert>.

3.5.4 Korpus Imp

Po opisanem postopku digitalizirana besedila, ki so zapisana v formatu XML TEI P5, smo vključili v korpus starejših besedil Imp in oblikovali podkorpus Čebele.

Korpus Imp je bil zgrajen na Inštitutu Jožef Stefan v okviru projekta IMPACT,⁵⁴ ki se na mednarodni ravni ukvarja z digitalizacijo starejšega gradiva. V času opravljanja raziskave je korpus Imp vseboval 658 različnih besedil⁵⁵ oziroma preko 14 milijonov besed iz obdobja od leta 1584 do leta 1918. Korpus je dostopen na strežniku nl.ijs.si preko konkordančnikov NoSketchEngine in CUWI, ki sta povezana z digitalno knjižnico in omogočata enostaven vpogled v skenogram oziroma prepis besedila. Tako lahko v primeru, če pri pregledovanju konkordanc podvomimo v pravilnost prepisa, enostavno preverimo stanje v skenogramu, saj je vsaka konkordanca povezana s skenogramom strani, na kateri se pojavi.

Posebna vrednost omenjenega korpusa je z vidika jezikoslovnih raziskav tudi v tem, da je označen, in sicer je avtomatsko označen z orodjem ToTrTaLe, ki je bilo razvito na podlagi orodja za označevanje sodobnih korpusov ToTaLe, ki besedilo tokenizira, označi in lematizira. Za označevanje zgodovinskih korpusov je torej bila poleg omenjenih treh funkcij dodatna še funkcija za pripisovanje sodobnih oblik oziroma prečrkovanja, ki deluje na osnovi leksikona sodobnega⁵⁶ in zgodovinskega⁵⁷

⁵⁴ Slovenska partnerja v projektu IMPACT sta Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana in Inštitut Jožef Stefan. Spletna stran projekta je: <http://www.impact-project.eu/>.

⁵⁵ V korpus je vključeno gradivo iz štirih različnih virov. Prvi sklop predstavlja gradivo iz kopusa AHLIB, ki ga sestavlja 91 prevedenih nemških del iz obdobja med leti 1848 in 1918. Kljub temu da v omenjenem korpusu po številu knjižnih enot prevladujejo leposlovna dela, je glede na število strani skoraj polovica gradiva neleposlovnega (predvsem priročniška literatura). Drugi vir predstavlja 75 vzorčnih strani iz treh verskih besedil 16. in 17. stoletja, ki so jih pripravili in pregledali na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Tretji sklop gradiva je bil zbran v okviru projekta Impact, in sicer v NUK-u so pripravili in pregledali 5000 strani gradiva iz 18. in 19. stoletja. V tem sklopu je zastopano leposlovje, priročniška literatura iz obdobja razsvetljenstva in posamezne strani iz Kmetijskih in rokodelskih novic. Četrti vir gradiva pa predstavljajo besedila, ki so bila digitalizirana in pregledana v okviru projekta Slovenska leposlovna klasika na Wikiviru. Iz omenjenega projekta je bilo v korpus Imp vključenih natančno 500 besedil, ki so vsa izšla pred letom 1918 in od katerih je večina leposlovnih. (Erjavec 2015: 757–763)

⁵⁶ Leksikon sodobnega besedja je bil v prvi fazi izvožen iz korpusa FidaPLUS, kasneje pa ga je nadomestil leksikon sodobne slovenščine Sloleks (Erjavec 2010: 69; Erjavec 2015: 771).

⁵⁷ V leksikonu zgodovinskega besedja je vsaki besedi pripisana posodobljena oblika in lema posodobljene oblike. V primeru, da je beseda zastarela, ji je pripisan tudi najbližji sodobni ustreznik (npr. besedi *glafnikam* je pripisana posodobljena oblika *glasnikom* in lema posodobljene oblike *glasnik*, ker pa je beseda zastarela, ji je pripisan še najbližji sodobni ustreznik *samoglasnik*) (Kenter idr. 2012: 1–4).

besedja ter nabora pravil za prečrkovanje.⁵⁸ Funkcija namreč najprej poskuša poiskati besedo v zgodovinskem leksikonu, če je ne najde, jo išče po sodobnem leksikonu in če je tudi tu ne najde, jo poskuša prečrkovati po pravilih (Erjavec 2011: 35). Prednost tako označenega zgodovinskega korpusa je predvsem v tem, da odpira možnost uporabe različnih korpusnih orodij in ne nazadnje da se zgodovinsko besedilo približa sodobnemu uporabniku.

3.5.4.1 Podkorpus Čebele

Vsa štiri čebelarska besedila iz naše raziskave smo torej vključili v korpus Imp, jih označili z orodjem ToTrTaLe in jih združili v podkorpus Čebele, ki vsebuje 167 577 pojavnic. Pri tem je potrebno opozoriti, da je bilo pri avtomatskem označevanju čebelarskih besedil precej napak, kar verjetno lahko pripišemo dejstvu, da leksikon zgodovinskega besedja vsebuje malo čebelarskega izrazja. Največ težav je bilo pri označevanju Dajnkovega besedila, ki vsebuje vzhodnoštajersko leksiko, za katero lahko prav tako sklepamo, da je v leksikonu starejšega besedja ni bilo veliko. Tako se pojavi težava že pri osnovnih čebelarskih terminih, kot je na primer samostalnik *čela*, ki pri Dajniku označuje pojem čebele. Ker samostalnika *čela* ni v leksikonu in ga orodje ToTrTaLe tudi po pravilih za prečrkovanje ni moglo povezati s sodobnim izrazom *čebela*, je v korpusu napačno označen oziroma mu je pripisana sodobna oblika *čelo*, ki pa je napačna. Zaradi tovrstnih napak v označevanju je pri analizi potrebne nekoliko več pozornosti, saj z iskanjem zgolj po sodobni lemi ni nujno, da bomo našli vse zgodovinske izraze za določeni pojem. Tako bomo pri iskanju po sodobni lemi *čebela* zgrešili vse pojavitve iz Dajnkovega besedila (*čela*, *čele*, *čeli* ...). Torej je potrebno iskanje po sodobni lemi vselej dopolniti tudi z iskanjem po zgodovinski obliki strokovnega izraza, pri čemer končnico nadomestimo z nadomestnim znakom, npr. *čel**.

Da bi tovrstne napake odpravili, bi bilo potrebno oznake v podkorpusu pregledati ročno, kar bi iskanje enobesednih strokovnih izrazov po korpusu zelo pohitrilo in poenostavilo. Problem pa bi še vedno ostali večbesedni strokovni izrazi, kajti v

Vse potrebne podatke za leksikon zgodovinskega besedja vsebuje pravilno označen korpus zgodovinskega besedja, zato je bila prva različica leksikona izvožena iz ročno označenega korpusa AHlib, pri čemer je bil uporabljen samo del korpusa, ki zajema gradivo izpred leta 1900 (Erjavec 2010: 69). Kasneje je bil leksikon zgodovinskih besed še dvakrat razširjen s tem, da je bil izvožen iz večjih ročno označenih korpusov, ki sta bila oblikovana z vzorčenjem iz korpusa Imp. V drugi fazi je tako bil leksikon izvožen iz korpusa goo300k, ki vsebuje 300 000 besed, in v tretji še iz veliko večjega korpusa foo3M, ki vsebuje 3 milijone besed (Erjavec 2015: 765, 768).

⁵⁸ V orodje je vključenih okoli sto pravil za prečrkovanje (Erjavec 2011: 35).

leksikonu je vsaka beseda povezana s svojim sodobnim ustreznikom, medtem ko imajo večbesedni strokovni izrazi lahko tudi enobesedni sodobni ustreznik. Če bi na primer iskali vse zgodovinske strokovne izraze za pojem *trot*, bi z iskanjem po sodobni lemi *trot* ob predpostavki, da je podkorpus pravilno označen, našli zgodovinske strokovne izraze *trot*, *trubec*, *čebelak*, medtem ko ne bi našli dvobesednega strokovnega izraza *čelni možak*, ki ga navaja Dajnko. Omenjeni strokovni izraz bi bil v leksikonu povezan z lemama posodobljenih oblik *čebelni* in *možak* in ga konkordančnik pri iskanju po lemi *trot* seveda ne bi našel. Torej tudi, če bi imeli ročno pregledan in označen podkorpus, bi se pri iskanju strokovnega izrazja, morali posluževati kombinacije različnih iskalnih pogojev, saj je pri raziskavah strokovnega izrazja izhodišče pojem in ne sodobni ustreznik za posamezno zgodovinsko besedo. Poleg zamudnosti ročnega označevanja je bil to še dodaten argument, da se te faze v okviru pričujoče raziskave nismo lotili.

Kot možna smer izboljšave zgodovinskega korpusa se torej kaže ideja, da bi leksikon vseboval tudi stalne besedne zveze in jih obravnaval enako kot posamezne besede, kar bi bilo vsaj za raziskave s področja strokovnega izrazja zelo dobrodošlo.

4 STAREJŠE STROKOVNO IZRAZJE IN TERMINOLOŠKA VEDA

Ker je predmet pričujoče jezikovnozgodovinske raziskave besedje s področja čebelarstva, raziskava sega tudi na področje terminološke vede. Zato bomo v nadaljevanju predstavili osnovne pojme tega področja in se pri tem osredotočili predvsem na tradicionalno pojmovanje te vede. V drugem delu bomo izpostavili nekatere spremembe v metodologiji terminološke vede, ki so se zgodile v zadnjih desetletjih predvsem pod vplivom korpusnega jezikoslovja. Na koncu bomo predstavili posebnosti, ki se kažejo pri raziskavah zgodovinskega strokovnega izrazja, in skušali oblikovati smernice za ustrezno metodologijo raziskovanja starejšega strokovnega izrazja.

4.1 Opredelitev osnovnih pojmov

4.1.1 Pojem

Terminološka veda⁵⁹ se ukvarja s preučevanjem terminov, ki so poimenovanja za pojme določenega strokovnega področja (Vintar 2008: 18). Začetnik sodobne terminološke vede je Eugen Wüster, ki je leta 1931 s svojo doktorsko disertacijo z naslovom *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik* osnoval temelje za *splošno teorijo o terminologiji* (General Theory of Terminology GTT)⁶⁰ in dunajsko šolo, ki v središče terminološkega zanimanja postavi pojem.

Pojem je po opredelitvi tradicionalne terminološke vede osnovna miselna enota, ki na podlagi skupnih značilnosti predstavlja razred objektov iz realnega sveta (Cabré 1998: 95). Š. Vintar (2008: 24) pravi, da »v terminologiji [...] pomen enačimo s pojmom.« Pojem je torej v terminologiji vzporedna kategorija kategoriji pomena v leksikologiji. Na tem mestu se zastavi vprašanje, kaj je torej razlika med pojmom in pomenom. H. Felber (1984: 103) kot razliko med obravnavanima kategorijama navaja, da pojem obstaja neodvisno od termina, medtem ko pomen leksema ne more obstajati neodvisno od leksema. Pojem, ki je miselna enota, je torej kategorija, ki obstaja zunaj

⁵⁹ Ker terminologija označuje 1. nabor terminov določenega strokovnega področja in 2. vedo, ki se ukvarja s termini, je standard ISO 1087 omenjeno dvojnost rešil tako, da *terminološka veda* označuje vedo in *terminologija* nabor terminov določenega področja. Tovrstno razlikovanje se je uveljavilo tudi v slovenski terminološki literaturi (prim. Vintar 2008: 18 in Žagar Karer 2011: 13), zato se ga bomo držali tudi v pričujoči raziskavi.

⁶⁰ V slovenski terminološki literaturi se je za omenjeno smer uveljavilo tudi poimenovanje *tradicionalna terminološka veda*.

jezika, pomen pa je vezan na jezik. Pomembna značilnost pojmov je tudi v tem, da jih ne moremo obravnavati povsem ločeno drug od drugega, saj se povezujejo v pojmovna polja, ki tvorijo pojmovni sistem določene stroke (Vintar 2008: 23).

Preučevanje pojmov, njihovih medsebojnih razmerij in posledično strukture pojmovnega sistema stroke je po pojmovanju tradicionalne terminološke vede izhodišče vsake terminološke raziskave. Ker gre pri tem v bistvu za strukturiranje znanja določenega strokovnega področja, se ta faza terminološke raziskave tesno povezuje z ontologijo.⁶¹

4.1.2 Termin

Termin⁶² je po pojmovanju tradicionalne terminološke vede jezikovno poimenovanje za pojem (Felber 1984: 168). Glavne lastnosti terminov, ki jim jih pripisuje strokovna literatura, so jezikovnosistemska ustreznost, ustaljenost in gospodarnost (Žagar Karer 2011: 34). Jezikovnosistemska ustreznost terminov omogoča, da se termini vključujejo v jezik kot celoto (Vidovič Muha 2000: 119). Ustaljenost terminov⁶³ je pomembna, ker lahko le trden terminološki sistem omogoča uspešno komunikacijo med strokovnjaki.⁶⁴ Gospodarnost terminov pa kaže na težnjo po čim krajših oziroma enobesednih ali

⁶¹ Ontologija je filozofska disciplina, »ki na področju računalništva in informatike označuje formalno urejeno strukturo pojmov določenega področja in razmerij med njimi za namene inteligentnih aplikacij« (Vintar 2008: 34). O vpeljavi ontologij v terminografski postopek in izdelavi t. i. *terminoloških ontologij* je v okviru slovenističnega jezikoslovja podrobneje pisala B. Košmrlj - Levačič (2009: 169–175).

⁶² V preteklosti je v slovenski jezikoslovni literaturi izraz *termin* pogosto nadomeščala besedna zveza *strokovni izraz*. V pričujoči raziskavi izraza poskusno uporabljamo razlikovalno. Termin uporabljamo v skladu s pojmovanjem tradicionalne terminološke vede za poimenovanje pojmov v pojmovnem sistemu stroke. Strokovni izraz pa uporabljamo, kadar govorimo o poimenovalnem sistemu stroke v širšem smislu, kar poleg terminov vključuje še izrazje, ki je značilno za področje, a bi zanj težko rekli, da označuje posebne pojme v pojmovnem sistemu stroke, npr. *umreti* v čebelarstvu. Ker je po našem mnenju v starejših obdobjih v poimenovalnih sistemih strok več tovrstnega izrazja, za poimenovalno enoto stroke iz preteklosti uporabljamo besedno zvezo strokovni izraz in za poimenovalno enoto sodobne stroke izraz termin.

⁶³ V zvezi z načelom ustaljenosti V. Gorjanc (1996: 253) omenja tudi zelo sorodno načelo ločljivosti, ki pravi, »... da npr. izraza A in B vzpostavljata razmerje z dvema različnima pomenoma.« Torej na področju terminologije (vsaj znotraj posameznega področja) ne pričakujemo homonimije in polisemije.

⁶⁴ Pri enobesednih terminih zahteva po ustaljenosti verjetno ni sporna, ustaljenost večbesednih terminov pa je Š. Vintar (2008: 42–43) postavila pod vprašaj, saj ugotavlja, da so t. i. *terminološke variacije* večbesednih terminov v strokovnih besedilih precej pogoste in da se večbesedni termini v besedilih obnašajo podobno kot leksemi splošnega jezika. Podrobneje o terminoloških variacijah tudi v Trebar (2015).

kvečjemu dvobesednih terminih.⁶⁵ Slednji dve lastnosti H. Felber (1984: 114–115) navaja kot vodilni načeli pri oblikovanju terminologije.

Predstavljene osnovne lastnosti terminov pa nam kaj malo pomagajo pri prepoznavanju terminov oziroma ločevanju med termini in leksemi iz splošnega jezika, saj na formalni ravni ni očitne razlike (Vintar 2008: 37 po Sager 1998/99). Še najbližje pravemu formalnemu kriteriju za ločevanje med terminom in leksemom je mogoče ugotovitev, da so termini pogostejše kot leksemi kratični in da lahko za razliko od leksemov vsebujejo numerične znake, simbole, logotipe itd. (npr. Vintar 2008: 20; Žagar Karer 2011: 33). Seveda nam tudi to spoznanje pomaga pri prepoznavanju le manjšega dela terminologije, saj omenjeni elementi nikakor niso obvezne sestavine terminov. Zaradi tega se v terminologiji vedno znova soočamo z vprašanjem, kako uspešno prepoznati termine v besedilu. Vendarle pa termini v primerjavi s splošno leksiko izkazujejo nekatere funkcionalne razlike, ki so nam lahko v pomoč pri prepoznavanju terminološkosti. Nekaj tovrstnih razlik, ki so najpogostejše izpostavljene v strokovni literaturi, bomo predstavili v nadaljevanju.

Precej očitna razlika med termini in leksemi je v tem, da so termini večinoma samostalniški, kar potrjujejo tudi različne statistične analize obstoječih terminoloških zbirk (Vintar 2008: 40). Čeprav je po nekaterih ugotovitvah preko 90 odstotkov terminov samostalniških, je potrebno opozoriti, da niso izključno samostalniški, saj se med njimi pojavljajo tudi druge besedne vrste, npr. glagol⁶⁶ (elektrotehnika: *krmiliti*), prislov (glasba: *allegro*) in celo medmet (gledališče: *bis*) (Žagar Karer 2011: 32–33).

Naslednja značilnost terminov je v tem, da so navadno enopomenski,⁶⁷ medtem ko je v splošni leksiki večpomenskost zelo pogost pojav. Po pojmovanju tradicionalne terminološke vede naj bi bil vsak pojem označen s samo enim terminom in vsak termin naj bi označeval le en pojem. Termini naj bi torej bili enoznačni. A. Vidovič Muha

⁶⁵ Na gospodarnost kot pomembno terminološko načelo opozori tudi L. Bokal (1998: 154), ki ugotavlja, da so najprimernejši enobesedni termini in da se večbesedni pogosto poenobesedijo.

⁶⁶ A. Žele (2004: 78) ugotavlja, da glagol ni tipična besedna vrsta za termine, a naj bi bilo po nekaterih analizah kljub temu okoli 7 odstotkov terminov glagolskih.

⁶⁷ M. Žagar Karer (2011: 28) ugotavlja, da se v slovenski jezikoslovni literaturi pogosto piše o terminu in njegovem pomenu, kar pa s stališča tradicionalne terminološke vede ni najbolj ustrezno. H. Felber (1984: 103) namreč opozarja, da je študij pojmov potrebno ločiti od pomenoslovja. Torej izrazi *enopomenski*, *enopomenskost*, *večpomenskost* in *sopomenskost* niso najbolj ustrezni, a smo zaradi tradicije v slovenski jezikoslovni literaturi tudi v pričujoči raziskavi ostali pri teh izrazih.

(2000: 117) pravi, da so termini primer simetričnega jezikovnega znaka.⁶⁸ Takšno načelo en pojem – en termin velja znotraj ene stroke, medtem ko so pogosti primeri, da enak termin na dveh različnih strokovnih področjih označuje dva različna pojma. Tovrstna večpomenskost, ki tudi za tradicionalno terminološko vedo ni sporna, se najpogosteje pojavi pri terminih, ki nastanejo na podlagi metaforičnega ali metonimičnega prenosa iz leksema splošnega jezika. Avtorica navaja primer termina *koren*, ki označuje različne pojme na področju jezikoslovja, matematike in botanike.

V tradicionalni terminološki vedi je kot pomembna značilnost terminov izpostavljena njihova neodvisnost od sobesedila, medtem ko je pri splošni leksiki za prepoznavo pomena odločilnega pomena sobesedilo (Felber 1984: 167–168). V zvezi z omenjeno značilnostjo A. Vidovič Muha (2000: 118) navaja še eno lastnost terminov, in sicer nezmožnost izražanja konotativnega pomena. Sama neodvisnost termina od sobesedila pa je bila v strokovni literaturi tudi pogosto kritizirana, še posebej v zvezi s terminologijami različnih družboslovnih ved, kjer se kaže, da včasih razmerje med pojmom in terminom ni povsem nedvoumno in je za prepoznavo pojma v konkretnem primeru potrebno imeti tudi sobesedilo (Žagar Karer 2011: 147–148).

T. Cabré (1998: 36) pa opredeli termine oziroma razlikovalne lastnosti med termini in leksemi tudi na ravni pragmatike. Prva tovrstna razlika je v uporabnikih. Termine uporabljajo strokovnjaki določenega področja, medtem ko lekseme uporabljajo vsi govorci jezika. Naslednja razlika na ravni pragmatike je razlika v okoliščinah rabe. Termini so tipični za strokovno oziroma znanstveno razpravljanje med strokovnjaki, leksemi pa se pojavljajo v praktično vseh govornih položajih.

⁶⁸ A. Vidovič Muha (2000: 118–119) sicer navaja, da je v terminologiji, čeprav je nezaželena, možna tudi sopomenskost, a le na ravni dvojnic oziroma dublet, ki so lahko pokazatelj avtorjevega nepoznavanja terminologije, neustaljenosti terminologije (navadno na kakšnem mlajšem strokovnem področju), ali pa je to posledica težnje jezikovne politike po oblikovanju nacionalne terminologije, ko se prevzete termine zamenjuje z domačimi.

Na področju starejšega strokovnega izrazja pa je do srede 19. stoletja sopomenskost bolj običajna. M. Orožen (1996b: 441) govori o *pokrajinski terminološki sopomenskosti*, ki je posledica zajemanja besedja iz govornega jezika. I. Orel (1998: 191–192) pa opozori tudi na obstoj sopomenskih parov domače : prevzeto. O tem pojavu pišeta še V. Gjurin (1983) in A. Legan Ravnikar (2009).

4.1.3 Terminološka veda⁶⁹

Terminološko vedo Cabré (1998: 8–9 po Wüster) opredeljuje kot interdisciplinarno vedo, ki je na presečišču med jezikoslovjem, logiko, ontologijo, računalništvom in področno stroko, katere terminološki sistem je predmet preučevanja. Z jezikoslovjem jo povezuje dejstvo, da se podobno kot leksikologija ukvarja s poimenovalnimi enotami jezika. Prvine logike se vključujejo na mestu, kjer se terminološka veda ukvarja s povezavo med objektom iz realnega sveta in njegovim pojmom. Z ontologijo jo povezuje faza, ko terminološka veda organizira znanje določenega področja na podlagi medsebojnih razmerij med objekti iz realnega sveta. Računalništvo je vključeno kot podporna veda, ki omogoča obdelavo velike količine podatkov,⁷⁰ in na koncu je izpostavljen še pomen vključitve področne stroke v posamezne terminološke projekte, ki naj bi nastajali v sodelovanju terminologov in področnih strokovnjakov. Poleg naštetih ved, ki jih s terminološko vedo povezuje že tradicionalna terminološka teorija, T. Cabré (1998: 25; 45–52) terminološko vedo povezuje še s komunikacijsko vedo in dokumentaristiko. Komunikacijska veda je povezana preko dejstva, da terminologija služi za prenos znanja in je zato ena od bistvenih sestavin strokovne komunikacije. Dokumentaristika pa se vključuje v sodobno terminološko vedo, ker terminologi pri svojem delu pogosto izhajajo iz velikih količin strokovnih besedil, ki morajo biti ustrezno popisana, razvrščena in opremljena s ključnimi besedami, da je dostop do različnih terminoloških podatkov hitrejši in učinkovitejši.

Zaradi navidezne podobnosti med predmetom preučevanja v terminološki vedi in leksikologiji (v obeh primerih se ukvarjamo z besedami) se je na Slovenskem pogosto za terminološke projekte uporabljala kar leksikološka metodologija raziskovanja, kar pa za tradicionalno terminološko vedo ni sprejemljivo in tudi večina modernejših pristopov priznava to delitev. Zato bomo v nadaljevanju opozorili na nekatere posebnosti terminološke vede v primerjavi z leksikologijo.⁷¹

⁶⁹ Metodologijo in osnovne principe terminološke vede in terminografije na mednarodni ravni usmerjajo standardi, ki jih izdaja *ISO technical Committee 37*. Podrobneje o tem v Cabré (1998: 201–203).

⁷⁰ T. Cabré (1998: 53–55) opozori, da je vloga računalništva v sodobni terminološki vedi veliko večja, kot jo je opredelil Wüster. Danes Razvoj strojnega učenja in umetne inteligence pomembno vplivata tudi na razvoj orodij za terminološko in terminografsko delo.

⁷¹ Potrebno je omeniti, da obstaja tudi drugačen pogled na terminološko vedo, ki jo zelo približa leksikologiji, npr. v Bergenholzt in Tarp (1995). Na tem mestu se ne bomo podrobneje ukvarjali s kritikami tradicionalne terminološke vede. Podrobneje je tovrstne kritike predstavila M. Žagar Karer (2011: 17).

Ena od osnovnih razlik med terminološko vedo in leksikologijo, ki jo navaja strokovna literatura (Npr. Felber 1984: 98; Cabré 1998: 38), je v izhodišču raziskovanja. V klasični terminologiji je v izhodišču raziskovanja pojem, ki je osnovna miselna enota in ji je za potrebe komunikacije pripisan termin. Takšnemu načinu raziskovanja pravimo onomaziološki pristop. V leksikologiji pa je izhodišče raziskovanja leksem, ki mu nato poskušamo določiti pomen oziroma pomene. Tovrsten pristop k raziskovanju imenujemo semaziološki. A. Vidovič Muha (2000: 22) pravi, da se pri onomaziološkem pristopu vprašamo, *kako se imenuje kdo/kaj*. Pri semaziološkem pristopu pa gre za ravno obratno pot. Vprašamo se namreč, *kaj pomeni slovarski izraz xy*. Zaradi dejstva, da je v terminološki vedi v središče postavljen pojem, Š. Vintar (2011: 24) piše o *pojmovnem načelu*, ko pravi: »[...] da termine obravnavamo kot jezikovna poimenovanja pojmov in zatoorej izhajamo iz pojmov kot osnovnih enot, ne pa iz leksikalnih lastnosti terminov.«

Naslednja značilnost terminologije je v tem, da so predmet raziskovanja samo termini, medtem ko so slovnična pravila enaka tistim, ki veljajo za splošni jezik (Felber 1984: 98). Torej je terminologija s stališča jezikoslovja tipična besedoslovna veda, pri čemer velja, da se termini s stališča jezikovega sistema ne razlikujejo od leksemov splošnega jezika.

H. Felber (1984: 98) kot razlikovalno lastnost terminologije v primerjavi z leksikologijo izpostavi tudi dejstvo, da gre pri terminologiji vselej za sinhrono raziskavo, ki jo zanimajo le sedanji pojmi in termini. Tradicionalna terminološka veda torej ne predvideva diahronih raziskav področnih terminologij.

Pomembna naloga tradicionalne terminološke vede je tudi v tem, da deluje tako deskriptivno kot tudi preskriptivno (Felber 1984: 13–15). Terminologija se torej poleg popisovanja dejanskega stanja ukvarja tudi s predpisovanjem oziroma ustvarjanjem terminologije, medtem ko je pri leksikologiji v ospredju deskriptivni pristop, saj je temeljna naloga leksikologije dosleden popis dejanske rabe. Klasičen proces terminološkega dela H. Felber (1984: 9) predstavi v treh fazah. Prva faza je raziskava trenutnega stanja. Upoštevaljoč ugotovitve iz prve faze se v drugi fazi ustvari nov pojmovni sistem. V tretji fazi pa gre za predstavitev novega sistema v obliki standarda⁷²

⁷² Terminološko delo je tesno povezano tudi s standardizacijo, saj je lahko rezultat terminološkega dela tudi standard. Na nadnacionalni ravni standardizacijo koordinira *International Organization for Standardization* (ISO).

ali slovarja. I. Meyer in K. Mackintosh (1996: 263) preskriptivno vlogo terminologije vežeta na dejstvo, da terminologi za razliko od leksikologov pogosto naletijo na poimenovalne vrzeli, saj se stroke nenehno razvijajo in se tako pojavljajo tudi novi pojmi. V takšnih primerih je naloga terminologov, da v sodelovanju s področnimi strokovnjaki predlagajo nov termin za nov pojem. Na takšen način se poskuša doseči terminološki dogovor⁷³ in s tem standardizirati rabo novega termina.

4.1.4 Terminografija

Terminografija se ukvarja s popisom in predstavitvijo ugotovitev iz predhodnih faz terminološke raziskave. Š. Vintar (2008: 59) terminografijo opredeljuje v razmerju do leksikografije, in sicer pravi, da »[k]ot je leksikografija dejavnost, ki se ukvarja z zbiranjem in opisovanjem leksemov, se pravi besednih gradnikov jezika na splošno, ter njihovo predstavitvijo v leksikografskih priročnikih, tako se terminografija ukvarja s pojmi in njihovimi poimenovanji z namenom izdelave terminografskih priročnikov.« Podobno kot v leksikografiji je tudi v okviru terminografije v prvi fazi potrebno določiti koncept priročnika in še pred tem opredeliti tipičnega uporabnika, saj bo od njega odvisna mikrostruktura in makrostruktura priročnika.⁷⁴ Mikrostruktura določa zgradbo geselskih člankov in tako natančno opredeli, kateri podatki bodo zajeti v geselski članek in v kakšnem zaporedju bodo navedeni. Makrostruktura pa določa razporeditev geselskih člankov v priročniku, kajti v terminografskih delih je poleg abecedne ureditve možna tudi tematska ureditev.⁷⁵ Pomembna značilnost terminografskih del, ki je posledica onomaziološkega pristopa v terminološki vedi, je tudi v tem, da en vnos predstavlja en pojem, medtem ko v leksikografskih delih en vnos predstavlja en leksem (Vintar 2008: 24).

Izhodišče vsakega terminografskega projekta je torej terminološka raziskava, katere osnova je analiza pojmovnega sistema stroke. Pri tem si pogosto pomagamo z izgradnjo ontologije, s katero strukturiramo znanje določenega strokovnega področja in

⁷³ Terminološki dogovor je konsenz med strokovnjaki določenega strokovnega področja o uporabi določenega termina za oznako določenega pojma. M. Žagar Karer (2011: 18) terminološki dogovor opredeli kot enega izmed najpomembnejših mehanizmov terminološke vede, saj omogoča učinkovito strokovno sporazumevanje.

⁷⁴ Podrobneje o mikro- in makrostrukturi slovarjev prim. Žagar Karer (2011: 46–50).

⁷⁵ V primeru tematske ureditve slovarja je potreben tudi abecedni seznam terminov z navedbo mesta, kjer lahko termin najdemo, saj bi bilo sicer iskanje preveč zamudno (Žagar Karer 2011: 47).

postavimo pojme v medsebojno razmerje. Čeprav je ontologija teoretično jezikovno neodvisna, ker je njena osnovna enota pojem, so v praksi že na ravni ontologije pojmi navadno označeni s termini (Vintar 2008: 34). Tako je že na ravni ontologije pogosto opravljena terminografska faza vzpostavitve povezave med pojmom in terminom. V naslednji fazi terminografskega projekta pa se pojmu lahko doda tudi definicija, kar je seveda odvisno od zasnove projekta. V definiciji gre za opis in umestitev pojma v pojmovni sistem stroke. Pojem se umesti v pojmovni sistem stroke z navedbo najbližjega nadrednega pojma in opredelitvijo razločevalnih lastnosti od nadrednega in ostalih istorednih pojmov v pojmovnem polju (Vintar 2008: 66).

4.2 Korpusno jezikoslovje in terminološka veda

V zadnjih desetletjih je podobno kot na leksikologijo in leksikografijo tudi na terminološko vedo in terminografijo vplival razvoj korpusnega jezikoslovja. T. Cabré (1998: 163) ugotavlja, da se je z uveljavitvijo korpusnega jezikoslovja terminografska metodologija približala leksikografski. V okviru korpusnega jezikoslovja je prišlo do razvoja novih orodij za luščenje terminoloških kandidatov iz specializiranih korpusov, kar pomeni, da je tudi v sodobni terminografiji na nek način izhodišče seznam terminoloških kandidatov, kar precej spominja na leksikografsko metodo dela. Torej se onomaziološki pristop, ki je značilen za tradicionalno terminološko vedo, križa z elementi semaziološkega. Kljub temu pa se sodobna terminološka veda ne odpoveduje pojmovnemu načelu, saj je v metodologijo še vedno vključena analiza pojmovnega sistema stroke in izgradnja ontologije.

V sodobni terminografiji je torej osnova specializirani korpus,⁷⁶ ki ga sestavljajo besedila z določenega strokovnega področja. Ena od pomembnejših sprememb, ki jih v prakso prinaša uporaba specializiranega korpusa, je možnost samodejnega luščenja terminoloških kandidatov, čeprav se termini, kot je že bilo omenjeno, na formalni ravni ne razlikujejo od leksemov splošnega jezika. V zadnjem času je bilo razvitih več

⁷⁶ Metodologija gradnje specializiranih korpusov je v veliki meri enaka kot pri gradnji referenčnih korpusov (Gorjanc, 2005: 8). Precej očitna razlika pa je v tem, da so specializirani korpusi manjši od referenčnih. V zvezi z velikostjo specializiranih korpusov I. Meyer in K. Mackintosh (1996: 268) pravita, da je pomembnejša kvaliteta zajetih besedil kot količina. Ker imamo v specializiranem korpusu le vzorec strokovnega jezika, ki ga opazujemo, mora biti ta vzorec reprezentativen in uravnotežen, da so rezultati analize relevantni. Za omenjeni karakteristiki korpusa L. Bowker (1996: 40) pravi, da sta v veliki meri odvisni od intuicije jezikoslovca.

različnih metod za luščenje. Š. Vintar (2008: 100) pravi, da gre skoraj pri vseh »za takšno ali drugačno kombinacijo jezikoslovnega znanja o naravi terminov in izrabo matematičnih lastnosti porazdelitve besed in besednih nizov v korpusih.«

Najstarejše so statistične metode luščenja, ki delujejo na podlagi razlik v relativni pogostosti besed v referenčnem in specializiranem korpusu. Predpostavka je, da se termini v specializiranem korpusu pojavijo relativno bolj pogosto kot v referenčnem. Takšno razmerje relativnih pogostosti N. Logar in Š. Vintar (2008: 10) imenujeta *terminološka utež*. S časom so se statistične metode luščenja nadgradile z bolj kompleksnimi metodami prepoznavanja terminov v besedilu. Ena izmed takšnih je metoda luščenja terminov s pomočjo oblikoskladenjskih vzorcev.⁷⁷ Metoda je še posebej uporabna za luščenje večbesednih terminov, ki se pojavljajo v besedilih v predvidljivih oblikoskladenjskih kombinacijah (npr. pridevnik+samostalnik, samostalnik+samostalnik ...).

Povzamemo lahko, da za vse metode luščenja terminoloških kandidatov velja, da je rezultat le seznam kandidatov za termine, ki ga je potrebno pregledati, preveriti in prečistiti. Vir težav pri luščenju pa predstavljajo tudi terminološke variacije večbesednih terminov, ki so po nekaterih ugotovitvah precej pogoste. V zvezi z večbesednimi enotami N. Logar in Š. Vintar (2008: 12–13) opozorita tudi na problem ločevanja med terminološkimi kolokacijami in pravimi večbesednimi termini.

Pomembna prednost, ki jo prinaša uporaba specializiranih korpusov je tudi v tem, da lahko termine opazujemo v sobesedilu in tako pridemo do različnih sintaktičnih, semantičnih in pragmatičnih podatkov o terminih (Bowker, 1996: 32). Pri tem si pomagamo z orodji za analizo korpusa (CQS-Corpus Query System). Ena izmed osnovnih funkcij takšnih orodij je konkordančnik, s pomočjo katerega iščemo po korpusu, rezultate razvrščamo po različnih kriterijih in opazujemo sobesedila rezultatov iskanja. Ker bi bilo pregledovanje konkordanc v velikem korpusu zelo zamudno opravilo, imajo orodja za analizo korpusa tudi funkcijo za profiliranje besed. V enem izmed najbolj razširjenih orodij za analizo korpusa *Sketch Engine* se omenjena funkcija imenuje *Word Sketch* (besedna skica), ki naredi na korpusu temelječo statistiko o slovničnem in kolokacijskem vedenju neke besede (Krek in Kilgariff 2006: 62).⁷⁸

⁷⁷ Na podlagi oblikoskladenjskih vzorcev in terminološke uteži deluje tudi luščilnik LUIZ (Logar 2013: 100).

⁷⁸ Več o besednih skicah v poglavju 4.4.

Pomembna prednost, ki jo prinaša uporaba specializiranih korpusov v terminološko vedo, pa je tudi možnost iskanja definicijskih podatkov za pojme s pomočjo tipičnih sobesedil (t. i. označevalcev razlag) (več o tem v poglavju 6.1).

Podobno kot se spreminja metodologija terminološke vede, pa se spreminja tudi terminografija. Tako v zadnjih desetletjih klasične terminološke slovarje pogosto nadomeščajo terminološke podatkovne zbirke⁷⁹ v elektronskem mediju, ki so bile prvotno razvite za potrebe prevajalcev. S časom pa so se uveljavile tudi med drugimi uporabniki in ponekod že nadomeščajo klasične terminološke slovarje.⁸⁰

Največja prednost terminoloških podatkovnih zbirk je v tem, da lahko zaradi elektronskega medija vključujejo velike količine gradiva in da se jih lahko pogosto posodablja, kar je za terminologijo zelo pomembno. N. Logar Berginc (2007: 215) tako ugotavlja, da so tovrstne terminološke podatkovne zbirke »po eni strani lahko podlaga za slovarje, po drugi strani pa jih povsem nadomeščajo in zelo presegajo.«

4.3 Starejše strokovno izrazje in metodologija terminološke vede

Ker je terminološka veda izrazito sinhrona in v sedanjost usmerjena veda, se nam zastavlja vprašanje, v kolikšni meri lahko uporabimo metodologijo omenjene vede za raziskovanje starejšega strokovnega izrazja. Na prvi pogled se zdi, da so okoliščine oblikovanja strokovnega izrazja v zgodovini in sodobnega razvoja terminologije težko primerljive in da gre za precej različna sistema, ki zahtevata tudi različna metodološka pristopa k raziskovanju. Na podlagi podrobnejše analize starejših strokovnih besedil pa se izkaže, da so določeni vidiki precej podobni. Tako nekoč kot danes se je tovrstna leksika oblikovala zaradi potrebe po jasni enoznačni komunikaciji znotraj določenega strokovnega področja, kajti v obeh primerih je cilj uspešno podajanje znanja, brez nepotrebnih dvoumnih ali zavajajočih poimenovanj, ki otežujejo komunikacijo. Tako

⁷⁹ Poimenovanje ni povsem enotno. Š. Vintar (2008: 112–121) jih imenuje terminološke baze, medtem ko N. Logar (2013: 92) in M. Žagar Karer (2011: 44–45) pišeta o terminoloških podatkovnih zbirkah.

⁸⁰ Za strukturo terminološke podatkovne zbirke je značilno, da omogoča pojmovni način dela. Izhajamo iz pojma in mu pripišemo termin ter v posamezne podatkovne kategorije še ostale podatke, ki jih dobimo ob analizi specializiranega korpusa. Po standardu ISO 30042 (<http://www.ttt.org/oscarstandards/tbx/>, dostop: 1. 2. 2015) je osnova za gradnjo terminoloških podatkovnih zbirk format TBX (ang. *TermBase eXchange Format*), ki temelji na zapisu XML (Logar Berginc 2007: 205). V omenjenem standardu je tako za vsak pojem predvidenih deset skupin podatkovnih kategorij. Nabor podatkovnih kategorij v standardu pa je le osnutek, ki ga je glede na potrebe določenega projekta mogoče spremeniti oziroma dopolniti.

lahko tudi v starejših strokovnih delih opazimo težnjo po enopomenskosti strokovnega izrazja znotraj določenega strokovnega področja, izogibanje sinonimiji in poskus normiranja strokovnega izrazja. Enopomenskost starejšega strokovnega izrazja potrjujejo tudi ugotovitve pričujoče raziskave, v kateri smo našli zelo malo strokovnih izrazov, ki bi označevali po dva ali več pojmov. Na izogibanje sinonimiji in poskus normiranja strokovnega izrazja pa kaže ugotovitev, da so avtorji pogosto na začetku del navedli več sinonimnih strokovnih izrazov za določen pojem in v nadaljevanju dosledno uporabljali le enega. Primer tovrstnega navajanja sinonimov, ki se v delu pojavijo samo enkrat, najdemo na primer pri Dajnku (1831: 20): »Kaj so troti? Oni storijo tretji stan čel v' roji, ino se od enih tudi trubci, čelaki, čelni moxáki, lexáki, imenujejo.« Pri Dajnku so torej le na tem mestu navedeni sinonimi *trubec*, *čelak*, *čelni moxak* in *lexak*, povsod drugod pa avtor navaja strokovni izraz *trot*. To lahko razumemo kot neke vrste normiranje strokovnega izraza *trot* in zgolj informativno navedbo sinonimov, za katere sklepamo, da so navedeni z namenom dodatne razjasnitve pojma oziroma pomoči bralcu, če le-ta ne pozna avtorjevega prednostnega strokovnega izraza *trot*. V gradivu pa smo našli tudi povsem eksplicitne načine normiranja strokovnega izrazja. Tako npr. Jonke (1836: 8) daje prednost izrazu *materniza* pred ostalimi sinonimi: »Kraljiza, to je matiza, mazhiza al materniza; kteriga sadnjiga iména fe tudi hozhemo dershati«.

Torej lahko sklepamo, da je tudi pri oblikovanju starejšega strokovnega izrazja bila opazna težnja po oblikovanju poimenovalnega sistema stroke, ki ima precej značilnosti terminološkega sistema stroke. Iz tega sledi, da lahko z določenimi omejitvami tudi zgodovinsko gradivo obravnavamo s stališča terminološke vede, ki pa jo je potrebno zaradi specifik tovrstnega gradiva nekoliko prilagoditi.

Prva očitna razlika, ki terja metodološko prilagoditev, je v tem, da pri zgodovinski terminološki vedi izhajamo iz besedil oziroma iz terminov, torej podobno kot pri sodobni korpusno podprti terminologiji ne gre za čisti onomaziološki pristop, temveč je vsaj v prvi fazi pristop semaziološki. V nadaljnjih fazah pa je tudi za zgodovinske raziskave strokovnega izrazja značilen onomaziološki pristop in pojmovni način dela,⁸¹ saj najdene termine povežemo s pojmi in nato okoli njih raziskujemo posamezna pojmovna polja, ki se povezujejo v pojmovni sistem stroke na določeni točki v

⁸¹ Podobno kot v tradicionalni in sodobni terminološki vedi se vključuje tudi področne strokovnjake, saj je poznavanje stroke predpogoj za strukturiranje pojmovnega sistema stroke. Posebnost zgodovinske raziskave je le v tem, da je pri tovrstnem projektu potrebno vključiti poznavalce zgodovine obravnavane stroke.

preteklosti. V primerjavi s sodobno terminološko vedo, kjer je predmet raziskovanja celotni pojmovni sistem stroke, je v tem primeru zanimiv samo tisti del stroke, za katerega imamo izpričane strokovne izraze. Torej lahko rečemo, da raziskavo pojmovnega sistema stroke v preteklosti usmerja nabor starejšega strokovnega izrazja, saj se ne bi bilo smiselno ukvarjati s pojmi in pojmovnimi polji, za katere nimamo izpričanih strokovnih izrazov.

Naslednja značilnost zgodovinskih terminoloških raziskav je, da so vedno deskriptivne, medtem ko je za tradicionalno terminološko vedo značilno, da deluje tudi preskriptivno. Pri zgodovinskih terminoloških raziskavah gre torej vedno za popis rabe na določeni točki v zgodovini. Pojem preskriptivnosti in z njim povezan pojem terminološkega dogovora sta tako lahko vključena le v primeru, če opazujemo načine normiranja in standardizacije določenih terminov pri posameznih avtorjih v zgodovini. Iz tega tudi sledi, da zgodovinski terminološki slovar nima normativne in standardizacijske vloge (kar je definicijska lastnost sodobnega terminološkega dela), temveč je izrazito deskriptiven, saj prinaša na podatkih iz strokovnih besedil utemeljen popis terminov in pojmov iz preteklosti.

V terminografskem oziru pa lahko v zvezi z zgodovinskimi terminološkimi raziskavami ugotovimo, da sta možna rezultata terminološka podatkovna zbirka ali pa terminološki slovar. Razlika od sodobne terminološke vede je v tem, da je za terminografsko predstavitev rezultatov iz zgodovinskih raziskav po našem mnenju ustrezen tudi terminološki slovar. V tovrstnih projektih se namreč ne kaže tako velika potreba po shranjevanju velike količine podatkov, sploh pa ni potrebe po sprotnem dopolnjevanju, kar sta glavna razloga za uvedbo terminoloških podatkovnih baz v sodobno terminografijo.

Lahko povzamemo, da je relevantno govoriti tudi o zgodovinski terminologiji, ki pa je zaradi časovne oddaljenosti ne moremo raziskovati z vsem metodološkim aparatom tradicionalne terminološke vede, temveč je potrebnih nekaj prilagoditev. Te izhajajo predvsem iz dejstva, da je pri tovrstnih raziskavah izhodišče besedilo (semaziološki pristop) in da gre vselej le za popis rabe (deskriptivni pristop). Zaradi omenjenih značilnosti se je metodologija raziskav zgodovinske terminologije približala metodologiji sodobne, korpusno podprte terminološke vede. Dejstvo, da izhajamo iz besedil, namreč omogoča uporabo nekaterih korpusnih orodij, še posebej možnost luščenja terminoloških kandidatov iz besedila in možnost opazovanja razmerij med

pojmi s pomočjo označevalcev razlag. Omenjena orodja določene faze raziskave objektivizirajo in zmanjšajo potrebo po subjektivni presoji, ker so pridobljeni podatki utemeljeni na večji količini gradiva. Kljub temu pa je potrebno poudariti, da vsaj v pričujoči raziskavi ne gre za pravo korpusno podprto terminološko raziskavo, saj je analizirani korpus besedil v primerjavi s sodobnimi specializiranimi korpusi zelo majhen. Zaradi omejene količine besedil, ki so nam na razpolago, gre v naši raziskavi bolj za preizkus posameznih korpusnih metod in orodij. Predpostavljamo, da bi naše izkušnje lahko bile uporabne tudi za raziskave starejšega strokovnega izrazja drugih področij, saj je količina dostopnih strokovnih besedil (še posebej za starejša obdobja) navadno zelo omejena. Po drugi strani pa je količina besedil spet toliko obsežna, da so povsem ročne metode analize nezanesljive in predvsem zamudne, tako da je pomoč korpusnih orodij vsekakor dobrodošla.

4.4 Metodologija prepoznavanja in izpisovanja starejšega strokovnega izrazja

Ena od izhodiščnih težav pri raziskovanju zgodovinskega strokovnega izrazja je v tem, da je potrebno tovrstno izrazje v besedilih prepoznati, čeprav se na formalni ravni, kot smo že omenili, v ničemer ne loči od splošne leksike. Torej je prepoznavanje strokovnega izrazja v besedilu vsaj do določene mere vselej subjektivno. Da bi stopnjo subjektivnosti zmanjšali, smo kombinirali dve metodi zbiranja strokovnega izrazja, in sicer klasično metodo z branjem besedil in podčrtovanjem strokovnih izrazov ter metodo, ki vključuje primerjave različnih seznamov besed, generiranih s pomočjo orodja Sketch Engine in analize konkordančnih nizov.

Pri ročni metodi zbiranja strokovnih izrazov smo ob branju strokovnih besedil podčrtovali čebelarsko strokovno izrazje in ga izpisovali po načelu delnega izpisa, kar pomeni, da je vsak strokovni izraz izpisan le v eni, čim bolj tipični pojavitvi. Izpisovali smo vse strokovne izraze, torej enobesedne in večbesedne, in tudi vse besedne vrste, med katerimi so najpogostejši samostalniški strokovni izrazi. Izpis smo oblikovali za vsakega avtorja posebej v obliki excellovega dokumenta in ob vsakem strokovnem izrazu navedli tudi številko strani, s katere smo ga izpisali. Za prepoznavanje pojma, ki ga termin označuje, je pri zgodovinskih raziskavah koristno imeti tudi vpogled v tipično sobesedilo, ki se je pri sorodnih raziskavah v preteklosti tudi izpisovalo (prim. Legan Ravnkar 2001: 46). V pričujoči raziskavi smo se odločili, da sobesedil ne bomo izpisovali, ker so bila analizirana besedila vključena v korpus in nam je praktično v

vsakem trenutku na voljo vpogled v sobesedilo preko konkordančnika. V omenjeni seznam pa smo vpisovali tudi opombe oziroma ugotovitve, ki smo jih opazili pri branju. Najpogosteje smo zabeležili podatek o sopomenskosti in pisnih različicah strokovnega izraza.

Opisano ročno metodo pa smo dopolnili še z nekaterimi korpusnimi metodami. Tako smo s pomočjo orodja Sketch Engine⁸² preizkusili nekatere statistične pristope k prepoznavanju strokovnega izrazja v besedilih.⁸³ Pri tem smo izhajali iz splošno sprejete predpostavke, da se strokovni izrazi relativno bolj pogosto pojavljajo v strokovnih besedilih kot v ostalih tipih besedil. Zato smo za primerjavo uporabili funkcijo ključne besede, ki na osnovi primerjave dveh korpusov naredi seznam ključnih besed. Ključnost je določena na podlagi razmerja med relativnima pogostnostma besede v prvem in drugem korpusu, pri čemer je omenjena funkcija nadgrajena z možnostjo iskanja ključnih besed z višjo oziroma nižjo frekvenco v korpusu.⁸⁴ Za naš primer smo predpostavili, da se bo v primerjavi čebelarskega podkorpusa z drugimi korpusi, ki niso zvrstno zamejeni,⁸⁵ kot eden od elementov ključnosti pojavilo tudi strokovno čebelarsko izrazje.

Podkorpus čebelarskih besedil smo torej preko funkcije ključne besede primerjali z drugimi zgodovinskimi korpusi, pri čemer se je izkazalo, da je rezultat najboljši v primerjavi s podkorpusom 18B19A, v katerega so vključena besedila iz druge polovice 18. stoletja in prve polovice 19. stoletja ter vsebuje 1 558 112 pojavnic.

⁸² Podrobneje je orodje Sketch Engine predstavljeno v Gantar idr. (2009: 9–72).

⁸³ Potrebno je poudariti, da v tem poskusu ne gre za pravo samodejno luščenje terminoloških kandidatov, kakršno se je uveljavilo v sodobni terminografiji in je predstavljeno v prejšnjem razdelku, temveč gre za uporabo statistične metode, ki velja za predhodnika sodobnih metod luščenja.

⁸⁴ Ključnost se v orodju Sketch Engine izračuna po formuli $K = 1000000 / k_{1N} \cdot f_{k1} + N / 1000000 / k_{2N} \cdot f_{k2} + N$, pri čemer je k_{1N} število pojavnic v korpusu 1, f_{k1} frekvenca besede v korpusu 1, k_{2N} število pojavnic v korpusu 2, f_{k2} frekvenca besede v korpusu 2, N ima vrednost med 0,01 in 1000000, privzeta v programu je 100 (manjša vrednost uvrsti višje na seznamu redke besede v korpusu, večja vrednost pa uvrsti višje pogoste besede v korpusu).

⁸⁵ V primerjavo smo vključili korpuse s spletne strani projekta Imp, in sicer celotni korpus IMP in podkorpusa goo300k in 18B19A. Glede na zvrst v korpusu IMP in podkorpusu 18B19A prevladujejo umetnostna besedila in glede na čas nastanka besedila iz druge polovice 19. stoletja (Erjavec 2015: 759). To seveda ni najboljše za našo primerjavo, a v času pričujoče raziskave nismo imeli na razpolago pravega referenčnega korpusa za obdobje pred uveljavitvijo enotne knjižne norme, zato smo preizkusili navedene tri korpuse.

1.	roj	18.	čelen	35.	svitek
2.	čebela	19.	meden	36.	truga
3.	maternica	20.	taisti	37.	ven
4.	čel	21.	zaloga	38.	toti
5.	panj	22.	luknja	39.	čebelnjak
6.	payn	23.	čelnika	40.	payen
7.	matica	24.	totem	41.	rojo
8.	pain	25.	preklada	42.	leten
9.	čebelen	26.	šatoj	43.	čelnik
10.	zalega	27.	kere	44.	obhojen
11.	čebelar	28.	rojenje	45.	pogača
12.	paša	29.	čelinjak	46.	pajn
13.	koš	30.	rojiti	47.	payno
14.	trot	31.	kda	48.	strd
15.	skos	32.	vosek	49.	zatovati
16.	čelo	33.	sklad	50.	prazen
17.	satovje	34.	plod		

Preglednica 3: Prvih petdeset besed na seznamu ključnih besed iz podkorpusa čebelarskih besedil v primerjavi s podkorpusom 18B19A. Krepko so označene besede, ki smo jih prepoznali kot strokovne izraze s področja čebelarstva.

Na seznamu prvih petdeset ključnih besed iz čebelarskega podkorpusa v primerjavi s podkorpusom 18B19A smo prepoznali kar štirideset besed (v preglednici v krepkem tisku), ki so strokovni izrazi oziroma so deli večbesednih strokovnih izrazov s področja čebelarstva. Pri tem je potrebno opozoriti, da se nekateri strokovni izrazi na seznamu tudi po večkrat ponovijo, kar je posledica napak pri avtomatskem označevanju korpusa, npr. lema *rojo* bi morala biti lematizirana v *roj*.

Pri izdelavi pričujočega seznama ključnih besed (preglednica 3) smo imeli vrednost N nastavljeno na privzeto vrednost 100. Naredili smo še preizkus, pri katerem smo vrednost N nastavili na 10 in tako pričakovali na seznamu ključne besede z nižjo frekvenco v podkorpusu. V večji meri se je izkazalo, da sta seznama prekrivna, kljub temu pa se je v drugem primeru (N=10) na seznam uvrstilo nekaj zanimivih besed, ki jih na prvem (N=100) ni in so strokovni izrazi oziroma njihovi deli, npr. *zrojenec* (66), *žrevenca* (64), *končnica* (57), *prašenje* (53) in *ležnica* (50). Po drugi strani pa manjka nekaj besed z visoko frekvenco, npr. *paša* (254), *čelo* (225), *zaloga* (149), *luknja* (183), *vosek* (115), *sklad* (115), *leten* (109), *pogača* (85), *strd* (92). Torej je pri iskanju

strokovnih izrazov vsekakor smiselno narediti več seznamov z različnimi vrednostmi N in jih med seboj primerjati. Poleg tega je omenjena možnost usmerjenega iskanja bolj pogostih oziroma bolj redkih ključnih besed uporabna tudi zaradi dejstva, da se termini ne pojavljajo samo na vrhu frekvenčnega seznama, temveč so lahko tudi zelo redki in se tako lahko pojavijo praktično kjerkoli na frekvenčnem seznamu (Vintar 2003: 69; Logar 2013: 99).

Povzamemo lahko, da se je v naši raziskavi funkcija ključne besede v orodju Sketch engine izkazala kot zelo uporabna za iskanje in prepoznavanje enobesednih strokovnih izrazov, medtem ko pri iskanju večbesednih strokovnih izrazov ni bila tako učinkovita. Na seznamu prvih petdeset ključnih dvobesednih nizov⁸⁶ smo prepoznali kot strokovni besedni zvezi s področja čebelarstva le štiri tovrstne nize, in sicer *leten luknja*, *čelen reja*, *prvi roj* in *ležeč sklad*. Pri vrhu omenjenega seznama so prevladovali besedni nizi, v katerih je ena sestavina strokovni čebelarski izraz in druga pomožni glagol ali slovnična beseda, npr. *biti čebela*, *čebela na*, *roj se*.⁸⁷

Zaradi relativno slabega rezultata smo si pri prepoznavanju večbesednih strokovnih izrazov pomagali z analizo konkordančnih nizov, pri kateri smo opazovali besedilno okolje pogostejših enobesednih strokovnih izrazov. Pri tem smo uporabili možnost razvrščanja konkordanc po različnih kriterijih, kar naredi analizo veliko bolj pregledno. Razvrščanje konkordanc po levem in desnem okolju tako omogoči precej preprosto identifikacijo vsaj tistih najpogostejših besednih nizov, ki so potencialno lahko stalne besedne zveze oziroma večbesedni čebelarski strokovni izrazi. Takšen primer je razviden na sliki 1, ki prikazuje izsek iz razvrstitve konkordanc za lemo *pevec* po levem okolju, iz katerega je razvidno, da je besedna zveza *prednji pevec* relativno pogosta in jo verjetno lahko uvrstimo med strokovne izraze. Sočasno s tem pa lahko opazujemo tudi zastopanost potencialnih strokovnih besednih zvez po posameznih virih.

⁸⁶ Termin besedni niz povzemamo po Gantar (2007: 41) in Arhar Holdt (2011: 33). Gre za zaporedni niz dveh besed v korpusu, ki je lahko stalna besedna zveza, ni pa to nujno.

⁸⁷ Če sklepamo glede na korpusne raziskave sodobne slovenščine, je bil takšen rezultat tudi pričakovan. P. Gantar (2007: 41) namreč ugotavlja, da se najpogostejše kombinacije v jeziku ustvarjajo med slovničnimi in slovničnimi ter predmetnopomenskimi besedami. Na seznam ključnih dvobesednih nizov se tako ni uvrstilo veliko nizov, sestavljenih iz dveh slovničnih besed, ker so taki nizi verjetno pogosti v obeh primerjanih korpusih. Prav tako se na omenjeni seznam ni uvrstilo veliko nizov, sestavljenih iz slovnične besede in predmetnopomenske besede iz splošnega jezika, ker so tudi tovrstni nizi verjetno pogosti v obeh korpusih. Tako ostanejo le še nizi strokovnega čebelarskega izraza in slovnične besede, ki pa so pričakovano v čebelarskih besedilih pogostejši kot v ostalih tipih besedil in zato prevladujejo pri vrhu seznama ključnih dvobesednih nizov.

V pričujočem primeru vidimo, da besedno zvezo *prednji pevec* navaja samo Goličnik, medtem ko pri ostalih avtorjih omenjene besedne zveze ne najdemo. Slabost tovrstne metode prepoznavanja večbesednih strokovnih izrazov pa je v tem, da lahko na ta način najdemo le najpogostejše strokovne izraze in da je na koncu presoja o tem, če je besedna zveza strokovni izraz, kljub temu da si lahko pomagamo s sobesedili, še vedno precej subjektivna.

Iskanje
Seznami
O korpusu

Iskalni niz **pev.*** 70 > Razvrščanje **po levi** 70

Prva | Prejšnja | Stran 3 od 5 | Pojdi | Naslednja | Zadnja | Konkordance so razvrščene. Pojdi na: , ▾

Pogovor o čebeljih rojih (1776)	Befedo govoriti, hranim vfe toku dobru per Peuzih vujete, koker v ' Paynizeh srejene Maternize
Pogovor o čebeljih rojih (1776)	k ' taisti fe pomaga, kader ali ena per Peuzih N. 130. 187. vujeta; ali v ' drugim na
Pogovor o čebeljih rojih (1776)	taiste perpraulene ima deršati, inu teh per Peuzih ne more sadosti dobiti, potrebu je,
Pogovor o čebeljih rojih (1776)	saleshene, potem vezhkrat 1. ali 2. Pernefejo Peuza . 205. Kdaj je dobru inu Sylla Roje dellati
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	ima eno Plemenitenzo (§. 51. 52.) predni Peuz , inu Druzji pa eno Divizhenzo, (glej
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	divifhki predni Roj imenuvan . §. 41. Predni Peuz . Koker hitru bofta dve, al pa vezh Matiz
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	. §. 39. divifhki Roj . §. 40. 42 predni Peuz . §. 41. Druziz . §. 43. zajt fa Roje .
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	Roj pogirje, (poglej §. 54.) en predni Peuz (§. 41.) inu tudi ufsi Druzji (§. 43.
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	jidejo; 2. Druzja pak, al pa en predni Peuz , inu en Druziz fe pa ne bota nezh shaliga
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	bode tud ta prvi divifhki Roj, ta predni Peuz imenuvan . Leta Reslozhik enga plemenitniga
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	takrat je zajt na njega zhakat . Ta predni Peuz (§. 41.) fe pa toku she s' Petjam ven
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	potegnov, talfti fe tud, koker ta predni Peuz s' Petjam ven da. (§. 43.) 2. 3. al
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	saloga bliti (§. 7. 8. 51.) tedej ta predni Peuz , ta drugi, 3.4. Roj imajo divizhenze
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	ampak sa_refs bla sgublena, eniga predniga Pevza dav (§. 41.) zhe pa na bode rojov, tok
Popolni poduk za vse čebe... (1792)	nar vezhi Drushbo ven, per teh prednih Pevezah pa (§. 41.) inu per Druzjah, satu kir

Prva | Prejšnja | Stran 3 od 5 | Pojdi | Naslednja | Zadnja | Konkordance so razvrščene. Pojdi na: , ▾

Slika 1: Razvrstitev konkordanc za lemo *pevec* po levem okolju

Pri analizi besedilnega okolja najpogostejših enobesednih strokovnih izrazov pa smo si pomagali tudi s funkcijo za profiliranje besed, imenovano besedne skice (ang. *Word Sketch*), ki jo ponuja orodje Sketch Engine. S. Krek in A. Kilgarriff (2006: 62) pravita, da so »besedne skice [...] avtomatski na korpusu temelječi sežetki slovničnega in kolokacijskega vedênja neke besede«. Torej namesto da bi ročno pregledovali velike količine konkordanc, jih lahko s pomočjo funkcije besedne skice analiziramo in tako dobimo rezultat v veliko bolj zgoščeni in pregledni obliki. V naši raziskavi smo funkcijo uporabili predvsem za analizo kolokacijskih lastnosti in posredno prepoznavo večbesednih strokovnih izrazov. Tako lahko na primer iz besedne skice za lemo *maternica* (slika 2) sklepamo, da sta vsaj zvezi *obhojena maternica* in *neobhojena maternica* verjetno strokovna izraza s področja čebelarstva. Poleg tega pa lahko iz besedne skice dobimo še druge podatke, ki nam pomagajo pri analizi pojmovnega sistema stroke, tako lahko v danem primeru vidimo, da lemi *maternica* pogosto sledi glagol *zastaviti*, kar kaže na verjetno povezavo med obema pojmomoma.

Čeprav se besedne skice načeloma uporabljajo za analizo veliko večjih korpusov, so se tudi v naši raziskavi izkazale kot učinkovit pripomoček pri iskanju večbesednih strokovnih izrazov in tudi pri analizi pojmovnega sistema stroke. Učinkovitost nekoliko znižuje le dejstvo, da je v korpusu po avtomatskem označevanju ostalo precej napak, ki vplivajo tudi na rezultate v besedni skici. Tudi pri tej metodi pa ne moremo mimo pomanjkljivosti, ki smo ju navedli že pri metodi analize konkordančnih nizov, in sicer tudi v tem primeru zgrešimo večbesedne strokovne izraze z nižjo frekvenco in tudi tu se ne moremo povsem izogniti subjektivnosti pri presoji o strokovnosti posamezne besedne zveze.

Iskanje Seznami Besedne skice Tezaver Najdi X Primerjalne skice Eval-skice O korpusu ? Shrani Spremeni nastavitve Grupiranje Razvrsti Relacije Več podatkov Manj podatkov	maternica		IMP bees frekvenca = 726 (4,332.3 na milijon)	
	a_modifier 241 13.1	post_verb: 184 12.9	is_subj 107 12.2	prec_prep 76 11.9
	obhojen 38 11.93	pogresati 5 9.37	obhojen 5 9.78	brez 20 5.41
	pogrešen 13 10.58	zaztauti 4 9.32	zastaviti 5 6.9	ob 11 4.51
	izvaljen 12 10.38	zastaviti 10 7.82	leči 5 5.36	iz 9 2.67
	neobhojen 10 10.28	izleči 4 7.51	spustiti 4 4.71	za 12 2.44
	zastavljen 8 9.67	rediti 4 5.54	ležati 4 2.64	od 5 2.01
	zrejen 5 9.29	pomagati 2 3.8	smeti 4 2.54	na 11 1.17
	jalov 5 9.0	ostati 6 2.48	najti 4 2.29	
	rodoviten 5 7.99	imeti 26 2.09	dati 6 1.59	
	izvoljen 4 7.51	dati 6 1.59		
	mlad 44 6.96	priiti 10 1.54		
	zaprt 6 6.78			
	pripravljen 5 6.31			
				gen 2 48 11.3
				prašenje 4 10.22
				sorta 5 8.67
				čebela 6 6.53
				post_iz 23 10.3
				prašenje 4 10.59
				čebela 4 5.96
				prec_verb: 70 11.7
				imeti 14 1.2
				prec_iz 14 9.6
				čebela 5 6.29
	biti_adj 2 8.9			
	obhojen 4 10.54			
	vb_passive 5 8.1			
	obhojen 4 10.61			

Slika 2: Besedna skica za lemo *maternica*

Po predstavljeni kombinaciji metod za prepoznavo strokovnih izrazov v besedilih smo iz vseh štirih analiziranih del izpisali enobesedne in večbesedne strokovne izraze s področja čebelarstva. Tako smo izpisali 943 čebelarskih strokovnih izrazov. Od tega je 847 samostalniških strokovnih izrazov in 98 glagolskih strokovnih izrazov. Sklenemo lahko, da je končni seznam kljub poskusom objektivizacije s kombinacijo različnih metod in uporabo korpusnih orodij še vedno do določene mere odvisen od subjektivne presoje, kaj razumemo kot strokovni izraz. Podobno za sodobno terminološko vedo in luščenje terminoloških kandidatov iz specializiranih korpusov ugotavlja tudi N. Logar (2013: 112), ki pravi, da je pri končni presoji o terminološkosti kljub vsemu še vedno prisoten tudi element subjektivne presoje. V našem primeru je presoja težavna zaradi dejstva, da je veliko izrazov na meji sorodnih strok, npr. botanike (*hajdina* 'akacija'), in

da je težko postaviti trdno mejo med terminološkimi kolokacijami in večbesednimi strokovnimi izrazi, npr. *Saloga te Matize* 'matičnik'. Dodatno težavo pri uvrščanju večbesednih strokovnih izrazov na seznam pa predstavljajo terminološke variacije strokovnih izrazov v besedilih, npr. *Zhebelna Salega* : *Salega Zhebelna*, ki otežujejo prepoznavo t.i. kanonične oblike⁸⁸ strokovnega izraza. Vse to kaže, da je pričujoče sezname težko povsem jasno zamejiti in dokončno oblikovati, saj so meje strokovnega izrazja na nekaterih mestih zamegljene. Zamejitev je pri analizi starejšega strokovnega izrazja še toliko težavnejša, ker se nekateri strokovni izrazi pojavijo v gradivu le nekajkrat in je zato kanonične oblike strokovnih izrazov in pojme, ki jih označujejo, toliko težje prepoznati in umestiti na ustrezno področje.

⁸⁸ O problematiki določanja kanoničnih oblik terminov v sodobni slovenščini podrobneje v Trebar (2015).

5 TERMINOTVORJE

V pričujočem poglavju bomo predstavili tvorbenne načine starejšega čebelarskega izrazja, pri čemer se bomo omejili le na tiste načine, ki so razvidni na sinhroni ravni. Namen je torej ugotoviti, kateri tvorbeni načini so bili v obdobju do uveljavitve enotne knjižne norme najbolj produktivni pri zapolnjevanju poimenovalnih vrzeli na področju čebelarstva.

Ker so v tem primeru tvorbeni načini v funkciji zapolnjevanja poimenovalnih vrzeli na točno določenem strokovnem področju, jih imenujemo terminotvorni načini in jih uvrščamo na področje terminotvorja.

5.1 Opredelitev terminotvorja

Terminotvorje⁸⁹ preučuje načine tvorbe novih terminov, torej se ukvarja predvsem z njihovo izrazno platjo, medtem ko pojmovno raven pušča ob strani in je z njo povezano le v toliko, da je pojav novega pojma v stroki spodbuda za aktivacijo enega izmed terminotvornih načinov in da novonastali termin postane kot člen terminološkega sistema stroke znak za novi pojem. Ker se termini na formalni ravni v ničemer ne ločijo od leksemov splošnega jezika, se tudi njihovi tvorbeni načini praktično v ničemer ne razlikujejo od tistih v splošnem jeziku.⁹⁰ Razlike so lahko le v zastopanosti in produktivnosti posameznih načinov na obeh področjih. Tako se tudi terminotvorje podobno kot tvorba leksemov splošnega jezika glede na izvor deli na načine, ki poimenovalno vrzel zapolnijo na osnovi lastnega jezika, in načine, ki enako funkcijo opravijo na osnovi prevzemanja iz tujih jezikov. Terminotvorni načini, ki temeljijo na lastnem jeziku, so besedotvorni, pomenoslovni in skladenjski tvorbeni načini.⁹¹ Načini, ki izhajajo iz prevzemanja, pa so citatno prevzemanje, kalkiranje in podomačevanje.

⁸⁹ A. Žele (2009: 133) navaja, da je termin *terminotvorje* prevzet iz ruskega jezikoslovja. V slovenskem jezikoslovju se je uporabljal tudi termin *izrazjetvorje* (npr. Toporišič 2006: 387), ki pa je do danes povsem zamrl.

⁹⁰ Podobno ugotavlja tudi K. Kageura (2002: 45–48), ki pravi, da je terminotvorje na formalni ravni enako tvorbenim načinom splošnega jezika in zato za terminotvorne analize predlaga vpeljavo kvantitativnih meril, na podlagi katerih lahko opazujemo zastopanost posameznih terminotvornih načinov na različnih strokovnih področjih.

⁹¹ Š. Vintar (2008: 55) pri tem opozarja, da so to tvorbeni načini, ki so značilni predvsem za slovenščino, medtem ko so v drugih jezikih lahko tvorni tudi kakšni drugi načini, npr. v angleščini konverzija.

V nadaljevanju bodo predstavljeni posamezni terminotvorni načini in vsakemu bo sledila tudi gradivna analiza, s katero skušamo oceniti produktivnost oziroma relevantnost posameznega terminotvornega načina za področje čebelarskega izrazja v obdobju do uveljavitve enotne knjižne norme. Ob tem bomo skušali zamejiti tudi strokovno izrazje, ki je na sinhroni ravni netvorjeno.

5.2 Besedotvorni tvorbeni načini

5.2.1 Teoretična izhodišča in opredelitev osnovnih pojmov besedotvorja

Prvi terminotvorni način oziroma sredstvo za zapolnjevanje poimenovalnih vrzeli na določenem strokovnem področju je tvorba novih besed po različnih besedotvornih vrstah, ki jih preučuje besedotvorje. Po tem načinu tvorjeni strokovni izrazi so torej tvorjenke, za katere A. Vidovič Muha (2000: 39) navaja, da so »[...] glede na netvorjenke besede z najmanj enim morfemom več, njihova morfemska zgradba je torej zapletenejša, večja pomenska obremenitev pa zato pričakovana«. Omenjeni morphem več v tvorjenki mora biti obrazilni oziroma besedotvorni, kar pomeni, da s pripenjanjem na osnovo tvori novo besedo in ne le nove oblike izhodiščne besede, kar je značilno za slovnični morphem.

Tvorjenke se od netvorjenk ne ločijo le po večjem številu morfemov, temveč je pomembna tudi njihova povezava s skladnjo,⁹² kar je pripeljalo do oblikovanja skladske besedotvorne teorije,⁹³ ki vsako tvorjenko razume kot pretvorbena varianto nestavčne besedne zveze, pri čemer se v tvorjenko pretvarjajo tako predmetnopomenski deli besedne zveze kot tudi slovnična razmerja. Nestavčna besedna zveza, ki je pomensko enakovredna novi tvorjenki, je navadno podredna, le v primeru zloženek je lahko tudi priredna. Tovrstna besedna zveza ima v slovenskem besedotvorju različna poimenovanja. J. Toporišič jo na nekaterih mestih (1992: 54; 2006: 134) imenuje govorna podstava, na drugih (2000: 156) pa besedotvorna podstava, medtem ko jo A. Vidovič Muha imenuje skladska podstava.⁹⁴

⁹² Del skladnje, ki je v pretvorbni povezavi z besedotvorjem, A. Vidovič Muha (2011: 23) imenuje besedotvorna skladnja.

⁹³ Skladska besedotvorna teorija se je v slovenskem jezikoslovju izoblikovala predvsem skozi dela Jožeta Toporišiča in Ade Vidovič Muha. Čeprav v splošnem velja, da se zametki skladskega pristopa k raziskovanju besedotvorja pojavijo v okviru ženevskega strukturalizma, A. Vidovič Muha (1992: 173) ugotavlja, da se elementi tovrstnega razumevanja besedotvorja že pred tem kažejo tudi v delih mladogramatika Franca Miklošiča, in sicer predvsem v delu *Stambildungslehre*, ki predstavlja drugo knjigo obsežnega dela *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Večjemu razmahu skladske besedotvorne teorije pa smo priča po drugi svetovni vojni predvsem v okviru poljskega jezikoslovja, in sicer v delih W. Dorszewskega, J. Kuryłowicza idr. (Vidovič Muha 15–16).

⁹⁴ V pričujoči raziskavi se bomo držali opredelitve A. Vidovič Muha, torej bomo za poimenovanje besedne zveze, iz katere nastane nova tvorjenka, uporabljali zvezo *skladska podstava*.

Pri besedotvornem postopku gre torej za pretvorbo skladijske podlage v tvorjenko, ki je vselej dvodelna, in sicer je sestavljena iz besedotvorne podlage⁹⁵ in obrazila, ki je lahko enomorfemsko ali pa večmorfemsko. Omenjena pretvorba pa poteka po različnih pretvorbenih modelih, t. i. besedotvornih vrstah, ki so za pričujočo raziskavo pomembni tudi zaradi dejstva, da nam bodo služili kot eden izmed razvrstitvenih kriterijev za analizirane čebelarke tvorjenke.

J. Toporišič (2000: 156) v zvezi z omenjeno pretvorbo navaja, da »[n]ove besede delamo po določenem sestavu velevanjskih pravil; tak sestav pravil imenujemo algoritem.« Toporišičev besedotvorni algoritem ima šest korakov, ki si sledijo vedno po enakem zaporedju⁹⁶ in velja za vse tipe tvorjenk. Razlika med posameznimi je le v tem, da se obrazilijo in prehajajo v podlago tvorjenke različni deli govorne podlage, na osnovi česar avtor loči tri besedotvorne vrste, in sicer izpeljavo,⁹⁷ zlaganje⁹⁸ in sestavljanje.⁹⁹

Nekoliko drugače obravnavano pretvorbo definira A. Vidovič Muha (2011: 27), ki navaja sedem besedotvornih vrst, ki so osnovane na strukturnih razlikah skladijskih

⁹⁵ A. Vidovič Muha (2011: 331) *besedotvorno podlago* definira kot »del tvorjenke, nastal iz neobraziljenih korenskomorfemskih besed v skladijski podlagi; del tvorjenke, na katerega se razvršča obrazilo [...]« J. Toporišič (1992: 186) pa ta del tvorjenke imenuje *podlaga* in ga definira kot »[d]el tvorjenke, če ji odvzamemo obrazilo [...]«.

Pri tem je potrebno opozoriti, da J. Toporišič na nekaterih mestih, npr. (2000: 156), z zvezo *besedotvorna podlaga* označuje besedno zvezo, iz katere nastane tvorjenka. V izogib morebitnim nejasnostim se bomo v pričujočem delu držali opredelitve A. Vidovič Muha, torej bomo z zvezo *besedotvorna podlaga* označevali del tvorjenke.

⁹⁶ Koraki besedotvornega algoritma so podrobno predstavljeni v (Toporišič 2000: 156).

⁹⁷ Izpeljava je besedotvorna vrsta, pri kateri se del govorne podlage poobrazil v pripono, del pa postane enodelna podlaga bodoče tvorjenke. J. Toporišič (2000: 156–158) navaja štiri vrste izpeljave, in sicer navadno izpeljavo (npr. *prerok -ø*), inačenjsko izpeljavo (npr. *gospod -ič*), konverzijo (npr. *dežurni*) in močno krnitev (npr. *Božidar > Božo*). V okviru navadne izpeljave J. Toporišič (2000: 182; 214) obravnava še podtipa izpeljave iz predložne zveze (pri samostalniških tvorjenkah) (npr. *podstrešje*) in izpeljave glagola iz glagola s predlogom ali členkom (pri glagolskih tvorjenkah) (npr. *popisati*). V obeh omenjenih podtipih se v podlago nove tvorjenke prenese tudi predlog oziroma členek iz govorne podlage.

⁹⁸ Zlaganje je besedotvorna vrsta, pri kateri sta v podlagi tvorjenke vsaj dve predmetnopomenski besedi, npr. *živinozdravnik* (Toporišič 1992: 376).

⁹⁹ Sestavljanje je besedotvorna vrsta, pri kateri se odvisni del govorne podlage poobrazil v predpono, ki je naglašena, npr. *nadučitelj* (Toporišič 1992: 268). V predponsko obrazilo se pretvarjajo izrazi, »[...] ki se vsi nanašajo na enote koordinacijskega sistema: to so enote kot plus, minus, več, manj, prej, pozneje, isto, razno ipd.« (Toporišič 2006: 157).

podstav. Tako avtorica navaja štiri osnovne strukturne tipe skladenjskih podstav, ki skupaj s podtipi oblikujejo izhodišče za sedem besedotvornih vrst.

Strukturni tipi skladenjskih podstav¹⁰⁰ in besedotvorne vrste po A. Vidovič Muha (2011: 28–29).

- Tip a) $[x_1/]x_2$
- Tip a₁) > navadna izpeljava¹⁰¹
- Tip a₂) > tvorjenje iz predložne zveze¹⁰²
- Tip a₃) > medponsko-priponsko zlaganje¹⁰³
- Tip b) $x_1\{/ \}x_2$
- > medponsko zlaganje¹⁰⁴
- Tip c) $[x_2/]x_1$
- Tip c₁) > modifikacijska izpeljava¹⁰⁵
- Tip c₂) > sestava¹⁰⁶
- Tip č) $x_1\{+\}x_1\{+\}x_1\{+\}$
- > priredno zlaganje¹⁰⁷

¹⁰⁰ V shematskem prikazu strukture skladenjske podstave x_1 označuje jedrni del, x_2 odvisni del, znak / podredno slovnično razmerje in znak + priredno slovnično razmerje. Oglati oklepaji označujejo predmetnopomenski del skladenjske podstave skupaj s slovničnimi razmerji, ki se v besedotvornem postopku pretvorijo v obrazilo oziroma njegov del. Zaviti oklepaji pa označujejo le slovnična razmerja, ki se v besedotvornem postopku pretvorijo v obrazilo oziroma njegov del.

¹⁰¹ Pri tipu a₁ je v odvisnem delu skladenjske podstave (x_2) predmetnopomenska beseda, npr. *misl-ec*←[tisti, ki] misli[-ø], []→-ec.

¹⁰² Pri tipu a₂ je v odvisnem delu skladenjske podstave (x_2) predmetnopomenska beseda v predložnem sklonu, npr. *do-kolen-ka*←[tista, ki je] {do} kolen{-ø}, []→-ka, {}→do-. J. Toporišič (2000: 182; 214) tovrstnega tipa tvorbe ne obravnava kot samostojno besedotvorno vrsto, temveč kot podtip navadne izpeljave.

¹⁰³ Pri tipu a₃ sta v odvisnem delu skladenjske podstave (x_2) dve predmetnopomenski besedi, npr. *zbor-o-vod-ja*←[tista, ki] vodi[-ø] zbor{-ø}, []→-ja, {}→-o-.

¹⁰⁴ Pri tipu b sta v jedru in odvisnem delu skladenjske podstave dve predmetnopomenski besedi, npr. *avt-o-garaža*←garaža {za} avt{-o}, {}→-o-. J. Toporišič (2000: 193) tovrstne tvorjenke imenuje *samomedponske zloženke*.

¹⁰⁵ Pri tipu c₁ je v odvisnem delu skladenjske podstave (x_2) količinska pridevniška beseda ali pa lastnostni pridevnik, npr. *medved-ek*←[mlad] medved[-ø], []→-ek. J. Toporišič (1992: 60) tovrstne tvorjenke imenuje tudi *inačenjske izpeljanke*.

¹⁰⁶ Pri tipu c₂ je v odvisnem delu skladenjske podstave (x_2) vrstni pridevnik, npr. *pod-oficir*←[nižji] oficir, []→-pod-.

Poleg besedotvornih vrst smo v pričujoči besedotvorni analizi kot razvrstitveni kriterij uporabili tudi kategorijo *besedotvornega pomena*, ki ga A. Vidovič Muha (2011: 334) opredeli kot »pomen, ki ga dobi tvorjenka v besedotvornem postopku«. J. Toporišič (1992: 9) pa obravnavane komponente pomena imenuje *besedotvorne pomenske skupine* in jih utemelji na osnovi »pomenske strani stavčnih členov« (Toporišič 2006: 178–179).

V Slovenskem besedotvorju ima razvrščanje tvorjenk glede na besedotvorne pomene dolgo tradicijo, a so glede njihovega števila med avtorji velika odstopanja. Tako Anton Breznik¹⁰⁸ v okviru samostalniških tvorjenk navaja štiri besedotvorne pomene, Anton Bajec¹⁰⁹ štiriindvajset, Jože Toporišič¹¹⁰ šest in Ada Vidovič Muha sedem besedotvornih pomenov (Vidovič Muha 2011: 424).

V besedotvorni analizi starejšega čebelarskega izrazja smo kot razvrstitveni kriterij uporabili tipologijo besedotvornega pomena A. Vidovič Muha (2011: 82–98), ki besedotvorni pomen loči na propozicijskega in nepropozicijskega.

5.2.1.1 Propozicijski besedotvorni pomen

Propozicijski besedotvorni pomen imajo tvorjenke tipa a in izkazuje pretvorbeno povezavo s propozicijo¹¹¹ oziroma pomensko podstavo povedi, ki je v ozadju skladenjske podstave. Propozicija oziroma pomenska podstava povedi je sestavljena iz povedja (predikata) in udeležencev (participantov), ki jih ločujemo na okoliščine (cirkumstante) ter delovalnike (aktante). Za besedotvorni pomen sta med okoliščinami pomembni okoliščina časa in kraja, med delovalniki pa prvi, četrti in šesti delovalnik. (Vidovič Muha, 2011: 85) Povedje se povezuje z besedotvornim pomenom dejanje

¹⁰⁷ Pri tipu č je skladenjska podstava priredna in jo sestavljata dve ali več polnopomenskih besed, npr. *slovensk-o-nemški* ← slovenski {in} nemški, {} → -o-. Pri glagolskih tvorjenkah ostaja tip č prazen, saj so vse glagolske zloženke podredne (tip a₃ in tip b) in še teh je zelo malo (Vidovič Muha 1988: 24).

¹⁰⁸ Povzeto po: A. Breznik (1944: 55–76).

¹⁰⁹ Povzeto po: A. Bajec (1950: 126–128).

¹¹⁰ Povzeto po: J. Toporišič (2000: 161; 169; 175).

¹¹¹ *Mluvnice češtini* (Vidovič Muha 2009: 252 po 1987: 3–13) definira propozicijo kot » [...] konfiguracijo vsebinskih entitet, ki predstavljajo mišljenjski odsev nekakšnega izseka realnosti (imenujemo ga (denotativna) situacija ali »položaj stvari«). Tako definirani propoziciji A. Vidovič Muha (2009: 252) pripisuje dvojno možnost modifikacije, in sicer » [...] na ravni skladnje je pogoj za nastanek stavčne povedi, na ravni skladenjskega besedotvorja pa priponskega obrazilnega morfema [tvorjenke tipa a]«.

(De)¹¹² (npr. *igranje*), prvi delovalnik se preko kategorije živosti oziroma neživosti povezuje z vršilec dejanja (Vd) (ž+)¹¹³ (npr. *delavec*) in predmetom za dejanje (Pd)¹¹⁴ (npr. *nosilec*), četrti delovalnik z rezultatom dejanja (Rd) (npr. *dodatek*), šesti delovalnik s sredstvom dejanja (Sd) (npr. *cedilo*), okoliščina kraja z mestom dejanja (Md)¹¹⁵ (npr. *krožišče*) in okoliščina časa z besedotvornim pomenom čas dejanja (Čd)¹¹⁶ (npr. *post*). (Vidovič Muha, 2011: 86–89)

Tudi pri glagolskih tvorjenkah tipa (a) lahko govorimo o propozicijskem besedotvornem pomenu.¹¹⁷ Tovrstne tvorjenke izkazujejo povezavo z istimi prvinami propozicije kot samostalniške tvorjenke in posledično izkazujejo tudi iste besedotvorne pomene. Le povezave s prvim delovalnikom glagolske tvorjenke ne vzpostavljajo, tako da glagolska tvorjenka ne more imeti besedotvornega pomena vršilec dejanja (Vidovič Muha 1985: 58–59; 2011: 92–93).

5.2.1.2 Npropozicijski besedotvorni pomen

Npropozicijski besedotvorni pomen imajo tvorjenke tipa c¹¹⁸ in za razliko od propozicijskega ne izkazuje pretvorbene povezave s prvinami propozicije. A. Vidovič Muha (2011: 98) navaja, da gre pri modifikacijski izpeljavi za » [...] lastnostno in

¹¹² Pri izpridevniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom lastnost (L), npr. *belina*, in pri izsamostalniških z besedotvornim pomenom stanje (S), npr. *grdobija*.

¹¹³ Pri izpridevniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti (NI) (ž+), npr. *belec*, in pri izsamostalniških z besedotvornim pomenom nosilec povezave (Np) (ž+), npr. *pečar*.

¹¹⁴ Pri izpridevniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom predmet kot nosilec lastnosti (PI) (ž–), npr. *belič*, in pri izsamostalniških z besedotvornim pomenom predmet kot nosilec povezave (Pp) (ž–), npr. *vodik*.

¹¹⁵ Pri izpridevniških in izsamostalniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom mesto, kjer je kdo, kaj (Mk), npr. *čajnica*, *cenik*.

¹¹⁶ Pri izpridevniških in izsamostalniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom čas, ko je kaj (Čk), npr. *mladost*, *božič*.

¹¹⁷ Razlika je v tem, da se pri glagolskih tvorjenkah besedotvorni pomen določa na podlagi povedne funkcije x₂, ki se pretvarja v besedotvorno podstavo nove tvorjenke, medtem ko se pri samostalniških tvorjenkah besedotvorni pomen določa na podlagi povedne funkcije x₁, ki se pretvarja v obrazilo. Zato je besedotvorni pomen pri glagolu najprej razviden iz besedotvorne podstave, medtem ko je pri samostalniških tvorjenkah najprej razviden iz obrazila. (Vidovič Muha 1989a: 287)

¹¹⁸ Pri medpopskih (tip b) in prirednih zloženkah (tip č) pa ne govorimo o besedotvornem pomenu, saj je podstava obrazila samo slovničnopomenska (Vidovič Muha 2011: 97).

količinsko pridevniško (prilastkovno) modifikacijo jedra [...]»¹¹⁹ pri sestavi¹²⁰ pa za »[...] pridevniško (prilastkovno) določitev vrste jedra.«¹²¹

Tudi pri glagolskih tvorjenkah tipa c) lahko govorimo o nepropozicijskem besedotvornem pomenu, in sicer lahko modifikacijske izpeljanke izražajo ponavljajnost, trajanje, kolikost ali naklonjenost oziroma nenaklonjenost do glagolskega dejanja¹²² (Vidovič Muha 2011: 70–72). Glagolske sestavljenke pa lahko izražajo faznost glagolskega dejanja ali pa poleg faznosti še prislovni pomen zunanjih okoliščin. Faznost se povezuje s končnostjo (npr. *zrasti*), začetnostjo (npr. *zapeti*) in trenutnostjo (npr. *ukrasti*), medtem ko se prislovni pomen zunanjih okoliščin¹²³ navadno nanaša na krajevne okoliščine in izjemoma lahko tudi časovne. (Vidovič Muha 2011: 72)

5.2.1.3 Morfemizacija

Še preden pa lahko tvorjenke razvrščamo glede na besedotvorne vrste in besedotvorne pomene, jih je potrebno prepoznati in ločiti od netvorjenk, saj v pričujoči raziskavi izhajamo iz zgodovinskih besedil.¹²⁴ Pri tovrstnem ločevanju je osnovni kriterij možnost pretvorbe v sinhrono skladijsko podstavo. Če je takšna pretvorba možna, je beseda tvorjenka, če pretvorba ni možna, je beseda (vsaj s sinhronega) vidika netvorjenka. Kot smo že uvodoma omenili, se tvorjenke od netvorjenk razlikujejo tudi na morfemski

¹¹⁹ Modifikacijske izpeljanke izkazujejo nepropozicijski besedotvorni pomen količine, npr. *brin-je* ← [veliko] *brin*[-ov], in nepropozicijski besedotvorni pomen pozitivnega oziroma negativnega vrednotenja, npr. *brat-ec* ← [čustveno pozitivno] *brat*[-ø] (Vidovič Muha, 2011: 98).

¹²⁰ A. Vidovič Muha (2011: 94) nakazuje možnost, da bi lahko tudi pri delu samostalniških sestavljenk (tip *pradomovina*) potencialno govorili o povezavi z elementi propozicije, saj je v takšnih primerih predponsko obrazilo iz pravega vrstnega pridevnika.

¹²¹ Sestavljenke izkazujejo nepropozicijski besedotvorni pomen razsežnosti v prostoru, času, družbeni hierarhiji, npr. *pod-učitelj* ← [nižji] *učitelj* (Vidovič Muha, 2011: 98).

¹²² Če je priponsko obrazilo izrazno nesamostojno (ima poleg besedotvorne tudi vidsko vlogo), modifikacijska izpeljanka izraža ponavljajnost oziroma trajanje glagolskega dejanja, npr. *določ-a-ti* ← [večkrat] *določiti*. Če pa je priponsko obrazilo izrazno samostojno (ima samo besedotvorno vlogo) in se razvršča pred vidski morfem, lahko izraža kolikost, npr. *brc-lj-a-ti* ← [nekoliko] *brcati*, naklonjenost, npr. *drem-uck-a-ti* ← [ljubko] *dremati*, ali nenaklonjenost, npr. *drem-avh-a-ti* ← [izraža nenaklonjenost] *dremati*. (Vidovič Muha 2011: 70–72)

¹²³ Podobno kot za samostalniške sestavljenke tudi za glagolske A. Vidovič Muha (2011: 96–97) nakazuje možnost njihove povezave z elementi propozicije in posledično uvrstitve tovrstnih tvorjenk med propozicijske. Omenjena povezava se najočitneje kaže pri tvorjenkah, pri katerih je predponsko obrazilo pretvorba prostega glagolskega morfema s prislovnim pomenom krajevnosti, npr. *izvleči*.

¹²⁴ Gre torej za analitični pristop v besedotvorju, ki ga M. Šekli (2013: 236–238) opredeli kot obravnavo tvorjenk s stališča sprejemnika besedila, saj je izhodišče oblika že tvorjene tvorjenke.

ravni in nam je zato pri prepoznavanju tvorjenosti lahko v pomoč tudi postopek morfemizacije, pri katerem besedo razdelimo na morfeme. Gre za to, da je meja med besedotvorno podstavo in obrazilom vedno na stiku dveh morfemov, na t. i. morfološki meji, in nam je tako lahko postopek morfemizacije v pomoč pri iskanju te meje.

V postopek morfemizacije J. Toporišič (2000: 261) uvaja metodo ulomčnega krašanja, po kateri »primerja[mo] med seboj posamezne oblike, ali pa besedo primerja[mo] z drugimi besedami, ki imajo pomensko kaj skupnega.« Tako primerjava besed *obkrožiti* in *obkrožim* izlušči morfema *-ti* in *-m* ter primerjava besed *obkrožiti* in *krožiti* morfem *ob-* (Toporišič 2000: 261). Ker so za besedotvorno analizo relevantni le besedotvorni morfemi, torej takšni, ki spreminjajo pomen besede (npr. *ob-*), in ne tudi slovnični morfemi (npr. *-ti*, *-m*), ki spreminjajo le obliko besede za njene različne skladenjske vloge, nas tudi pri procesu ulomčnega krašanja in morfemizacije za potrebe besedotvorne analize zanimajo le besedotvorni morfemi.¹²⁵

V primerih, ko gre za višje stopnje tvorjenosti, je del besedotvorne podlage tudi obrazilo prejšnje tvorbene stopnje. Tako J. Toporišič (2000: 174; 197) tvorjenko *čajnica* razlaga kot izpridevniško tvorjenko s priponskim obrazilom *-ica* in ne morda *-nica*, saj gre za drugostopenjsko tvorjenko iz pridevnika *čajen*, ki pa je izsamostalniška pridevniška tvorjenka prve stopnje s priponskim obrazilom *-en* iz samostalnika *čaj*. Skladno s tem pojmuje višjestopenjske tvorjenke tudi A. Vidovič Muha (2011: 25; 32) in načeloma tudi I. Stramljič Breznik (2004: 17; 166), ki pa na nekaterih mestih¹²⁶ dopušča tudi možnost dvojne morfemizacije, tako tvorjenko *bratovski* opredeli: 1. kot izsamostalniško tvorjenko prve stopnje s priponskim obrazilom *-ovski*, 2. kot izpridevniško tvorjenko druge stopnje s priponskim obrazilom *-ski*. V prvem primeru je besedotvorni predhodnik samostalniček *brat* in v drugem svojilni pridevnik *bratov*. Podobno tudi M. Šekli (2011: 220) dopušča možnost dvojne morfemizacije in navaja primer tvorjenke *grešnik*, ki je lahko: 1. izsamostalniška tvorjenka prve stopnje s priponskim obrazilom *-nik*, 2. izglagolska tvorjenka prve stopnje s priponskim obrazilom *-nik* in 3. izpridevniška tvorjenka druge stopnje s priponskim obrazilom *-ik*. S tem ko se tvorjenko morfemizira na več različnih načinov, se ji seveda pripiše tudi več različnih besedotvornih pomenov. Tako bi lahko tvorjenki *grešnik* iz prejšnjega primera

¹²⁵ Razlika med besedotvornimi in slovničnimi morfemi je tudi v razvrščanju, in sicer se prvi razvrščajo sintagmatsko in drugi paradigmatsko (Stramljič Breznik 2004: 27–28).

¹²⁶ Najpogostejše so to pridevniške tvorjenke na *-ovski* (Stramljič Breznik 2004: 17).

pripisali tri različne besedotvorne pomene, in sicer: opravkar (1.), vršilec dejanja (2.) in nosilec lastnosti (3.).

V zvezi z morfemizacijo I. Stramljič Breznik (2004: 17, po M. Sokolova 1995) omenja tudi problematiko t. i. morfemskih vozlov, ki jih razrešujemo po načelu, da morfemsko mejo, če je le mogoče, pomaknemo v korist korena, npr. ubog- + -stvo > uboš-tvo.

Pogosto je torej izhodišče problema pri besedotvorni analizi tvorjenk že v morfemizaciji.¹²⁷ V pričujoči besedotvorni analizi je bilo upoštevano besedotvorno načelo, ki ga navaja A. Legan Ravnikar (2008: 142), in pravi, da morfemsko mejo vselej skušamo postaviti tako, da je obrazilo čim manjše, torej ravnamo podobno kot v primeru morfemskih vozlov. Pri tem pa je potrebno paziti, da je besedotvorni predhodnik tudi realno izpričana beseda in ne le potencialno možna beseda. Tako je npr. izraz *brezmatičnik* 'čebelja družina brez matice' obravnavan kot izpridevniška navadna izpeljanka s priponskim obrazilom *-ik*, medtem ko je izraz *stradnik* 'čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi pomanjkanja hrane' predstavljen kot izsamostalniška navadna izpeljanka s priponskim obrazilom *-nik*. Razlika je v tem, da je pridevnik *brezmatičen* na sinhroni ravni izpričan, medtem ko je pridevnik *straden** zgolj potencialen. V prvem primeru je torej besedotvorni predhodnik pridevnik *brezmatičen*, v drugem primeru pa samostalniček *strad*.

Morfemizacija je pomembna faza v besedotvorni analizi tudi zaradi dejstva, da neposredno vpliva na določitev stopnje tvorjenosti in besedotvornega pomena. Tvorjenka *stradnik* je tako prvostopenjska tvorjenka z besedotvornim pomenom nosilec povezave (Np) (ž+). Če bi jo obravnavali kot navadno izpeljanko s priponskim obrazilom *-ik*, bi to bila drugostopenjska tvorjenka z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti (NI) (ž+).

5.2.2 Analiza besedotvornih tvorbenih načinov

5.2.2.1 Prepoznavanje tvorjenosti in kriteriji razvrstitve tvorjenk v besedotvorni analizi

V prvem koraku besedotvorne analize smo s pomočjo morfemizacije in pretvorbe v sinhrono skladenjsko podstavo prepoznavali tvorjenost čebelarskega izrazja. V tej fazi

¹²⁷ O težavah pri morfemizaciji in določitvi besedotvornega predhodnika prim. tudi J. Toporišič (2006: 182) in A. Vidovič Muha (2011: 441–442).

smo morali preveriti tudi izpričanost besedotvornega predhodnika, saj je obstoj besedotvornega predhodnika pogoj, da lahko določeno besedo razumemo kot tvorjenko. Besedotvorne predhodnike smo torej preverjali najprej po čebelarških besedilih, ki so bila zajeta v raziskavo, po korpusu IMP, po starejših večjezičnih slovarjih, ki vključujejo tudi slovenščino¹²⁸ in po zgodovinskih slovarjih slovenskega jezika.¹²⁹

Ob potrditvi tvorjenosti pa smo v postopku morfemizacije dobili tudi vse potrebne podatke za analizo in razvrstitev tvorjenk, in sicer besedno vrsto besedotvornega predhodnika, obrazilo in preko pretvorbe v sinhrono skladijsko podstavo še besedotvorno vrsto in besedotvorni pomen.

5.2.2.2 Tipi tvorjenk, ki so zajeti v besedotvorno analizo

V besedotvorno analizo so zajete vse tvorjenke, ki smo jih v analizi gradiva prepoznali kot strokovne čebelarške izraze. S stališča terminotvorja se med tvorjenkami kažejo trije tipi. V prvem so tvorjenke, za katere lahko sklepamo, da so nastale po enem izmed besedotvornih postopkov zaradi zapolnitve poimenovalne vrzeli na področju čebelarstva (npr. *zadelavina*). Drugi tip predstavljajo tvorjenke, ki so kot tvorjenke verjetno nastale na ravni splošnega jezika in so se kasneje terminologizirale (npr. *pevec* 'roj z mlado matico').¹³⁰ Tretji tip, ki je precej redek, pa so tvorjenke, ki so v analiziranem gradivu izpričane le kot sestavina večbesednega strokovnega izraza (npr. tvorjenka *kobačica* v besedni zvezi *matična kobačica*).¹³¹

Besedotvorje lahko v vlogi pravega terminotvornega načina razumemo le pri prvem tipu tvorjenk, kjer po eni od besedotvornih vrst nastajajo termini. Pri drugem in tretjem pa je besedotvorje le predstopnja, kajti v vlogi terminotvornega načina nastopata

¹²⁸ Pri tem smo uporabili naslednje slovarje: Marko Pohlin: *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781), Anton Murko: *Deutsch-Slowenisches und Slowenisch-Deutsches Handwörterbuch* (1833); Maks Pleteršnik: *Slovensko-nemški slovar* (1894–95).

¹²⁹ Uporabili smo naslednje slovarje: Kozma Ahačič idr.: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (2011); Ludwig Karničar: *Deutsch-windisches Wörterbuch* po: Ožbalt Gutsman: *Deutsch-windisches Wörterbuch* (1789); Jože Stabej: *Slovensko-latinski slovar* po: Matija Kastelec - Gregor Vorenc, *Dictionarium Latino-Carniolicum* (1608–1710).

¹³⁰ Tovrstne primere bi lahko uvrstili tudi v prvi tip, če bi predpostavili, da se je terminologiziral besedotvorni predhodnik (v tem primeru glagol *peti*) in da se je navadna izpeljava zgodila na ravni strokovnega izrazja.

¹³¹ Pri tem tipu je težava, kadar je sestavina izpričana tudi samostojno. V takšnih primerih je potrebno iz pregleda konkordanc ugotoviti, ali gre v resnici za samostojen termin ali le za *terminološko variacijo*, ki so po nekaterih ugotovitvah v terminologiji precej pogoste. O tem prim. Vintar (2008: 42–46).

v drugem tipu terminologizacija in v tretjem tipu oblikovanje terminološke besedne zveze.

5.2.2.3 Dvojna tvorba

V okviru prvega tipa tvorjenk je potrebno posebej opozoriti na primere, pri katerih se za uspešno zapolnitev poimenovalne vrzeli na strokovnem področju vzporedno z besedotvornim postopkom odvijeta tudi pomenski prenos.

Primer tovrstne tvorjenke je npr. tvorjenka *cara*, ki je pri Dajniku izpričana v pomenu 'matica'. V okviru znanih terminotvornih načinov se ponujata dve možni razlagi obravnavane strokovne tvorjenke. Prva možnost bi bila, da je tvorjenka izpričana na ravni splošnega jezika in da je postala čebelarski termin na podlagi terminologizacije. Druga možnost pa bi bila, da se je terminologiziral besedotvorni predhodnik *car** in da je tvorjenka *cara* nastala po besedotvornem postopku, torej da gre za dva ločena, zaporedna tvorbena načina. Ker pa za tvorjenko *cara* na ravni splošnega jezika nismo našli potrditve in tudi samostalnik *car** ni izpričan kot čebelarski strokovni izraz, se obe možni smeri razlage izkažeta kot neustrezni. Strokovni čebelarski izraz *cara* je torej nastal neposredno iz besedotvornega predhodnika *car*, ki je obstajal le na ravni splošnega jezika. Za omenjeno tvorbo pa se zdi, da besedotvorni postopek ne zadošča, saj je asociativna povezava z besedotvornim predhodnikom očitna in tudi pomembna za razumevanje strokovnega izraza. Sklepamo, da se v takšnih primerih za uspešno zapolnitev poimenovalne vrzeli sočasno odvijeta pomenoslovni in besedotvorni tvorbeni način. Ker je termin *vzporedna tvorba*¹³² v besedotvorju zaseden, za takšno vrsto tvorjenja uvajamo termin *dvojna tvorba*. V gradivu je izpričanih več tovrstnih tvorjenk, npr. *krala* 'matica', *foglovžek* 'matičnica'.

5.2.2.4 Besedotvorni vzorci in njihova terminotvorna vrednost

Medtem ko se vprašanje dvojne tvorbe nanaša na posamezni strokovni izraz, se vprašanje terminotvorne vrednosti nekaterih besedotvornih vrst nanaša na terminološki sistem stroke.

¹³² Vzoredna tvorba je pojav, ko iz enakega besedotvornega predhodnika nastaneta dve različni istostopenjski tvorjenki, npr. *čebelar* in *čebelica*. V obeh primerih je besedotvorni predhodnik samostalnik *čebela*. V prvem primeru gre za prvostopenjsko navadno izpeljanko z besedotvornim pomenom nosilec povezave (ž+), v drugem pa za prvostopenjsko modifikacijsko izpeljanko.

S stališča terminotvorja se namreč kaže pomislek, da niso vsi besedotvorni vzorci enakovredni, saj po nekaterih ne nastajajo termini, ki bi poimenovali nov pojem v pojmovnem sistemu stroke, temveč se povezujejo z istim pojmom, kot ga označuje termin iz skladenjske podstave. Takšne značilnosti se kažejo pri izglagolskih samostalniških tvorjenkah z besedotvornim pomenom dejanje, npr. *enovati* > *enovanje*, pri glagolskih sestavljenkah, ki izražajo samo faznost, npr. *mladiti* > *omladiti*, in pri glagolskih modifikacijskih izpeljankah, npr. *porezati* > *porezavati*. Vsem naštetim tipom tvorjenk je skupno, da je že besedotvorni predhodnik vedno strokovni izraz, in da gre pri novem strokovnem izrazu v primerjavi s podstavnim le za modifikacijo, medtem ko se na ravni pojmovnega sistema povezuje z istim pojmom. Na podlagi tega spoznanja smo se odločili, da v analizo pri omenjenih treh skupinah vključimo tudi tiste tvorjenke, za katere nismo našli izpričanih besedotvornih predhodnikov. To je sicer v nasprotju z besedotvorno teorijo, saj načeloma izhajamo iz izpričanega besedotvornega predhodnika, a je v teh primerih smer tvorjenosti jasna in besedotvorni predhodnik je predvidljiv. V analizi smo pri tovrstnih tvorjenkah, kjer besedotvorni predhodnik ni izpričan, to navedli v komentarju.

5.2.2.5 Struktura besedotvorne analize čebelarskega izrazja

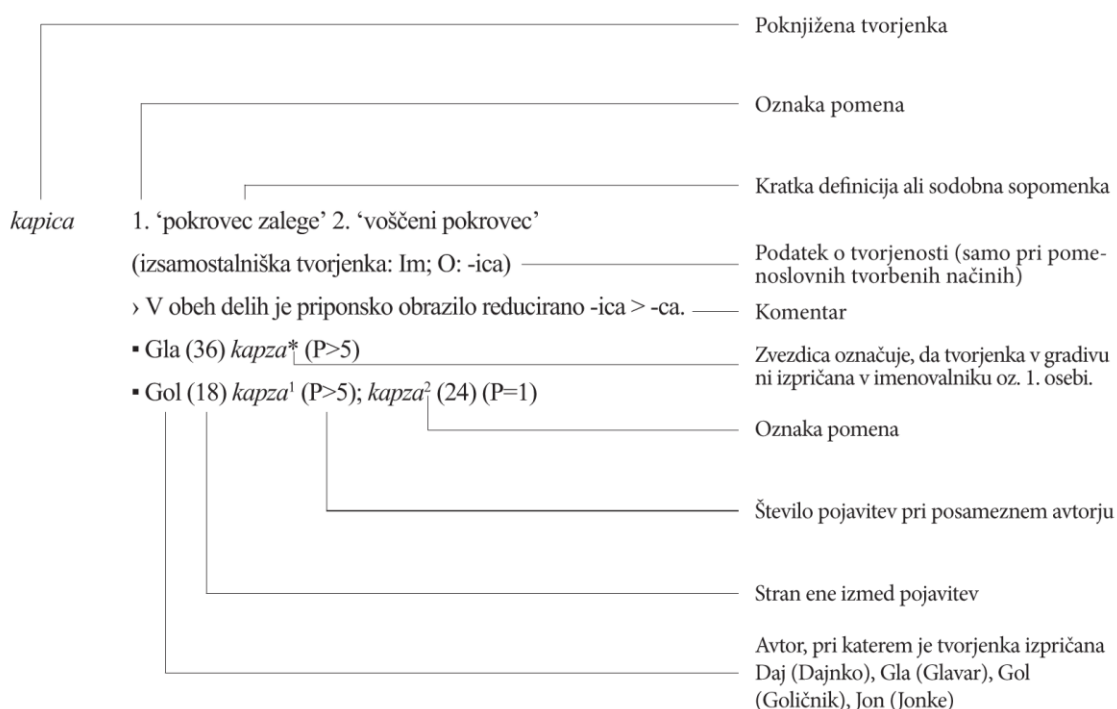
V pričujoči analizi so ločeno predstavljene samostalniške in glagolske tvorjenke. Prvi kriterij za razvrstitev tako samostalniških kot tudi glagolskih tvorjenk je besedna vrsta besedotvornega predhodnika oziroma polnopomenske besede iz skladenjske podstave, tako se znotraj samostalniških in glagolskih tvorjenk oblikujejo skupine izglagolskih, izsamostalniških in izpridevniških tvorjenk.

Izglagolske in izpridevniške samostalniške tvorjenke so najprej razvrščene po propozicijskih besedotvornih pomenih, naprej po besedotvornih vrstah in na koncu po enakofunkcijskih obrazilih. Samostalniške tvorjenke s samostalnikom v skladenjski podstavi pa so na prvi stopnji razdeljene na nemodifikacijske in modifikacijske. Pri nemodifikacijskih je nadaljnja členitev enaka kot pri ostalih dveh skupinah samostalniških tvorjenk, torej najprej glede na propozicijski besedotvorni pomen, potem besedotvorno vrsto in na koncu glede na enakofunkcijsko obrazilo. Pri modifikacijskih pa so tvorjenke najprej razvrščene glede na besedotvorno vrsto in šele potem glede na nepropozicijski besedotvorni pomen in v zadnjem koraku so, enako kot vse ostale samostalniške tvorjenke, razvrščene po enakofunkcijskih obrazilih.

Med glagolskimi tvorjenkami po pogostnosti daleč izstopajo tiste, ki imajo v skladenjski podstavi glagol. V analizi so najprej razvrščene glede na besedotvorno vrsto, potem enakofunkcijsko obrazilo in na koncu nepropozicijski besedotvorni pomen. Izsamostalniške in izpridevniške glagolske tvorjenke so zelo redke in so razvrščene po propozicijskih besedotvornih pomenih in v naslednjem koraku po besedotvornih vrstah.

5.2.2.6 Struktura posameznega vnosa

Tvorjenke so v besedotvorni analizi zapisane v poknjiženi različici, ki ji sledi kratka definicija oziroma sopomenka, če gre za širše poznan čebelarski strokovni izraz. Sledi okrajšava za avtorja, številka strani, na kateri se izraz pojavi, in izvirni zapis strokovnega izraza v bohoričici oziroma dajničici. Izvirni zapisi so vedno zapisani v osnovni obliki, torej samostalniki v prvem sklonu in glagoli v nedoločniku. Če strokovni izraz v gradivu ni bil izpričan v prvem sklonu oziroma nedoločniku, smo omenjeno obliko rekonstruirali in jo označili z zvezdico *. Izvirnemu zapisu sledi oznaka pogostnosti strokovnega izraza, pri čemer smo označevali enopojavnice (P=1) in manj (P<5) oziroma več (P>5) kot pet pojavitev. Temu podatku sledijo komentarji o pisnih različicah, napačnih zapisih itd. Če komentar velja za vse avtorje, pri katerih je beseda izpričana, je naveden takoj za kratko definicijo, torej pred oznakami avtorjev, pri katerih je izraz izpričan.

5.2.2.7 Samostalniške tvorjenke

5.2.2.7.1 Izglagolske tvorjenke

Izglagolske tvorjenke imajo v skladenjski podstavi glagol, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.

5.2.2.7.1.1 Besedotvorni pomen dejanje (De)

a) Navadna izpeljava (In)

-áj

Za priponsko obrazilo *-áj* A. Bajec (1950: 20) navaja, da najpogosteje tvori samostalnike, ki izražajo obseg, mero ali mejo dejanja, npr. *lučaj*, poleg tega pa tudi pomen delujoče osebe, npr. *čuvaj*, in pomenski premik z dejanja na objekt, npr. *izpuščaj*. Tudi J. Toporišič (2000: 164–165; 168) priponsko obrazilo *-aj* predstavi kot tvorno v okviru različnih besedotvornih pomenov, in sicer kot dejanje, npr. *smehlaj*, vršilnik, npr. *vprašaj*, in mesto dejanja, npr. *ležaj*.

V starejših obdobjih slovenskega jezika se kaže, da je precej tvorjenk s priponskim obrazilom *-aj* in besedotvornim pomenom dejanje izpričanih v Dajnkovem jeziku, npr. *skakaj* ‘plesanje’, *bežaj* ‘beg’, *bodlaj* ‘zbadanje’ (Rajh 1998: 107).

Tudi edina tovrstna tvorjenka na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana le pri Dajniku.

letaj ‘izletavanje čebel iz panja’
▪ Daj (157) *letaj* (P=1)

-nje

A. Bajec (1950: 13–14) obravnavano skupino glagolnikov razlaga kot tvorjenke iz trpnega deležnika na *-n* s pripono *-je*, npr. *bran-je*. Avtor ugotavlja, da so tovrstne tvorjenke prvotno nastajale le iz nedovršnikov in šele kasneje po analogiji tudi iz dovršnikov. Tvorba glagolnikov iz dovršnih glagolov se je posebej uveljavila v cerkvenem jeziku, npr. *oznanjenje* (Bajec 1950: 16). Poleg besedotvornega pomena nomina actionis, npr. *gibanje*, imajo tovrstne tvorjenke lahko tudi pomen kraj dejanja, npr. *domovanje*, in rezultat dejanja, npr. *predavanje*. J. Toporišič (2000: 166–167) pa obrazilo *-nje* obravnava kot enotno obrazilo, ki se pripenja na glagolske osnove in tvori poleg samostalnikov z besedotvornim pomenom dejanja, npr. *klanje*, še samostalnike z besedotvornim pomenom rezultat dejanja, npr. *žganje*. Pri nekaterih tovrstnih tvorjenkah sta izpričani tudi ponedovrševalni priponi *-ova-* (ki se zapisuje tudi kot *-uva-*

in po preglasu preide v *-eva-*) in *-ava-*, ki se nanašata na prejšnjo stopnjo tvorjenosti, ko so iz dovršnih glagolov z modifikacijsko izpeljavo nastali nedovršni glagoli.

Priponsko obrazilo *-nje* se v besedotvornem pomenu dejanje že v starejših obdobjih slovenskega jezika izkaže kot zelo produktivno, tako so tovrstne tvorjenke izpričane že v Brižinskih spomenikih, npr. *poglagolanje* (Vidovič Muha 1989c: 53). Kasneje pa so potrjene tudi v Cerkovni ordningi, npr. *darovanje* in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *cimpranje* (Vidovič Muha: 1986: 351; 1989b: 173). Na veliko produktivnost obravnavanega besedotvornega vzorca pa kaže tudi stanje na področju krščanske terminologije, kjer je do srede 19. stoletja več kot polovica vseh tvorjenk z besedotvornim pomenom dejanje nastala s priponskim obrazilom *-nje* (Legan Ravnkar 2008: 122–123).

Tudi na področju čebelarskega izrazja so tovrstne tvorjenke zelo pogoste in znotraj besedotvornega pomena dejanje povsem prevladujejo, saj se tvorjenke z drugimi obrazili pojavljajo zgolj sporadično. V predstavitvi smo tvorjenke s priponskim obrazilom *-nje* razdelili v dve skupini, in sicer na tiste, ki imajo v skladenjski podstavi nedovršni glagol oziroma dovršni glagol. Številčno se kaže, da je skupina tvorjenk z nedovršnim glagolom v skladenjski podstavi večja. Precej tovrstnih tvorjenk je po našem mnenju nastalo na ravni splošnega jezika in so se kasneje terminologizirale, zato jih obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Tako bi lahko med glagolnike z nedovršnikom v skladenjski podstavi uvrstili tudi naslednje tvorjenke: *izleževanje, kladanje, klanje, mrkanje, nastavljanje, odjemanje, podiranje, podlaganje, podrezovanje, pokladanje, porezavanje, priganjanje, prikladanje, pristavljanje, ropanje, sklepanje, spodrezovanje, tečenje, trganje, vsajanje, vsedanje* in *zastavljanje*. V skupino z dovršnikom v skladenjski podstavi pa bi lahko uvrstili naslednje tvorjenke: *izleženje, izidenje, obhojenje, odloženje, odtrganje, poboljšanje, pomlajenje, ponovljenje, poveznjenje, presajenje, usmrajenje, zadelanje*.

a) Z nedovršnim glagolom v skladenjski podstavi

bobljanje ‘izganjanje čebel iz panja z udarjanjem po njem’

- Daj (98) *bobljanje* (P>5)

domoidenje ‘vračanje čebel s paše nazaj v panj’

- Daj (170) *domo-idenje** (P<5)

› Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagolski kalk *domo-iti**, za katerega pa v gradivu nismo našli potrditve.

domoletenje ‘vračanje čebel s paše nazaj v panj’

- Daj (4) *domo-letenje** (P<5)

- › Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagolski kalk *domo-leteti**, za katerega pa v gradivu nismo našli potrditve.
- enovanje* 'združevanje čebeljih družin'
- Gla (24) *enuvanie* (P<5)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol s pripono *-uva-*.
- izcedovanje* 'točenje medu iz medenega satja'
- Daj (190) *isceduvanje** (P<5)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol z nepreglašeno pripono *-uva-*.
- krkanje* 'oglašanje matice takoj po izleženju'
- Daj (75) *kerkanje* (P=1)
 - › Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagol *kerkati*, ki v gradivu sicer ni potrjen, ga pa navaja Bezljaj (1982: 95) in zanj ugotavlja, da gre za staro onomatopejo v pomenu 'klokotati, šumeti, brenčati'. Pri Dajniku (75) je obravnavani glagolnik izpričan tudi v pomenu 'račje oglašanje'.
- medovanje* 'medenje'
- Daj (162) *meduvanje** (P=1)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol *meduvati** z nepreglašeno pripono *-uva-*, ki sicer v gradivu ni potrjen. Glagolnik je potrjen le kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza *čelno meduvanje*.
- namasovanje* 'širjenje panjskega prostora z dodajanjem panjskih enot'
- Gla (79) *namasuvanie* (P<5)
 - › Sklepamo, da je v skladenjski podstavi nedovršni glagol *namasuvati** s pripono *-uva-*, ki sicer v gradivu ni izpričan. Je pa pri Glavarju potrjen samostalnik *namasa*, ki nastopa v pomenu 'panjska enota, ki se doda panju, da se razširi prostor za čebeljo družino'. V gradivu se pojavita tudi različici *namasvaine* (78) in *namasvanie* (79).
- odrojevanje* 'delanje umetnih rojev'
- Daj (43) *odrojuvanje* (P>5)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol *odrojuvati** z nepreglašeno pripono *-uva-*, ki v gradivu ni izpričan.
- ogrebanje* 'premeščanje roja z mesta, kamor se je usedel, v panj'
- Daj (32) *ogrebanje* (P>5)
 - Gla (1) *ogrebanie* (P>5)
 - Gol (132) *ogrębanje* (P>5)
 - › Tudi zapis *ogrębajnie* (8) (P=1).
 - Jon (31) *ogrębanje* (P<5)
- omnožavanje* 'razmnoževanje'
- Daj (68) *omnoxavanje* (P<5)
 - › Sklepamo, da je v skladenjski podstavi glagol *omnoževati** z vzhodnoštajersko pripono *-ava-*, ki pa v gradivu ni izpričan.
- oplodovanje* 'opraševanje matice'
- Daj (56) *oploduvanje* (P<5)

- › Glagol iz skladenjske podstave *oploduvati**, ki ima nepreglašeno pripono *-uva-*, v gradivu ni izpričan.
- plemenenje* ‘opraševanje matice’
 - Gla (52) *plemenenie* (P<5)
 - Gol (61) *plemenenje* (P>5)
 - › Tudi zapisa *plemenejnje** (52) (P=1) in *plemenejnje** (14) (P=1).
- plemenitnjenje* ‘opraševanje matice’
 - Jon (15) *plemenitnjenje* (P=1)
 - › Sklepamo, da je v skladenjski podstavi glagol *plemenitniti**, ki pa v gradivu ni izpričan.
- pomešanje* ‘oprašitev matice’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Gla (52) *pomešhanie* (P<5)
- pomnožavanje* ‘razmnoževanje’
 - Daj (68) *pomnoxavanje* (P>5)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol s pripono *-ava-*.
- prašenje* 1. ‘opraševanje matice’ 2. ‘utripanje s krili na bradi panja’
 - Gla (10) *prašhenie*¹ (P>5); Gla (16) *prašhenie*² (P<5)
 - Gol (73) *prašhejne*² (P=1)
 - Jon (2) *prašhenje*¹ (P>5); Jon (82) *prašhenje*² (P=1)
- prekajanje* ‘preganjanje čebel z dimom navadno iz enega panja v drugega’
 - Jon (30) *prekajanje* (P=1)
- rojenje/rojevanje* ‘izletanje roja iz panja’
 - › Tvorjenka je v gradivu izpričana v dveh pomenih, tako jo obravnavamo tudi v okviru besedotvornega pomena čas dejanja.
 - Daj (47) *rojuvanje* (P>5)
 - › V skladenjski podstavi je nedovršni glagol s pripono *-uva-*.
 - Gla (1) *rojenje* (P>5)
 - › Tudi varianta zapisa *rojejne* (18) (P=1).
 - Jon (18) *rojenje* (P>5)
- tikanje* ‘petje matice’
 - › Besedotvorni predhodnik je glagol *tikati**, ki pa v gradivu ni izpričan. Menimo, da gre za onomatopejo.
 - Daj (75) *tikanje* (P=1)
 - › Tvorjenka se pojavi samo v besedni zvezi *matično tikanje*.
- vkupdevanje* ‘čebelarsko opravilo, pri katerem se iz dveh čebeljih družin naredi ena’
 - › V skladenjski podstavi je glagolski kalk *vkupdevati*.
 - Gol (131) *ukup dëvanje* (P<5)
 - › Tudi zapisa *ukup dëvajnje* (7) (P<5) in *vkup devanje* (160) (P=1).
 - Jon (45) *vkupdevanje* (P=1)
- noterletanje* ‘priletanje čebel v panj’
 - › Sklepamo, da je v skladenjski podstavi modifikacijska izpeljanka *noterletati*, ki je na prejšnji tvorbeni stopnji nastala iz glagolskega kalka *noterleteti*. Oba

obravnavana glagola sta tudi izpričana v gradivu.

- Daj (108) *noterletanje* (P=1)

venletanje 'izletanje čebel iz panja'

› Sklepamo, da je v skladenjski podstavi modifikacijska izpeljanka *venletati*, ki je na prejšnji tvorbeni stopnji nastala iz glagolskega kalka *venleteti*. Oba glagola sta tudi potrjena v gradivu.

- Daj (5) *vunletanje* (P<5)
- Gol (107) *ven letanje* (P=1)
- Jon (28) *vun letanje* (P=1)

podmetanje 'čiščenje panjskega dna'

- Daj (170) *podmétanje* (P<5)

b) Z dovršnim glagolom v skladenjski podstavi

domopridenje 'vrnitev čebel s paše nazaj v panj'

- Daj (74) *domo-pridenje* (P=1)
- › Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagolski kalk *domo-priti**, za katerega pa v gradivu nismo našli potrditve.

izbobljanje 'izgon čebel iz panja z udarjanjem po njem'

- Daj (97) *izbobjanje* (P>5)

narodovitnjenje 'oprašitev čebelje matice'

- Jon (15) *narodovitnjenje* (P<5)

ogre(b)njenje 'premestitev roja navadno z drevesa v panj'

- Daj (89) *ogrebčenje** (P>5)
- Gla (25) *ogrenenie* (P>5)
- › Tudi zapis *ogrenenje* (28).

omladenje 'izgradnja novega satja v panju namesto starega'

- Gol (167) *omladenje* (P=1)
- › Tudi zapis *omladejnje* (8) (P=1).

prekajenje 'pregon čebel z dimom navadno iz enega panja v drugega'

- Gla (33) *prekajenie* (P=1)
- Gol (102) *prekajejnje* (P<5)
- › Tudi zapis *prekajejne* (196) (P<5).

venletenje 'izlet čebele iz panja'

- › Sklepamo, da je v skladenjski podstavi glagolski kalk *venleteti*, ki je tudi potrjen v gradivu.
- Daj (48) *vunletenje* (P<5)

-tba

A. Bajec (1950: 63) ugotavlja, da je priponskemu obrazilu *-tba* v vlogi tvorbe besedotvornega pomena dejanja zelo sorodno priponsko obrazilo *-tva*, ki je prešlo v *-tev*, in da pogosto tvorita dvojnice, npr. *bratva* : *bratba*. J. Toporišič (2000: 161–169) pa priponskega obrazila *-tba* pri izglagolskih tvorjenkah ne navaja.

Priponsko obrazilo *-tba* je značilno za vzhodnoštajersko knjižno različico in je tvorno tudi na področju starejše krščanske terminologije, npr. *molitba* (Legan Ravnika: 2008: 129).

Tovrstne ugotovitve potrjuje tudi stanje na področju starejšega čebelarkega izrazja, saj sta obe tovrstni tvorjenki izpričani le pri Dajniku.

odrojitba 'izoblikovanje umetnega roja'

- Daj (161) *odrojitba** (P=1)

rojitba 'rojenje'

- Daj (95) *rojitba* (P>5)

-ø

A. Bajec (1950: 5–9, 124) tvorjenke s pripono *-ø* uvršča med tvorjenke s sklanjatveno pripono, za katere ugotavlja, da v sodobni slovenščini nastajajo večinoma iz predponskih glagolov, npr. *izhod*, medtem ko t. i. *izpeljava iz korena s sklanjatveno pripono* ni več živa, npr. *boj* (< biti). Iz primerov, ki jih navaja avtor, je razvidno, da lahko imajo tovrstne tvorjenke tudi besedotvorni pomen dejanje, npr. *poseg*. Tudi J. Toporišič (2000: 165) med značilnimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom dejanje navaja priponsko obrazilo *-ø*, npr. *propad*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, po katerem so nastajale tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom dejanje, potrjuje dejstvo, da so tovrstne tvorjenke izpričane že v Brižinskih spomenikih, npr. *izpoved-ø*, kasneje tudi v Cerkovni ordningi, npr. *trošt-ø*, in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *blisk-ø* (Vidovič Muha 1989c: 53; 1986: 3; 1989b: 173). Veliko produktivnost obravnavanega besedotvornega vzorca potrjuje tudi raziskava starejše krščanske terminologije, pri kateri se izkaže, da so v 18. in 19. stoletju tovrstne tvorjenke bile bolj pogoste pri vzhodnoštajerskih in prekmurskih piscih kot pri osrednjih (Legan Ravnika 2008: 128).

Na področju starejšega čebelarkega izrazja je le ena tovrstna tvorjenka, ki je izpričana le pri Dajniku.

ogreb 'ogrebanje'

- Daj (160) *ogreb* (P=1)

Poleg naštetih priponskih obrazil je v besedotvornem pomenu dejanje izpričano tudi priponsko obrazilo *-tje*, in sicer pri tvorjenki *petje*, ki je nastala na ravni splošnega jezika in jo zato kot čebelarski izraz obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.1.2 Besedotvorni pomen vršilec dejanja (Vd) (ž+)

a) Navadna izpeljava

-álka

A. Bajec (1950: 93) za priponsko obrazilo *-alka*, ki ga obravnava skupaj z obrazilom *-ilka*, ugotavlja, da se je oblikovalo na podlagi treh različnih tvorbenih tipov, ki so se združili zaradi sovpada glasov *l* in *u*. Gre za tvorbo 1. iz glagolskih prislovov na *-v*, npr. *delavka*, 2. iz tvornega deležnika na *-l*, npr. *volilka*, in 3. iz samostalnikov na *-alo* in *-ilo*, npr. *pokrivalka*. Tvorjenke iz prve in druge skupine so večinoma nomen agentis, iz tretje skupine pa nomina instrumenti. J. Toporišič (2000: 161–165) priponskega obrazila *-alka* ne navaja med značilnimi obrazili za besedotvorni pomen vršilec dejanja. Navaja ga le pri besedotvornem pomenu vršilnik dejanja, npr. *črpalka*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je v enem primeru priponsko obrazilo *-alka* potrjeno tudi pri tvorjenki z besedotvornim pomenom vršilec dejanja, ki je kot enopojavnica izpričana le pri Glavarju.

razgledalka ‘čebela, ki išče čebeljo pašo’

- Gla (75) *rasgledauka** (P=1)
- › Samo kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza *rasgledauka medu*.

-ek

lilek ‘čebelja buba’

- Daj (163) *lilek** (P<5)
- › Bezljaj (1982: 141) navaja glagol *liliti se* v pomenu ‘leviti se’ in ob njem samostalnik *lilek* v pomenu ‘kačji lev, mehka jajčna lupina, buba, rak med levitvijo’. Tvorjenko torej razlagamo kot navadno izpeljanko iz glagola *liliti*. Primer sobesedila iz Dajnkovega dela: »Či toti plod nekaj blixie pregledamo, tè najdemo mertve lilke vu lexnicah preobernjene lexáti« (163).

-nica

A. Bajec (1950: 106) za izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-nica* ugotavlja, da so redke in da imajo navadno besedotvorni pomen nomina agentis, npr. *molznica*,

pobotnica. J. Toporišič (2000: 163) med izglagolskimi tvorjenkami obravnavano priponsko obrazilo navaja le pri tvorjenkah z besedotvornim pomenom vršilec dejanja, npr. *porodnica*, torej za razliko od Bajca predvideva, da po tem besedotvornem vzorcu nastajajo le samostalniki, ki označujejo osebo oziroma živo bitje.

A. Vidovič Muha (1989b: 174) ugotavlja, da so tvorjenke s priponskim obrazilom *-nica* in besedotvornim pomenom vršilec dejanja izpričane že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *coprnica*. Tudi na področju starejše krščanske terminologije je nekaj tovrstnih tvorjenk, npr. *priporočnica* (Legan Ravnika 2008: 132).

V analiziranem gradivu s področja čebelarstva smo našli le eno tvorjenko z obravnavanim priponskim obrazilom in besedotvornim pomenom vršilec dejanja, ki je kot enopojavnica izpričana le pri Dajniku.

ropanica ‘čebela, ki odtuja med iz drugih družin’

› Množinsko obliko samostalnika *ropanze* ž kot iztočnico navaja že Pohlin (1781) in ob njej ustreznika nem. *Raubbienen* in lat. *Apes praedatrices*.

▪ Daj (64) *ropanica* (P=1)

-telj (-tel)

Za priponsko obrazilo *-telj* A. Bajec (1950: 37) ugotavlja, da se pripenja le na izglagolske tvorjenke in označuje izključno delujoče osebe. Tudi J. Toporišič (2000: 162) ga navaja le med obrazili, ki izražajo besedotvorni pomen vršilec dejanja, npr. *buditelj*. Glede izvora A. Bajec (1950: 37) navaja, da je priponsko obrazilo prevzeto iz starocerkvenoslovanščine ter predpostavlja, da se je v slovenskem jeziku uveljavilo pod vplivom vzhodnih narečij.

Obravnavani besedotvorni vzorec je v besedotvornem pomenu vršilec dejanja izpričan že v Brižinskih spomenikih, npr. *spasitelj* (Vidovič Muha 1989c: 54). Bajčevo domnevo o prenosu obrazila *-telj* preko vzhodnih narečij pa posredno potrjuje tudi B. Rajh (1998: 103), ki v besedotvorni analizi Dajnkovih del potrjuje visoko produktivnost tega besedotvornega vzorca. Podobno za področje krščanske terminologije ugotavlja tudi A. Legan Ravnika (2008: 133–134), ki navaja, da je obrazilo *-tel* precej tvorno pri prekmurskih in vzhodnoštajerskih avtorjih, medtem ko pri osrednjeslovenskih ni izpričano.

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja se izkaže, da je obravnavani besedotvorni vzorec izpričan le pri Dajniku, medtem ko ga ostali trije avtorji ne izkazujejo.

<i>ubitelj</i>	‘ubijalec’
	▪ Daj (186) <i>vubitel*</i> (P<5)
	› V vseh primerih je beseda zapisana s protetičnim <i>v</i> in <i>le</i> kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza <i>čelni vubitelj</i> .
<i>reditelj</i>	‘rejec’
	▪ Daj (186) <i>reditel*</i> (P=1)
	› Samo kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza <i>čelni reditel</i> .

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so v besedotvornem pomenu vršilec dejanja poleg naštetih priponskih obrazil tvorna še obrazila *-ak*, *-ar* in *-vec*. Prvo je izpričano pri tvorjenki *ležak*, drugo pri *ropar* in obrazilo *-vec* pri tvorjenkah *delavec* in *pevec*. Vse našete tvorjenke so nastale na ravni splošnega jezika in jih zato kot čebelarske izraze obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.1.3 Besedotvorni pomen predmet za dejanje (Pd) (ž–)

a) Navadna izpeljava

-(l)ak

A. Bajec (1950: 81) ugotavlja, da so izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-ak nomina agentis*, da so redke, npr. *požirak* ‘požiralnik’, in da se pogosteje pojavljajo na vzhodu slovenskega ozemlja. J. Toporišič (2000: 161–169) pa priponskega obrazila *-ak* med obrazili, ki so značilna za izglagolske samostalniške tvorjenke, ne navaja.

Stanje na področju starejšega čebelarskega izrazja potrjuje ugotovitev, da so tovrstne tvorjenke značilnost vzhodnih narečij, saj so vse tri tvorjenke iz obravnavane skupine izpričane le pri Dajniku, medtem ko jih ostali trije avtorji ne navajajo. V pričujočo skupino lahko uvrstimo še tvorjenko *požirak*, ki pa je nastala na ravni splošnega jezika in jo zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Tudi ta tvorjenka je izpričana le pri Dajniku.

<i>ležak</i>	‘vrsta panja’
	▪ Daj (33) <i>lexák*</i> (P>5)
	› Izpričan je tudi zapis brez naglasa <i>lexak</i> (57) (P<5). Izraz <i>lexak</i> je pri Dajniku dvopomenski in lahko nastopa tudi v pomenu ‘trot’, ki je predstavljen v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov, in sicer med metaforičnimi prenosi, ki temeljijo na počlovečenju čebele, saj je samostalni <i>ležak</i> v 16. stoletju izpričan v pomenu ‘lenuh’. V obravnavanem pomenu ‘vrsta panja’ pa ne gre za pomenski prenos, temveč za homonim, ki nima povezave s pomenom iz človeškega sveta.

<i>stojak</i>	‘vrsta panja’ ▪ Daj (33) <i>stojak</i> * (P>5)
<i>tvorilak</i>	‘del naprave za stiskanje voska’ ▪ Daj (203) <i>tvorilák</i> * (P=1)

5.2.2.7.1.4 Besedotvorni pomen rezultat dejanja (Rd)

a) Navadna izpeljava

-a

A. Bajec (1950: 5, 124) tvorjenke s pripono *-a* uvršča med tvorjenke s sklanjatveno pripono, ki v sodobni slovenščini nastajajo iz predponskih glagolov, npr. *podlaga*. J. Toporišič (2000: 161–169) za izglagolske tvorjenke ugotavlja, da je priponsko obrazilo *-a* tvorbo pri vseh besedotvornih pomenih, torej tudi v pomenu rezultat dejanja, npr. *vprega*.

Obravnavano obrazilo je bilo v besedotvornem pomenu rezultat dejanja precej produktivno tudi v starejših obdobjih slovenskega jezika, saj je izpričano že v Brižinskih spomenikih, npr. *rota*, in kasneje tudi v Cerkovni ordningi, npr. *navada*, in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *zguba* (Vidovič Muha 1989c: 54; 1986: 354; 1989b: 176). Tovrstne tvorjenke so potrjene tudi na področju starejše krščanske terminologije, npr. *pokora* (Legan Ravnikar 2008: 128).

Tvorjenke s priponskim obrazilom *-a* in besedotvornim pomenom rezultat dejanja so pogoste tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja. Poleg naštetih tvorjenk lahko v pričujočo skupino uvrstimo še samostalnik *paša*, ki ga obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

<i>naklada</i>	‘panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Gla (9) <i>naklada</i> (P<5)
<i>nalaga</i>	‘panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Jon (29) <i>nalaga</i> (P=1)
<i>namasa</i>	‘panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ › Sklepamo, da je v skladiščni podstavi glagol <i>namasati</i> , ki sicer ni izpričan, a na njegov obstoj kaže glagolnik <i>namasovanje</i> , ki je prav tako izpričan pri Glavarju. ▪ Gla (9) <i>namasa</i> (P<5)
<i>napostava</i>	‘panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Daj (35) <i>napostava</i> * (P=1)
<i>nastava</i>	‘panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Daj (154) <i>nastava</i> * (P>5)

<i>podklada</i>	‘panjska enota, ki se doda pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Gla (9) <i>podklada</i> * (P<5)
<i>podlaga</i>	‘panjska enota, ki se doda pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Daj (154) <i>podlaga</i> * (P>5) ▪ Jon (29) <i>podlaga</i> * (P=1)
<i>priklada</i>	‘panjska enota, ki se doda na ali pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ ▪ Gla (12) <i>priklada</i> * (P>5)
<i>vreza</i>	‘del hitinastega oklepa na čebeljem zadku’ ▪ Daj (9) <i>vureza</i> (P=1)
<i>zalega</i>	‘jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah’ ▪ Gla (4) <i>salega</i> (P>5) › Tudi zapis <i>sallega</i> * (48) (P>5). ▪ Jon (9) <i>saléga</i> (P>5)
<i>zastava</i>	‘jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah’ ▪ Gla (63) <i>sastava</i> (P<5)

-ač

Za priponsko obrazilo *-ač* A. Bajec (1950: 122) ugotavlja, da se najpogosteje pripenja na glagolske osnove in tako nastajajo tvorjenke z besedotvornim pomenom nomina agentis, npr. *krojač*, in nomina instrumenti, npr. *odpirač*. Med naštetimi primeri pa ne najdemo primera za besedotvorni pomen nomina acti. Tudi J. Toporišič (2000: 161–169) obravnavanega priponskega obrazila ne navaja v zvezi z besedotvornim pomenom rezultat dejanja, temveč le pri besedotvornih pomenih vršilec, npr. *bahač*, in vršilnik, npr. *odbijač*.

V analiziranem gradivu je izpričana ena izglagolska tvorjenka z besedotvornim pomenom rezultat dejanja, ki ima priponsko obrazilo *-ač*.

<i>odjemač</i>	‘umetni roj, ki se naredi tako, da se izbrani čebelji družini odvzame del čebel in se jim doda čebelja jajčeca, matičnik ali matico’ ▪ Gol (30) <i>odjemazh</i> (P<5) › Strokovni izraz poimenuje dva različna pojma, zato je uvrščen tudi pod besedotvorni pomen sredstvo dejanja. Sobesedilo, ki potrjuje obravnavani pomen: »Zhe rajtafh odjemazhe (tu je, kunfhtne Roje) narejati [...]« (30).
----------------	---

-ar

Za priponsko obrazilo *-ar* A. Bajec (1950: 25) navaja, da gre za prevzeto obrazilo, ki je bilo sprejeto skupaj s tvorjenkami iz nemškega jezika, npr. *pridigar* (nem. *der Pridiger* m), in se je kmalu začelo pripenjati tudi na domače osnove. Za izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-ar* ugotavlja, da imajo besedotvorni pomen nomen agentis, npr.

čvar. Tudi J. Toporišič (2000: 162) obravnavano priponsko obrazilo v zvezi z izglagolskimi tvorjenkami navaja le pri tistih z besedotvornim pomenom vršilec dejanja, npr. *kuhar*.

Analiza čebelarskega izrazja pa je pokazala, da je obrazilo *-ar* pri Goličniku v enem primeru izpričano tudi pri izglagolski tvorjenki z besedotvornim pomenom rezultat dejanja.

pletar 'panj, ki je spleten iz slame'
 ■ Gol (36) *pletar* (P<5)

-ek [-ək, -ik, -k]

Za izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-ek* A. Bajec (1950: 90) navaja, da imajo večinoma besedotvorni pomen nomina acti, npr. *dogodek*. J. Toporišič (2000: 164–168) pa obravnavani tip tvorjenk navaja pri več različnih besedotvornih pomenih, med drugim tudi pri besedotvornem pomenu rezultat, npr. *pridelek*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, po katerem lahko nastajajo tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom rezultat dejanja, kaže dejstvo, da je tovrstna tvorjenka izpričana že v Brižinskih spomenikih (*odpustek*) in da so kasneje med drugim potrjene tudi v Cerkovni ordningi, npr. *zapopadek*, in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *razloček* (Vidovič Muha 1989c: 55; 1986: 354; 1989b: 176).

Na področju čebelarskega strokovnega izrazja se kaže, da so tovrstne tvorjenke izpričane le pri Goličniku in Dajniku in da imajo vse v skladijski podstavi glagolsko sestavljenko.

nadstavek 'panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino'
 ■ Gol (34) *nadftavik* (P>5)
 › Tudi zapis *nadftauk* (151) (P>5).
nastavek 'panjska enota, ki se doda na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino'
 ■ Gol (148) *naftavik* (P<5)
odstavek 'voščeni prizidek'
 ■ Gol (145) *odftauk** (P=1)
 › Pomen iz sobesedila ni povsem jasen: »3. letu Dęllu, satu, kir ima mejn odftaukov, gręde hitru naprej« (145).
omotek 'zvitek z voskom prevlečene niti'
 ■ Daj (207) *omotek** (P=1)

- podstavek* 'panjska enota, ki se doda pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino'
- Gol (60) *podftauk* (P>5)
 - › Tudi zapis *podftavk* (33) (P<5).
- pristavek* 'panjska enota, ki se doda panju, da se razširi prostor za čebeljo družino'
- Gol (157) *perftauk* (P>5)
 - › Tudi zapisa *perftavk* (30) (P<5) in *perftavik* (32) (P=1).
- zmeljek* 'drobir v čebeljem panju'
- Daj (118) *zmelek** (P<5)

-(e)nje

A. Bajec (1950: 14) za tvorjenke s priponskim obrazilom *-nje*, ki so prvotno izražale le nomina actionis, ugotavlja, da lahko izražajo tudi posledico oziroma proizvod glagolskega dejanja, npr. *predavanje*. Tudi J. Toporišič (2000: 167) priponsko obrazilo *-nje* navaja med značilnimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom rezultat, npr. *žganje*.

Navadne izpeljanke s priponskim obrazilom *-nje* so v besedotvornem pomenu rezultat dejanja izpričane že v 16. stoletju, npr. v Cerkovni ordninki (*zbranje*) (Vidovič Muha 1986: 354). Tovrstne tvorjenke so potrjene tudi na področju starejše krščanske terminologije, pri čemer A. Legan Ravnikar (2008: 123) ugotavlja, da imajo besedotvorni pomen rezultat dejanja predvsem tvorjenke z dvovidskim glagolom ali dovršnikom v skladenjski podstavi.

Tudi stanje na področju čebelarškega izrazja potrjuje navedene ugotovitve, saj je v vseh treh primerih v skladenjski podstavi dovršni glagol.

- obesnenje* 'vrsta čebelje bolezni'
- Daj (166) *obesnenje* (P<5)
- pogrešenje* 'stanje, ko je čebelja družina brez matice; brezmatičnost'
- Gla (39) *pogrešhenie* (P>5)
- usmrajenje* 'vrsta čebelje bolezni'
- Jon (57) *ufmradenje* (P<5)

-ina

A. Bajec (1950: 48) ugotavlja, da pravih izglagolskih tvorjenk s priponskim obrazilom *-ina* nimamo. Za tvorjenke, kjer bi lahko pomislili tudi na izglagolsko tvorbo, avtor navaja, da gre za tvorjenke iz izkorenskih samostalnikov z obrazilom *-a* ali *-a*. Torej gre za drugostopenjske tvorjenke, saj je osnovni samostalnik na prvi stopnji tvorjen iz glagola, npr. *izgoreti* > *izgor* > *izgorina* 'produkt izgorevanja' (Bajec 1950: 49). Tudi J.

Toporišič (2000: 161–169) med priponskimi obrazili, ki so značilna za izglagolske tvorjenke, obrazila *-ina* ne omenja.

A. Vidovič Muha (1989b: 176) pa navaja primer izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-ina*, in sicer tvorjenko *dedina* 'dediščina', ki ima besedotvorni pomen rezultat dejanja in je izpričana že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710).

Tudi na področju čebelarskega izrazja smo prepoznali eno tovrstno tvorjenko, ki je izpričana le pri Dajniku.

odtečina 'voda, pomešana z medom'

▪ Daj (196) *odtečina* (P<5)

› Pomensko nekoliko nejasno. Samo v besedni zvezi *medna odtečina*. Sobesedilo, v katerem je beseda izpričana: »K' čemi pa nam je medna odtečina ino voda, s' kero smo noxe ino posodve zmivali? Za pripravo pivnega meda, mednega vina ino mednega oceta« (196).

-nica

sračnica 'vrsta čebelje bolezni'

▪ Daj (127) *sračnica* (P<5)

› Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagol *sрати* in ne pridevnik *sračen*, ki se nanaša na srake. Izraz je izpričan v naslednjem sobesedilu: »Kaj je grix ali sračnica? Ona obstoji vu tém, da čele dosta rudečkastih ino ostrih isgnuskov od sebe davajo, ino s' tim letno lukno, letno blanjo ino satovjé pogerđijo [...]« (127).

-ø

Iz primerov, ki jih A. Bajec (1950: 5–9) navaja za tvorjenke s priponskim obrazilom *-ø*, je razvidno, da imajo lahko tovrstne tvorjenke tudi besedotvorni pomen rezultat dejanja, npr. *iztek*. Tudi J. Toporišič (2000: 166) med značilnimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom rezultat navaja obrazilo *-ø*, npr. *donos*.

Izglagolska tvorjenka s priponskim obrazilom *-ø* in besedotvornim pomenom rezultat dejanja je izpričana že v Brižinskih spomenikih, in sicer gre za tvorjenko *narod* (Vidovič Muha 1989c: 54). Tudi v kasnejših obdobjih se na področju krščanske terminologije obravnavani besedotvorni vzorec kaže kot precej produktiven, npr. *krst*, *greh* (Legan Ravnikar 2008: 127–128).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja smo prepoznali štiri tovrstne tvorjenke, h katerim pa lahko prištejemo še samostalnika *nasad* in *sklad*, ki ju obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Kaže se, da je obravnavani

besedotvorni vzorec značilen predvsem za Dajnka, saj je pri njem izpričanih vseh šest tvorjenk. Pri Jonkeju sta potrjeni dve in pri Glavarju ter Goličniku le po ena.

<i>izjed</i>	drobir v čebeljem panju' ▪ Daj (37) <i>zjed*</i> (P>5)
<i>odroj</i>	'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar' ▪ Daj (94) <i>odroj</i> (P>5) ▪ Jon (26) <i>odroj</i> (P>5)
<i>okrož</i>	'del hitinastega oklepa na čebeljem zadku' ▪ Daj (9) <i>okrox*</i> (P=1) › Da gre za samostalnik moškega spola (in ne morda samostalnik ženskega spola * <i>okroža</i>), potrjuje Murko (1833), kjer je samostalnik <i>okrosh</i> naveden kot iztočnica in ob njem nemški ustreznik <i>Ring</i> m. Besedotvorni predhodnik je glagol <i>okrožiti</i> , ki je izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je kot ustreznik naveden ob treh latinskih glagolih, in sicer <i>corrotundare</i> , <i>decircinare</i> in <i>rotundare</i> .
<i>roj</i>	'roj' › Je splošnoslovanska beseda, ki se je verjetno razvila iz ide. oblike s pomenom 'tok, tek, naglica' (Snoj 2003: 627–628). ▪ Daj (18) <i>roj</i> (P>5) ▪ Gla (1) <i>roj</i> (P>5) ▪ Gol (49) <i>roj</i> (P>5) ▪ Jon (18) <i>roj</i> (P>5) › Tudi zapis z naglasom <i>rôj*</i> (29) (P>5).

Med navadnimi izpeljankami z besedotvornim pomenom rezultat dejanja sta poleg navedenih priponskih obrazil izpričani še obrazili *-ba* in *-vec*. Prvo pri tvorjenki *družba*¹³³ in drugo pri tvorjenki *preganjavec*. Obe navedeni tvorjenki sta nastali na ravni splošnega jezika in ju zato kot čebelarstva izraza obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Pri tvorjenki *preganjavec* ostaja vprašanje, ali je bila izhodišče za pomenski prenos tvorjenka v besedotvornem pomenu vršilec dejanja ali rezultat dejanja. Na področju čebelarstva je namreč potrjena le v besedotvornem pomenu rezultat dejanja, medtem ko smo na ravni splošnega jezika našli potrjene le primere, ki kažejo na besedotvorni pomen vršilec dejanja.

¹³³ Tudi J. Toporišič (2000: 167) v predstavitvi besedotvornih vzorcev sodobnega knjižnega jezika tvorjenko *družba* navaja med primeri za priponsko obrazilo *-ba* v okviru besedotvornega pomena rezultat.

b) Tvorba iz predložne zveze

predpristavek ‘panjska enota, ki se doda pred panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’

▪ Gol (158) *predperftauk* (P=1)

› Besedotvorni predhodnik je glagolska sestavljenka *pristaviti*.

5.2.2.7.1.5 Besedotvorni pomen sredstvo dejanja (Sd)

a) Navadna izpeljava

-a

A. Bajec (1950: 6) za tvorjenke s sklanjatveno pripono, kamor uvršča tudi tvorjenke z obrazilom *-a*, ugotavlja, da imajo lahko med drugim tudi pomen sredstva dejanja. J. Toporišič (2000: 161–169) navaja, da po obravnavanem tvorbenem vzorcu lahko nastajajo izglagolske tvorjenke vseh besedotvornih pomenov, torej tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom vršilnik, npr. *sponka*.

Navadne izpeljanke s priponskim obrazilom *-a* so v besedotvornem pomenu sredstvo dejanja izpričane že v 16. stoletju, npr. v Cerkovni ordningi, npr. *mera*, in kasneje v tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *zagozda* (Vidovič Muha 1986: 354 in 1989b: 177).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli tri tovrstne tvorjenke, med katerimi sta dve izpričani le pri Dajniku, za samostalnik *klaja* pa se kaže, da je značilen za osrednjeslovensko čebelarsko izrazje, saj je izpričan le pri Glavarju in Jonkeju. Tudi besedne zveze z omenjenim samostalnikom so potrjene le pri teh dveh avtorjih, npr. *čebelna klaja*, *medena klaja*, *umišljena klaja* in *umetna klaja*.

klaja ‘med ali sladek sok za krmo čebel’

› Besedotvorni predhodnik je glagol *klasti*, ki je izpričan že v 16. stoletju v splošnem, nečebelarskem pomenu ‘polagati živini krmo’. Je pa v gradivu izpričan tudi v pomenu ‘krmiti čebeljo družino’.

▪ Gla (6) *klaja* (P>5)

▪ Jon (64) *klaja** (P>5)

zamaža ‘propolis’

▪ Daj (27) *zamaxa* (P>5)

zavoščina ‘propolis’

▪ Daj (27) *zavosčina* (P=1)

-ač

Med izglagolskimi tvorjenkami A. Bajec (1950: 122) navaja, da s priponskim obrazilom *-ač* nastajajo tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom nomina instrumenti, npr. *odpirač*. Prav tako tudi J. Toporišič (2000: 164) med značilnimi priponskimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom vršilnik navaja priponsko obrazilo *-ač*, npr. *odbijač*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je le pri Goličniku (kot enopojavnica) izpričana ena tovrstna tvorjenka.

odjemač 'nož za porezovanje medu in voska iz panja'

▪ Gol (188) *odjemazh* (P=1)

› Strokovni izraz je dvopomenski, zato je uvrščen tudi pod besedotvorni pomen rezultat dejanja. Sobesedilo, ki kaže na obravnavani pomen: »Na en taki Dan vsemi Odjemazh, to je, taiłti pořebni Nořh, katir je nalařh sa Odjemavanje narėt [...]« (188).

-(i/a)lo

A. Bajec (1950: 27–31) ugotavlja, da imajo izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-lo* poleg besedotvornega pomena nomina instrumenti, ki je glede na število primerov zelo pogost, npr. *belilo*, lahko tudi besedotvorni pomen nomina actionis, npr. *sadilo* 'sajenje', nomina acti, npr. *določilo*, in nomen agentis, ki pa vselej vključuje tudi izrazito slabšalni pomen, npr. *klepetalo*. Tudi J. Toporišič (2000: 163–169) potrjuje stilno vrednost obrazila *-lo* in podobno kot Bajec ugotavlja, da lahko z obravnavanim obrazilom nastajajo izglagolske tvorjenke z zelo različnimi besedotvornimi pomeni, in sicer z besedotvornim pomenom vršilec dejanja, npr. *strašilo*, vršilnik dejanja, npr. *šilo*, dejanje, npr. *obhajilo*, rezultat dejanja, npr. *razpelo*, in snov, npr. *mehčalo*.

A. Vidovič Muha (1986: 354) na podlagi besedotvorne analize Cerkovne ordninge potrjuje izpričanost obravnavanega besedotvornega vzorca že v 16. stoletju tudi v besedotvornem pomenu sredstvo dejanja, npr. *oblačilo*. Tovrstne tvorjenke pa so potrjene tudi na področju starejše krščanske terminologije, npr. *kadilo* (Legan Ravnikar 2008: 130).

Na področju čebelarskega strokovnega izrazja je zanimivo, da so vse navadne izpeljanke s priponskim obrazilom *-lo* in besedotvornim pomenom sredstvo dejanja izpričane le pri Dajniku, medtem ko tovrstnih tvorjenk pri ostalih treh avtorjih nismo našli. Poleg naštetih tvorjenk lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenko *pokrivalo*, ki jo obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

- jedilo* 'ustni aparat'
- Daj (15) *jedilo* (P=1)
 - › Pomen iz sobesedila ni povsem jasen: »Zo svojim jedilom, kero is klexi obstojí, kerih zobci ne stojíjo le ravno eden na ovega, temoč tudi skrixomá eden krez ovega grejo, ino med sobo, se zaklepnejo, votlino naredino, zgrizavajo skalje ino druge neravnate v' čelniki« (15).
- ogreblo* 'čebelarski pripomoček za ogrebanje rojev'
- Daj (45) *ogreblo* (P=1)
 - › Samo v besedni zvezi *rojno ogreblo*.
- slepilo* 'deščica za zmanjševanje prostornine panja, ki se vstavlja v panj od zadaj'
- Daj (41) *slepilo* (P<5)
- točilo* 'stiskalnici podobna naprava za točenje medu iz medenega satja'
- Daj (188) *točilo* (P<5)
- vjedilo* 'usta'
- Daj (11) *vjedilo* (P=1)
 - › Orožen (1996b: 445) obravnavani Dajnikov samostalni pomenko enači z Goličnikovim izrazom *želo*. Glede na sobesedilo sklepamo, da gre pri Dajniku za pomen 'usta', npr. »Na glavi vidimo ralec, vjedilo, jezik, oči ino čutne rogelce; na opersji noge ino peróti; ino na zadki šest okroxkov ino štiri luske« (11).

-ina

- zadelavina* 'propolis'
- Daj (27) *zadelavina* (P=1)
 - › Besedotvorni predhodnik je glagol *zadelavati*, ki je izpričan tudi pri Dajniku. Skladenjska podstava nove tvorjenke je torej *to, s čimer se zadelava*.

-lnica

A. Bajec (1950: 105) za tvorjenke s priponskim obrazilom *-lnica* navaja, da gre pogosto za tvorjenke iz opisnih deležnikov, npr. *čistilnica*. Glede pomena ugotavlja, da gre večinoma za tvorjenke s pomenom kraja, kjer se delo opravlja, ali orodja, s katerim se opravlja. J. Toporišič (2000: 161–187) obravnavanega priponskega obrazila ne navaja.

V gradivu je izpričana ena tovrstna tvorjenka, poleg katere pa lahko v pričujočo skupino uvrstimo še samostalnik *bzikalnica*, ki ga obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

vsajalnica ‘zajemalki podoben čebelarski pripomoček za ogrebanje rojev’

- Jon (36) *vfajavniza* (P<5)

-nica [-ənce]

Iz primerov, ki jih navaja A. Bajec (1950: 106) za izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-nica*, je razvidno, da avtor v to skupino uvršča tudi samostalnike, ki ne zaznamujejo živega bitja, npr. *pobotnica*. J. Toporišič (2000: 164–166) pa obravnavanega priponskega obrazila pri besedotvornem pomenu vršilnik dejanja ne navaja.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana ena izglagolska tvorjenka s priponskim obrazilom *-nica*, ki ima besedotvorni pomen sredstvo dejanja.

posnemnica ‘čebelarski pripomoček za ogrebanje rojev’

- Gla (11) *posnemenza* (P>5)

5.2.2.7.1.6 Besedotvorni pomen mesto dejanja (Md)

a) Navadna izpeljava

-áj

A. Bajec (1950: 19–20) priponskega obrazila *-aj* med izglagolskimi tvorjenkami ne navaja v besedotvornem pomenu nomina loci. J. Toporišič (2000: 168) pa priponsko obrazilo navaja tudi med značilnimi obrazili za besedotvorni pomen mesto, npr. *ležaj*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana ena tovrstna tvorjenka.

izletaj ‘odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo’

- Daj (51) *izletáj* (P<5)
- › Samo kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza *čelni izletaj*.

-ica

A. Bajec (1950: 100) navaja, da so izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-ica* redke in imajo navadno pomen ženskih delujočih oseb, npr. *predica*. Tudi J. Toporišič (2000: 161–169) obravnavanega obrazila v okviru izglagolskih tvorjenk ne navaja pri besedotvornem pomenu mesto, temveč pri tvorjenkah z besedotvornim pomenom vršilec dejanja, npr. *grabljica*, in vršilnik dejanja, npr. *bodica*.

V starejšem čebelarskem izrazju pa je med izglagolskimi tvorjenkami priponsko obrazilo *-ica* izpričano le v besedotvornem pomenu mesto dejanja.

vteknica ‘del ustnega aparata pri čebeli, v katerega se skrije rilček’

- Daj (15) *vteknica** (P=1)

-išče [-iše]

A. Bajec (1950: 115) ugotavlja, da imajo izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-išče* v veliki večini besedotvorni pomen nomina loci, npr. *kurišče*. Kot edini primer, ki v besedotvornem pomenu odstopa, avtor navaja tvorjenko *prihodišče* ‘dohodek’. J. Toporišič (2000: 161–169) pa tovrstne tvorjenke navaja le pri besedotvornem pomenu mesto, npr. *vozišče*.

Obravnavani besedotvorni vzorec je v besedotvornem pomenu mesto dejanja izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *ležišče* (Vidovič Muha (1989b: 177). Kot produktiven besedotvorni vzorec pa se kaže tudi na področju starejše krščanske terminologije, npr. *pokopališče* (Legan Ravnika 2008: 134).

V analiziranem gradivu je izpričana le ena tovrstna tvorjenka pri Glavarju.

selišče ‘stojišče za čebelje panje’

- Gla (47) *shelifhe* (P>5)
 - › Prvi *š* nastane zaradi prekozložne asimilacije, drugi *š* pa je posledica gorenjske narečne posebnosti, ko se izgovor soglasniškega sklopa poenostavi in *šč* preide v *š*.

-nica [-əncia]

Med primeri, ki jih A. Bajec (1950: 106) navaja za izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-nica*, ni tvorjenk, ki bi jih v naši analizi uvrstili pod besedotvorni pomen mesto dejanja. Tudi J. Toporišič (2000: 168) obravnavanega obrazila ne navaja med značilnimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom mesto.

Navadne izglagolske izpeljanke s priponskim obrazilom *-nica* in besedotvornim pomenom mesto dejanja pa so izpričane na področju starejše krščanske terminologije, npr. *shodnica* (Legan Ravnika 2008: 135).

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli eno tovrstno tvorjenko, in sicer pri Goličniku.

nasednica 'brada panja'

▪ Gol (32) *nafeđenza* (P=1)

› Tudi zapis *nafeđenza* (32) (P=1).

-nje

A. Bajec (1950: 14) za tvorjenke s priponskim obrazilom *-nje*, ki so prvotno izražale le nomina actionis, ugotavlja, da lahko izražajo tudi kraj glagolskega dejanja, npr. *domovanje* 'bivališče'. Pri tem avtor opozarja, da imajo pomen kraj glagolskega dejanja navadno le tvorjenke iz nedovršnih glagolov, medtem ko imajo tvorjenke iz dovršnih glagolov zelo redko ta besedotvorni pomen (Bajec 1950: 15). J. Toporišič (2000: 168) priponskega obrazila *-nje* pri besedotvornem pomenu mesto dejanja ne navaja.

Da so tovrstne tvorjenke v zgodovini slovenskega jezika (v sicer redkih primerih) izpričane tudi v besedotvornem pomenu mesto dejanja, potrjuje A. Legan Ravnika (2008: 123), ki s področja krščanske terminologije navaja vzhodnoštajski primer *očiščenje* 'vice'.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta izpričani dve tvorjenki s priponskim obrazilom *-nje* in besedotvornim pomenom mesto dejanja, h katerima pa lahko prištejemo še tvorjenko *stanovanje*, ki jo obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

kopanje 'posoda za krmljenje čebel'

▪ Daj (123) *kopanje* (P<5)

letenje 'stojišče za čebelje panje'

▪ Gla (34) *letenie* (P<5)

› Kot strokovni izraz je glagolnik izpričan npr. v naslednjem sobesedilu: »Roj od Vernenia na Srojenja, kader pullednimu Materniza je pulhena, ali kader je useta od Beiga fe pervaruje, kader 3. ali 4. Dny v' temmne hladan Kraj samafhen fe shrany; sakai v' tem posabijo Zhebele popreihnu Letenie, sastavijo na Maternizo [...]« (34).

-Ø

Iz primerov, ki jih A. Bajec (1950: 5–9) navaja za tvorjenke s priponskim obrazilom *-Ø*, je razvidno, da imajo lahko tovrstne tvorjenke tudi besedotvorni pomen mesto dejanja, npr. *izhod*. Tudi J. Toporišič (2000: 168) med značilnimi obrazili za izglagolske tvorjenke z besedotvornim pomenom mesto navaja obrazilo *-Ø*, npr. *lom*.

V analiziranem gradivu je ena tovrstna tvorjenka, ki je izpričana le pri Goličniku.

nalet ‘smer vletavanja čebel v panj’
▪ Gol (150) *nalet* (P<5)
› Tudi zapis *nallet* (150) (P=1).

5.2.2.7.1.7 Besedotvorni pomen čas dejanja (Čd)

a) Navadna izpeljava

-nje

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana le ena tvorjenka z besedotvornim pomenom čas dejanja, in sicer *rojenje*.

rojenje ‘čas, ko čebele rojijo’
› Izraz bi lahko razložili tudi na osnovi metonimičnega pomenskega prenosa *dejanje – čas dejanja*, saj je izraz *rojenje* izpričan tudi v besedotvornem pomenu dejanje.
▪ Gla (11) *rojenje* (P>5)
› Primer: »Od Orodija v’ Rojeniu potrebniga« (11).

5.2.2.7.2 Izsamostalniške tvorjenke

Izsamostalniške tvorjenke imajo v skladenjski podstavi samostalnik, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove samostalniške tvorjenke. Pričujoča skupina tvorjenk je najprej razdeljena na nemodifikacijske in modifikacijske. Nemodifikacijske so tiste, ki so nastale po besedotvornem postopku navadne izpeljave (tip *a*₁), tvorbe iz predložne zveze (tip *a*₂) in zlaganja (tip *a*₃) in so naprej razvrščene po propozicijskih besedotvornih pomenih. Za modifikacijske tvorjenke pa velja, da nastajajo po besedotvornem postopku modifikacijske izpeljave (tip *c*₁) in sestavljanja (tip *c*₂) in da so v predstavitvi naprej razvrščene po nepropozicijskih besedotvornih pomenih.

5.2.2.7.2.1 Nemodifikacijske tvorjenke

5.2.2.7.2.1.1 Besedotvorni pomen stanje (S)

a) Navadna izpeljava

-ost

A. Bajec (1950: 70) za priponsko obrazilo *-ost* ugotavlja, da se večinoma pripenja na pridevniške osnove in le izjemoma tudi na samostalniške, npr. *cesarost*. J. Toporišič (2000: 175–187) pa priponskega obrazila *-ost* med izsamostalniškimi tvorjenkami sploh ne navaja.

Da je bil obravnavani tvorbeni vzorec v posameznih primerih izpričan že v starejših obdobjih slovenskega jezika, potrjuje A. Legan Ravnikar (2008: 144), ki s področja krščanske terminologije navaja primer *zlobost*.

Tudi na področju čebelarskega izrazja je izpričana le ena tovrstna tvorjenka, ki jo najdemo le pri Dajniku.

možilost ‘moč čebelje družine’

▪ Daj (136) *moxilost* (P>5)

› Besedotvorni predhodnik bi lahko bil samostalnik *možilo*, a je na tem mestu pomenska nejasnost, saj smo našli potrditve samo za pomen ‘možitev’ oziroma ‘želja po možitvi’. Cigale (1860) pod iztočnico *Mann* m navaja primer *Sie mochte einen Mann haben* in prevod *možilo se je prijema*, pod iztočnico *mannbar* pa razlago *dorasten, goden, ali dober za ženilo ali možilo, udajo*. B. Rajh (1998: 114) za samostalnik *možilost* navaja pomen ‘možnost’, a glede na sobesedila iz Dajnkovega dela sklepamo, da gre za čebelarski strokovni izraz v pomenu ‘moč čebelje družine’, npr.: »Moremo [...] čele vsaki den s' čistim medom, keremi dve xlici sladkega starega vina primešamo, kermiti, naj bodo moxilost dobile ino červe is koša spravile« (153).

5.2.2.7.2.1.2 Besedotvorni pomen nosilec povezave (Np) (ž+)

a) Navadna izpeljava

-a

Med izsamostalniškimi tvorjenkami J. Toporišič (2000: 183) navaja priponsko obrazilo *-a* v okviru nemodifikacijskih tvorjenk pri besedotvornem pomenu čas, npr. *sreda*, in v okviru modifikacijskih tvorjenk pri besedotvornih pomenih feminativ, npr. *soseda*, in skupno ime, npr. *gospoda*.

V analiziranem gradivu smo našli dve tovrstni tvorjenki, ki sta izpričani le pri Dajniku. V obeh primerih gre za feminativa, ki smo jih v pričujoči analizi uvrstili pod nemodifikacijske besedotvorne vrste (prim. Vidovič Muha 2011: 408–412).

cara 'matica'

› Dvojna tvorba. Besedotvorni predhodnik *car* je izpričan pri Svetokriškem, kjer se obravnavani samostalnik pojavi na dveh mestih, in sicer v pomenu 'sultan, turški cesar' (Snoj 2006).

▪ Daj (12) *cara* (P=1)

krala 'matica'

› Dvojna tvorba.

▪ Daj (12) *krala* (P=1)

-ak

Glede na število primerov, ki jih A. Bajec (1950: 81–82) navaja za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ak*, npr. *gosak*, lahko sklepamo, da gre za precej pogost besedotvorni vzorec. Glede pomenov avtor ugotavlja, da so lahko zelo različni in izpostavlja le pomen večalnosti, npr. *čolnak*. J. Toporišič (2000: 175–184) priponskega obrazila *-ak* v okviru nemodifikacijskih izsamostalniških tvorjenk ne navaja. Navaja ga le v okviru modifikacijskih tvorjenk, in sicer med maskulinativi, npr. *gosak*, in tvorjenkami s pomenom stopnjevanosti oziroma poudarjenosti, npr. *možak*.

V gradivu je izpričana ena tovrstna tvorjenka, ki jo lahko uvrstimo med maskulative, ki smo jih podobno kot feminative v pričujoči analizi uvrstili pod nemodifikacijske besedotvorne vrste (prim. Vidovič Muha 2011: 408–412).

čelak 'trot'

▪ Daj (20) *čelak* (P<5)

-ar

Za priponsko obrazilo *-ar* A. Bajec (1950: 25) ugotavlja, da je tvorno tudi pri izsamostalniških tvorjenkah in da gre pri tovrstnih tvorjenkah za poimenovanje oseb glede na njihovo dejavnost, npr. *rudar*. Tudi J. Toporišič (2000: 176–184) priponsko obrazilo *-ar* navaja med značilnimi obrazili za besedotvorni pomen opravkar, npr. *pečar*. Poleg tega obravnavano obrazilo navaja še pri besedotvornih pomenih prebivalec države, pokrajine, naseljenega mesta, npr. *mostiščar*, član ali ud organizacije, npr. *čitalničar*, in nosilec značilnosti, npr. *bičkar*.

Obravnavani besedotvorni vzorec se na področju besedotvornega pomena nosilec povezave izkazuje kot zelo produktiven že v 16. stoletju, npr. *lončar*, *mlinar*, *ovčar* (Legan Ravnikar 2008: 145). M. Merše (2009b: 257) v zvezi s priponskim obrazilom -ar ugotavlja, da je bilo v 16. stoletju pogosto uporabljeno tudi kot besedotvorno sredstvo za podomačitev prevzete besede, npr. *Bader* > *padar*. Precej pogosta pa je v 16. stoletju tudi citatna oblika obrazila (-er), ki se najpogosteje pojavlja pri zloženkah z obema prevzetima sestavinama v skladenjski podstavi, npr. *farmoster*, *šulmoster* (Legan Ravnikar 2008: 133).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta izpričani dve tovrstni tvorjenki.

čebelar/čelar 'čebelar'

- Daj (26) *čelar* (P>5)
- Gla (1) *zhebelar* (P>5)
- Gol (10) *zhębellar* (P>5)
- › Tudi zapis *zhębelar** (3) (P=1).
- Jon (15) *zhbēlar* (P>5)
- › Jonke dosledno uporablja reducirano obliko. Najdemo pa tudi zapis brez naglasa *zhbelar* (63) (P>5).

medar 'človek, ki se ukvarja s predelavo medu v medico, medeno pecivo'

- Daj (196) *medar* (P<5)

-ec [-c]

A. Bajec (1950: 107) navaja, da prvotno obrazilo *-bcъ* pri izsamostalniških tvorjenkah glede na pomen besedotvornega predhodnika ni bilo nosilec novega besedotvornega pomena. Kasneje pa so tovrstne tvorjenke dobile besedotvorni pomen deminutiva, ki se je sčasoma pri mnogih tvorjenkah izgubil oziroma stopil v ozadje, npr. *cepec*. Za nekatere tvorjenke pa A. Bajec (1950: 108) ugotavlja, da tudi v preteklosti ne izkazujejo povezave z manjšalnim pomenom, npr. *gobec*. Tudi J. Toporišič (2000: 176–182) priponskemu obrazilu *-ec* v okviru izsamostalniških tvorjenk poleg pomena manjšalnosti pripisuje več različnih besedotvornih pomenov. Tako ga med nemodifikacijskimi tvorjenkami navaja pri besedotvornem pomenu opravkar, npr. *gimnazijec*, opravljanik, npr. *dolenjec* (vlak), in snov, npr. *bizeljec*.

V starejšem čebelarskem izrazju je izpričana ena izsamostalniška tvorjenka s priponskim obrazilom *-ec* in besedotvornim pomenom nosilec povezave.

plemenec 'čebelja družina, pri kateri se zaradi dobrih lastnosti spodbuja rojenje'

▪ Gla (110) *plemenz** (P<5)

› V besedotvornem postopku se podstava podaljša z -n-.

-ica

A. Bajec (1950: 101–102) za izsamostalniške tvorjenke z obrazilom *-ica* navaja poleg besedotvornega pomena deminutiv tudi besedotvorni pomen feminativ, npr. *kraljica*. Pri tem ugotavlja, da se obrazilo pogosto pripenja na tvorjenke, torej gre v teh primerih za drugostopenjske tvorjenke, npr. *gospodarica*. J. Toporišič (2000: 179–181) med nemodifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami obravnavani besedotvorni vzorec navaja pri besedotvornem pomenu opravkar, npr. *uharica*, opravljalnik, npr. *bohoričica*, in prostor, npr. *apnica*. Pri modifikacijskih tvorjenkah pa je obrazilo *-ica* navedeno v pomenih feminativ, npr. *davkarica*, mladič, npr. *žrebica*, manjšalno, npr. *hišica*, ljubkovalnomanjšalno, npr. *kravica*, in slabšalnomanjšalno, npr. *knjižica*.

Na področju čebelarškega strokovnega izrazja je izpričana ena tovrstna tvorjenka, poleg katere pa lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenke *kraljica*, *roparica* in *vojvodica*, ki so obravnavane v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Pri vseh naštetih tvorjenkah s področja čebelarstva gre za feminine.

carica 'matica'

› Dvojna tvorba.

▪ Daj (12) *carica* (P=1)

-ka

Za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ka* A. Bajec (1950: 94) navaja, da poleg manjšalnosti najpogosteje izkazujejo besedotvorni pomen žensko poimenovanje, npr. *domačinka*. J. Toporišič (2000: 183) pa obravnavano priponsko obrazilo v zvezi z nemodifikacijskimi tvorjenkami navaja pri besedotvornih pomenih opravkar, npr. *štajerka*, prebivalec, npr. *amaconka*, in opravljalnik, npr. *smučka*. Pri modifikacijskih tvorjenkah pa je navedeno pri besedotvornih pomenih feminativ, npr. *brucka*, manjšalno, npr. *račka*, in ljubkovalnomanjšalno, npr. *ptička*.

Na področju čebelarškega izrazja je izpričana samo ena tovrstna tvorjenka, ki jo lahko uvrstimo med feminine.

poglavarka ‘mática’

- › Dvojna tvorba. Samostalnik *poglavar* kot iztočnico navaja tudi Pohlin (1781) in ob njej nemški ustrežni *Oberfter* m in latinska ustreznika *praefectus* in *capitaneus*. Torej gre za pomen ‘voditelj, predstojnik’, ki se nanaša na človeka.
- Jon (90) *poglavarka** (P=1)

-nik

A. Bajec (1950: 86) ugotavlja, da je sestavljeno priponsko obrazilo *-nik* zelo rodno in da je izpodrinilo obrazilo *-ik*. Iz števila primerov, ki jih avtor navaja, lahko sklepamo, da se obrazilo *-nik* večinoma pripenja na samostalniško osnovo in da imajo tovrstne tvorjenke lahko med številnimi drugimi besedotvornimi pomeni tudi besedotvorni pomen nosilec povezave, npr. *potnik*. J. Toporišič (2000: 176) nemodifikacijske izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-nik* navaja le v okviru besedotvornega pomena opravkar, npr. *bukovnik*.

Obravnavani besedotvorni vzorec je v besedotvornem pomenu nosilec povezave izpričan že v 16. stoletju, in sicer A. Vidovič Muha (1986: 358) navaja primer tvorjenke *papežnik*, ki je bila potrjena v Cerkovni ordningi.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je poleg tvorjenke *stradnik* izpričana še tvorjenka *jetnik*, ki pa je obravnavana v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

stradnik ‘čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi pomanjkanja hrane’

- Daj (72) *stradnik** (P=1)
- › Ker za pridevnik *straden** v virih nismo našli potrditve, tvorjenko uvrščamo med izsamostalniške tvorjenke. Besedotvorni predhodnik je samostalnik *strad* v pomenu ‘lakota’, ki ga z nemškim ustreznikom *Hunger* m navaja tudi Murko (1833).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je med navadnimi izpeljankami z besedotvornim pomenom nosilec povezave (ž+) poleg navedenih priponskih obrazil izpričano še priponsko obrazilo *-jak*, in sicer pri tvorjenki *korenjak*, ki pa je nastala na ravni splošnega jezika in jo zato kot čebelarski izraz obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

b) Tvorjenje iz predložne zveze

zagladnik ‘čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi pomanjkanja hrane’

- Daj (72) *zagladnik** (P=1)
- › Predponski obrazilni morfem je za-.

5.2.2.7.2.1.3 Besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave (Pp) (ž–)

a) Navadna izpeljava

-elj

bradelj 'brada panja'
▪ Gla (18) *bradel* (P<5)

-ica

A. Bajec (1950: 101) izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ica* deli na dva besedotvorna pomena, in sicer feminativ, npr. *kraljica*, in deminutiv, npr. *hišica*. Drugih besedotvornih pomenov v zvezi z obravnavanim tvorbenim vzorcem avtor posebej ne navaja. J. Toporišič (2000: 179) pa med nemodifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami tovrstni besedotvorni vzorec navaja tudi pri besedotvornem pomenu opravljalnik, npr. *bohoričica*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta izpričani dve izsamostalniški tvorjenki s priponskim obrazilom *-ica*, ki imata besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave.

medica 'medica'
› Tvorjenka *medica* pri A. Bajcu (1950: 103) ostaja besedotvorno nerazložena, saj pravi: »[n]erazložljiva mi je *medica*, ker bi pričakovali *medenica* ali *mednica*; toda obe zadnji besedi imata že svoj lastni pomen.« V naši analizi jo razlagamo kot izsamostalniško tvorjenko s priponskim obrazilom *-ica*.
▪ Gla (64) *mediza* (P>5)
▪ Jon (65) *mediza* (P<5)

stranica 'del panja'
▪ Gla (73) *straniza** (P>5)

-ija

Za priponsko obrazilo *-ija* A. Bajec (1950: 19) ugotavlja, da je romanskega izvora in da je v slovenščino bilo prevzeto skupaj z izposojenkami iz srednje visoke nemščine, npr. *goljufija*. Kasneje pa se je začelo pripenjati tudi na domače osnove, med drugim tudi na samostalnike, npr. *beračija*. V zvezi s pomenom tovrstnih tvorjenk avtor navaja, da gre za zelo različne pomene, med katerimi prevladujejo lastnost ali predmet s to lastnostjo, npr. *lepotija*, opravilo ali učinek tega opravila, npr. *rezbarija*, in kraj, npr. *knežija*. Tudi J. Toporišič (2000: 179–181) nemodifikacijske izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ija* navaja pri različnih besedotvornih pomenih, in sicer lastnost oz. stanje, npr. *hudobija*, popredmetena lastnost, npr. *gredobija*, in prostor, npr. *kovačija*.

V analiziranem gradivu je izpričan en primer izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ija* in besedotvornim pomenom predmet kot nosilec povezave.

čebelarija 'čebelarstvo'

▪ Jon (6) *zhbelarija* (P>5)

› Besedotvorni predhodnik je samostalnik *zhbelar*, saj glagol *zhbelariti* v gradivu ni izpričan. Lahko bi pomislili tudi na besedotvorni pomen mesto, kjer je kaj, a gre v vseh izpričanih primerih za poimenovanje dejavnosti, npr.: »[d]rusih flovenfkih, Krajnz u mévni bukev od zhbelarije pa mende ni« (4). V tem pomenu navaja obravnavani samostalnik tudi Pleteršnik (1894–95).

-ina

Veliko število primerov za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ina* pri A. Bajcu (1950: 49–50) kaže na veliko produktivnost tega besedotvornega vzorca. Glede pomena avtor ugotavlja, da tovrstne tvorjenke zelo pogosto izražajo zbirnost, npr. *sklenina*, ali (vsaj posredno) svojilnost, npr. *javorina*. J. Toporišič (2000: 182) priponsko obrazilo *-ina* navaja pri nemodifikacijskih izsamostalniških tvorjenkah le pri besedotvornem pomenu snov, npr. *govedina*.

A. Vidovič Muha (1986: 358) ugotavlja, da je obravnavani besedotvorni vzorec že v Cerkovni ordningi izpričan v besedotvornem pomenu predmet kot nosilec povezave, in sicer gre za tvorjenko *letina*. Nekaj tovrstnih tvorjenk je potrjenih tudi na področju starejše krščanske terminologije, npr. *miloščina* (Legan Ravnkar 2008: 149). Precej pogoste pa so pri Dajniku, in sicer za poimenovanje snovi, npr. *zavetina* 'zajčje meso', *repina* 'meso na repu' (Rajh 1998: 120).

V analiziranem gradivu sta izpričani dve tovrstni tvorjenki, ki sta potrjeni le pri Dajniku. Poleg tega pa lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenko *pajčina*, ki je nastala na ravni splošnega jezika in je zato kot čebelarski izraz obravnavana v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

cukrina 'sladek rastlinski sok, iz katerega nastane mana'

▪ Daj (168) *cukrina* (P>5)

› Tudi zapis z naglasom *cukrina* (167) (P=1).

voščina 'skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat'

▪ Daj (26) *voščina** (P<5)

-nik

Med primeri, ki jih A. Bajec (1950: 86–89) navaja za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-nik*, so tudi tvorjenke, ki bi jim lahko pripisali besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave, npr. *slamnik*. J. Toporišič (2000: 179) med značilnimi obrazili za besedotvorni pomen opravljalnik priponskega obrazila *-nik* ne navaja.

Da je izsamostalniška tvorjenka z obrazilnim morfemom *-nik* izpričana že v 17. stoletju tudi v besedotvornem pomenu predmet kot nosilec povezave, ugotavlja A. Legan Ravnikar (2008: 149) in navaja primera *naplečnik* ‘vrsta posvečenega oblačila’ in *naročnik* ‘vrsta posvečenega oblačila’ iz Kastelčevega katekizma (1688).

V analiziranem gradivu je izpričana ena tovrstna čebelarska tvorjenka.

pletarnik ‘vrsta panja’

- Jon (20) *pletarnik** (P=1)
- › Besedotvorni predhodnik je samostalniki *pletar*, saj za pridevnik *pletaren** nismo našli potrditve. Beseda je navedena samo v besedni zvezi *flamnat pletarnik*.

-stvo [-stvo, -stvu]

Del izsamostalniških tvorjenk s priponskim obrazilom *-stvo*, ki jih A. Bajec (1950: 64–65) uvršča pod besedotvorni pomen abstrakta, J. Toporišič (2000: 179–180) deli na dva besedotvorna pomena, in sicer lastnost, npr. *gurmanstvo*, in popredmetena lastnost, npr. *gozdarstvo*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana ena tovrstna tvorjenka.

čebelarstvo/čelarstvo ‘čebelarstvo’

- Daj (26) *čelarstvo* (P>5)
- › Tudi z naglasom *čelárstvo** (113) (P=1).
- Gla (86) *zhebelarstvu* (P>5)
- › Končni nenaglašeni -o je prešel v -u, kar je dolenska značilnost.
- Jon (2) *zhbelarstvo* (P>5)
- › Jonke dosledno uporablja reducirano obliko.

Med navadnimi izpeljankami z besedotvornim pomenom predmet kot nosilec povezave (ž–) je poleg navedenih priponskih obrazil izpričano še obrazilo *-ec*, in sicer pri tvorjenki *prstanec*, ki pa jo obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

b) Tvorjenje iz predložne zveze

-nica

Med številnimi primeri, ki jih A. Bajec (1950: 104–105) navaja za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-nica*, jih ima večina besedotvorni pomen mesto, npr. *grobница*, ali pa predmet kot nosilec povezave, npr. *pljučnica*. J. Toporišič (2000: 181) pa priponsko obrazilo *-nica* v okviru izsamostalniških tvorjenk navaja le pri besedotvornem pomenu prostor, npr. *mesnica*, medtem ko ga pri besedotvornem pomenu opravljalnik ne navaja.

Da je bil obravnavani tvorbeni vzorec produktiven tudi na področju starejšega strokovnega izrazja, potrjuje A. Legan Ravnikar (2008: 149), ki navaja primere tovrstnih tvorjenk s področja starejše krščanske terminologije, ki imajo besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave, npr. *dopetnica*, *nadramnica*.

Zanimivo je, da so vse navedene tvorjenke s področja krščanske terminologije, kot tudi edina tvorjenka z obrazilnim morfemom *-nica* s področja čebelarstva, tvorjenke iz predložne zveze in je zato obrazilni morphem *-nica* le del obrazila.

zajajčnica ‘jajčnik’

- Daj (18) *zajajčnica** (P<5)

- › Predponski obrazilni morphem je *za-*. V enakem (strokovnem) pomenu samostalnik kot iztočnico navaja tudi Murko (1833) in ob njej navaja nemški ustreznik *Eierstock* m. Murko navaja iztočnico v množini, medtem ko je pri Dajniku izpričana tudi v ednini.

-ina

obnožina/obnožnja ‘prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah’

- › Samostalnik *obnožina* A. Bajec (1950: 49) v besedotvorni analizi uvrsti med izsamostalniške tvorjenke z besedotvornim pomenom »rahla svojilnost s krajevno primesjo«. V enakem pomenu navaja obravnavani izraz tudi Pleteršnik (1894–95).

- Gla (101) *obnoshna* (P>5)

- › Tudi zapisa *obnoshnia* (64) (P=1) in *obnofhna** (55) (P=1).

- Jon (62) *obnoshina** (P<5)

V skupino tvorjenk iz predložne zveze z besedotvornim pomenom predmet kot nosilec povezave (ž-) lahko uvrstimo tudi tvorjenki *pohišstvo* in *sokrvica* ‘limfa’, ki sta nastali na ravni splošnega jezika in ju zato kot čebelarska izraza obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

c) Sklapljanje

križemgasa ‘luknje v satju za prehod čebel med ulicami panja’

- Gol (21) *krishem-gasfa** (P=1)

5.2.2.7.2.1.4 Mesto, kjer je kdo, kaj (Mk)

a) Navadna izpeljava

-njak

Tvorjenke s priponskim obrazilom *-njak* A. Bajec (1950: 83–84) večinoma obravnava kot tvorjenke iz izvedenega pridevnika s priponskim obrazilom *-jak*, npr. *ovsenjak*. Navaja pa tudi možnost, da se kot enotno priponsko obrazilo *-njak* pripenja na samostalniške osnove, npr. *kokošnjak*. J. Toporišič (2000: 175–182) priponskega obrazila *-njak* med nemodifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami ne navaja.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana le ena tovrstna tvorjenka pri Jonkeju.

uljnjak ‘čebelnjak’

- Jon (9) *ulnjak* (P>5)

› Ker za pridevnik *uljen** nismo našli potrditve, menimo, da je besedotvorni predhodnik samostalnik *ulj*, ki ga kot iztočnico navaja Murko (1833) in ob njem nemški ustreznik *Bienenkorb* m., torej gre za pomen ‘čebelji panj’. Murko (1833) prav tako navaja tvorjenko *ulnjak*, medtem ko Pohlin (1781) navaja različico s protezo *volnâk* -a m. Ob obravnavanem samostalniku oba avtorja navajata nemški ustreznik *Bienenhaus* s.

Med navadnimi izpeljankami z besedotvornim pomenom mesto, ker je kdo, kaj je poleg priponskega obrazila *-njak* izpričano še obrazilo *-stvo*, in sicer pri tvorjenki *kraljestvo*, ki pa je nastala na ravni splošnega jezika in jo zato kot čebelarski strokovni izraz obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

b) Tvorjenje iz predložne zveze

-je

A. Bajec (1950: 17–18) znotraj izsamostalniških tvorjenk s priponskim obrazilom *-je* posebej loči skupino tvorjenk, ki nastanejo iz »sintaktične zveze«, npr. *področje* ‘kar je pod roko’. Avtor tovrstnim tvorjenkam pripisuje besedotvorni pomen kolektiva. Tudi J. Toporišič (2000: 184) izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-je* navaja pri skupnih imenih, npr. *grozdje*, ki pa jih obravnava v okviru modifikacijskih

izsamostalniških tvorjenk. Med nemodifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami je obravnavano obrazilo oziroma obrazilni morfem izpričan le med izpeljankami iz predložne zveze, ki jih J. Toporišič (2000: 182) obravnava izven besedotvornih pomenov. Iz primerov, ki jih navaja avtor, se kaže, da so med njimi tudi tvorjenke, ki bi jih lahko uvrstili pod besedotvorni pomen mesto, kjer je kdo, kaj, npr. *razpotje*.

Da je obravnavani besedotvorni vzorec že v starejših obdobjih slovenskega jezika izpričan tudi v besedotvornem pomenu mesto, kjer je kdo, kaj, potrjuje A. Vidovič Muha (1989b: 181), ki navaja, da so tovrstne tvorjenke potrjene že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *osrčje*.

V analiziranem gradivu je izpričana ena tvorjenka iz predložne zveze s priponskim obrazilnim morfemom *-je* in besedotvornim pomenom mesto, kjer je kaj.

medklopje ‘prostor med nosilci za panje v čebelnjaku’

▪ Daj (57) *medklopje* (P<5)

› Predponski obrazilni morfem je *med-*.

5.2.2.7.2.2 Modifikacijske tvorjenke

Med modifikacijske tvorjenke štejemo modifikacijske izpeljanke (tip c_1) in sestavljenke (tip c_2), torej tvorjenke z nepropozicijskim besedotvornim pomenom.

5.2.2.7.2.2.1 Modifikacijska izpeljava

‘skupno ime’

-(e)stvo [-stvu, -stvo]

Skupino izsamostalniških tvorjenk z obrazilom *-stvo* A. Bajec (1950: 65) uvršča pod besedotvorni pomen kolektiva, npr. *rastlinstvo*. V enaki funkciji jih navaja tudi J. Toporišič (2000: 184), in sicer jih obravnava med modifikacijskimi izpeljankami v besedotvornem pomenu skupno ime, npr. *članstvo*.

Za tovrstne tvorjenke A. Vidovič Muha (1989b: 183) navaja, da so v besedotvornem pomenu skupno ime potrjene že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *človestvo*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta izpričani dve tovrstni tvorjenki, poleg katerih bi v pričujočo skupino lahko uvrstili še tvorjenko *tovarištvo*, ki pa je nastala na ravni splošnega jezika in jo zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

čebelstvo/čelestvo 'množica čebel'

- Daj (11) *čelestvo* (P>5)
- › Pri Dajniku je izpričana na izrazni ravni zelo podobna tvorjenka *čelinstvo*, ki ima pomen 'čebelja družina' in je predstavljena med izsamostalniškimi nemodifikacijskimi tvorjenkami, in sicer pod besedotvornim pomenom nosilec povezave.
- Gla (28) *zhebelstvu* (P=1)

družinstvo 'množica čebel'

- › Dvojna tvorba. Sklepamo, da je v skladenjski podstavi samostalniček *drug* in da gre za skladenjsko podstavo *več drugov*. Besedotvorna podstava se podaljša z -in-.
- Gla (105) *dershinstvu* (P<5)

-(ov)je

A. Bajec (1950: 17) za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-je* navaja, da imajo besedotvorni pomen kolektiva, npr. *drevje*. Tudi J. Toporišič (2000: 184) obravnavano priponsko obrazilo v okviru modifikacijskih izsamostalniških tvorjenk navaja pri besedotvornem pomenu skupno ime, npr. *grozdje*.

Obravnavani besedotvorni vzorec je v besedotvornem pomenu skupno ime potrjen že v 16. stoletju, npr. *trnje*, *kamenje* (Vidovič Muha 1986: 359; Legan Ravnikar 2008: 153).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so izpričane tri tovrstne tvorjenke, ki označujejo isti pojem.

pogačje 'več satov; satje'

- Daj (63) *pogačje* (P>5)

sat(ov)je 'več satov; satje'

- Daj (28) *satovje* (P>5)
- › s podaljšavo osnove -ov-. Tudi naglašena različica *satovjé* (28) (P<5).
- Gla (2) *satuje* (P>5)
- › z reducirano podaljšavo -u-.
- Gol (21) *fatovje* (P>5)
- › s podaljšavo osnove -ov-. Pojavlja se tudi zapis *satovje* (21) (P>5).
- Jon (23) *fatovje* (P>5)
- › s podaljšavo osnove -ov-. Pojavlja se tudi različica *fatje* (67) (P>5).

troščinje 'več satov; satje'

- Daj (28) *trošinje* (P=1)
- › V tem primeru je prišlo do poenostavitve soglasniškega sklopa *šč>š*. Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »Či so lexnice s' plodom napunjene, te nje imenujemo plodne poga če, ali plodne satovnice, proti tem pa, či je v' lexnicah med, jim damo imé, medne pogá če, ali medne satovnice. Vse vkup

se imenuje tudi satovjé ali trošinje« (28). Besedotvorni predhodnik je samostalnik *trošina*, ki je dvopomenski, in sicer: 1. 'drobir v čebeljem panju' 2. 'kepica cvetnega prahu, ki ga čebela prinese v panj'. Sklepamo, da je v skladenjski podstavi besedotvorni predhodnik v prvem pomenu, saj je drobir predvsem iz delčkov satja, tako da bi skupno ime lahko označevalo satje v celoti.

Med modifikacijskimi izpeljankami z besedotvornim pomenom skupno ime je poleg obravnavanih priponskih obrazil v enem primeru izpričano tudi priponsko obrazilo *-ina*, in sicer pri tvorjenki *družina*, ki pa je bila sprejeta iz splošnega jezika in je zato obravnavana v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Obravnavano tvorjenko je v besedotvorni analizi Cerkovne ordninge tudi A. Vidovič Muha (1986: 358) predstavila kot modifikacijsko izpeljanko in jo povezala s skladenjsko podstavo *več drugov*.

'manjšalnost'

Tvorjenke z besedotvornim pomenom manjšalnost so na področju starejšega čebelarskega izrazja zelo številčne, kar verjetno lahko vsaj deloma pripišemo dejstvu, da je čebela relativno majhna žival in da so tudi objekti vezani nanjo pogosto zelo majhni, drobni. Je pa na tem mestu potrebno opozoriti, da modifikacijski pomen manjšalnosti pogosto stopa v ozadje, saj gre v prvi vrsti za strokovne izraze, ki poimenujejo določene pojme v pojmovnem sistemu stroke.

-c

Priponsko obrazilo *-c* je varianta obrazila *-ec*, ki se pripenja na osnove, ki se končajo na polglasnik ali zvočnik (Horvat 2012: 80). J. Toporišič (2000: 185–186) priponsko obrazilo *-c* med modifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami navaja pri besedotvornem pomenu manjšalno, npr. *piskrc*, in ljubkovalnomanjšalno, npr. *čeveljc*.

V starejših obdobjih slovenskega knjižnega jezika se kaže, da se je obravnavano priponsko obrazilo pripenjalo večinoma na tujejezične podstave, npr. *pušeljc* (Legan Ravnikar 2008: 153)

V gradivu sta izpričani dve tovrstni tvorjenki, poleg katerih pa bi lahko v to skupino uvrstili še tvorjenki *gartrc* in *piskrc*, ki pa sta nastali na ravni splošnega jezika in ju obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

rogelc 'čebelja tipalnica'

▪ Daj (11) *rogelc* (P<5)

› Dvojna tvorba. Samo v besedni zvezi *čutni rogelc*.

turnc 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
 › Dvojna tvorba.
 ▪ Gol (19) *turenz* (P>5)

-ec

A. Bajec (1950: 107) navaja, da ima priponsko obrazilo *-ec* v okviru izsamostalniških tvorjenk med drugim lahko tudi pomen deminutiva, npr. *bratec*. Podobno tudi J. Toporišič (2000: 184–186) ugotavlja, da je obravnavano priponsko obrazilo pri modifikacijskih izsamostalniških tvorjenkah produktivno v okviru več različnih besedotvornih pomenov. Tako lahko po tem besedotvornem vzorcu nastajajo poleg tvorjenk z besedotvornim pomenom manjšalno, npr. *delec*, še tvorjenke z besedotvornim pomenom stopnjevanost, npr. *dedec*, mladič, npr. *bikec*, in ljubkovalnomanjšalno, npr. *bratec*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, ki je bil produktiven že v 16. stoletju, pričajo številni primeri, npr. *čolnec*, *delec*, *golobec*, *hribec* (Ahačič idr. 2011).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so izpričane štiri tovrstne tvorjenke, ki so potrjene le pri Glavarju in Dajnku, medtem ko jih Goličnik in Jonke ne navajata.

črvec 'čebelja ličinka; žerka'
 ▪ Gla (95) *zherviz* (P>5)
 › Dvojna tvorba. Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko *i*.

panjec 'manjši panj za vzrejo rezervnih matic'
 ▪ Gla (37) *payniz* (P>5)
 › Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko *i*.

ralec 'del ustnega aparata čebele'
 ▪ Daj (15) *ralec* (P<5)

žalec 'čebelje želo'
 ▪ Daj (11) *xalec* (P>5)
 › Domnevamo, da je besedotvorni predhodnik samostalni *žalo*, ki sicer v gradivu ni izpričan, a ga navaja Pleteršnik (1894–95) po Miklošiču za Ribnico v pomenu 'želo'.

-ek

Za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ek* A. Bajec (1950: 92) navaja, da so včasih imele manjšalni pomen, ki pa se je do danes pogosto izgubil, npr. *vršiček*. Tovrstnim tvorjenkam pomen manjšalnosti pripisuje tudi J. Toporišič (2000), ki pa jih poleg tega navaja še pri besedotvornih pomenih mladič, npr. *zajček*, ljubkovalnomanjšalno, npr. *bobek*, in slabšalnomanjšalno, npr. *dijaček*.

A. Vidovič Muha (1989b: 182) ugotavlja, da so tovrstne tvorjenke precej pogoste že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *pastirek*, *listek*. Po drugi strani pa se na področju starejše krščanske terminologije obravnavani besedotvorni vzorec uvršča med manj produktivne, npr. *vrček* (Legan Ravnika 2008: 153).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ek* in pomenom manjšalnosti precej pogoste in so izpričane pri vseh štirih avtorjih. Poleg naštetih tvorjenk lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenki *črvicek* in *rožicek*, ki ju obravnavamo med pomenoslovnimi tvorbenimi načini.

<i>črvek</i>	‘čebelja ličinka’ › Dvojna tvorba. ▪ Daj (23) <i>červek</i> (P>5)
<i>foglovžek</i>	‘kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica’ › Dvojna tvorba. Besedotvorni predhodnik je samostalni <i>foglovž</i>, za katerega Bezljaj (1977: 130) navaja pomen ‘ptičja kletka’. ▪ Jon (83) <i>foglovshik</i>* (P=1)
<i>jajček</i>	‘prva razvojna stopnja zarodka čebele, matice ali trota’ › Dvojna tvorba. Na stiku besedotvorne podstave in priponskega obrazila pride pri obeh avtorjih do palatalizacije c>č. ▪ Gol (81) <i>jayzhek</i>* (P<5) › Pri Goličniku pa je izpričana tudi različica <i>jayzek</i>* (18) (P<5). ▪ Jon (54) <i>jajzhik</i> (P>5) › Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko <i>i</i>.
<i>obroček</i>	‘del hitinastega oklepa na čebeljem zadku’ ▪ Gol (11) <i>obrozhek</i> (P>5) › Dvojna tvorba. Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko <i>i</i>.
<i>okrožek</i>	‘del hitinastega oklepa na čebeljem zadku’ ▪ Daj (11) <i>okroxek</i>* (P<5) › Besedotvorni predhodnik je samostalni <i>okrož</i>, ki je izpričan pri Dajniku (9).
<i>piskrček</i>	‘čebelja celica’ ▪ Gla (68) <i>piskerzhek</i> (P=1) › Dvojna tvorba. Na stiku besedotvorne podstave in priponskega obrazila pride do palatalizacije c>č.
<i>pokrovček</i>	‘voščeni pokrovec satne celice, v kateri je med ali zalega’ ▪ Jon (60) <i>pokrovzhik</i>* (P<5) › Na stiku besedotvorne podstave in priponskega obrazila pride do palatalizacije c>č, ker je besedotvorni predhodnik samostalni <i>pokroviz</i> (71), ki je (kot izraz splošnega jezika) prav tako izpričan pri Jonkeju. Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko <i>i</i>.

satek 'majhen sat'

- Gol (34) *fatik* (P>5)

› Polglasnik v priponskem obrazilu je zapisan s črko *i*.

-ica (-ca)

A. Bajec (1950: 101–102) za izsamostalniške tvorjenke z obrazilom *-ica* navaja poleg besedotvornega pomena feminativ tudi besedotvorni pomen deminutiv, npr. *hišica*. V zvezi s slednjim avtor ugotavlja, da se pomen manjšalnosti pogosto izgublja oziroma stopa v ozadje, npr. *krnica* 'tolmun'. J. Toporišič (2000: 183–186) za modifikacijske izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrzilo *-ica* poleg besedotvornega pomena manjšalno, npr. *hišica*, navaja še besedotvorne pomene feminativ, npr. *davkarica*, mladič, npr. *telica*, ljubkovalnomanjšalno, npr. *kravica*, in slabšalnomanjšalno, npr. *knjižica*.

Obravnavano obrazilo je bilo med modifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami zelo rodno že v 16. stoletju, npr. *besedica*, *deklica* (Legan Ravnkar 2008: 153). Da pa navedena ugotovitev velja tudi za 17. stoletje, potrjuje veliko število tovrstnih tvorjenk v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *barčica*, *cerkvica*, *lisičica* (Vidovič Miha 1989b: 182).

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja je precej modifikacijskih izpeljank s priponskim obrazilom *-ica* in pomenom manjšalnosti, a je tudi v tej skupini precej takšnih, pri katerih se je besedotvorni postopek odvil na ravni splošnega jezika in so zato uvrščene pod pomenoslovne tvorbene načine, npr. *deklica* 'deviška matica', *hišica* 'matičnica', *hlačice* 'cvetni prah', *kapica* 'pokrovec zalege', *kobilica* 'držalo za vstavljanje koščkov satov v panj', *luknjica* 'satna celica', *metlica* 'omelo za ogrebanje rojev', *nogica* 'čebelja noga' in *tružica* 'majhen panj'.

čebelica/čelica 'čebela'

- Jon (63) *zhbeliza** (P=1)

› Tudi zapis *zheliza** (8) (P=1).

kobačica 'kletka'

- Daj (83) *kobayica* (P<5)

› Samo v besedni zvezi *matična kobačica*. V skladenjski podstavi je samostalnik *kobača* v pomenu 'kletka, kletka za kokoši' (Bezljaj 1982: 50).

matica/mačica 'matica'

- Daj (7) *matica* (P>5)

› Tudi z naglasom *matíca* (13) (P>5).

- Glā (94) *mazhizha* (P=1)

› Na stiku besedotvorne podstave in obrazila pride do jotacije t>č in drugi č je posledica prekozložne asimilacije.

▪ Gol (5) *matiza* (P>5)

▪ Jon (8) *matiza* (P=1)

› Tudi z naglasom *mátiza* (8) (P=1) in različici po jotaciji *mazhiza* (8) (P=1) in *mázhiza* (8) (P=1).

ragljica ‘palici podoben čebelarski pripomoček za ogrebanje rojev’

▪ Daj (45) *raglica** (P>5)

-ič

A. Bajec (1950: 120) za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ič* ugotavlja, da imajo besedotvorni pomen deminutiva, npr. *kmetič*, in da lahko nastajajo tudi iz samostalnikov ženskega spola, npr. *suknjič*. Kot podskupino tovrstnih tvorjenk avtor navaja še imena za mladiče, npr. *golobič*, in neštevna patronimika, npr. *Gregorič*. Tudi J. Toporišič (2000) obravnavani besedotvorni vzorec v okviru modifikacijskih izsamostalniških tvorjenk navaja pri besedotvornem pomenu manjšalno, npr. *črvič*, poleg tega pa še pri besedotvornih pomenih mladič, nedoraslo, npr. *kozlič*, ljubkovalnomanjšalno, npr. *deklič*, in slabšalnomanjšalno, npr. *člančič*.

Modifikacijske izpeljanke s priponskim obrazilom *-ič* so med manjšalnicami izpričane že v 16. stoletju, tako A. Vidovič Muha (1986: 359) iz Cerkovne ordninge navaja primere *otročič*, *hlapčič*.

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli več tovrstnih tvorjenk, a so vse razen ene nastale na ravni splošnega jezika in so se kasneje terminologizirale in postale tudi strokovni čebelarski izrazi, npr. *črvič* ‘čebelja ličinka’, *panjič* ‘manjši panj za vzrejo rezervnih matic’, *rožič* ‘čebelja tipalnica’, *turnič* ‘matičnjak’ in *vnučič* ‘roj, ki izleti iz roja iste čebelarske sezone’. Zato smo našete tvorjenke v pričujoči raziskavi uvrstili pod pomenoslovne tvorbene načine.

satič ‘majhen in mlad sat, ki so ga čebele pričele graditi na stropu panja’

▪ Gla (53) *sathizh* (P=1)

-ka

A. Bajec (1950: 94) za izsamostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ka* navaja, da imajo poleg besedotvornega pomena žensko poimenovanje najpogosteje prav manjšalni pomen, npr. *kletka*. Avtor ugotavlja, da so tovrstne tvorjenke izven naštetih pomenov zelo redke in jim ni mogoče določiti enotnega pomena, npr. *mrenka* ‘pečenka’. Tudi J.

Toporišič (2000: 177–186) priponsko obrazilo *-ka* navaja v zvezi s tvorjenkami, ki kažejo na pomen manjšalnosti, pri čemer jih ločuje na dva besedotvorna pomena, in sicer na besedotvorni pomen manjšalno, npr. *nogavička*, in ljubkovalnomanjšalno, npr. *ptička*. Med modifikacijskimi izsamostalniškimi tvorjenkami priponsko obrazilo *-ka* avtor navaja še v zvezi z besedotvornim pomenom feminativ, npr. *brucka*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, potrjuje A. Vidovič Muha (1989b: 182), ki ugotavlja, da so modifikacijske izpeljanke s priponskim obrazilom *-ka* izpričane že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), npr. *bilka*, *cvetka*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja pa se je izkazalo, da so vse tovrstne tvorjenke izpričane le pri Dajniku, medtem ko jih ostali trije avtorji ne navajajo.

<i>kobačka</i>	‘kletka’ ▪ Daj (83) <i>kobayka</i>* (P=1) › Dvojna tvorba. Samo v besedni zvezi <i>matična kobačka</i>. V skladenjski podstavi je samostalniki <i>kobača</i> v pomenu ‘kletka, kletka za kokoši’ (Bezljaj 1982: 50).
<i>kopanka</i>	‘posoda za krmljenje čebel’ ▪ Daj (120) <i>kopanka</i>* (P<5) › Predpostavljamo, da gre za manjšalnico od samostalnika <i>kopanja</i>, ki ga z nemškim ustreznikom <i>Trog</i> m navaja Murko (1833), torej gre za pomen ‘korito’. Cigale (1860) sicer samostalniki <i>kopanka</i> po Vodniku navaja pod iztočnico <i>Grüße</i> f kot ustreznik za zvezo <i>grob gemahlener Weißen</i> ‘grobo mleta moka’. Ker pa v tem pomenu samostalniki nima razvidne povezave s čebelarskim pojmom, ki ga izraz poimenuje, sklepamo, da ni šlo za pomenski prenos, temveč je čebelarski izraz nastal po besedotvornem postopku modifikacijske izpeljave iz samostalnika <i>kopanja</i> v pomenu, kot ga navaja Murko (1833).
<i>kosminka</i>	‘dlačica na površini čebele’ › Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik samostalniki <i>kosmina</i>, ki ga v pomenu ‘dlaka’ navaja Pleteršnik (1894–95). Množinska oblika <i>kosminje</i> je v enakem pomenu izpričana tudi pri Murku (1833). ▪ Daj (10) <i>kosminka</i>* (P<5)
<i>lopačka</i>	‘del čebelje noge, na katerem prinašajo v panj cvetni prah; košek’ › Dvojna tvorba. ▪ Daj (16) <i>lopavka</i> (P<5)
<i>troščinka</i>	‘kepica cvetnega prahu, ki ga čebela prinese v panj’ ▪ Daj (26) <i>trovinka</i>* (P<5) › Besedotvorni predhodnik je samostalniki <i>trošina</i>, ki je dvopomenski, in sicer: 1. ‘drobir v čebeljem panju’ 2. ‘kepica cvetnega prahu, ki ga čebela prinese v panj’.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je med priponskimi obrazili, ki pri modifikacijskih izpeljankah izkazujejo pomen manjšalnosti, pri tvorjenki *koritce*

izpričano še priponsko obrazilo *-ce*. Ker je obravnavana tvorjenka nastala na ravni splošnega jezika, jo kot strokovni izraz obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

V gradivu pa je med modifikacijskimi izpeljankami poleg besedotvornih pomenov skupno ime in manjšalnost izpričan tudi besedotvorni pomen večalnost, in sicer le pri tvorjenki *možak*, ki pa je prav tako nastala na ravni splošnega jezika in jo zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.3 Izpridevniške tvorjenke

Izpridevniške tvorjenke imajo v skladenjski podstavi pridevnik, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.

5.2.2.7.3.1 Besedotvorni pomen lastnost (L)

a) Navadna izpeljava

-(n)ost

Za priponsko obrazilo *-ost* A. Bajec (1950: 70) ugotavlja, da se večinoma pripenja na pridevniške osnove in da imajo tovrstne tvorjenke navadno poudarek na abstraktnosti, npr. *določnost*. J. Toporišič (2000: 172–174) navaja, da lahko med izpridevniškimi tvorjenkami po obravnavanem besedotvornem vzorcu nastajajo tvorjenke z besedotvornim pomenom lastnost, npr. *starost*, konkretizirana lastnost, npr. *redkost*, in čas, npr. *preteklost*. Glede na število navedenih primerov lahko sklepamo, da imajo tovrstne tvorjenke najpogosteje besedotvorni pomen lastnost.

Da gre za star besedotvorni vzorec, po katerem že dolgo nastajajo tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom lastnost, potrjuje dejstvo, da so tovrstne tvorjenke izpričane že v Brižinskih spomenikih, npr. *milost* (Vidovič Muha 1989c: 56). Kasneje pa so pogoste tudi na področju krščanske terminologije, ko sta v obdobju protestantizma in katoliške prenove izpričani dve različici, in sicer prevladujoča z nenaglašenim obrazilom *-ost*, npr. *čistost*, in redkejša različica z naglašenim obrazilom *-óst*, npr. *modróst* (Legan Ravnikar 2008: 159–160).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so vse tovrstne tvorjenke izpričane le pri Dajniku in Jonkeju, medtem ko jih pri Glavarju in Goličniku ne najdemo. Poleg naštetih lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenki *besnost* in *steklost*, ki sta

nastali na ravni splošnega jezika in ju zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

brezmatičnost 'stanje, ko je čebelja družina brez matice'

- Daj (146) *brezmatičnost* (P>5)

črvivost 'stanje, ko je čebelja družina napadena z molji'

- Daj (153) *červivost* (P=1)

gnilobnost 'vrsta čebelje bolezni'

- Jon (57) *gnilobnost* (P>5)

letečnost v zvezi z matica 'zmožnost letenja'

- Jon (42) *letézhnost** (P=1)

› Ker pridevnik *letečen** ni izpričan, menimo, da je v skladenjski podstavi deležnik *leteč* in da gre v tem primeru za obrazilo *-nost*.

nemožljivost 'slabo stanje čebelje družine, ki propada'

- Daj (136) *nemoxlivost* (P=1)

› Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik pridevniška sestavljenka *nemožljiv**, za katero sicer nismo našli potrditve. Le pri Gutsmanu (1789) je ob nemški iztočnici *ehezeitig* izpričan podoben pridevnik *möglich* 'godna za možitev'. Torej gre za sorodno pomensko nejasnost kot pri samostalniku *možilost*, ki je obravnavan med izsamostalniškimi tvorjenkami. Rajh (1998: 257) za samostalnik *nemožilost* (verjetno gre za napačen zapis, pri Dajniku je namreč izpričan samo samostalnik *nemožljivost*) navaja pomen 'nesposobnost'. Glede na sobesedilo menimo, da gre za čebelarski strokovni izraz s pomenom 'slabo stanje čebelje družine, ki propada', npr. »Чи она [матика] буде болена али неродна, али се целó згубí, тó pride vse vu neréd, delo кчasi henja, vso чelestvo западне v' nemoxlivost, nesnaga v' чelniki se prevzeme, нарédijo се черви, ино vso чelestvo - чи се му hitro па матика не справи – се покоча« (11).

Poleg priponskega obrazila *-(n)ost* je v gradivu v besedotvornem pomenu lastnost izpričano še priponsko obrazilo *-ina*, ki je potrjeno pri tvorjenkah *jalovina* in *steklina*. Obe tvorjenki sta nastali na ravni splošnega jezika in sta zato obravnavani v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.3.2 Besedotvorni pomen nosilec lastnosti (NI) (ž+)

a) Navadna izpeljava

-ec (-c)

A. Bajec (1950: 108) za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ec* ugotavlja, da so to substantivizacije pridevnikov. Glede na število primerov, ki jih avtor navaja, lahko sklepamo, da gre za precej produktiven besedotvorni vzorec in da po njem

pogosto nastajajo tudi tvorjenke za poimenovanje živih bitij, npr. *jalovec*. Tudi J. Toporišič (2000: 169–175) v okviru izpridevniških tvorjenk navaja priponsko obrazilo -*ec* med obrazili, ki so značilna za besedotvorni pomen nosilec lastnosti, npr. *belec*. Poleg tega še pri besedotvornih pomenih nosilnik, npr. *deseterec*, konkretizirana lastnost, npr. *hrastovec*, čas, npr. *sušec*, in snov, npr. *malinovec*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, potrjuje dejstvo, da je tovrstna tvorjenka z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti (*krilatec*) izpričana že v Brižinskih spomenikih (Vidovič Muha 1989c: 56). Tudi pri protestantskih piscih so tovrstne tvorjenke precej pogoste in so kasneje v obdobju razsvetljenstva celo izpodrivale starejše tvorjenke in prevzete izraze, tako npr. *krščenic* namesto *krščenik* (Legan Ravnikar 2008: 167).

Tudi na področju starejšega čebelarškega izrazja se obravnavani besedotvorni vzorec izkazuje kot precej produktiven. Ob tem je zanimivo, da pri Dajniku najdemo le eno tovrstno čebelarško strokovno tvorjenko, čeprav B. Rajh (1998: 111) ravno za obravnavani tip tvorjenk ugotavlja, da je na ravni splošnega jezika pri Dajniku in tudi pri ostalih vzhodnoštajerskih avtorjih precej pogost, npr. *skopec* 'skopuh', *bogatec* 'bogataš'. Poleg naštetih tvorjenk lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenki *pregnanec* in *starec*, ki pa sta obravnavani v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

<i>ajdovec</i>	'roj v času ajdove paše' › Samostalnik je kot iztočnica naveden v Pleteršnikovem slovarju (1894–95), kjer je naveden le v botaničnem pomenu (<i>rumex acetosa</i>) 'navadna kislica'. Pri Pohlinu (1781) pa je izpričan samostalnik <i>ajdovnek</i>, ki ima nemški ustreznik <i>Hendenbrodt</i> s, torej gre za pomen 'ajdov kruh'. ▪ Gla (9) <i>aidouz</i> (P=1)
<i>četrtec</i>	'roj, ki izleti kot četrti iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni' ▪ Jon (29) <i>zhertertiz</i>* (P<5)
<i>drujec</i>	'roj, ki izleti kot drugi iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni' ▪ Gla (9) <i>druiz</i> (P>5) › Tudi zapis <i>druizh</i> (15) (P=1), ki je verjetno napaka. ▪ Gol (53) <i>drujz</i> (P>5) › Tudi zapisa <i>druiz</i> (132) (P<5) in <i>drujiz</i> (6) (P=1). ▪ Jon (28) <i>drujz</i> (P<5) › Tudi zapis <i>drujiz</i> (28) (P=1).
<i>izrojenec</i>	'čebelja družina, iz katere je izletel roj' ▪ Gla (1) <i>srojenz</i> (P>5)

- jalovec* 'brezmatična čebelja družina'
 › Pleteršnik (1894–1895) pri iztočnici *jalovsc* po Goličniku (1792) navaja čebelarški pomen 'čebelja družina, ki noče rojiti', ki po našem mnenju ni povsem točen, saj je osnovna značilnost takšne čebelje družine, da nima matice. Dejstvo, da ne more rojiti, je le njena posledica.
 ▪ Gla (56) *jallouz** (P<5)
 ▪ Gol (100) *jalouz* (P>5)
 › Tudi zapisi *jalovz** (148) (P>5), *jaloviz* (104) (P=1), *jallouz** (171) (P=1).
- lipovec* 'roj v času lipove paše'
 ▪ Gla (9) *lipouz** (P=1)
- narejenec* 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar'
 ▪ Gol (122) *narejenz* (P=1)
 › Tudi zapis *narejanz** (149) (P=1).
- objedlivec* 'predstopnja čebele roparice'
 ▪ Daj (128) *objedlivec** (P>5)
 › V skladenjski podstavi je pridevnik *objedliv*, ki ga navaja tudi Dajnko (170). Iztočnico *objedljivsc* navaja tudi Pleteršnik (1894–95) in od nje med drugim nemški ustreznik *Raubbienenstock* m, kar kaže na pomen 'čebelja družina, ki ropa'. B. Rajh (1998: 103) pa za obravnavani samostalni navaja pomen 'zajedalec'. Menimo, da gre na področju čebelarstva za pomen 'predstopnja čebele roparice', na kar kaže tudi sobesedilo: »Kaj so objedlivci? To so čele, kere od drugih rojov ino ptujih čelinjakov skos strad prisiljene okoli dobrih čelnikov lečejo ino išejo, se vu nje potegnute, naj bi se iz luckega gleštva živele« (128).
- prvec* 'roj, ki izleti kot prvi iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni'
 ▪ Jon (28) *perviz* (P<5)
- rejenec* 'čebelja družina, ki je prezimila in iz nje pridobivamo med, vosek in roje'
 ▪ Gla (25) *rejenz* (P>5)
- rojenec* 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec'
 › Besedotvorni predhodnik je trpni deležnik *rojen**.
 ▪ Gla (35) *rojenz** (P=1)
 ▪ Gol (143) *rojenz* (P<5)
- tretjec* 'roj, ki izleti kot tretji iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni'
 ▪ Gla (9) *trekelz* (P>5)
 ▪ Jon (48) *tretjiz** (P>5)
 › Tudi naglašena različica *trétjiz** (37) (P=1).

-ica [-ca]

A. Bajec (1950: 103) za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ica* ugotavlja, da so pomensko težko opredeljive, a je iz številnih primerov razvidno, da po tem besedotvornem vzorcu lahko nastajajo tudi tvorjenke, ki bi jih v pričujoči raziskavi uvrstili pod besedotvorni pomen nosilec lastnosti, npr. *mladica*. J. Toporišič (2000:

169–175) pa navaja, da lahko po obravnavanem besedotvornem vzorcu nastajajo tvorjenke prav vseh besedotvornih pomenov, ki jih pripisuje izpridevniškim tvorjenkam, torej tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec, npr. *ljubica*.

A. Legan Ravnikar (2008: 166) ugotavlja, da so tovrstne tvorjenke v besedotvornem pomenu nosilec lastnosti izpričane že v predknjižni tradiciji, npr. *svetica* v Stiškem rokopisu. Potrjene so tudi v 16. stoletju, npr. *krščénica* v Cerkovni ordingi, a so redkejšje kot tvorjenke s parnim obrazilom za moški spol *-ik* (Vidovič Muha 1986: 356).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja se kaže, da je obravnavani besedotvorni vzorec precej enakomerno zastopan pri vseh avtorjih, le pri Dajniku smo našli le eno tovrstno enopojavnico.

devičnica ‘deviška matica’

- Gol (16) *divizhenza* (P>5)

maternica ‘mática’

- Gla (1) *materniza* (P>5)
- Jon (8) *materniza* (P>5)

mladica 1. ‘čebela pred izvaljenjem’ 2. ‘mlada čebela’

- Gla (13) *mladiza*¹ (P>5); Gla (16) *mladiza*² (P<5)

navratnica ‘čebela, ki odtuja med iz drugih družin’

- › Beseda je v čebelarskem pomenu potrjena že pri Pohlinu (1781), in sicer navaja iztočnico *nauratneza* in ob njej nemški ustreznik *Raubbiene* f in latinski ustreznik *apis praedatrix*. Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik pridevnik *navraten* v pomenu ‘zahrbtn’, ki ga navajata Pleteršnik (1894–95) in Bezljaj (2005: 351). Pohlin (1781) pa navaja tudi vzporedno tvorjenko *nauratnek* z nemškim ustreznikom *Mauhelmörder* m in latinskim *sicarius*. Torej gre v tem primeru za splošen, nečebelarski pomen ‘morilec’.

- Gla (2) *nauratenza* (P>5)

- › Tudi reducirana različica *nauratniza* (51) (P=1).

plemenitnica ‘oprašena mática’

- Gol (15) *plemenitenza* (P>5)

ropnica ‘čebela, ki odtuja med iz drugih družin’

- › Besedotvorni predhodnik je pridevnik *ropen*, ki je izrpičan pri Jonkeju v besednih zvezah *ropni panj* in *ropna čebela*. Pridevnik pa v več besednih zvezah navaja tudi Gutsman (1789), npr. *ropna tica* kot ustreznik za nemški samostalnik *Raubvogel* m.

- Jon (59) *ropniza** (P>5)

trotnica 'matica ali čebela, ki zalega neoplojena jajčeca; trotovka'

- Daj (19) *trotnica** (P=1)
- Gol (13) *trotenza* (P=1)
- › Tudi zapis *trodenza* (16) (P=1).
- Jon (52) *trotniza* (P>5)

-ik

A. Bajec (1950: 85) za priponsko obrazilo *-ik* navaja, da je redko in da ga je skoraj v celoti nadomestilo obrazilo *-nik*, ki se pripenja na samostalniške in glagolske osnove. Tako po Bajcu glavnino tvorjenk s priponskim obrazilom *-ik* predstavljajo izpeljanke iz trpnih deležnikov na *-n*, npr. *odrešenik*. Na prav nasprotno ugotovitve glede rodnosti obravnavanega priponskega obrazila pa lahko sklepamo iz velikega števila tovrstnih tvorjenk, ki jih med izpridevniškimi tvorjenkami navaja J. Toporišič (2000: 169–175). Avtor za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ik* ugotavlja, da poleg besedotvornega pomena nosilec, npr. *grešnik*, izkazujejo tudi besedotvorne pomene nosilnik, npr. *cepilnik*, prostor, npr. *kurnik*, čas, npr. *delavnik*, in snov, npr. *jabolčnik*.

V besedotvornem pomenu nosilec lastnosti je obravnavano priponsko obrazilo izpričano že v Brižinskih spomenikih, npr. *verniki* (Vidovič Muha 1989c: 56). Zelo rodno pa je bilo tudi v 16. stoletju na področju krščanske terminologije, npr. *martrnik* (Legan Ravnkar 2008: 165–166).

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja je nekaj tovrstnih tvorjenk, ki pa so večinoma izpričane le pri Dajniku.

brezmatičnik 'čebelja družina brez matice'

- Daj (176) *brezmatičnik** (P<5)

devičnik 'roj, ki izleti iz roja iste čebelarske sezone'

- Gol (51) *divizhnik* (P<5)
- Jon (43) *devizhnik** (P<5)

maternik 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec'

- Daj (100) *maternik** (P=1)

matičnik 'matica'

- Daj (56) *matičnik** (P=1)

mladičnik 'roj, ki izleti iz roja iste čebelarske sezone'

- Daj (72) *mladičnik* (P<5)

poropanik 'ropana čebelja družina'

- Daj (132) *poropanik* (P>5)

prisiljenik 'roj, ki je posledica slabih razmer v panju'

- Daj (72) *prisiljenik* (P<5)

sirotnik 'čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi pomanjkanja hrane'

- Daj (72) *sirotnik** (P=1)

-jak

Glede na veliko število primerov, ki jih A. Bajec (1950: 82–85) navaja za izpridevniške samostalniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-jak*, lahko sklepamo, da gre za precej produktiven besedotvorni vzorec in da lahko po njem nastajajo tudi tvorjenke, ki poimenujejo živa bitja, npr. *osebenjak* 'stanovalec, gostač'. Tovrstne tvorjenke se delijo na tiste, ki nastajajo iz prostih pridevnikov, npr. *beljak*, in večjo skupino tistih, ki nastajajo iz izvedenih pridevnikov (na *-an*, *-en*, *-ski*, *-ji*) npr. *medenjak*. Ob tem avtor opozarja, da se je osamosvojilo tudi priponsko obrazilo *-njak*, ki se pripenja na samostalniško osnovo, npr. *golobnjak*, ali pa kaže na izumrtje pridevniškega besedotvornega predhodnika, npr. *čelesnjak* < prid. **čelesen* 'železen svečnik za trske'. Tudi J. Toporišič (2000: 170–174) za obravnavani besedotvorni vzorec ugotavlja, da lahko po njem nastajajo tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec npr. *godovnjak*. Poleg tega še tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilnik, npr. *beljak*, in prostor, npr. *cvetličnjak*.

Na področju starejšega čebelarškega izrazja je izpričana ena tovrstna enopojavnica, in sicer pri Goličniku.

celjak 'čebelja družina, ki ni rojila'

- Gol (198) *zelljak* (P=1)
- › Besedotvorni predhodnik je pridevnik *cel*.

-stvo

čelinstvo 'čebelja družina'

- Daj (11) *čelinstvo* (P>5)
- › Besedotvorni predhodnik je pridevnik *čelin*. Tvorjenka pa ima pri Dajniku tudi pomen 'čebelarstvo' in je zato predstavljena tudi v okviru besedotvornega pomena predmet kot nosilec lastnosti (ž–). Pri Dajniku je izpričana na izrazni ravni zelo podobna tvorjenka *čelestvo*, ki ima pomen 'množica čebel' in je predstavljena med izsamostalniškimi modifikacijskimi izpeljankami. B. Rajh (1998: 119, 121) samostalnik *čelinstvo* navaja v pomenih 'čebelarstvo' in 'čebele'. Glede na sobesedila menimo, da gre v drugem pomenu za pomen 'čebelja družina', npr.: »Kak dolgo pa je matica xiva ino zdrava, gospoduje zojedinost, red, xivljenje ino marlivost med čelestvom, ino vso čelinstvo se znajde vu dobremi stani« (11).

Med navadnimi izpeljankami z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti (ž+) je poleg obravnavanih priponskih obrazil izpričano tudi obrazilo *-ič*, in sicer pri tvorjenki *mladič*. Ker je omenjena tvorjenka nastala na ravni splošnega jezika, jo kot čebelarski izraz obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.3.3 Besedotvorni pomen predmet kot nosilec lastnosti (Pl) (ž–)

a) Navadna izpeljava

-ak

A. Bajec (1950: 82) navaja, da je priponsko obrazilo *-ak* tvorno tudi med izpridevniškimi tvorjenkami, npr. *mrtvak*, in da gre v teh primerih za pomen substantivizacije adjektiva. Nadalje ugotavlja, da se priponsko obrazilo *-ak* ne pripenja na pridevnike na *-en*, temveč se v teh primerih obravnavano obrazilo dosledno zamenjuje z obrazilom *-jak*, npr. *ovsenjak* (Bajec 1950: 80). Tudi J. Toporišič (2000: 171) med značilnimi priponskimi obrazili za besedotvorni pomen nosilnik lastnosti navaja obrazilo *-ak*, npr. *desetak*. Poleg tega še pri besedotvornih pomenih nosilec, npr. *divjak*, prostor, npr. *svinjak*, in snov, npr. *kravjak*.

Poleg tvorjenke *votlak* lahko s področja čebelarstva v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenko *divjak*, ki je sicer obravnavana med pomenoslovnimi tvorbenimi načini.

votlak 'vrsta panja'
▪ Daj (31) *votlak* (P<5)

-ek

A. Bajec (1950: 92) za priponsko obrazilo *-ek* ugotavlja, da se le redko pripenja na pridevniške osnove, pri čemer je iz maloštevilnih primerov razvidno, da lahko po obravnavanem besedotvornem vzorcu nastajajo tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti, npr. *svetek*. J. Toporišič (2000: 169–175) pa v okviru izpridevniških tvorjenk priponsko obrazilo *-ek* navaja med značilnimi obrazili za besedotvorni pomen nosilec, npr. *prišlek*, konkretizirana lastnost, npr. *desetek*, in čas, npr. *petek*, medtem ko ga pri besedotvornem pomenu nosilnik ne navaja.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta izpričani dve izpridevniški tvorjenki s priponskim obrazilom *-ek* in besedotvornim pomenom predmet kot nosilec lastnosti.

- odvzetek* 1. 'medeno satje, ki ga vzamemo čebelarjem iz panja' 2. 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar'
- › Besedotvorni predhodnik je deležnik *odvzet*.
 - Daj (191) *odvzetek**¹ (P<5)
 - Gol (149) *odsętek**² (P=1)
- svitek* 'panjska enota, narejena iz slame'
- › Besedotvorni predhodnik je deležnik *svit* v pomenu 'zvit'.
 - Daj (100) *svitek* (P>5)

-ica [-ca, -ica]

Iz primerov, ki jih navaja A. Bajec (1950: 103) pri izpridevniških tvorjenkah s priponskim obrazilom *-ica*, je razvidno, da lahko po tem besedotvornem vzorcu nastajajo tudi tvorjenke, ki bi jih v naši analizi uvrstili pod besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave, npr. *steklenica*. Tudi J. Toporišič (2000: 171) ugotavlja, da lahko po obravnavanem besedotvornem vzorcu nastajajo tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilnik, npr. *kosilnica*.

Tovrstne tvorjenke so v obravnavanem besedotvornem pomenu izpričane že v 16. stoletju, npr. *desnica* v Cerkovni ordningi (Vidovič Muha 1986: 357). Kasneje pa se visoka produktivnost tega tvorbenega vzorca potrjuje v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedenih več tovrstnih tvorjenk, npr. *cepljenica*, *špricalnica* (Vidovič Muha 1989b: 179).

Tudi na področju čebelarskega izrazja je izpričanih več navadnih izpeljank s priponskim obrazilom *-ica* in besedotvornim pomenom predmet kot nosilec lastnosti. Poleg naštetih tvorjenk lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenko *oglavnica*, ki pa je predstavljena v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

- kadivnica* 'kadilnica'
- Gla (11) *kadivenza* (P<5)
- končnica* 'stena panja'
- Gla (2) *konzhniza* (P>5)
 - › Tudi zapis *konzhnizha** (28) (P<5), ki je verjetno napaka.
 - Gol (24) *konzhenza* (P>5)
 - Jon (19) *konzhniza* (P>5)
- lučnica* 'svetilo, ki je narejeno iz čebeljega voska'
- Daj (205) *lučnica** (P<5)
 - › Besedotvorni predhodnik je pridevnik *lučen*, ki ga Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710) navaja kot ustreznik za latinski pridevnik *lampyris*.

- okrožnica* 'skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat'
- Daj (28) *okroznica** (P=1)
 - › Besedotvorni predhodnik je pridevnik *okrožen*, ki je izpričan v Katelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), in sicer kot eden izmed ustreznikov pri pridevniku *orbiculatus*, ki ima razlago: *okrošhen, okrogel, kar je okroglu sturjenu*.
- satovnica* 'skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat'
- Daj (27) *satovnica** (P>5)
 - › Rajh (1998: 118) tvorjenko *satovnica* razlaga kot tvorjenko s priponskim obrazilom *-nica*. Po našem mnenju gre za izpridevniško tvorjenko s priponskim obrazilom *-ica*, saj je besedotvorni predhodnik *satoven* izpričan pri Danjku (26).
- sladčica* 'medičina, nektar'
- Gla (92) *sladzhizha** (P=1)
 - › Sklepamo, da gre za napako v zapisu in da bi bilo pravilno *sladzhiza**.
- slanica* 'slana voda, ki jo čebele dobijo na gnojnici in jo mešajo v med in cvetni prah'
- Gla (103) *slaniza** (P<5)
- škropilnica* 'čebelarški pripomoček za odganjanje čebel z vodo'
- Daj (81) *škropilnica** (P=1)
 - Jon (41) *shkropivniza* (P<5)
- testenica* 'izdelek iz testa'
- Daj (191) *testenica** (P=1)
 - › Samo v besedni zvezi *medne testenice*.
- troščnica* 'skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat'
- Daj (28) *trošenica** (P=1)
- voščnica* 'skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat'
- Daj (28) *voščenica** (P>5)
- žaganica* 'naletna deska'
- Gla (72) *saganza* (P=1)
 - › Verjetno gre za napako. Pravilen zapis bi verjetno bil *shaganza*.

-ik

J. Toporišič (2000: 171) za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ik* ugotavlja, da lahko imajo poleg drugih besedotvornih pomenov tudi besedotvorni pomen nosilnik, npr. *cepilnik*.

Tovrstne tvorjenke so v obravnavanem besedotvornem pomenu izpričane že v 16. stoletju, npr. *mernik* v Cerkovni ordningi (Vidovič Muha 1986: 357).

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričanih več navadnih izpeljank s priponskim obrazilom *-ik* in besedotvornim pomenom predmet kot nosilec lastnosti. Poleg naštetih lahko v pričujočo skupino uvrstimo še tvorjenki *slamnik* in *škropilnik*, ki pa sta predstavljeni v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

<i>jajčnik</i>	‘jajčnik’
	▪ Gla (95) <i>jaizhnek</i> (P=1)
	› Včasih tudi zapis <i>jajzhnek</i> (60) (P=1).
	▪ Jon (50) <i>jajzhnik*</i> (P=1)
<i>oglavnik</i>	‘vrsta panja, ki je narejen iz slame’
	▪ Daj (33) <i>oglavnik</i> (P>5)
<i>ogrebni</i>	‘posodi podoben čebelarški pripomoček za ogrebanje rojev’
	▪ Daj (92) <i>ogrebni</i> (P<5)
<i>podrezilnik</i>	‘orodje za izrezovanje satja’
	▪ Gla (9) <i>podresiunik*</i> (P=1)
<i>skladnik</i>	‘panjska enota’
	▪ Daj (100) <i>skladnik</i> (P>5)
<i>tvorilnik</i>	‘del naprave za stiskanje voska’
	▪ Daj (2) <i>tvorilnik</i> (P=1)

-stvo

<i>čelinstvo</i>	‘čebelarstvo’
	▪ Daj (7) <i>čelinstvo</i> (P<5)
	› Besedotvorni predhodnik je pridevnik <i>čelin</i> . Tvorjenka pa ima tudi pomen ‘čebelja družina’ in jo zato obravnavamo tudi v okviru besedotvornega pomena nosilec lastnosti (ž+). Poleg tega je pri Dajniku izpričana na izrazni ravni zelo podobna tvorjenka <i>čelestvo</i> , ki ima pomen ‘množica čebel’ in je predstavljena med izsamostalniškimi modifikacijskimi izpeljankami.

Poleg obravnavanih priponskih obrazil sta v besedotvornem pomenu predmet kot nosilec lastnosti (ž–) izpričani še obrazili *-oba* in *-ota*. Prvo je potrjeno pri tvorjenki *gniloba*, in drugo pri *pustota*. Obema tvorjenkama pa je skupno, da sta nastali na ravni splošnega jezika in sta zato predstavljeni v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.7.3.4 Besedotvorni pomen mesto, kjer je kdo, kaj (Mk)

a) Navadna izpeljava

-ek

Med primeri izpridevniških tvorjenk s priponskim obrazilom *-ek*, ki jih navaja A. Bajec (1950: 92), nismo našli nobene, ki bi kazala na besedotvorni pomen mesta. Tudi J. Toporišič (2000: 169–175) pri besedotvornem pomenu prostor ne navaja obravnavanega besedotvornega vzorca.

V starejšem čebelarskem izrazju pa je v enem primeru izpričana izpridevniška tvorjenka s priponskim obrazilom *-ek*, ki ima besedotvorni pomen mesto, kjer je kaj.

odprtek 'odprtina na panju za čebelarjeve posege'
 ▪ Daj (98) *odpertek* (P<5)

-ica

Med primeri, ki jih A. Bajec (1950: 103–104) navaja za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ica*, je tudi nekaj takšnih, ki bi jih v naši analizi uvrstili pod besedotvorni pomen mesto, kjer je kdo, kaj, npr. *košenica*. Še več tovrstnih primerov pa A. Bajec (1950: 105–106) razlaga kot izglagolske tvorjenke s priponskim obrazilom *-lnica*, npr. *čistilnica*. Tudi J. Toporišič (2000: 174) ugotavlja, da lahko po obravnavanem besedotvornem vzorcu nastajajo tvorjenke z besedotvornim pomenom prostor, npr. *čajnica*.

Da gre za star besedotvorni vzorec, po katerem so nastajale tudi tvorjenke z obravnavanim besedotvornim pomenom, potrjuje dejstvo, da je tovrstna tvorjenka (*temnica*) izpričana že v Brižinskih spomenikih (Vidovič Muha 1989c: 56). Tudi v kasnejših obdobjih najdemo v knjižnem jeziku potrjenih več tovrstnih tvorjenk, npr. *ledenica*, *lončarnica* v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) (Vidovič Muha 1989b: 180).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja pa je obravnavana skupina tvorjenk potrjena le pri Dajniku in Glavarju.

čelnica 'preprost čebelnjak'
 ▪ Daj (54) *čelnica* (P>5)

ležnica 'čebelja celica'
 ▪ Daj (13) *lexnica** (P>5)

matičnica 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice'
 ▪ Daj (83) *matičnica* (P>5)

nožnica 1. 'del zadka, kjer ima čebela želo' 2. 'del ustnega aparata, kjer ima čebela jeziček'
 ▪ Gla (93) *noshenza*^{*1} (P<5); Gla (92) *noshenza*² (P=1)

vustnica 'odprtina na koncu žela, iz katere izteče čebelji strup ob piku'
 ▪ Daj (17) *vustnica** (P=1)

žrelnica 'odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo'
 ▪ Gla (2) *shrevenza* (P>5)
 › Tudi zapis *shrenza* (2) (P<5).

-ik

J. Toporišič (2000: 174) za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-ik* navaja, da lahko imajo poleg drugih besedotvornih pomenov tudi besedotvorni pomen prostor, npr. *kurnik*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja so izpričane tri tovrstne tvorjenke, ki so potrjene le pri Dajniku, medtem ko jih pri ostalih treh avtorjih nismo našli.

<i>čelnik</i>	‘panj’ ▪ Daj (32) <i>čelnik</i> (P>5)
<i>mednik</i>	‘panjska enota brez čebel in napolnjena z medom’ ▪ Daj (184) <i>mednik</i> (P<5)
<i>satovnik</i>	‘panjska enota brez čebel in z zgrajenim praznim satjem’ ▪ Daj (184) <i>satovnik</i> (P<5)

-jak

Med številnimi primeri, ki jih A. Bajec (1950: 83–84) navaja za izpridevniške tvorjenke s priponskim obrazilom *-jak*, najdemo tudi tvorjenke s krajevnim pomenom, npr. *ovčjāk* ‘hlev za ovce’. Tudi J. Toporišič (2000: 174) za obravnavani besedotvorni vzorec ugotavlja, da lahko po njem nastajajo poleg tvorjenk drugih besedotvornih pomenov tudi tvorjenke z besedotvornim pomenom prostor, npr. *cvetličnjak*.

Tovrstne tvorjenke so v besedotvornem pomenu mesto, kjer je kdo, kaj, izpričane že vsaj v 17. stoletju. Tako je tudi edina tovrstna tvorjenka iz gradiva (*čebelnjak*) že pred tem navedena v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) (Vidovič Muha 1989b: 180).

<i>čebelnjak/čelinjak</i>	‘čebelnjak’ ▪ Daj (7) <i>čelinjak</i> (P>5) ▪ Gla (6) <i>zhebelnak</i> (P>5) ▪ Gol (3) <i>zhębėllnak</i> (P>5) › Tudi zapis <i>zhębėlnak</i> (36) (P>5). ▪ Jon (34) <i>zhbėlnjak</i> (P>5) › Tudi različice <i>zhbelnjak</i> (69) (P<5), <i>zhbelnják</i> (2) (P<5), in <i>bzhelnjak</i> (16) (P<5).
---------------------------	--

5.2.2.7.4 Povzetek tvorbenih vzorcev samostalniških strokovnih izrazov

		Propozicijski besedotvorni pomen (pri tvorjenkah tipa a)	Besedotvorna vrsta	Nepropozicijski besedotvorni pomen (pri tvorjenkah tipa c)	Obrazilo	Dajko ¹³⁴	Glavar	Golčnik	Jonke
Izglagolske tvorjenke		Dejanje (De)	Navadna izpeljava (In)		-aj	1			
					-nje	19 (12)	9 (21)	7 (7)	8 (10)
					-tba	2			
					-tje		(1)	(1)	(1)
					-ø	1			
		Vršilec dejanja (Vd) (ž+)	Navadna izpeljava (In)		-a	(1)	(1)	(1)	(1)
					-ak	(1)			
					-alka		(1)		
					-ar	(1)			
					-ek	1			
					-nica	1			
					-telj	2			
					-vec		(2)	(1)	
		Predmet za dejanje (Pd) (ž-)	Navadna izpeljava (In)		-(l)ak	3 (1)			
		Rezultat dejanja (Rd)	Navadna izpeljava (In)		-a	4 (1)	6 (1)	(1)	3 (1)
					-ač			1	
					-ar			1	
					-ba		(1)	(1)	
					-ek	2		5	
					-(e)nje	1	1		1
					-ina	1			
					-nica	1			
					-vec		(1)		
					-ø	4 (3)	1 (1)	1 (1)	2 (1)
		Tvorba iz predložne zveze (Tpz)			pred-			1	
					-ek				
		Sredstvo dejanja (Sd)	Navadna izpeljava (In)		-a	2	1		1
					-ač			1	
					-(i/-a)lo	5 (1)			
					-ina	1			
					-lnica	(1)			1
		Mesto dejanja (Md)	Navadna izpeljava (In)		-aj	1			
					-ica	1			
					-išče		1		
					-nica			1	
					-nje	1	1		(1)
		Čas dejanja (Čd)	Navadna izpeljava (In)		-ø			1	
					-nje		1		
Izsamostalniške tvorjenke	Nemodifikacijske tvorjenke	Stanje (S)	Navadna izpeljava (In)		-ost	1			
		Nosilec povezave (Np) (ž+)	Navadna izpeljava (In)		-a	2			
					-ak	1			
					-ar	2	1	1	1
					-ec		1		
					-ica	1 (2)	(2)	(2)	(2)

¹³⁴ Številke v oklepajih označujejo število tvorjenk, ki so na ravni splošnega jezika nastale po določenem besedotvornem vzorcu in so se kasneje terminologizirale.

		Propozicijski besedotvorni pomen (pri tvorjenkah tipa a)	Besedotvorna vrsta	Nepropozicijski besedotvorni pomen (pri tvorjenkah tipa c)	Obrazilo		Dajenko ¹³⁴	Glavar	Goličnik	Jonke			
Izpriredniške tvorjenke	Modifikacijske tvorjenke				-jak					(1)			
					-ka					1			
					-nik		1	(1)					
		Predmet kot nosilec povezave (Pp) (ž–)	Tvorba iz predložne zveze (Tpz)		za-	-nik	1						
			Navadna izpeljava (In)		-ec			(1)					
					-elj			1					
					-ica			2		1			
					-ija					1			
					-ina		2	(1)					
					-nik					1			
					-stvo		1	1		1			
			Tvorba iz predložne zveze (Tpz)		za-	-nica	1						
					ob-	-ina		1		1			
					po-	-tvo		(1)	(1)	(1)			
					so-	-ica		(1)		(1)			
			Sklapljanje						1				
	Mesto, kjer je kdo, kaj (Mk)	Navadna izpeljava (In)		-njak					1				
		Tvorba iz predložne zveze (Tpz)		med-	-je	1							
			Modifikacijska izpeljava	Skupno ime	-ina			(1)	(1)	(1)			
					-je		3	1	1	1			
					-stvo/-štvo		1 (1)	2	(1)				
					Manjšalnost	-c		1	(1)	1 (1)	(1)		
						-ce			(1)		(1)		
						-ec		2	2				
						-ek		2	1 (1)	3	3 (2)		
						-ica		3 (1)	1 (5)	1 (6)	2 (1)		
				-ič			1 (3)	(4)	(2)				
				Večalnost	-ka		5						
					-ak		(1)						
					Lastnost (L)	Navadna izpeljava (In)		-ina		(1)		(1)	(1)
								-(n)ost		3 (1)			2 (1)
					Nosilec lastnosti (NI) (ž+)	Navadna izpeljava (In)		-ec		1	8 (2)	4 (1)	4 (1)
-ica								1	3	3	3		
-ič									(1)	(1)			
-ik		7						1	1				
-jak				1									
-stvo		1											
Predmet kot nosilec lastnosti (PI) (ž–)	Navadna izpeljava (In)		-ak		1 (1)								
			-ek		2		1						
			-ica		7 (1)	5	1	2					
			-ik		4 (2)	2		1					
			-oba			(1)	(1)	(1)					
			-ota				(1)						
			-stvo		1								
Mesto, kjer je kdo kaj (Mk)	Navadna izpeljava (In)		-ek		1								
			-ica		4	2							
			-ik		3								
			-jak		1	1	1	1					
Skupaj							122 (33)	60 (48)	40 (33)	46 (31)			

Preglednica 4: Tvorbeni vzorci samostalniških strokovnih izrazov

Iz zgornje preglednice je razvidno, da med tvorjenimi samostalniškimi strokovnimi izrazi pri vseh štirih avtorjih prevladujejo navadne izpeljanke, in sicer pri Dajniku 101 primer (83 %), pri Glavarju 49 primerov (83 %), pri Jonkeju 37 primerov (82 %) in pri Goličniku 30 primerov (77 %). Med tovrstnimi tvorjenkami pri vseh štirih avtorjih najočitneje izstopajo izglagolske navadne izpeljanke s priponskim obrazilom *-nje* in besedotvornim pomenom dejanje (De). Na drugem mestu po pogostnosti pa so modifikacijske izpeljanke, in sicer smo pri Dajniku našli 17 primerov (14 %), pri Glavarju 9 primerov (15 %), pri Goličniku 7 primerov (17 %) in pri Jonkeju 7 primerov (15 %). Od ostalih tipov tvorjenk so v gradivu izpričane še tvorjenke iz predložne zveze in sklopi, a gre v obeh primerih le za nekaj posameznih primerov.

5.2.2.8 Glagolske tvorjenke

5.2.2.8.1 Izglagolske tvorjenke

Izglagolske tvorjenke imajo v skladenjski podstavi glagol, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.¹³⁵

5.2.2.8.1.1 Glagolske sestavljenke

Glagolske sestavljenke¹³⁶ imajo enomorfemsko predponsko obrazilo, ki v primerih, da je v skladenjski podstavi nedovršni glagol, poleg primarne vloge (prislovni pomen in/ali faznost) spreminja tudi glagolski vid, in sicer iz nedovršnikov dela dovršnike. Da pa bi kakšno predponsko obrazilo imelo zgolj podovrševalno vlogo in bi tako tvorilo pravi vidski par nedovršniku, je po ugotovitvah M. Merše (1995: 116) komaj verjetno. Tudi A. Žele (2012: 67) navaja, »da so čista vidska razmerja samo razmerja med predponskoobrazilnimi dovršniki in njihovimi sekundarnimi nedovršniki, npr. *zapisati* : *zapisovati*«. Torej je samo podovrševalna vloga predponskega obrazila vprašljiva, lahko pa se prislovni pomen predponskega obrazila postopoma izgublja in takrat lahko govorimo o večji oziroma manjši stopnji čiste vidske vloge predponskega obrazila.

A. Vidovič Muha (1984: 248–249) glagolske sestavljenke glede na vlogo predponskega obrazila in strukturo skladenjske podstave razvršča v štiri pomenskostrukturne tipe. Prvo skupino predstavljajo sestavljenke, pri katerih obrazilo izraža samo faznost (F), npr. *z-rasti*←[*končati*] *rasti* (Spo← [F] Glag). V drugi skupini so sestavljenke, pri katerih ima obrazilo poleg faznosti še kak dodatni prislovni pomen, ki je izražen v skladenjski podstavi, npr. *pre-bosti*←[*skozi*] *bosti* (Spo←[Prisl_F]/[Prisl])

¹³⁵ Pričujoča skupina glagolskih tvorjenk (sestavljene in deloma modifikacijske izpeljanke) se povezuje s kategorijo vrstnosti glagolskega dejanja (aktionsart), ki se nanaša na različne tipe pomenskih modifikacij tvorjenega glagola glede na glagol iz skladenjske podstave. Nosilec modifikacije, ki najpogosteje zadeva faznost, kolikost ali kratnost glagolskega dejanja, je navadno predpona, redkeje tudi pripona. M. Merše (1995: 287–314) navaja pet vrst glagolskega dejanja glede na tip modifikacije, in sicer: 1. fazno določanje glagolskega dejanja; 2. kolikostno-merno določanje glagolskega dejanja; 3. količinsko določanje predmetov glagolskega dejanja; 4. kratno določanje glagolskega dejanja; 5. načinovno določanje izvrševanja glagolskega dejanja. Vrstnost glagolskega dejanja se obravnava v povezavi s kategorijo glagolskega vida, saj so predponska in priponska obrazila, ki modificirajo pomen podstavnega glagola, tudi nosilci glagolskega vida in se kot takšni vključujejo v vidski sistem. (Merše 1995: 286–287)

¹³⁶ A. Vidovič Muha (1984: 253) pomenskopodstavno s sestavljenkami povezuje tudi posebno vrsto »zloženke«, ki imajo v skladenjski podstavi prislov in so v slovenščino prihajale predvsem s kalkiranjem iz nemščine, npr. *venleteti*. V pričujoči raziskavi tovrstne tvorjenke obravnavamo v okviru prevzemanja iz tujih jezikov (poglavje 5.5.2).

Glag).¹³⁷ Tretja skupina se od druge razlikuje po tem, da prislovni pomen v skladenjski podstavi ni izražen in da je predponsko obrazilo homonimno s predložnim glagolskim morfemom (Mo) iz skladenjske podstave, ki je zamenljiv s prislovom, npr. *iz-vleči* ←*vleči* [iz sam_{ROD}]¹³⁸ (Spo←Glag[Mo_F Sam₁]/[Mo Sam₁]).¹³⁹ V četrti skupini pa so sestavljenke, ki imajo v skladenjski podstavi predložni glagolski morphem, ki ni zamenljiv s prislovom in izraža iztek časovnosti oziroma krajevnosti, npr. *dočakati*←*čakati* [do takrat ko] (Spo←Glag [Mo_F Prisl_Z]/[Mo Prisl_Z]).

Podobno kot A. Vidovič Muha (1989a: 276) za glagolske sestavljenke iz Vorenčevega slovarja ugotavlja, da se jih največ uvršča v drugi in tretji pomenskostrukturni tip, se tudi na področju čebelarskega izrazja kaže, da ta dva tipa glagolskih sestavljenk prevladujeta. Pri tem je potrebno poudariti, da po številu tvorjenk še posebej izstopa tretji pomenskostrukturni tip, medtem ko četrti tip na področju čebelarskega izrazja ni potrjen.

5.2.2.8.1.1.1 Faznost

na-

Za predponsko obrazilo *na-* v okviru glagolskih tvorjenk A. Bajec (1959: 42–43) ugotavlja, da lahko izkazuje zelo različne pomene, ki pa vsi izhajajo iz prvotnega krajevnega pomena, ki označuje ‘dejanje, ki se godi na zgornji, prednji površini predmeta’, npr. *nakladati*. Poleg izhodiščne pomenske skupine avtor navaja še dve, in sicer ‘začetek dejanja’, npr. *nagniti*, in ‘dejanje, ki se godi v obilni meri ali na več predmetih hkrati’, npr. *nabrati*. J. Toporišič (2000: 216–217) pa v zvezi s tovrstnimi tvorjenkami navaja sedem pomenskih skupin, in sicer: ‘usmeriti na površino’, npr. *narisati*, ‘načeti, v majhni meri izvršiti dejanje’, npr. *natrgati*, ‘doseči določeno mero’, npr. *nabrati*, ‘izvršiti do polne mere’, npr. *najesti se*, ‘priučiti se česa’, npr. *naučiti se*, ‘samo dovršiti’, npr. *nabrusiti*, ‘nov pomen’, npr. *napasti*.

Za glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *na-* M. Merše (1984: 75) na podlagi gradiva iz Dalmatinove biblije ugotavlja, da so precej pogoste že v 16. stoletju, in sicer navaja, da so v primerjavi z ostalimi tipi glagolskih sestavljenk glede na pogostost nekje na sredini. Podobne ugotovitve se v zvezi s produktivnostjo obravnavanega besedotvornega vzorca kažejo tudi v besedotvorni analizi Cerkovne

¹³⁷ Druga možnost, ki je navedena za poševnico, velja za primere, če je v skladenjski podstavi dovršnik.

¹³⁸ V tem primeru je predložni glagolski morphem zamenljiv s prislovom *ven*.

¹³⁹ Sam₁ označuje samostalnik v neimenovalniškem sklonu.

ordninge in Kastelec-Vorenčevega slovarja (1680–1710) (Vidovič Muha 1984: 250–251; 1989a: 280).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja lahko med glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *na-* in pomenom faznosti poleg sestavljenke *narodovitniti* uvrstimo še sestavljenke *nanesti se*, *nanositi se* in *nasaditi*, ki pa jih obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Tovrstne tvorjenke so v gradivu izpričane tudi v pomenu ‘dejanje, ki se godi na zgornji strani’ (prim. str. 151), ki je potrjen med sestavljenkami z neizraženim prislovnim pomenom v skladenjski podstavi.

narodovitniti ‘oprašiti čebeljo matico’

▪ Jon (15) *narodovitniti** (P=1)

o(b)-

V tem primeru združeno obravnavamo dve predponski obrazili, in sicer obrazilo *ob-* in njegovo reducirano različico *o-*. Glede distribucije različic A. Bajec (1959: 94) navaja, da »nastopa preverb *ob-* redno pred vokali, pred bilabialnima zapornikoma pa *o-*. Pred vsemi drugimi glasovi srečujemo obe obliki, včasih celo pri istem glagolu.« V zvezi s pomenom tovrstnih tvorjenk pa avtor ugotavlja, da lahko večino uvrstimo v dve pomenski skupini, in sicer krajevno ‘dejanje, ki se godi okoli predmeta’, npr. *ogrebsti*, in pomensko skupino, ki je krajevni pomen izgubila ‘sprememba, da kaj postane tako ali tako’, npr. *oženiti*. A. Bajec (1959: 94) navaja, da imajo tvorjenke z različico obrazila *ob-* pogostejše krajevni pomen, saj je pri tovrstnih tvorjenkah razmerje med prvo in drugo pomensko skupino 2 : 3, medtem ko je pri tvorjenkah z obrazilom *o-* omenjeno razmerje 1 : 10. J. Toporišič (2000: 217) pa za glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *ob-/o-* navaja osem pomenskih skupin: ‘usmeriti okoli česa’, npr. *oviti*, ‘zadevati ob kaj’, npr. *ogovoriti*, ‘uveljaviti dejanje na več predmetih’, npr. *obletati*, ‘usmeriti mimo’, npr. *obiti*, ‘ostati v začetnem stanju’, npr. *obviseti*, ‘izgubiti kaj’, npr. *olupiti*, ‘dovršiti’, npr. *ogreti*, in ‘ne se več dogajati’, npr. *obstati*.

Obravnavani besedotvorni tip se izkazuje kot zelo produktiven že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 84; 276–277) za Dalmatinovo Biblijo ugotavlja, da so tovrstne sestavljenke, ki izkazujejo kar 11 različnih pomenskih skupin, med najpogostejšimi in da prevladujejo sestavljenke z reducirano obliko obrazila. A. Vidovič Muha (1989a: 278) pa za Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710) navaja, da sestavljenke s predponskim obrazilom *o(b)-* predstavljajo celo največjo skupino glagolskih sestavljenk.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja sta med glagolskimi sestavljenkami s predpono *o-* v pomenu faznosti izpričana dva glagola, in sicer lahko v pričujočo skupino poleg enopojavnice *omladiti* uvrstimo še glagol *oženiti*, ki pa ga obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Tovrstne glagolske sestavljenke so v gradivu izpričane še v pomenu ‘usmeriti okoli česa’, ki pa je izpričan med sestavljenkami z neizraženim prislovnim pomenom v skladenjski podstavi (prim. str. 152).

- omladiti* ‘odvzeti del satja iz panja, da ga čebele nadomestijo z novim’
› Dvojna tvorba. Ker ima besedotvorni predhodnik glagol *mladiti* pomen ‘delati mlado’, sklepamo, da je čebelarski izraz nastal po kombinaciji pomenoslovnega in besedotvornega tvorbenega načina.
▪ Gol (172) *omladiti* (P=1)

po-

A. Bajec (1959: 19–22) za glagolske tvorjenke s predponskim obrazilnim morfemom *po-* ugotavlja, da lahko izkazujejo zelo različne pomene, ki pa jih vendarle lahko združimo v določene pomenske skupine. Glede na število primerov se kot pomembnejša izkazuje pomenska skupina ‘manjšalnost’, kjer gre za omejitev dejanja po trajanju ali po stopnji, npr. *posmejati se*. Naslednja skupina so tvorjenke, ki izkazujejo pomen ‘zapovrstnost, porazdelitev dejanja na več subjektov/objektov’. Za to skupino je značilna pluralnost dejanja, npr. *popokati*. V tretjo skupino se uvrščajo tvorjenke, pri katerih pomen predpone *po-* stopa v ozadje in dobiva vse bolj zgolj vidsko funkcijo, npr. *poiskati*. In na koncu avtor navaja še dve manjši skupini tvorjenk, in sicer pomensko skupino ‘razprostiranje dejanja preko kraja, časa’, npr. *pomendрати*, in skupino tvorjenk, pri katerih obravnavano obrazilo neprehodne glagole pretvarja v prehodne, npr. *hoditi* : *pohoditi*. J. Toporišič (2000: 218) pa tovrstne tvorjenke razporeja v devet pomenskih skupin, in sicer ‘omejiti na manjši obseg’, npr. *pobrsкati*, ‘vršiti dejanje v različnih časih ali na različnih mestih’, npr. *posedati*, ‘vršiti dejanje postopoma z raznimi subjekti ali na raznih predmetih’, npr. *pomreti*, ‘vršiti dejanje naknadno, v manjši meri’, npr. *pocvitati*, ‘začeti dejanje’, npr. *pognati*, ‘dokončati dejanje’, npr. *pogasiti*, ‘prizadeti z dejanjem’, npr. *popisati*, ‘potekati po vrhu’, npr. *pobarvati*, in ‘dovršiti’, npr. *ponoreti*.

Obravnavani tip tvorjenk je bil zelo pogost že v 16. stoletju, saj M. Merše (1984: 115) na gradivu Dalmatinove Biblije ugotavlja, da so med glagolskimi sestavljenkami prav sestavljenke s predponskim obrazilom *po-* najpogostejše. A. Vidovič Muha

(1989a: 280) pa za Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710) navaja, da so tovrstne sestavljenke glede na število primerov na drugem mestu, takoj za glagolskimi sestavljenkami z obrazilom *o(b)-*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli le pet tovrstnih tvorjenk, ki izražajo faznost. Poleg glagola *pomešati se* so takšni še glagoli *pobratiti se*, *pokarati se*, *pomladiti* in *ponoviti*, ki pa jih obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. V gradivu so glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *po-* izpričane še v pomenu ‘usmeriti dejanje na površino nečesa’ in ‘goditi se zapovrstno’. Vse tvorjenke iz omenjenih pomenskih skupin sodijo med sestavljenke z neizraženim prislovnim pomenom v skladenjski podstavi, a so nastale na ravni splošnega jezika, tako da jih obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. V prvo pomensko skupino tako sodijo glagoli *pokladati*, *položiti* in *povezniti*, zapovrstnost pa izražajo glagoli *poklati*, *pomreti* in *posesti*.

pomešati se ‘oprašiti se’

› Dvojna tvorba. Ker ima besedotvorni predhodnik glagol *mešati* pomen ‘premikati, združevati delce snovi’, sklepamo, da je čebelarski izraz nastal po kombinaciji pomenoslovnega in besedotvornega tvorbenega načina.

▪ Gla (1) *pomešati se** (P>5)

› Tudi zapis *pomeshati se* (10) (P=1).

z-/s-

Predponsko obrazilo *z-* ima več pisnih različic, in sicer se pred nezvenečimi nezvočniki (razen pred glasom *s*) zapisuje kot *s-*, npr. *skotaliti*, pred glasovi *s*, *z*, in *ž* kot *se-*, npr. *sežgati*, in v posameznih primerih tudi kot *sn-*, npr. *sniti se* (Toporišič 2000: 221, 223). A. Bajec (1959: 103, 112) opozarja, da gre v sodobni slovenščini pri obravnavani skupini glagolskih tvorjenk za pomensko zelo raznorodne tvorjenke, saj so s to skupino zaradi glasovne prilagoditve sovpadle tudi nekatere tvorjenke s prvotnimi obrazili *iz-*, npr. *zravhati*, *vz-*, npr. *zbuditi*, in *raz-*, npr. *staliti*. Poleg tega pa lahko glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *z-/s-* kažejo še na tri pomenske skupine, in sicer ‘skupnost’, npr. *združiti*, ‘gibanje navzdol’, npr. *sklatiti*, in ‘dovršitev’, npr. *skuhati* (Bajec 1959: 112). J. Toporišič (2000: 223) tovrstne glagolske tvorjenke razvršča v pet pomenskih skupin, in sicer ‘premikati se v stran ali navzdol’, npr. *spustiti*, ‘spraviti narazen’, npr. *sparati*, ‘uničiti, zrabiti, poškodovati’, npr. *zglodati*, ‘zbrati z raznih mest, združiti’, npr. *zvezati*, in ‘dovršiti’, npr. *zgoriti*.

Obravnavani tip glagolskih sestavljenk je bil precej pogost že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 198) navaja, da so v Dalmatinovi bibliji sestavljenke s predponskim obrazilom *s-/z-* med najpogostejšimi. Prav tako so med najpogostejšimi tipi glagolskih sestavljenk tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) (Vidovič Muha 1989: 280).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli tri glagolske sestavljenke s predpono *s-/z-*, ki izkazujejo pomen faznosti. Poleg glagolov *splemeniti* in *sprašiti se* v pričujočo skupino uvršča še glagol *skuhati*, ki pa je predstavljen v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. V gradivu so tovrstne sestavljenke izpričane še v dveh drugih pomenih, in sicer ‘opravljati dejanje v majhni meri’ (prim. str. 149) in ‘premikati skupaj’ (prim. str. 149), ki sta potrjena med glagolskimi sestavljenkami z izraženim prislovnim pomenom.

splemeniti ‘oprašiti matico’

- Gol (147) *splemeniti** (P<5)

sprašiti se v zvezi s čebela ‘utripati s krili na bradi panja’

- Gla (85) *sprashiti fe** (P=1)
- › Tudi zapis *sprafhiti fe* (7) (P=1).

za-

A. Bajec (1959: 57–59) je po Miklošiču povzel šest pomenskih skupin, ki jih lahko izraža predpona *za-*, in sicer ‘gibanje za predmet’, npr. *zaiti*, ‘ovira, ki zaslanja, loči’, npr. *zapreti*, ‘odklon od prave mere’, npr. *zoplezati*, ‘izguba predmeta’, npr. *zapiti*, ‘poglobitev v predmet in dovršitev’, npr. *zaklepetati se*, in ‘začetek dejanja’, npr. *zaspati*. Avtor opozarja, da skupine niso jasno zamejene in da ni redek pojav, da lahko tvorjenko uvrstimo v dve skupini oziroma na mejo med dvema skupinama. Tako A. Bajec (1959: 58) ugotavlja, da ima kar 23 odstotkov tovrstnih tvorjenk poleg enega od naštetih pomenov še kakšen pomenski odtenek. J. Toporišič (2000: 223) pa za obravnavani besedotvorni vzorec navaja deset pomenskih skupin, in sicer: ‘postaviti se za kaj’, npr. *zaiti*, ‘pokriti, zakriti s čim’, npr. *zagrniti*, ‘pripeljati do nezaželenega stanja’, npr. *zoplezati se*, ‘izgubiti, zapraviti kaj’, npr. *zapiti*, ‘dobiti, prejeti, zaseči’, npr. *zaslužiti*, ‘načeti kaj’, npr. *zarezati*, ‘spotoma opraviti dejanje’, npr. *zapeljati*, ‘predolgo opravljati dejanje’, npr. *zasedeti se*, ‘začetek dejanja’, npr. *zaplavati*, in ‘dovršiti dejanje’, npr. *zaspati*.

Glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *za-* so bile pogoste že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 220; 283) ugotavlja, da je bilo obravnavano predponsko obrazilo med najproduktivnejšimi pri tvorbi glagolskih sestavljenk in da izkazuje zelo različne pomenske vrednosti, tako da avtorica tovrstne sestavljenke razvršča v kar dvanajst različnih pomenskih skupin. Tudi A. Vidovič Muha (1984: 250, 252 in 1989a: 279) v besedotvorni analizi Cerkovne ordninge in Kastelec-Vorenčevega slovarja (1680–1710) potrjuje navedene ugotovitve o veliki pogostosti tovrstnih glagolskih sestavljenk.

Poleg naštetih glagolskih sestavljenk s predponskim obrazilom *za-* in pomenom faznosti lahko v pričujočo skupino uvrstimo še glagole *zaklati*, *zasaditi* in *zastaviti*, ki so predstavljeni v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. V gradivu so tovrstne glagolske sestavljenke izpričane še v dveh drugih pomenih, in sicer ‘odklon od prave poti, mere’ (prim. str. 150) in ‘postaviti oviro’. Prvi pomen je izpričan med sestavljenkami z izraženim prislovnim pomenom v skladijski podstavi, drugi pa je potrjen le pri glagolski sestavljenki *založiti*, ki ima v skladijski podstavi neizražen prislovni pomen, a jo obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov, ker je nastala na ravni splošnega jezika.

zalotati ‘zaliti odprtino v panju s propolisom’

- Gla (55) *salotati** (P=1)

zanesti se ‘napolniti panj’

- Gla (4) *sanefti fe* (P=1)

› Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »Nastane Spomlad sgudei is gorkim Vremenam inu Desheviam pomefhana bres merslih Vetrou, douge Sulhe inu Mozhivnosti, Semla bo hitru is Travo prerashena, inu obilnu Zvejta pernefe; satorei tudi Zhebele dobro Palho dobe, is Medam fe saneifejo, ter Salego mozhnu sastavijo« (4).

zaspoliti ‘oprašiti’

- Daj (19) *zospoliti** (P=1)

5.2.2.8.1.1.2 Izražen prislovni pomen v skladijski podstavi

pre-

Predponsko obrazilo *pre-* v zvezi z glagolskimi tvorjenkami izkazuje več različnih pomenskih odtenkov. Tako A. Bajec (1959: 61–65) za tovrstne tvorjenke navaja pomenske skupine ‘gibanje iz kraja v kraj’, npr. *preseliti*, ‘gibanje skozi’, npr. *prebosti*, ‘dovršitev dejanja’, npr. *prebrati*, ‘gibanje preko, nad’, npr. *prečrtati*, ‘preko mere,

preveč', npr. *pregreti*, 'dejanje se zgodi znova, drugače', npr. *preorati*, 'gibanje skozi čas', npr. *preležati*, in 'začetek dejanja', npr. *prebledeti*. J. Toporišič (2000: 219) pa v zvezi z glagolskimi tvorjenkami s predponskim obrazilom *pre-* navaja kar enajst pomenskih skupin: 'usmeriti z enega mesta na drugo čez ali skozi kaj', npr. *prenesti*, 'premestiti kaj', npr. *preložiti*, 'izvršiti še enkrat, drugače', npr. *predelati*, 'traja določen čas', npr. *prebedeti*, 'preseči mero, doseči visoko stopnjo', npr. *preglasiti*, 'gibati se ob, mimo', npr. *prehiteti*, 'imeti uspeh z dejanjem', npr. *prebuditi*, 'dobiti po kom', npr. *prevzeti*, 'dokončati', npr. *predebatirati*, 'razdeliti na dele', npr. *pregraditi*, in 'premikati po več smereh ali po krajih', npr. *prepotovati*.

Glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *pre-* so pogoste že v 16. stoletju. Tako M. Merše (1984: 140) na gradivu Dalmatinove Biblije ugotavlja, da je obravnavano predponsko obrazilo pri glagolskih sestavljenkah zelo pogosto in da izkazuje zelo različne pomenske vrednosti. Avtorica tovrstne sestavljenke razvršča v osem pomenskih skupin, pri čemer navaja, da je najštevilčnejša skupina, pri kateri predponsko obrazilo označuje prostorsko usmeritev (Merše 1984: 141, 279). Tudi v Cerkovni Ordningi in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) je obravnavana skupina glagolskih sestavljenk med pogostejšimi (Vidovič Muha 1984: 250–251 in 1989a: 279–280).

Na področju čebelarskega izrazja lahko vse tri izpričane tvorjenke uvrstimo v pomensko skupino 'gibanje iz kraja v kraj'. V obravnavano pomensko skupino pa lahko poleg naštetih glagolov uvrstimo še glagol *presaditi*, ki sicer v gradivu ni izpričan, a lahko na njegov obstoj sklepamo preko glagolnika *presajenje*, ki je pri Dajniku potrjen kot čebelarski izraz v pomenu 'pridružitve ene čebelje družine k drugi'.

'gibanje iz kraja v kraj'

prebobljati 'pregnati čebele iz enega panja v drugega z udarjanjem po njem'

- Daj (184) *prebobljati** (P=1)

pregrebniti se v zvezi s čebela 'preiti iz ene panjske enote v drugo'

- Daj (184) *pregrebniti se** (P=1)

prekaditi 'pregnati čebele z dimom navadno iz enega panja v drugega'

- Gla (65) *prekaditi* (P=1)
- Gol (60) *prekaditi* (P>5)
- Jon (33) *prekaditi* (P=1)

raz-

A. Bajec (1959: 122–123) za predponsko obrazilo *raz-* ugotavlja, da pri glagolskih tvorjenkah v izhodišču kaže na pomen ‘ločiti, dati narazen’, npr. *razdeliti*. Poleg tega pa lahko tovrstne tvorjenke izkazujejo vsaj še pomen ‘večalno dejanje’, npr. *razdražiti*, ‘nasprotno dejanje’, npr. *razkriti* in ‘začetek dejanja’, npr. *razjeziti*. J. Toporišič (2000: 221) pa glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *raz-* obravnava v okviru petih pomenskih skupin, in sicer: ‘ločiti, usmeriti se narazen’, npr. *razgnati*, ‘razveljaviti rezultat predhodnega dejanja’, npr. *razorožiti*, ‘spraviti dejanje do intenzivne stopnje’, npr. *razgreti*, ‘začeti, dovršiti dejanje’, npr. *razjokati se*, in ‘zaznati, pojasniti’, npr. *razbrati*.

Predpona *raz-* je pri glagolskih sestavljenkah pogosta že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 166) jo na podlagi besedotvorne analize Dalmatinove biblije uvršča med pogostejša predponska obrazila pri glagolskih sestavljenkah. Podobno na gradivu Cerkovne ordninge in Kastelec-Vorenčevega slovarja (1680–1710) ugotavlja tudi A. Vidovič Muha (1984: 250–251 in 1989a: 280).

Na področju starejšega čebelarškega izrazja je izpričana le ena glagolska sestavljenka s predponskim obrazilom *raz-*, ki izkazuje najosnovnejši krajevni pomen ‘ločiti, dati narazen’.

‘ločiti, dati narazen’

razcejati ‘ločevati med od voska, mrtvih čebel, zalege in drugih nečistoč’

- Gla (8) *refzejati** (P=1)

z-/s-

‘opravlјati dejanje v majhni meri’

spreleteti v zvezi s čebela ‘leteti v okolici panja, navadno zaradi orientacije ali čistilnega izleta’

- Gla (34) *spreleteti* (P<5)

› Gre za drugostopenjsko tvorjenko, saj je že besedotvorni predhodnik *preleteti* glagolska sestavljenka.

‘premikati skupaj’

zbratiti se v zvezi s čebela, čebelja družina ‘pridružiti se tuji čebelji družini’

- Gla (24) *sbratiti fe** (P<5)

za-

‘odklon od prave poti, mere’

zaleteti ‘zgrešiti panj in leteti v sosednji panj’

▪ Daj (151) *zaleteti* (P<5)

▪ Jon (24) *saletéti** (P=1)

zarojiti se ‘večkrat zaporedoma rojiti’

▪ Daj (63) *zarojiti se** (P<5)

5.2.2.8.1.1.3 Neizražen prislovni pomen v skladenjski podstavi

iz-

Za predponsko obrazilo *iz-*, ki ima tudi glasovno prilagojeno dvojnico *s-/z-*, A. Bajec (1959: 103) ugotavlja, da daje glagolskim sestavljenkam dvojni pomen, in sicer gibanje iz notranjosti navzven, npr. *izgnati*, in zdelokaliziran pomen, ki kaže na rezultat oziroma dovršitev dejanja, npr. *izboljšati*. Avtor navaja, da je slednjih več in da je številčno razmerje med skupinama približno 2 : 3 v korist druge, približno desetina glagolov pa izkazuje oba pomena, npr. *izgovoriti*. J. Toporišič (2000: 216) pa za glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *iz-* ugotavlja, da lahko izkazujejo pomen ‘spraviti iz česa’, npr. *izgnati*, ‘dokončati dejanje’, npr. *izmeriti*, ‘doseči namen’, npr. *izprositi*, in ‘izčrpati dejanje’, npr. *iznoreti se*.

Tovrstne tvorjenke so izpričane že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 65) na podlagi gradiva iz Dalmatinove Biblije ugotavlja, da je predponsko obrazilo *iz-* pri glagolskih sestavljenkah srednje produktivno. Tudi A. Vidovič Muha (1989a: 279) za Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710) navaja, da je obravnavani tip glagolskih sestavljenk srednje pogost, medtem ko je v Cerkovni ordningi med najpogostejšimi.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja se v zvezi z glagolskimi sestavljenkami s predponskim obrazilom *iz-* izkazuje dve pomenski skupini, in sicer ‘iz notranjosti navzven’ in ‘z nečesa dol’. Poleg navedenih je nekaj tovrstnih tvorjenk obravnavanih tudi med pomenoslovnimi tvorbenimi načini, saj so nastale na ravni splošnega jezika in se kasneje terminologizirale, npr. *iziti*, *izleči*, *izvaliti* in *izkozlati*. Večina sestavljenk v gradivu ima izpričano nereducirano predponsko obrazilo *iz-*, le Glavar dosledno zapisuje reducirane oblike pri sestavljenkah *slezhi*, *srojiti*, *srupati* in *svaliti* ter v posameznih primerih tudi Goličnik, npr. *slezhi*, *svaliti*, in Jonke, npr. *svaliti*. Takšno stanje pritrjuje ugotovitvam, ki jih za razmerje med različicama predponskega obrazila v Dalmatinovi Bibliji navaja M. Merše (1984: 216), in sicer, da v primerih, ko gre za pomen gibanje iz notranjosti navzven prevladuje neobrušena različica obrazila.

‘iz notranjosti navzven’

izbobljati ‘izgnati čebele iz panja z udarjanjem po njem’

- Daj (100) *izbobljati* (P<5)

izcediti ‘iztočiti med iz medenega satja’

- Daj (191) *izcediti* (P=1)

izkaditi ‘pregnati čebele z dimom’

- Gla (27) *iskaditi** (P=1)

izmetavati se ‘rojiti’

- Daj (82) *izmetavati se* (P<5)

› Dvojna tvorba. Sklepamo, da je v podstavi glagol *metavati* z vzodnoštajersko pripono *-ava-* in splošnim pomenom ‘s silo povzročati, da kaj po zraku prehaja na drugo mesto’. Pri Dajniku je v gradivu izpričan tudi glagol *izmetati*, ki pa ni pomensko povezan z obravnavano sestavljenko, saj ima v skladenjski podstavi glagol *izmesti* in je zato obravnavan med modifikacijskimi izpeljankami.

(i)zrojiti ‘izleteti iz panja v obliki roja’

- Gla (50) *srojiti** (P<5)

- Jon (39) *isrojiti* (P<5)

(i)zropati v zvezi s čebela ‘pobirati med tuji čebelji družini’

- Gla (75) *srupati* (P=1)

- Gol (96) *isroppati** (P=1)

‘z nečesa dol’

izsneti ‘odstraniti zgornjo panjsko enoto’

- Gla (44) *isfneti* (P<5)

› Včasih tudi kot dve besedi *is fnety* (47) (P>5).

na-

‘dejanje, ki se godi na zgornji strani’

naposesti si v zvezi z roj ‘ustaviti, umiriti se na veji, drevesu’

- Daj (78) *naposesti si** (P<5)

› Tudi različica s povratnim osebnim zaimkom *naposesti se** (78) (P<5).

napostaviti ‘dodati panju panjsko enoto zgoraj’

- Daj (150) *napostaviti* (P>5)

ne-

A. Bajec (1959) med glagolskimi tvorjenkami predponskega obrazila *ne-* ne obravnava, medtem ko J. Toporišič (2000: 214) za pričujoče predponsko obrazilo ugotavlja, da ima lahko v okviru glagolskih tvorjenk samo nikalni pomen in da imamo tudi prevzeto različico *-a*, npr. *atrofirati*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričana ena glagolska sestavljenka s predponskim obrazilom *ne-*. Tudi v tem primeru gre za nikalni pomen glagola iz skladenjske podstave.

nerojiti 'biti izven rojilnega razpoloženja'

- Gla (32) *nerojiti** (P=1)
- Gol (60) *nerojiti fe** (P=1)

o(b)-

'usmeriti okoli česa'

Poleg glagola *ogrebniti* lahko v obravnavano pomensko skupino uvrstimo še tvorjenke *obhoditi*, *obropati* in *obsesti*, ki pa so nastale na ravni splošnega jezika in jih zato kot čebelarske izraze obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

ogre(b)niti 'spraviti roj z mesta, kamor se je vsedel, v panj'

- Daj (43) *ogrebnuti* (P>5)
- Gla (21) *ogreniti* (P>5)
- Gol (130) *ogreniti* (P>5)
- › Tudi zapis *ogreñiti* (137) (P<5).

pri-

A. Bajec (1959: 99–100) za glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *pri-* ugotavlja, da v večini primerov izražajo 'bližino, bližanje, dodajanje', npr. *prinesti*. Poleg tega lahko tovrstne glagolske tvorjenke izražajo še 'manjšalnost dejanja', npr. *pripreti*, 'približevanje med izvrševanjem dejanja', npr. *pribrenčati*, in 'pridobivanje s kakim dejanjem', npr. *pridelati*. Avtor ugotavlja, da pri nekaterih tvorjenkah pomen obrazila zbledi in da stopa v ospredje njegova vidna vloga, npr. *prižgati*. J. Toporišič (2000: 220) glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *pri-* razvršča v osem pomenskih skupin, in sicer 'bližati se čemu', npr. *privabiti*, 'med gibanjem izvršiti', npr. *prižvižgati*, 'pridobiti s kakim dejanjem', npr. *priberaćiti*, 'izvršiti v majhni meri', npr. *prirežati*, 'opraviti dodatno isto dejanje', npr. *priliti*, 'dovršnost', npr. *priljubiti se*, 'začetek', npr. *prižgati*, in 'spremno dejanje', npr. *pripevati*.

Glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *pri-* so izpričane že v 16. stoletju. M. Merše (1984: 153, 253) na gradivu Dalmatinove Biblije ugotavlja, da je obravnavano obrazilo, ki se zapisuje tudi *pèr-*, pri tvorbi glagolskih sestavljenk med manj rodnimi. V besedotvorni analizi Cerkovne ordninge in Kastelec-Vorenčevega

slovarja (1680–1710) pa se tovrstne glagolske sestavljenke izkazujejo kot nekoliko bolj pogoste (Vidovič Muha 1984: 250–251 in 1989a: 278).

Tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja so glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *pri-* redke, saj lahko v obravnavano skupino poleg glagola *prilotati* uvrstimo le še glagol *pristaviti*, pri katerem pa se je besedotvorni postopek odvil na ravni splošnega jezika in se je kasneje terminologiziral, zato ga obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. V obeh primerih gre za pomensko skupino ‘k, zraven’.

‘k, zraven’

prilotati v zvezi s čebela ‘prilepiti sat s čebeljim voskom na steno panja’

▪ Gla (37) *perlothati** (P<5)

› Dvojna tvorba. Tudi zapis *perlotali** (12) (P=1).

v-

A. Bajec (1959: 118) za glagolske tvorjenke s predponskim obrazilom *v-* navaja, da lahko kažejo na pomen ‘smer dejanja v notranjost’, npr. *vlesti*, ali ‘začetek dejanja’, npr. *vneti*. Tudi J. Toporišič (2000: 222) za glagolske tvorjenke z obravnavanim predponskim obrazilom navaja dve pomenski skupini, in sicer ‘postaviti, priti, prodreti v kaj’, npr. *vbrizgati*, in ‘namestiti, spraviti kaj v kaj’, npr. *uokviriti*.

Za glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *v-* M. Merše (1984: 190) na osnovi gradiva Dalmatinove Biblije navaja, da gre za manj rodno predponsko obrazilo. Navedeno potrjuje tudi A. Vidovič Muha (1984: 251 in 1989a: 279) v analizi Cerkovne ordninge in Kastelec-Vorenčevega slovarja (1680–1710).

Na področju starejšega čebelarskega izrazja se vse glagolske sestavljenke s predponskim obrazilom *v-* uvrščajo v pomensko skupino ‘dejanje, ki je usmerjeno v notranjost, na površino’. Poleg sestavljenke *vkldati* sodita v pričujočo skupino še sestavljenki *vsaditi* in *vsesti se*, ki pa sta nastali na ravni splošnega jezika in ju zato obravnavamo med pomenoslovnimi tvorbenimi načini. V gradivu se kaže precejšnja variantnost v zapisovanju obravnavanega predponskega obrazila, saj se poleg zapisa *v-* pojavljata tudi zapisa *u-* in *vu-*. Da se predponski obrazili *v-* in *u-* že v 16. stoletju pisno nista ločevali, potrjuje M. Merše (1984: 175) na osnovi analize Dalmatinove Biblije.

Takšno stanje naj bi v slovenskem jeziku trajalo nekje do druge polovice 19. stoletja, ko se je uveljavilo ločevanje obravnavanih predpon glede na stanje v starocerkvenoslovanščini (Bajec 1959: 118, 133). V analiziranem gradivu smo tako

našli le eno glagolsko sestavljenko s predponskim obrazilom *u-* (*usmraditi se*), ki pa je obravnavana med pomenoslovnimi tvorbenimi načini.

‘dejanje, ki je usmerjeno v notranjost, na površino’

vkladati ‘krmiti čebeljo družino’

▪ Gla (32) *ukladati* (P<5)

› Tudi zapis *v'kladati** (21) (P=1) in *vukladati** (21) (P=1).

Med glagolskimi sestavljenkami z neizraženim prislovnim pomenom v skadenjski podstavi sta izpričani še predponski obrazili *od-* in *pod-*. Prvo je potrjeno pri tvorjenki *odtrgati* in drugo pri tvorjenkah *podrezati*, *podložiti* in *podkladati*. Vse našteje tvorjenke so nastale na ravni splošnega jezika in jih zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.8.1.2 Glagolske modifikacijske izpeljanke

Glagolske modifikacijske izpeljanke imajo priponsko obrazilo, ki se razvršča med besedotvorno podstavo in slovnični morfem, npr. *izlet-ava-ti*. V analizi starejšega čebelarskega izrazja se je pokazalo, da imajo vse glagolske modifikacijske izpeljanke izrazno nesamostojno priponsko obrazilo, kar pomeni, da obrazilo poleg vidske opravlja tudi besedotvorno vlogo. Tako gre v vseh navedenih primerih za pomen ponavljalnosti oziroma trajanja glagolskega dejanja.

-ava-

Ponedovrševalna pripona *-ava-* se uvršča med vzhodnoštajerske in panonske jezikovne značilnosti (Merše 2009b: 203). M. Orožen (2003: 90–91) ugotavlja, da so s pripono *-ava-* v 16. stoletju tvorili tako iterative kot tudi durative in da so tovrstne tvorjenke značilnost predvsem Dalmatinovega jezika. Tudi analiza glagolskih tvorjenk v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) je pokazala, da so tovrstne tvorjenke še relativno pogoste (Vidovič Muha 1988: 282). V kasnejših obdobjih pa je obravnavani besedotvorni vzorec postopoma usihal, na kar kaže tudi stanje v Pleteršnikovem slovarju, kjer je pri tovrstnih tvorjenkah pogosto opozorjeno na časovno in pokrajinsko omenjenost rabe, npr. *ogoljufavati* (Trub. = Trubar) in *prepovedavati* (ogr. = Prekmurje) (Merše 2009b: 203).

Da gre za vzhodnoštajersko jezikovno značilnost, potrjuje tudi pričujoča analiza čebelarskega izrazja, saj so vse tovrstne tvorjenke izpričane le pri Dajniku, le glagol *odjemavati*, ki ga obravnavamo med pomenoslovnimi tvorbenimi načini, je na enem mestu potrjen tudi pri Goličniku. Med pomenoslovnimi tvorbenimi načini obravnavamo še en tovrsten glagol, in sicer *porezavati*. Na verjeten obstoj glagolov, ki bi sodili v pričujočo skupino pa pri Dajniku kažejo še glagolniki *izlexavanje*, *omnoxavanje* in *podrezavanje*, a v teh primerih osnovni glagoli s pripono *-ava-* v gradivu niso izpričani.

izletavati v zvezi s čebela, trot 'zapuščati panj v letu'

- Daj (117) *izletavati* (P>5)

obsedavati v zvezi s čebela 'biti na zalegi in jo greti ali na žrelu panja in ga stražiti'

- Daj (163) *obsedavati* (P<5)
- › Tudi z naglasom *obsedávati* (146) (P=1).

pomnožavati 'razmnoževati'

- Daj (94) *pomnoxavati* (P>5)
- › Tudi z naglasom *pomnožávati** (69) (P<5).

-uva-

Ponedovrševalna pripona *-uva-* je različica pripone *-ova-*, ki je po preglasu prešla v *-eva-*. Podobno kot za pripono *-ava-* tudi za obravnavano pripono M. Orožen (2003: 90) ugotavlja, da so z njo v 16. stoletju tvorili tako iterative kot durative. M. Merše (2009b: 188) navaja, da je bila v tem obdobju pogostejša tvorba nedovršnikov s pripono *-ova-* kot pa s pripono *-ava-* in da je bila preglašena različica *-eva-* predvsem značilnost Juričičevega jezika. Glede številčnega razmerja med priponama podobno ugotavlja tudi A. Vidovič Muha (1989a: 282), ki na podlagi analize glagolskih tvorjenk v Cerkovni ordningi in Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) navaja, da je pogostejša glagolska pripona *-ova-*.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja smo našli le dva glagola z eno od različic pripone *-ova-*, od katerih je eden (*popevati*) obravnavan med pomenoslovnimi tvorbenimi načini. Na podlagi izpričanih glagolnikov pa lahko sklepamo na obstoj več tovrstnih glagolov, ki sicer v gradivu niso izpričani. Tako na glagole s pripono *-uva-* pri Dajniku kažejo glagolniki *izlexuvanje*, *meduvanje*, *odrojuvanje*, *oploduvanje* in *rojuvanje* ter pri Glavarju *namasuvanie*, *podresuvanie*, *spodresuvanie*. Na glagol s pripono *-ova-* pa kaže glagolnik *podresovanje*, ki je izpričan pri Jonkeju.

izcedovati 'točiti med iz medenega satja'

- Daj (187) *isceduvati* (P<5)

-a-

Ponedovrševalna pripona *-a-* je najpogostejša tako v sodobnem slovenskem jeziku kot tudi v jeziku 16. stoletja (Merše 2009b: 196). Tudi na področju čebelarskega izrazja je v analiziranem gradivu izpričana pri vseh štirih avtorjih in se tako tudi v pričujoči raziskavi izkazuje kot najpogostejša ponedovrševalna pripona. Precej tovrstnih tvorjenk je nastalo na ravni splošnega jezika in so zato obravnavane med pomenoslovnimi tvorbenimi načini, npr. *polagati*, *zasajati*, *zastavljati*, *izmetati*, *nasajati*, *nastavljati*, *odjemati*, *pikati*, *podirati*, *podlagati*, *pristavljati* in *vsajati*. Na še štiri čebelarske glagole s pripono *-a-* pa lahko, kljub temu da neposredno niso izpričani, sklepamo iz glagolnikov *prekajanje*, *sklepanje* (Jonke), *priganjanje* (Glavar) in *vsedanje* (Dajnko in Glavar).

zasedati v zvezi s čebela 'zadrževati se na satju, bradi panja'

- Gla (31) *safedati** (P<5)
- Gol (56) *safedati** (P=1)

ogrebat 'premeščati roj z mesta, kamor se je vsedel, v panj'

- Daj (78) *ogrebat* (P>5)
- Gla (11) *ogrebat* (P<5)
- Gol (38) *ogrebat* (P>5)
- › Tudi zapis *ogrebat** (144) (P=1).

podmetati v zvezi s čebelar 'čistiti panjsko dno'

- Daj (161) *podmetati** (P<5)
- › Pomen iz sobesedil ni povsem jasen, npr.: »[...] moremo koše gostokrat izmētati ino podmētati, ino od vsih zjedi snažiti [...]« (152).

venletati v zvezi s čebele 'izletavati iz panja'

- › V skladijski podstavi je glagolski kalk *venleteti*.
- Daj (116) *vunletati* (P<5)
- › Tudi zapis narazen *vun letati* (26) (P=1).
- Gol (60) *ven letati** (P<5)
- Jon (16) *vun letati** (P=1)

noterletati v zvezi s čebele 'priletavati v panj'

- › V skladijski podstavi je glagolski kalk *noterleteti*.
- Daj (108) *noter letati** (P=1)
- Gla (16) *noter letati** (P=1)
- Gol (10) *noter letati** (P<5)

V analiziranem gradivu se izkazuje, da je na področju starejšega čebelarskega izrazja raba glagolskih pripon precej dosledna, tako da najdemo le posamezne primere dvočlenskih nizov, kakršne za 16. stoletje navaja M. Merše (2009b: 196). Neposredno izpričan je le en takšen niz, in sicer *odjemavati* (Dajnko, Goličnik) – *odjemati* (Glavar, Goličnik, Jonke). Če v primerjavo vključimo še neizpričane glagole, na katere pa lahko sklepamo posredno preko glagolnikov, se v gradivu kažeta še dva dvočlenska niza, in sicer *izležavati** (Dajnko) – *izležuvati** (Dajnko) in *podrezavati** (Dajnko) – *podrezovati** (Jonke). Primerjava kaže, da sta v vseh treh nizih oba člena niza sopomenska in da lahko le pri Goličniku in Dajniku najdemo izpričana oba glagola iz niza znotraj enega dela.

5.2.2.8.2 Izsamostalniške glagolske tvorjenke

Izsamostalniške glagolske tvorjenke imajo v skladenjski podstavi samostalnik, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.

Tovrstne tvorjenke so v pričujoči analizi razvrščene glede na besedotvorni pomen, strukturo skladenjske podstave, pomenske skupine in na koncu glede na besedotvorne vrste. Prvi kriterij je torej besedotvorni pomen, za katerega smo že uvodoma ugotovili, da ga podobno kot samostalniške izkazujejo tudi glagolske tvorjenke (z izjemo besedotvornega pomena vršilec dejanja). Naslednje razvrstitveno merilo je struktura skladenjske podstave, na katerega se tesno navezuje naslednji kriterij pomenske skupine, saj gre pri tem le za zapolnitev glagolskega mesta v strukturi skladenjske podstave z različnimi glagoli. Na koncu so tvorjenke razdeljene še po besedotvornih vrstah. Na enak način so razvrščene tudi izpridevniške in izmedmetne glagolske tvorjenke.

Sam₁ + Glag (De)

‘to, kar izraža podstavni samostalnik, je’

V gradivu je izpričana ena glagolska tvorjenka, ki izkazuje besedotvorni pomen De, in sicer glagol *mojstriti*. Ker pa je glagol nastal na ravni splošnega jezika in se je kasneje terminologiziral, ga obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov. Obravnavani glagol v besedotvorni analizi izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji navaja tudi M. Merše (2009b: 149) in ga uvršča v pomensko skupino ‘biti to, kar izraža podstavni samostalnik’.

Glag + Sam₄ (Rd)

‘delati to, kar izraža podstavni samostalnik’

a) Navadna izpeljava

Poleg glagola *plemeniti* se v pričujočo pomensko skupino uvršča še glagol *vojskovati se*, ki pa je obravnavan v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

plemeniti ‘oplojevati’

› Besedotvorni predhodnik je samostalnik *pleme*.

▪ Gl (15) *plemeniti* (P<5)

‘dvigovati to, kar izraža podstavni samostalnik’

a) Navadna izpeljava

prašiti ‘utripati s krili na bradi panja’

› Palatalizacija h>š. F. Bezljaj (1977: 100) obravnavani glagol navaja s povratnim osebnim zaimkom in ga razlaga »vzdigovati prah, posipati s prahom«. Glagol je sicer izpričan že v 16. stoletju, a gre za homonim, saj pomena nista povezana. M. Merše (2009b: 151) namreč glagolu *prašiti* iz 16. stoletja pripisuje skladenjsko podstavo ‘delati praho’ in ga uvršča v besedotvorni pomen ‘delati to, kar izraža PoSam’. Izraz *prašiti* je pri Glavarju in pri Jonkeju dvopomenski, in sicer se v gradivu pojavi tudi v pomenu ‘oplojevati matico’, zato je glagol uvrščen tudi pod metaforične pomenske prenose.

▪ Gla (16) *prafhiti fe* (P=1)

▪ Gl (74) *prafhiti** (P=1)

▪ Jon (82) *prafhiti fe** (P=1)

Poleg naštetih pomenskih skupin, ki jih uvrščamo pod besedotvorni pomen Rd, se med glagoli, ki so nastali na ravni splošnega jezika in so se kasneje terminologizirali, izkazuje še pomenska skupina ‘izločati to, kar izraža podstavni samostalnik’. Vanjo bi lahko uvrstili glagol *potiti* in tudi glagol *meduvati**, ki sicer v gradivu ni izpričan, a lahko nanj sklepamo iz glagolnika *meduvanje*, ki je kot enopojavnica naveden pri Dajniku.

Glag + Sam₆ (Sd)

‘oskrbeti koga s tem, kar izraža podstavni samostalnik’

a) Tvorba iz predložne zveze

o-

očeliti ‘povečati število čebel’

▪ Daj (157) *očeliti* (P=1)

- omatičiti* 'dodati matico brezmatični čebelji družini'
- Daj (137) *omatičiti* (P=1)
 - › Tudi zapis brez naglasa *omatičiti* (176) (P=1).

Poleg navedenih tvorjenk iz predložne zveze lahko v obravnavano pomensko skupino uvrstimo še navadno izpeljanko *prašiti* v pomenu 'oplojevati matico'. Sklepamo, da je glagol z obravnavanim čebelarskim pomenom nastal na podlagi pomenskega prenosa in ga zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

5.2.2.8.3 Izpridevniške glagolske tvorjenke

Izpridevniške glagolske tvorjenke imajo v skladenjski podstavi pridevnik, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.

Glag + Prid (De)

'delati tako, kot pove podstava'

a) Navadna izpeljava

- enovati* 'združevati čebelje družine'
- Gla (25) *enuvati* (P>5)

b) Tvorba iz predložne zveze

o-

- odiviti* v zvezi s čebelja družina 'uiti iz panja in si poiskati domovanje v naravi'
- › V skladenjski podstavi je pridevnik *divji*.
 - Daj (10) *odiviti** (P=1)
- omedeniti* 'politi z medom'
- › V skladenjski podstavi je pridevnik *meden*.
 - Gla (41) *omedeniti** (P=1)

5.2.2.8.4 Izmedmetne glagolske tvorjenke (onomatopeje)

Izmedmetne glagolske tvorjenke imajo v skladenjski podstavi medmet, ki se v besedotvornem postopku pretvori v besedotvorno podstavo nove tvorjenke.

Glag + Medm (De)

‘delati takó, da se sliši, kot pove podstava’

a) Navadna izpeljava

V analiziranem gradivu je izpričana le ena tovrstna tvorjenka, a lahko na podlagi izpričanih glagolnikov *tikanje* in *krkanje* sklepamo še na obstoj glagolov *tikati** in *krkati**, ki bi prav tako sodila v pričujočo skupino.

bobljati ‘izganjati čebele iz panja z udarjanjem po njem’

› Sklepamo, da gre za onomatopejo, pri kateri se posnema zvok udarjanja po panju.

▪ Daj (101) *bobljati* (P<5)

5.2.2.8.5 Povzetek tvorbenih vzorcev glagolskih strokovnih izrazov

	Propozicijski besedotvorni pomen (tvorjenke tipa a)	Pomenska skupina	Besedotvorna vrsta	Pomenskostrukturni tip (samo pri tipu c ₂)	Obrzilo	Nepropozicijski besedotvorni pomen (tvorjenke tipa c)	Dajenko ¹⁴⁰	Glavar	Goličnik	Jonke
Izglagolske tvorjenke			sestava	sestavljenske, ki izražajo samo faznost	na-	'faznost'	(1)	(2)		1 (1)
					o(b)-			(1)	1 (1)	
					po-		(2)	1 (3)	(1)	(1)
					u-			(1)		(1)
					z-/s-			1 (2)	1	
					za-		1 (1)	2 (1)		(1)
				izražen prislovni pomen v skladenjski podstavi	pre-	'gibanje iz kraja v kraj'	2	1	1	1
					raz-	'ločiti, dati narazen'		1		
					z-/s-	'opravljati dejanje v majhni meri'		1		
						'premikati skupaj'		1		
					za-	'odklon od prave poti, mere'	2			1
				neizražen prislovni pomen v skladenjski podstavi	iz-	'iz notranjosti navzven'	3 (2)	3 (4)	1 (2)	1 (2)
						'z nečesa dol'		1		
					na-	'dejanje, ki se godi na zgornji strani'	2			
					ne-	'zanikanje'		1	1	
					o(b)-	'usmeriti okoli česa'	1 (1)	1 (2)	1 (2)	(2)
					od-	'stran'		(1)		
					po-	'usmeriti dejanje na površino nečesa'		(2)	(2)	(2)
						'zaporedoma'	(3)	(2)		(1)
					pod-	'dejanje, ki se godi na spodnji strani'	(1)	(1)	(1)	(1)
					pri-	'k, zraven'		1 (1)		
					v-	'dejanje, ki je usmerjeno v notranjost, na površino'	(1)	1 (1)	(1)	(2)
					za-	'postaviti oviro'	(1)			
			Modifika- cijska izpeljava		-ava-	'ponavljalnost, trajanje glagolskega dejanja'	3 (2)		(1)	
					-uva-		1 (1)			
					-a-		4 (6)	3 (5)	4 (4)	1 (2)

¹⁴⁰ Številke v oklepajih označujejo število tvorjenk, ki so na ravni splošnega jezika nastale po določenem besedotvornem vzorcu in so se kasneje terminologizirale.

	Propozicijski besedotvorni pomen (tvorjenke tipa a)	Pomenska skupina	Besedotvorna vrsta	Pomenskostrukturni tip (samo pri tipu c ₂)	Obrzilo	Nepropozicijski besedotvorni pomen (tvorjenke tipa c)	Dajniko ¹⁴⁰	Glavar	Goličnik	Jonke
Izsamoslastniške tvorjenke	Sam ₁ + Glag (De)	‘to, kar izraža podstavni samostalni, je’	navadna izpeljava (In)					(1)		
	Glag + Sam ₄ (Rd)	‘delati to, kar izraža podstavni samostalni’	navadna izpeljava (In)					(1)	1 (1)	
		‘dvigovati to, kar izraža podstavni samostalni’	navadna izpeljava (In)					1	1	1
		‘izločati to, kar izraža podstavni samostalni’	navadna izpeljava (In)					(1)	(1)	
	Glag + Sam ₆ (Sd)	‘oskrbeti koga s tem, kar izraža podstavni samostalni’	navadna izpeljava (In)					(1)		(1)
			tvorba iz predložne zvez (Tpz)			2				
Izpridevniške tvorjenke	Glag + Prid (De)	‘delati tako, kot pove podstava’	navadna izpeljava (In)					1		
			tvorba iz predložne zvez (Tpz)			1	1			
Izmedmetne	Glag + Medm (De)	‘delati takó, da se sliši, kot pove podstava’	navadna izpeljava (In)				1			
Skupaj							23 (22)	22 (33)	12 (17)	6 (17)

Preglednica 5: Tvorbeni vzorci glagolskih strokovnih izrazov

Iz zgornje preglednice je razvidno, da med tvorjenimi glagolskimi strokovnimi izrazi pri vseh štirih avtorjih prevladujejo sestavljenke. Pri Glavarju (16 primerov) in Jonkeju (4 primeri) predstavljajo več kot polovico glagolskih tvorjenk, pri Dajniku (11 primerov) in Goličniku (6 primerov) pa skoraj natančno polovico. Poleg tega so med glagolskimi

tvorjenkami pri vseh štirih avtorjih izpričane še modifikacijske izpeljanke in navadne izpeljanke, medtem ko smo za tvorjenke iz predložne zveze našli potrditev le pri Dajniku in Glavarju. Posebej je potrebno opozoriti na velik delež glagolskih tvorjenk, ki so nastale na ravni splošnega jezika in so se kasneje terminologizirale. Pri vseh štirih avtorjih je tovrstnih tvorjenk več kot tvorjenk, ki jih že v izhodišču uvrščamo na področje čebelarstva.

5.2.3 Tvorjenke s sinhrono nerazvidno besedotvorno podstavo

V to skupino so uvrščene besede, pri katerih bi z morfemizacijo lahko določili besedotvorno obrazilo, ni pa razviden oziroma izpričan besedotvorni predhodnik (Šekli 2011: 218).

-ica

meževnica ‘odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo’

▪ Jon (20) *meshévniza* (P=1)

› Tudi zapis brez naglasa *meshevniza** (45) (P=1). V čebelarskem pomenu samostalni kot iztočnico navaja tudi Pleteršnik (1894–95) in ob njej nemški ustreznik oziroma razlago »das Flugloch am Bienenstock«. Takšen pomen obravnavanega samostalnika potrjuje tudi sobesedilo, ki ga navaja Jonke: »Shrelo ali meshévniza, to je luknja, kjer zhbéle is panju in nasaj hodijo in letajo, mora biti pol zhevlja fherôka [...]« (20).

Med tvorjenke s sinhrono nerazvidno skladenjsko podstavo, ki potencialno kažejo na priponsko obrazilo *-ica* lahko uvrstimo tudi samostalni *zaturday* ‘vratca na panju’, za katerega domnevamo, da se je oblikoval na ravni splošnega jezika in ga zato obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov.

-ø:

gobovš ‘kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica’

▪ Gla (42) *gobouf* (P>5)

› Tudi zapis *goboush* (12) (P>5). Sobesedilo, ki potrjuje navedeni čebelarski pomen: »Sraun snati ima, de Zhebelam, katire poprei fo imele obhojeno Maternizo, shelei zhes 2. Ure kader taisto fo she dobru pogrehle, fe druga dá: leta zhe je obhojena, fe sna prezhei is Goboufha spustiti: szer fe saperta dershi 4. ali 5. Dny, [...]« (40).

-ina

troščina

1. 'drobir v čebeljem panju' 2. 'kepica cvetnega prahu, ki ga čebela prinese v panj'

▪ Daj (119) *trošina*^{*1} (P<5); *trošina*^{*2} (137) (P<5)

› Murko (1833) za iztočnico *Trofhine* (f. pl.) navaja razlago »die Honigzellen nach ausgedrücktem Honig«, torej gre za pomen 'zdrobljeno satje, iz katerega je bil iztočen med', za katerega pa Dajnko navaja besedno zvezo *medna trošina*.

5.3 Pomenoslovni tvorbeni načini

Naslednji način zapolnjevanja poimenovalnih vrzeli na določenem strokovnem področju je terminologizacija,¹⁴¹ pri kateri že obstoječa beseda dobi nov, strokovni pomen. A. Vidovič Muha (2000: 116) navaja, da gre pri tem postopku »[...] za poimenovanje posebnega, manj znanega z izrazom, ki je vsaj v svojem osnovnem pomenu del splošne zavesti [...]«. Tovrstni način poimenovanja poteka na dva načina, in sicer na podlagi širjenja oziroma oženja pomena leksema ali pa na podlagi pomenskih prenosov (metafore ali metonimije), ki se leksikalizirajo, uslovarijo.

Za pomensko oženje ali širjenje pomena v funkciji poimenovanja pojma v pojmovnem sistemu stroke F. Novak (2004: 138) ugotavlja, da »[p]omenska skupina ostane ista, dobi pa izraz nekaj posebno poudarjenih posebnih pomenskih sestavin.«. Gre torej za neke vrste specializacijo pomena v kontekstu določene stroke.¹⁴²

Pri pomenskih prenosih pa gre za poimenovanje pojma na podlagi asociacijske povezave s pomenom leksema splošnega jezika. A. Vidovič Muha (2000: 132) ugotavlja, da je pri pomenskih prenosih podobno kot pri besedotvorju relevantno govoriti o motiviranosti. Razlika je le v tem, da se motiviranost v besedotvorju kaže na ravni morfemov, medtem ko se pri pomenskih prenosih na izrazni ravni ne izkazuje.

Med pomenske prenose uvrščamo metaforo in metonimijo, znotraj katere pa kot ločeni postopek obravnavamo tudi sinekdoho. Razlikovanje med posameznimi tipi pomenskih prenosov izhaja iz razlik v razvrščanju oziroma spreminjanju pomenskih sestavin pri motivirajočem in motiviranem pomenu.

Za metaforo tako velja, da je pomenskosestavinsko najbolj nepredvidljiva, saj gre pri njej lahko za vnašanje novih in opuščanje starih pomenskih sestavin¹⁴³ ali pa zgolj

¹⁴¹ V zvezi s terminologizacijo A. Žele (2004: 78) navaja pojma ožje in širše terminologizacije. Pri prvi ostane termin zgolj na enem strokovnem področju, medtem ko pri širši terminologizaciji termin preide tudi na druga področja, kjer označuje druge pojme. A. Žele (2009: 134) za širšo terminologizacijo navaja, da je vzporedna procesu terminološke homonimizacije, kar kaže na aktualnost razmerja polisimija : homonimija, saj se besede pri širši terminologizaciji najprej » ... najpogosteje polisemizirajo, širitev pomenja pa lahko povzroča postopno depolisemizacijo, tj. osamosvajanje oz. leksikalizacijo posameznih pomenov, in hkratno homonimizacijo, ki prek depolisemizacije lahko poteka vzporedno s terminologizacijo.«

¹⁴² A. Legan Ravnikar (1997: 28) v zvezi s strokovnimi izrazi, ki so nastali na podlagi širjenja oziroma oženja pomena, ugotavlja, da so pomensko razpoznavni le v sobesedilu in da se pogosto poraja dvom, če so to pravi strokovni izrazi.

¹⁴³ Če imata motivirajoči in motivirani pomen enako uvrščevalno pomensko sestavino, govorimo o generalizirajoči metafori, če pa se uvrščevalna pomenska sestavina zamenja, govorimo o specifikirajoči metafori (Vidovič Muha 2000: 149).

za bolj ali manj razvidno asociacijsko povezavo, ki ne vpliva na pomenske sestavine. Metafora, ki je razvidna na ravni pomenskih sestavin ali pa ima vsaj jasno asociacijsko povezavo,¹⁴⁴ je bolj značilna za leksikalizirano metaforo in posledično tudi terminološko metaforo,¹⁴⁵ npr. *koleno* 'del noge ob sklepu med golenjo in stegnom' – 'kos cevi, po obliki podoben kolenu'. Metafora, ki pa na ravni pomenskih sestavin ni razvidna niti nima zelo jasne asociacijske povezave, je značilna za neleksikalizirano metaforo. (Vidovič Muha 2000: 142–143; 150)

Metonimija je v primerjavi z metaforo bolj pomenskosestavinsko predvidljiva. Pri tem postopku gre za delni vnos novih pomenskih sestavin, pri čemer je uvrščevalna pomenska sestavina vselej nova, v razločevalno pomensko sestavino metonimičnega pomena pa preide motivirajoči pomen v celoti, npr. *kuhinja* 'prostor, kjer je hrana' – 'pohištvo za kuhinjo'. (Vidovič Muha 2000: 136–138)

Sinekdoha, ki je osamosvojeni del metonimije, pa je pomenskosestavinsko med vsemi pomenskimi prenosi najbolj predvidljiva, saj gre le za hierarhično preureditev pomenskih sestavin. Uvrščevalna pomenska sestavina motivirajočega pomena postane razločevalna pomenska sestavina motiviranega pomena in razločevalna pomenska sestavina motivirajočega pomena postane uvrščevalna pomenska sestavina motiviranega pomena. V bistvu gre za poimenovanje dela z izrazom za celoto oziroma celote z izrazom za del, npr. *hrast* 'drevo, ki ima trd les' – 'les tega drevesa'. (Vidovič Muha 2000: 133)

Ker je v zvezi s pomenskimi prenosi kot sredstvi terminologizacije ključno vprašanje leksikaliziranosti, se nam na tem mestu zastavlja vprašanje, kako prepoznati leksikaliziranost pomenskega prenosa, oziroma da gre v danem primeru res za samostojni pomen leksema in ne le pomenski prenos, ki ga je moč prepoznati le znotraj konkretnega besedila. V zvezi z leksikaliziranostjo metafore J. Snoj (2010: 76) navaja, da je materialni dokaz za leksikaliziranost ustaljenost rabe pri številnih različnih ubesedovalcih. Torej bi lahko za področje terminologije rekli, da se je določeni pomenski prenos izraza uspešno leksikaliziral, če je ta izraz znotraj določenega strokovnega področja splošno prepoznan tudi kot termin za določeni pojem. V tem

¹⁴⁴ Ker asociacijska povezava iz pomenskih sestavin leksikalizirane metafore pogosto ni razvidna, J. Snoj (2010: 72) za premostitev te interpretativne ovire vpelje pojem *medpodročne preslikave*, ki se »... nanaša [...] na dejstvo, da se predstava določene danosti, obstoječe na nekem področju, uporabi pri identificiranju druge danosti na nekem drugem področju, in sicer na osnovi asociacije, ki se vzpostavi med obema danostma.« Medpodročna preslikava je torej vezni člen med asociacijo in metaforo.

¹⁴⁵ Poimenovanje terminološka metafora je povzeto po Vidovič Muha (2000: 143).

primeru se je torej pomenski prenos izraza leksikaliziral in ker se je leksikaliziral na določenem strokovnem področju, se je posledično izraz terminologiziral.

Terminologizacija je torej terminotvorni postopek, ki zagotavlja vpetost novega strokovnega izraza v jezikovni sistem in ne nazadnje omogoča lažjo razumljivost po tem načinu tvorjenih strokovnih izrazov. S stališča tradicionalne terminološke vede pa se vendarle zastavlja vprašanje, če so vsi tipi terminologizacije enako ustrezni. Zdi se, da sta najustreznejša tipa tista, ki temeljita na pomenskem širjenju oziroma oženju ter metaforičnem pomenskem prenosu.¹⁴⁶ V teh primerih se namreč navadno terminologizira izraz iz splošnega jezika (lahko tudi z drugega strokovnega področja), kar pomeni, da je novotvorjeni termin znotraj strokovnega področja enopomenski in tako ustreza načelu enoznačnosti, ki je pomembno načelo terminološke vede. Pri terminologizaciji na podlagi metonimije in sinekdohe pa se kaže težava v tem, da gre pogosto za pomenski prenos znotraj strokovnega področja, kar pa povzroča polisemijo, ki je v terminologiji nezaželena.¹⁴⁷ Torej lahko sklenemo, da so ustreznejši tisti tipi terminologizacije, ki nimajo v izhodišču strokovnega izraza istega področja, temveč so iz splošnega jezika ali pa kakšnega drugega (sorodnega) področja. Omenjene kriterije najpogosteje izpolnjujeta prav širjenje oziroma ožjenje pomena ter metaforični pomenski prenos.

5.3.1 Vprašanje meje med besedotvornim in pomenoslovnim tvorbenim načinom

Po pomenoslovnih tvorbenih načinih lahko med strokovne izraze poleg netvorjenk prehajajo tudi tvorjenke, ki smo jih sicer analizirali v prejšnjem poglavju. Torej se zastavlja vprašanje, v katerih primerih je strokovni izraz, ki je glede na morfemsko zgradbo tvorjenka, nastal na podlagi pomenoslovnih in ne besedotvornih tvorbenih načinov, kot bi morda pričakovali. Kriterij je izpričanost tvorjenke kot leksema splošnega jezika v starejših obdobjih slovenskega jezika. Torej če je tvorjenka v starejših obdobjih izpričana kot leksem splošnega jezika, smo jo uvrstili med pomenoslovne tvorbene načine, saj se je besedotvorni postopek odvil na ravni splošnega

¹⁴⁶ Terminološke raziskave (npr. Logar 2001) kažejo, da je terminologizacija na osnovi metaforičnega pomenskega prenosa tudi v praksi najpogostejša.

¹⁴⁷ Da metonimični pomenski prenos znotraj strokovnega področja lahko povzroča polisemijo v zvezi s starejšo terminologijo (upravno-politična in vojaška terminologija v *Lublanskih novicah* (1797)) opozarja Legan Ravnikar (1997: 29); v zvezi s sodobno terminologijo (računalništvo) pa Gorjanc (1996: 258). Gorjanc (prav tam) ugotavlja, da bi omenjeni pojav lahko bil » ... posledica izredne specializacije znotraj stroke.«

jezika in zato nima neposredne terminotvorne vrednosti. V teh primerih je torej besedotvorni postopek predstopnja, medtem ko je strokovni izraz nastal na podlagi enega izmed pomenoslovnih tvorbenih načinov. Npr. tvorjenka *kraljica*, ki je v gradivu izpričana kot čebelarski strokovni izraz v pomenu 'matica', je že v 16. stoletju izpričana v splošnem, nečebelarskem pomenu 'vladarka'. Zato smo obravnavani strokovni izraz uvrstili med pomenoslovne tvorbone načine in ne med besedotvorne, saj je strokovni izraz nastal na podlagi pomenskega prenosa.

Težavno pa je tudi razvrščanje tvorjenk, pri katerih se je terminologiziral že besedotvorni predhodnik. V takšnih primerih je težko ugotoviti, ali se je terminologiziral le besedotvorni predhodnik ali se je terminologizirala tudi tvorjenka. Če bi izhajali iz predpostavke, da se je terminologiziral le besedotvorni predhodnik (npr. *peti*), bi tovrstne tvorjenke (npr. *petje*) lahko uvrstili tudi med besedotvorne tvorbone načine. Zaradi težav pri ugotavljanju, na katerih stopnjah se je odvila terminologizacija, smo v pričujoči analizi tovrstne izraze (tako tvorjenke kot njihove besedotvorne predhodnike) sistematično uvrščali med pomenoslovne tvorbone načine, torej smo predpostavili, da sta se tako tvorjenka kot besedotvorni predhodnik terminologizirala.

5.3.2 Struktura analize pomenoslovnih tvorbenih načinov

Kot prvi razdelitveni kriterij za gradivo smo uporabili vrsto pomenoslovnega tvorbenega načina, ki je osnova terminologizacije. Tako je izrazje razdeljeno na štiri skupine, ki so osnovane na širitvi/oženju pomena, metafori, metonimiji in sinekdohi. Daleč največja je skupina na osnovi metaforičnega pomenskega prenosa, ki smo jo v analizi razdelili na samostalniške in glagolske strokovne izraze. Nadalje pa sta obe skupini razdeljeni glede na tip asociacijske povezave med motivirajočim in motiviranim pomenom, in sicer se prva podskupina nanaša na počlovečenje čebele, druga na sorodno funkcijo in tretja na podoben izgled (pri glagolih podoben potek dejanja).

Primeri terminologizacije, ki se je odvila na podlagi metonimičnega pomenskega prenosa ali sinekdohe, so v analiziranem gradivu zelo redki in še v teh primerih je leksikaliziranost in posledično terminološka vrednost vprašljiva; pomen tovrstnih izrazov je namreč povsem jasen šele iz sobesedila. V analizi smo obravnavano skupino izrazja razvrstili glede na smer pomenskega prenosa.

5.3.2.1 Struktura posameznega vnosa

Struktura predstavitve posameznega strokovnega izraza je enaka kot pri besedotvornih tvorbenih načinih, le pri tvorjenkah je dodan še podatek o tvorjenosti. Čeprav je besedotvorni postopek s stališča terminotvorja le predstopnja, navajamo tudi podatke o tvorjenosti, saj so pomembni za razumevanje izrazne plati strokovnega izraza. Podatek o tvorjenosti navajamo v oklepaju neposredno za kratko definicijo strokovnega izraza. Pri tem je najprej naveden podatek o besedni vrsti besedotvornega predhodnika, potem sledi podatek o besedotvorni vrsti, besedotvornem pomenu in obrazilu.

5.3.3 Samostalniški strokovni izrazi

5.3.3.1 Širjenje in oženje pomena

5.3.3.1.1 Širjenje pomena

- mrkanje* 'opraševanje čebelje matice' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Ob glagolniku *merkanje* Pohlin (1781) navaja nemški ustreznik *Brunft der Böcke*, kar kaže na pomen 'goniti se', ki se nanaša na drobnico. Zato sklepamo, da je prišlo do razširitve pomena tudi na področje čebelarstva.
 - Jon (50) *merkanje* (P=1)

5.3.3.1.2 Oženje pomena

- blago* 'čebelji pridelki, navadno med in cvetni prah'
- › Samostalnik *blago* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Sklepamo, da je za poimenovanje čebeljih pridelkov prišlo do pomenske zožitve.
 - Gla (2) *blagu* (P>5)
 - Gol (24) *blagu* (P=1)
- bzikalnica* 'čebelarški pripomoček za odganjanje čebel z vodo' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Sd*; O: *-lnica*)
- Daj (76) *bzikalnica* (P>5)
 - › Pohlin (1781) navaja iztočnico *Befgalza*, ob kateri je nemški ustreznik *Sprühe* f in latinski ustreznik *Syringa*. Tudi Gutsman (1789) navaja obravnavani samostalnik, in sicer ob iztočnici *Spritze* f navaja ustreznik *bezgalca*. Pri obeh avtorjih gre za splošni pomen 'brizga'. Ker se v čebelarstvu uporablja posebna vrsta brizge, sklepamo, da je prišlo do pomenske zožitve.
- delo* 'več satov; satje'
- › Samostalnik *delo* je v pomenu 'izdelek' izpričan že v 16. stoletju. Na področju čebelarstva se je pomen zožil na satje, ki ga izdelajo čebele.
 - Daj (77) *delo* (P<5)
 - Gla (8) *dellu* (P>5)

- Gol (76) *dello* (P>5)
- › Tudi zapisa *dělo* (67) (P=1) in *dello* (145) (P=1).
- gartrc* 'mrežasta vratca za panj' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: -c)
- › Manjšalnica je izpričana v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710).
- Gol (135) *garterz* (P<5)
- izleženje* 'rojstvo čebele, matice, trota' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: -nje)
- › V skladijski podstavi je dovršni glagol *izleči*, ki je v čebelarstvu pomenu potrjen tudi v gradivu. V splošnem, nečebelarstvu pa je izpričan že v 16. stoletju.
- Daj (74) *izlexenje* (P=1)
- Jon (9) *isleshenje** (P<5)
- izleževanje* 'rojevanje čebele, matice, trota' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: -nje)
- Daj (103) *izlexuvanje* (P<5)
- › Nedovršni glagol iz skladijske podstave z nepreglašeno pripono -uva- v gradivu ni potrjen.
- jad* 'čebelji strup'
- Daj (18) *jad* (P<5)
- jalovina* 'stanje, ko je čebelja družina brez matice' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *L*; O: -ina)
- › Samostalni *jalovina* kot iztočnico v slovarju navaja že Pohlin (1781) in ob njej navaja ustreznika nem. *unfruchtbares Vieh* in lat. *sterile pecus*. Torej gre pri Pohlinu za splošni pomen 'žival (katerakoli), ki ne more imeti potomcev'. Na področju čebelarstva pa gre za zožen pomen.
- Gol (6) *jalovina* (P>5)
- › Tudi zapis *jallovina** (195) (P<5).
- Jon (55) *jalovina* (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *jálovina** (55) (P<5).
- kladanje* 'krmljenje čebelje družine' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: -nje)
- › Besedotvorni predhodnik je glagol *kladati*.
- Glá (45) *kladanie* (P=1)
- kladenje* 'krmljenje čebelje družine' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: -nje)
- › Besedotvorni predhodnik je glagol *klasti*.
- Jon (65) *kladenje** (P=1)
- › Tudi zapis *klajenje* (81) (P=1).
- koritce* 'posoda za krmljenje čebel' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: -ce)
- › Manjšalnica *koritce* je v splošnem pomenu 'majhno korito' izpričana že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena kot slovenski ustreznik za latinsko iztočnico *aqualiculus*. Ker na področju čebelarstva ne gre za kakršnokoli majhno koritce, temveč za zelo majhno posodico, ki se postavi v panj, sklepamo, da je prišlo do zožitve pomena.
- Glá (65) *koritze* (P<5)

- Jon (65) *koritize* (P>5)
 - › Menimo, da gre za hiperkorekturo in da je v tem primeru priponsko obrazilo *-ce* in ne *-ice*. Izpričana je tudi različica *koritze* (64) (P<5).
- metlica* 'omelo za ogrebanje rojev' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
 - Gla (26) *metliza* (P>5)
- nastavljanje* 'dodajanje novih panjskih enot na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Daj (57) *nastavljanje* (P<5)
- nogica/nožica* 'čebelja noga' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
 - Daj (16) *nogica** (P<5)
 - Gol (48) *noshiza** (P<5)
- odjemanje* 'pobiranje medu in voska iz panjev' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Gol (76) *odjemanje* (P<5)
 - › Tudi zapis *odięmaneinie** (8) (P=1). V gradivu je izpričana tudi različica, pri kateri ima podstavni glagol pripono *-ava-*.
 - Jon (93) *odjemanje** (P=1)
- odjemavanje* 'pobiranje medu in voska iz panjev' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Gol (26) *odjemavanje* (P<5)
 - › Tudi zapis *odjemavajnje* (92) (P=1). V gradivu je izpričana tudi različica, pri kateri ima podstavni glagol pripono *-a-*.
- odloženje* 'čebelarsko opravilo, pri katerem se panju odvzame ena panjska enota in iz nje naredi umetni roj' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - › Sklepamo, da je besedotvorni predhodnik glagol *odložiti*, ki pa v gradivu ni izpričan v čebelarskem pomenu. V splošnem pomenu je glagol izpričan že v 16. stoletju.
 - Jon (48) *odloshenje** (P=1)
- poboljšanje* 'okrepitev čebelje družine s čebelami iz drugih družin' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - › Glagolnik *poboljšanje* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Ker gre na področju čebelarstva za posebno vrsto boljšanja, sklepamo, da se je pomen zožil.
 - Gla (31) *pobulřhanie* (P=1)
- podiranje* 'pobiranje medu in voska, pri čemer se čebelja družina pokonča' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Gol (72) *podiranje* (P<5)
 - › Tudi zapis *podirainie** (8) (P=1).
 - Jon (81) *podiranje** (P=1)
- podlaganje* 'dodajanje novih panjskih enot pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - Daj (7) *podlaganje* (P>5)
- podrezavanje* 'pobiranje medu in voska iz panja' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - › V skladenjski podstavi je glagol *podrezavati**, ki v gradivu ni izpričan. Pri

- Goličniku je izpričan dovršni glagol s predprejšnje tvorbene stopnje *podrezati*.
- Daj (7) *podrezavanje* (P=1)
- podrezovanje* ‘pobiranje medu in voska iz panja’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › V skladijski podstavi je glagol *podrezovati**, ki v gradivu ni izpričan. Pri Goličniku je izpričan dovršni glagol s predprejšnje tvorbene stopnje *podrezati*.
 - Gla (76) *podresovanje* (P>5)
 - › Tudi zapisa *podresvanie* (85) (P=1) in *podreshovanie* (85) (P=1).
 - Jon (81) *podresovanje** (P=1)
- pokladanje* ‘krmljenje čebelar družine, navadno z medom ali hruškovim sokom’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (33) *pokladanie* (P<5)
 - › Tudi zapis *pokladanie* (64) (P=1).
 - Jon (68) *pokladanje* (P<5)
- pomlajenje* ‘odvzem satja, da čebele zgradijo novega’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (77) *pomladienie* (P>5)
- ponovljenje* ‘odvzem satja, da čebele zgradijo novega’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (77) *ponovlenie* (P<5)
- porezavanje* ‘odvzemanje medenega satja iz panja’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Daj (47) *porezavanje* (P>5)
 - › V skladijski podstavi je nedovršni glagol z vzhodnoštajersko pripono *-ava-*.
- poveznjenje* ‘združitev slabe čebelar družine z boljšo’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (73) *povesnenie* (P<5)
 - Gol (104) *povesnenje* (P<5)
- požirak* ‘del prebavnega trakta med žrelom in medno golšo’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Pd*; O: *-ak*)
- › Samostalni je v splošnem, nečebelarskem pomenu ‘požiralnik’ izpričan že pri Gutsmanu (1789), in sicer ob nemški iztočnici *Schlund* m.
 - Daj (17) *poxirak* (P<5)
- prikladanje* ‘dodajanje novih panjskih enot na ali pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (44) *prikladanie* (P=1)
 - › V skladijski podstavi je glagol *prikladati*, ki v gradivu ni izpričan.
- pristavljanje* ‘postavljanje naseljenega panja v čebeljak spomladi’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (30) *perstaulanie* (P>5)
 - Gol (77) *perstavlenie** (P=1)
- spodrezovanje* ‘odvzemanje medenega satja iz panja’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › V skladijski podstavi je glagol *spodrezovati** (oz. s pripono *-uva-*), ki pa v gradivu ni izpričan. Izpričan je le glagol *spodrezati*, ki je besedotvorni predhodnik

- na predprejšnji tvorbeni stopnji.
- Gla (85) *spodresuvanie* (P>5)
 - Gol (187) *špodresvanje* (P=1)
- škropilnik* ‘čebelarski pripomoček za odganjanje čebel z vodo’ (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pl* (ž-); O: *-ik*)
- › Samostalni *Shkropilnèk* kot iztočnico navaja že Pohlin (1791) in ob njej navaja kazalko na iztočnico *Shkrofilu*, ki ima nem. ustreznik *Weyhwedel* m in lat. ustreznik *asperforium*. Kasneje iztočnico *Shkropilnik* v slovarju navaja tudi Murko (1833), in sicer z nemškim ustreznikom *Weihbrunnkeßfel* m, torej gre za pomen ‘posoda za blagoslovljeno vodo’.
 - Daj (46) *škropilnik* (P>5)
- vsedanje* ‘umirjanje, pristajanje navadno na bradi panja, veji drevesa’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Besedotvorni predhodnik je glagol *vsedati*, ki v čebelarskem pomenu v gradivu ni izpričan. Izpričan pa je glagol s predprejšnje tvorbene stopnje *vsesti se*, ki ima čebelarski pomen ‘umiriti, pristati navadno na bradi panja, veji drevesa’.
 - Daj (50) *vusedanje* (P=1)
 - Gla (25) *ufedanie* (P<5)
 - › Tudi zapisa *všedenie** (21) (P<5) in *ufedanie** (23) (P=1).
- zadelanje* ‘pokrivanje zalege z voščenimi pokrovcí’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Besedotvorni predhodnik *zadelati** v gradivu ni izpričan v čebelarskem pomenu. V splošnem pomenu pa je potrjen že v 16. stoletju in kasneje v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik pri lat. iztočnici *astrudere*, torej gre za pomen ‘zapreti, zatisniti’.
 - Daj (25) *zadelanje** (P=1)
 - Gla (94) *sadelanie** (P=5)
 - › Tudi zapis *sadellanie** (13) (P=1).
- zastavljanje* ‘zaleganje jajčec v celice sata’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (1) *sastaulanie* (P>5)
 - › Tudi zapis *sastaulane* (83) (P=1).

5.3.3.2 Metaforični prenos

5.3.3.2.1 Počlovečenje čebele

- berač* ‘oslabela čebelja družina’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Vd*; O: *-ač*)
- Gla (41) *berazh** (P<5)
- deklica* 1. ‘deviška matica’ 2. ‘deviško satje’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
- Gla (1) *dekelza*¹ (P<5); *dekelza*² (98) (P=1)
- delavec* ‘čebela delavka’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Vd*; O: *-vec*)
- Gla (10) *dellouz* (P>5)

- › V obrazilu pride do redukcije -av-/-ov -ec > -c. Verjetno kot napaka tudi zapis *dellouzh* (99) (P<5).
- družba* 'čebelja družina' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*; O: *-ba*)
- Gla (94) *drushba** (P<5)
 - Gol (94) *drushba** (P<5)
- › Tudi zapis *druflhba** (14) (P<5).
- družina* 1. 'čebelja družina' 2. 'množica čebel' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ina*)
- Gla (1) *dershina*¹ (P>5); Gla (32) *dershina*² (P<5)
 - Gol (54) *dershina*¹ (P<5); Gol (74) *dershina*² (P<5)
 - Jon (74) *drushina*¹ (P<5); Jon (48) *drushina*² (P=1)
- folk* 'množica čebel'
- › Samostalni je prevzet iz nemščine in je v splošnem pomenu 'ljudstvo' izpričan že v 16. stoletju (Snoj 2003: 157).
- Gol (104) *folk** (P<5)
- jetnik* 'čebela v zaprtem panju' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Np* (ž+); O: *-nik*)
- › Tvorjenka je v splošnem pomenu 'nesvobodna oseba' izpričana že v 16. stoletju in kasneje potrjena tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006).
- Gla (37) *jetnik** (P<5)
- korenjak* 'močna čebelja družina' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Np* (ž+); O: *-jak*)
- › Samostalni *korenjak* pod iztočnico *koren* navaja tudi Murko (1833) in ga razlaga kot *ein starker ruftiger Mann*, torej v pomenu 'močan mož'.
- Jon (86) *korenjak** (P=1)
- kraljestvo* 'čebelja družina' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Mk*; O: *-stvo*)
- Gla (23) *kralestvu* (P=1)
- kraljica* 'matica' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Np* (ž+); O: *-ica*)
- › Samostalni *kraljica* je v nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju in kasneje v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik za latinsko iztočnico *regina*, *-ae*.
- Daj (12) *kralica* (P=1)
 - Gla (94) *kraliza** (P=1)
- › Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »v' enim Zhebelnem Truplu ali Tovarshstvu fe naidejo troje Sorte, ena od druge rislozhene, Zhebele: namerz Materniza od drugih Mazhizha ali Kraliz imenuvana, Trotje inu te gmein ali Delloune Zhebele« (94). V gradivu je torej izpričan zapis *kraliz*, a sklepamo, da gre za napako in da je bil mišljen samostalni *kraliza**.
- Gol (19) *kraliza* (P<5)
 - Jon (8) *kraljiza* (P<5)
- lestvo* (ljudstvo) 'množica čebel'
- Gla (29) *lestvo** (P<5)
- › Tudi zapis *leshtvo** (3) (P=1). Na čebelarški pomen obravnavanega samostalnika kaže npr. naslednje Glavarjevo sobesedilo: »Koku fe Zhebele dejle? Strefejo fe potler is prasniga Paynu Zhebele na Pert med te 2. nastaulena, inu dejle fe Zhebele v' eniga inu drusiga toku, de 2. Dejla Lestva pride v' Roj, [...]« (42). Ker pa je

samostalnik *lestvo* pri Glavarju izpričan tudi v nečebelarskem pomenu 'ljudstvo', domnevamo, da je strokovni čebelarski izraz nastal na podlagi pomenskega prenosa. Primer sobesedila, ki potrjuje splošni, nečebelarski pomen samostalnika: »Sam Bug v' fvoje Perkasne gorezhiga Germa kir Moysefa svoliu je sa Vaivoda Israelskiga Leshtva is Egyptarske Shusnosti, sahvaliti to oblublano Deshelo, [...]« (86).

- ležak* 'trot' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Vd*; O: *-ak*)
- Daj (20) *lexák** (P<5)
 - › Samostalnik *ležak* je v pomenu 'lenuh' izpričan že v 16. stoletju. Izraz *ležak* je pri Dajniku dvopomenski, lahko nastopa tudi v pomenu 'vrsta panja'. Izraz je zato uvrščen tudi v skupino tvorjenk z besedotvornim pomenom predmet za dejanje.
- mandelc* 'večji trot, zvaljen iz jajčeca, ki ga je v matičnik zaleгла trotočka'
- › Za samostalnik *mandelj* M. Snoj (2003: 377–378) ugotavlja, da je prevzet iz nemščine, in sicer iz narečne manjšalnice *Mandl* (od samostalnika *Mann* 'mož').
 - Gla (63) *mandelz** (P=1)
 - Gol (71) *mandelz* (P=1)
 - › Samostalnik je izpričan v naslednjem sobesedilu: »Is take foufh saloge bodo tud zheþelle otle Matizo svaliti, bodo Turnzhe napravle, katiri pa ne bodo te navadne fhtauti imeli, bodo salogo noter uloshile, taifto sadelale, sadnizh pak bode namest Matize en malo vezhi Trod (§. 8.) to je, en Mandelz ven perlesov, [...]« (71).
- možak* 'trot' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ak*)
- › Pohlin (1781) od samostalniku *mořhak* navaja nemški ustreznik *ein Rechtſchaffener Mann* in latinski ustreznik *Vir confans*, torej lahko sklepamo, da gre za izhodiščni pomen 'pravičen, trden mož'.
 - Daj (21) *moxak** (P=1)
- pevec* 'roj z mlado, neoprašeno matico' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Vd*; O: *-vec*)
- Gla (9) *peuz* (P>5)
 - Gol (127) *pęvz* (P>5)
 - › Pisni različici sta *peuz* (50) (P<5) in *pęvz* (57) (P<5). Samo kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza *prędni pęvz*, ki je zapisan tudi kot *prędni peuz* in *prędni pęuz*.
- polk* 'množica čebel'
- Jon (39) *polk* (P>5)
 - › Beseda je prevzeta iz drugih slovanskih jezikov v pomenu 'vojska, ljudstvo' (Snoj 2003: 541).
- preganjevec* 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*; O: *-vec*)
- › Samostalnik *preganjevec* je v pomenu, ki se nanaša na človeka, izpričan že v 16. stoletju in kasneje potrjen v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik pri treh latinskih samostalnikih, in sicer *expulsor*, *persequutor* in *proscriptor*. V navedenih primerih iz splošnega jezika ima tvorjenka besedotvorni pomen vršilec dejanja, medtem ko je kot čebelarski izraz

- izpričana le v besedotvornem pomenu rezultat dejanja, npr. »Mozhnu veshe to Govorjenie inu v' Dianiu sleherniga prestrafhiti by imelu od Dellania teh Pregainouza, kader tiga Urshoh by bilu to pregainanie, [...]« (32).
- Gla (32) *pregainouz** (P<5)
- pregnanec* 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Nl* (ž+); O: *-ec*)
- › Gutsman (1789) obravnavani samostalnik navaja kot ustreznik ob nemški iztočnici *Verwiesener* m, torej sklepamo, da gre za pomen 'človek, ki je prisiljen zapustiti dom'.
 - Gla (1) *pregnanz* (P>5)
- ropar* 1. 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' 2. 'čebelja družina, ki odtuja med iz drugih družin' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Vd*; O: *-ar*)
- › Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju.
 - Daj (97) *ropar*¹ (P>5); Daj (132) *ropar*² (P>5)
 - Gla (75) *rupar**² (P<5)
 - Jon (73) *ropar**¹ (P<5); Jon (73) *ropar*² (P=1)
- roparica* 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Np* (ž+); O: *-ica*)
- › Samostalnik *roparca* navaja Gutsman (1789) kot ustreznik za nemški samostalnik *Rauberin* f. Da gre v tem primeru pri Gutsmanu za nečebelarski pomen, lahko sklepamo tudi iz dejstva, da za pomen 'čebela roparica' avtor navaja samostalnik *roparnica*, ki je ustreznik za nemško iztočnico *Raubbiene* f.
 - Gla (2) *roparza* (P=1)
 - Gol (91) *ropparza** (P>5)
 - › Tudi zapis *kopparza** (94) (P=1), kar je verjetno napaka.
 - Jon (67) *roparza** (P>5)
- starec* 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Nl* (ž+); O: *-ec*)
- › Samostalnik *starec* je izpričan že v 16. stoletju in kasneje potrjen tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot slovenski ustreznik za latinsko iztočnico *senex*.
 - Gla (1) *starz* (P<5)
 - Gol (50) *ftarz** (P>5)
 - Jon (48) *ftarz** (P>5)
 - › Tudi zapis *ftariz* (52) (P<5).
- špijon* 'čebela, ki išče primeren prostor za naselitev roja'
- Jon (41) *shpijon** (P=1)
 - › Izhodiščni pomen, ki se nanaša na človeka, je 'vohun' in je potrjen že v 18. stoletju (Snoj 2003: 737).
- tovarištvo* 'čebelja družina' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-tvo*)
- › V splošnem pomenu, ki se nanaša na človeka, je samostalnik izpričan že v 16. stoletju.
 - Daj (10) *tovarstvo* (P<5)

- Gla (94) *tovarshtvu* (P<5)
- › Tudi zapis *tovarfhtvu* (15) (P=1).
- vnučič* 'roj, ki izleti iz roja iste čebelarke sezone' (Izsamostalniška tvorjenka: Im; O: -ič)
- Gla (10) *nuzhez** (P<5)
- › Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju. Glavar jo kot čebelarski izraz navaja v naslednjem sobesedilu: »Dobre Lejtne ti sgodni mozni Roje supet na Rojenie sastaulajo, inu she v' tim Lejtu eniga ali vezh Rojou pernefejo; te Roje še imenujejo Nuzhezhi, [...]« (10).
- vojvoda* 'matica'
- › Samostalniček je v pomenu, ki se nanaša na človeka oziroma njegovo funkcijo, izpričan že v 16. stoletju.
- Daj (12) *vajvoda* (P=1)
- vojvodica* 'matica' (izsamostalniška tvorjenka: In; Bp: *Np* (ž+); O: -ica)
- › Samostalniček *vojvodica* navaja Murko (1833) kot podiztočnico pri iztočnici *vojvoda* in ob njej nemška ustreznika *Kriegsanführerin* f in *Herzogin* f.
- Daj (12) *vajvodica* (P=1)

5.3.3.2.2 Sorodna funkcija

- besnost* 'vrsta čebelje bolezni' (izpridevniška tvorjenka: In; Bp: *L*; O: -ost)
- › Samostalniček *besnost* Gutsman (1789) navaja ob nemški iztočnici *Raserei* f, torej gre za splošni pomen 'blaznost, norost'. Sklepamo, da so pri čebelji bolezni podobni znaki bolezni in da gre za metaforični pomenski prenos.
- Daj (166) *besnost* (P=1)
- divjak* 'vrsta panja' (izpridevniška tvorjenka: In; Bp: *Pl* (ž-); O: -ak)
- Daj (41) *divjak** (P=1)
- › Pomenska motivacija ni jasna. Sklepamo, da gre za bolj primitivno vrsto panja. Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »še je več spol čelnikov? Je še jih jako mnogotero ino oni imajo od svojih zmislov iména: Paltoni, gelievi, vikáci, divjaki, i.t.d.« (41).
- gasa* 'prostor med sati v čebeljem panju'
- › Beseda je v splošnem pomenu 'steza, ulica' izpričana že v 16. stoletju in je prevzeta iz nemščine (Snoj 2003: 168).
- Gla (96) *gafa** (P=1)
- Gol (21) *gafa** (P<5)
- gneздо* 1. 'čebele, matica in troti na zaleženem delu satja' 2. 'čebelja celica'
- Gla (7) *gnesdu*¹ (P>5); Gla (96) *gnesdu*² (P<5)
- Jon (66) *gnejsdu**¹ (P=1)
- grīža* 'vrsta čebelje bolezni' (izglagolska tvorjenka: In; Bp: *Vd*; O: -a)
- › Samostalniček *grisha* je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) naveden kot ustreznik za latinski iztočnici *dysenteria* in *lienteria* in razložen kot bolezen prebavil. Sklepamo, da ima čebelja bolezen podobne znake bolezni in da gre za metaforični pomenski prenos.

- Daj (127) *grixa* (P>5)
 - Gla (67) *grisha* (P>5)
 - › Tudi zapis *grifha** (103) (P=1).
 - Gol (106) *grisha* (P<5)
 - › Tudi zapis *grifha* (7) (P=1).
 - Jon (57) *grisha* (P<5)
- hišica* 1. 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica' 2. 'posodici podoben osnovni del čebeljega sata; satna celica' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
- Gla (12) *hishzha*¹ (P=1)
 - › Predpostavljamo, da gre za napako v rokopisu, pravilen zapis bi verjetno bil *hishiza* ali *hishza*.
 - Gol (101) *hifhza*^{*1} (P>5); *hifhza*^{*2} (18) (P<5)
 - › Priponsko obrazilo je reducirano *-ica* > *-ca*.
 - Jon (11) *hifhiza*^{*1} (P>5)
- ječa* 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica'
- › Samostalni *ječa* je v nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
 - Gla (19) *jezha** (P=1)
 - Jon (11) *jezha** (P<5)
- kapica* 1. 'pokrovec zalege' 2. 'voščeni pokrovec' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
- › Pomanjševalnica *kapica* je v splošnem pomenu izpričana že pri Svetokriškem (Snoj 2006).
 - Gla (36) *kapza*¹* (P>5)
 - Gol (18) *kapza*¹ (P>5); *kapza*² (24) (P=1)
 - › V obeh delih je priponsko obrazilo reducirano *-ica* > *-ca*.
- klanje* 1. 'pobiranje medu in voska, pri čemer se čebelja družina pokonča' 2. 'ropanje čebelje družine' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Glagolnik *klanje* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
 - Daj (179) *klanje*¹ (P>5)
 - Gla (19) *klajne*² (P<5)
 - › Tudi zapis *klanie* (81) (P=1).
- klešče* 'čebelje čeljusti'
- › Samostalni *klešče* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
 - Daj (188) *kleve** (P<5)
 - Gla (96) *klefhe* (P<5)
- kobilica* 'držalo za vstavljanje koščkov satov v prazen panj' (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
- Gla (37) *kobilza** (P>5)
- kuga* 'vrsta čebelje bolezni'
- › Samostalni, ki je bil prevzet iz stvnem., je v pomenu 'smrtna bolezen pri človeku' izpričan že v 16. stoletju in kasneje tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006). Sklepamo, da so s čebeljo boleznijo podobni samo znaki bolezni in da gre za

	metaforični pomenski prenos.
	▪ Gla (69) <i>kuga</i> (P>5)
<i>lopata</i>	‘del čebelje noge, na katerem prinašajo v panj cvetni prah; košek’
	▪ Gla (95) <i>lopata</i> (P>5)
<i>mana</i>	‘sladek izloček drevesnih ušic, kaparjev, ki ga čebele nabirajo za hrano’
	› Samostalnik je izpričan že v 16. stoletju, in sicer v pomenu ‘hrana, ki jo je Bog pošiljal Izraelcem’ (Snoj 2003: 377).
	▪ Jon (77) <i>mana</i> * (P<5)
<i>mladič</i>	1. ‘roj’ 2. ‘čebela pred izvaljenjem’ (izpridevniška tvorjenka: <i>In</i> ; Bp: <i>Nl</i> (ž+); O: -ič)
	▪ Gla (58) <i>mladizh</i> ¹ (P>5); Gla (16) <i>mladizh</i> ² (P>5)
	▪ Gol (60) <i>mladizh</i> * ¹ (P=1)
<i>mrletina</i>	‘mrtva čebelja družina’
	› Gutsman (1789) navaja samostalnik <i>merletina</i> kot ustreznik ob nemški iztočnici <i>Aaß</i> s, torej v pomenu ‘mrhovina’.
	▪ Gla (70) <i>merletina</i> * (P<5)
<i>nasad</i>	‘jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i> ; Bp: <i>Rd</i> ; O: -ø)
	› Samostalnik <i>nasad</i> kot iztočnico navaja Pohlen (1781) in mu pripisuje dva pomena, in sicer: 1. nem.: <i>eine Lege zum Dreschen</i> in lat.: <i>ordinatio manipulorum</i> ter 2. nem.: <i>Röder</i> in lat.: <i>Esca</i> .
	▪ Daj (61) <i>nasad</i> (P>5)
<i>odtrganje</i>	‘rojenje’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i> ; Bp: <i>De</i> ; O: -nje)
	▪ Gla (15) <i>odterganje</i> (P>5)
<i>paša</i>	‘čebelja paša’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i> ; Bp: <i>Rd</i> ; O: -a)
	▪ Daj (4) <i>pava</i> (P>5)
	› Tudi zapis z naglasom <i>páva</i> * (106) (P=1).
	▪ Gla (1) <i>palha</i> (P>5)
	▪ Gol (24) <i>pašha</i> (P>5)
	▪ Jon (82) <i>pašha</i> (P>5)
<i>perut</i>	‘čebelje krilo’
	▪ Gla (93) <i>perut</i> (P<5)
	▪ Daj (16) <i>perot</i> (P>5)
<i>perutnica</i>	‘čebelje krilo’
	▪ Gla (103) <i>repetniza</i> * (P>5)
	› Snoj (2003: 616) navaja, da je obravnavani samostalnik nastal po premetu iz narečne oblike <i>peretnica</i> , ki se je razvila iz <i>perutnica</i> . Tudi zapis <i>repetnizha</i> * (54) (P=1), kar je verjetno napaka.
	▪ Gol (24) <i>repetniza</i> * (P=1)
	▪ Jon (24) <i>perutniza</i> (P<5)
<i>plod</i>	‘jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah’
	▪ Daj (28) <i>plod</i> (P>5)
<i>pogača</i>	‘skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat’
	› Samostalnik <i>pogazha</i> je v splošnem pomenu izpričan že v Kastelec-Vorenčevem

- slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik pri latinskih iztočnicah *placenta*, *torta* in *panis subcinericeus*.
- Daj (142) *pogāča* (P>5)
 - › Tudi zapis z naglasom *pogáča* (106) (P>5).
- pohišto* 1. ‘ureditev čebelje družine v panju’ 2. ‘panjski prostor’ (izsamostalniška tvorjenka: *Tpz*; Bp: *Pp* (ž–); O: *po-*, *-tvo*)
- › Samostalnik *pohišto* je v različnih pomenih izpričan že v 16. stoletju. Podlaga pomenskega prenosa je verjetno pomen ‘kar spada k hiši’, ki ga navaja tudi Pleteršnik (1894–95).
 - Gla (46) *pohishtvu*¹ (P=1); Gla (9) *pohishtvu*² (P<5)
 - › Tudi zapis *pohifhtvu* (27) (P=1).
 - Gol (49) *pohifhtvo*¹ (P<5); Gol (28) *pohifhtvo*² (P=1)
 - Jon (28) *pohifhtvo*^{*2} (P=1)
- pokrivalo* ‘pokrov za panj’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Sd*; O: *-lo*)
- › Tvorjenka je v splošnem pomenu izpričana že v 16. stoletju in kasneje tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena kot ustreznik pri latinskih iztočnicah *coperculum* in *integumentum*.
 - Daj (145) *pokrivalo* (P>5)
- posoda* 1. ‘panjska enota’ 2. ‘satje’ 3. ‘jajčnik’
- Gla (79) *posoda*¹ (P>5); Gla (64) *posoda*² (P=1); Gla (53) *posoda*³ (P=1)
- presajenje* ‘pridružitev ene čebelje družine k drugi’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Besedotvorni predhodnik je glagol *presaditi*, ki pa v gradivu ni izpričan v čebelarškem pomenu.
 - Daj (7) *presadenje* (P=1)
- preša* ‘čebelarška naprava za stiskanje medu’
- › Na ravni splošnega jezika je bila beseda prevzeta iz stvnem. (Snoj 2003: 570). Torej ne bi bilo ustrezno, če bi besedo razlagali kot izglagolsko tvorjenko. V čebelarstvu gre za pripomoček, ki deluje na podobnem principu in zato sklepamo, da je prišlo do pomenskega prenosa.
 - Daj (188) *preša* (P>5)
 - Jon (65) *présha*^{*} (P=1)
- pustota* ‘prazna panjska enota, ki je brez satja, s katero se razširi prostor za čebeljo družino’ (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pl* (ž–); O: *-ota*)
- › Samostalnik *pustota* je v splošnem pomenu ‘neobdelana zemlja’ izpričan že v 16. stoletju in potrjen tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006). Tudi Pohlin (1789) navaja iztočnico *pustota*, a ob njej navaja nemški ustreznik *Bitterkeit* f, tako da sklepamo na pomen ‘grenkoba’, torej kot okus. Pomenski prenos se je verjetno uresničil na podlagi prvega pomena, kakršen je izpričan v 16. stoletju in v Snoj (2006).
 - Gol (34) *pustota*^{*} (P>5)
- rop* v zvezi s čebele ‘pobiranje medu tuji čebelji družini’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*; O: *-ø*)
- › Samostalnik je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Ker

- gre na področju čebelarstva za dejanje s podobnimi posledicami, menimo, da je prišlo do pomenskega prenosa.
- Daj (130) *rop* (P=1)
 - Gla (50) *rop* (P<5)
 - Gol (95) *ropp* (P>5)
 - Jon (74) *rop* (P=1)
- ropanje** v zvezi s čebele 'pobiranje medu tuji čebelji družini' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- › Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju.
- Daj (179) *ropanje* (P>5)
 - Gla (74) *rupanie* (P>5)
 - Gol (92) *roppanje* (P<5)
 - Jon (23) *ropanje* (P<5)
- sklad** 'vrsta panja, ki je sestavljen iz več enot' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*; O: *-ø*)
- › Samostalnik *sklad* je v starejših slovarjih naveden v več različnih pomenih. Predpostavljamo, da je izhodišče za pomenski prenos bil pomen 'skupek enakih delov, stvari', ki je izpričan v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je ob latinskem glagolu *contribuere* navedena razlaga »v'kup *skladati*, *sklad dati*«, in pri Gutsmanu (1789), kjer je ob nemški besedni zvezi *Riess Papier* naveden ustreznik *sklad popirja*.
- Daj (6) *sklad* (P>5)
- sokrvica** 1. 'medicina' 2. 'propolis' 3. 'sok, stisnjen iz sadja, ki se uporablja za krmo čebel' (izsamostalniška tvorjenka: *Tpz*; Bp: *Pp* (ž-); O: *so-*, *-ica*)
- › Snoj (2003) za samostalnik *sokrvica* navaja prvotni pomen 'kar se pojavi skupaj s krvjo, kar je podobno krvi'. Na takšen pomen kaže tudi Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710), ki pri latinski iztočnici *exaniare* navaja razlago »fokervizo inu fteršhèn ftlazhiti vunkai s'ene rane, ali s'eniga tura«.
- Gla (99) *sokrouza*^{*1} (P<5); Gla (98) *sokrouza*^{*2} (P<5)
 - Jon (68) *fokrouza*³ (P=1)
- stanovanje** 'prostor, v katerem si čebele uredijo gnezdo, npr. panj, luknja v skali, duplu' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *Md*; O: *-nje*)
- Jon (41) *ftanovanje* (P>5)
- › V splošnem, nečebelarskem pomenu je samostalnik izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), in sicer kot ustreznik za lat. iztočnico *latifundium*, torej v pomenu 'bivališče'. V gradivu ima obravnavana beseda v besednih zvezah dosledno pomen 'stojišče oz. mesto, kamor postavimo panje', npr. besedna zveza *poletno ftanovanje* tako označuje 'poletno stojišče' in *simfko ftanovanje* označuje 'zimsko stojišče'.
- steklina** 'vrsta čebelje bolezni' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *L*; O: *-ina*)
- › Iztočnico *steklina* navaja Pohlin (1781) in ob njej nemški ustreznik *die Windfucht* in latinski *Rabies*. Da v osnovi ne gre za čebeljo bolezen, kaže dejstvo, da Pohlin navaja le besedno zvezo *stekle pes*. Sklepamo, da so podobni samo znaki bolezni in

da gre za metaforični pomenski prenos.

- Daj (166) *steklina** (P<5)
- steklost* 'vrsta čebelje bolezni' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *L*; O: *-ost*)
 - › Samostalnik *steklost* pod iztočnico *stekloba* navaja tudi Murko (1833) in ob njem nemška ustreznika *die Hundswuth* in *das Wuthgift*. Da gre za sinonim samostalnika *steklina*, kaže tudi dejstvo, da Murko (1833) tudi pri samostalniku *steklina* navaja enaka nemška ustreznika, ki pa jima je dodal še ustreznik *die Wuth*.
 - Jon (57) *stekloft** (P<5)
- steza* 'prostor med sati v čebeljem panju'
 - Gla (81) *stesa** (P<5)
- ulica* 'prostor med sati v čebeljem panju'
 - Gla (96) *vulica** (P=1)
- vsajanje* 'premeščanje roja navadno z drevesa v panj' (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
 - › Sklepamo, da je v skladijski podstavi glagol *vsajati*, ki pa je na področju čebelarstva izpričan le v pomenu 'zalegati jajčeca v satne celice'. Je pa izpričan glagol s predprejšnje tvorbene stopnje *vsaditi* tudi v pomenu 'premestiti roj navadno z drevesa v panj'.
 - Jon (11) *vfajanje* (P>5)
 - › Tudi različica z dovršnim glagolom v skladijski podstavi: *vfajenje* (46) (P=1).
- zaturnica* 'vratca na panju, pročelju čebelnjaka ali vrši'
 - Gla (2) *saturenza* (P>5)
 - › Za iztočnico *Satornica* Murko (1833) navaja nemški ustreznik *Wafferfperre* f, torej gre za pomen 'zapora na vodi'.
- zibel* 1. 'matičnik' 2. 'trotovska celica'
 - Gol (18) *sibell**² (P=1)
 - Jon (15) *sibel**¹ (P<5)
 - › Tudi zapis z naglasom, in sicer v tožilniku ednine *síbel**¹ (42) (P=1) in tožilniku množine *sibéli*¹ (42) (P=1).
- želodec* 'medni mehur'
 - Daj (188) *xelodec** (P=1)
 - Gla (100) *shelodez* (P<5)
 - Jon (13) *shelodez** (P=1)

5.3.3.2.3 Podobna oblika, izgled, potek dejanja

- bedenj* 'vrsta panja'
 - › Samostalnik *bedenj* Murko (1833) navaja v pomenu 'ein hohler Baumstamm'. Tudi Pleteršnik (1894–95) besedo navaja v enakem pomenu, zraven pa dodaja še čebelarški pomen 'panj'.
 - Daj (31) *beden** (P>5)

- › Pri Dajniku se obravnavani samostalnik pojavlja le v besedni zvezi *votli beden*.
- Gla (44) *beden* (P>5)
- brada* ‘del panja, s katerega vzletavajo in na katerega pristajajo čebele’
- Gla (2) *brada** (P=1)
 - Jon (74) *brada* (P>5)
- celica* ‘posodici podoben osnovni del čebeljega sata; satna celica’
- › Samostalnik je prevzet iz latinščine in je že v 17. stoletju izpričan v splošnem pomenu ‘sobica’ (Snoj 2003: 69).
- Gol (18) *zēlza* (P>5)
- › Goličnik dosledno navaja reducirano obliko.
- čok* ‘celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik’
- Gla (8) *zhok* (P>5)
- › Cigale (1860) samostalnik *čok* navaja kot enega izmed slovenskih ustreznikov za nemško iztočnico *Klotz m*, ob kateri je razlaga »*ein dickes, unförmliches Stück Holz*«. Torej je prvotni pomen ‘neoblikovan kos lesa, klada’.
- črvič* ‘čebelja ličinka; žerka’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ič*)
- › Manjšalnica *črvič* je v nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju in kasneje potrjena pri Svetokriškem (Snoj 2006).
- Gla (34) *zhervizh** (P>5)
 - Gol (18) *zhervizh* (P>5)
 - Jon (83) *zhervizh** (P=1)
- črviček* ‘čebelja ličinka; žerka’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ek*)
- › Polglasnik v priponskem obrazilu je pri obeh avtorjih zapisan s črko *i*. V nečebelarskem pomenu je manjšalnica *črviček* izpričana v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena v razlagi za latinsko iztočnico *leontophonon*.
- Gol (108) *zhervizhik* (P=1)
 - Jon (83) *zhervizhik* (P<5)
- gnida* ‘čebelje jajčece’
- › Samostalnik je v pomenu ‘jajčece uši’ izpričan že v 16. stoletju (Snoj 2003: 177).
- Gol (18) *gnida** (P<5)
- gniloba* ‘vrsta čebelje bolezni’ (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pl* (ž–); O: *-oba*)
- › Samostalnik *gniloba* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju in kasneje potrjen tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006).
- Gla (69) *gniloba* (P<5)
 - Gol (7) *gniloba* (P>5)
 - Jon (61) *gnjiloba* (P=1)
- › Tudi z naglasom *gnjilôba* (69) (P=1).
- hlačice* ‘prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ica*)
- › Manjšalnica *hlačice* je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) navedena kot ustreznik pri latinski iztočnici *caligullae*.
- Gol (24) *hlazhize* (P>5)

<i>izidenje</i>	‘rojenje’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>De</i>; O: <i>-nje</i>) ▪ Daj (71) <i>izidenje</i> (P>5)
<i>kelh</i>	‘pestič cveta’ ▪ Gla (100) <i>kelh</i>* (P<5)
<i>klada</i>	‘vrsta panja’ ▪ Gla (2) <i>klada</i>* (P=1)
<i>klop</i>	‘nosilec za panje v čebelnjaku ali na stojišču’ ▪ Daj (58) <i>klop</i> (P>5) › Tudi različica v ženskem spolu <i>klopa</i>* (57) (P<5).
<i>korba</i>	‘vrsta panja’ ▪ Gla (2) <i>korba</i>* (P>5) ▪ Gol (24) <i>korba</i>* (P=1)
<i>koš</i>	‘vrsta panja, narejenega iz slame, šibja’ ▪ Daj (33) <i>koš</i> (P>5) ▪ Jon (20) <i>košh</i>* (P=1)
<i>luknjica</i>	‘posodici podoben osnovni del čebeljega sata; satna celica’ (izsamostalniška tvorjenka: <i>Im</i>; O: <i>-ica</i>) ▪ Gol (17) <i>lukenza</i> (P<5)
<i>luska</i>	‘del čebeljega zadka’ ▪ Daj (11) <i>luska</i>* (P=1) › Samostalni je pomensko nejasen. Kot enopojavnica je izpričan le v naslednjem sobesedilu: »Na glavi vidimo ralec, vjedilo, jezik, oči ino čutne rogelce; na opersji noge ino peróti; ino na zadki šest okrožkov ino štiri luske« (11).
<i>mleko</i>	‘matični mleček’ ▪ Gla (4) <i>mleku</i> (P>5)
<i>muštace</i>	‘čebelje tipalnice’ › Samostalni je v nečebelarskem pomenu ‘brki’ izpričan že v 16. stoletju in je prevzet iz grščine (Snoj 2003: 425). ▪ Gla (91) <i>mušhtaze</i>* (P<5) › Tudi zapis <i>muštaze</i>* (16) (P=1).
<i>nit</i>	‘prašnik cveta’ ▪ Gla (101) <i>nit</i>* (P=1)
<i>obhojenje</i>	‘oprašitev matice’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>De</i>; O: <i>-nje</i>) › V splošnem, nečebelarskem pomenu je glagolnik izpričan v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), in sicer ob iztočnici <i>circuito</i>, torej gre za pomen ‘hoditi okoli’. V čebelarskem pomenu pa je izraz potrjen tudi pri Pleteršniku (1894–95). ▪ Gol (52) <i>obhojejnje</i> (P<5) › Tudi različica z nedovršenim glagolom v skladenjski podstavi <i>obhajejnje</i> (6) (P=1). ▪ Gla (10) <i>obhojenje</i> (P>5)
<i>oglavnica</i>	‘zgornji del panja’ (izpridevniška tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>Pl</i> (ž-); O: <i>-ica</i>) ▪ Daj (77) <i>oglavnica</i> (P<5)

- › Samostalnik je v nečebelarskem pomenu ‘pokrivalo’ izpričan pri Murku (1833), kjer je naveden z nemškim ustreznikom *Hutkopf* m. V tem pomenu je samostalnik izpričan tudi pri Dajniku, npr.: »[i]mamo pa tudi čelne kape, kere so cele is svilja spletene ino spodobne starim vitexnim oglavnicam« (45).
- pajčina* ‘srajčka, ki obdaja čebeljo bubo v celici sata do izleženja’ (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pp* (ž-); O: *-ina*)
- › Samostalnik *pajčina* je že v 16. stoletju izpričan v pomenu ‘pajčevina’.
- Gla (77) *paizhna** (P=1)
- panj* ‘bivališče za čebele z žrelom za izletavanje čebel in odprtino za čebelarjeve posege’
- Gla (1) *payn* (P>5)
- › Tudi zpis *pajn* (4) (P<5).
- Gol (5) *pajn** (P>5)
- Tudi zapis *pain* (33) (P=1).
- Jon (11) *panj* (P>5)
- panjič* ‘manjši panj za vzrejo rezervnih matic’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ič*)
- › Manjšalnica *panjič* je v splošnem pomenu ‘manjši kos lesa’ izpričana v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena kot ustreznik za latinsko iztočnico *trunkulus*, *-li*.
- Gla (37) *paynizh* (P>5)
 - Gol (148) *pajnizh* (P<5)
- pehar* ‘vrsta panja’
- › Bezljaj (1995: 21) navaja, da je beseda prevzeta iz stvnem. in da ima pomen ‘pletena košarica’ ter tudi čebelarski pomen ‘pleten čebelji panj’. Za besedo bi lahko domnevali, da je bila prevzeta kot čebelarski izraz, a je Janša na tem mestu v izvirniku zapisal besedno zvezo *Ströherne Bienenstocke*, tako da sklepamo, da je strokovni izraz nastal na podlagi pomenskega prenosa.
- Gol (35) *pehar** (P=1)
 - Jon (20) *pehar** (P=1)
- petje* ‘oglašanje matice takoj po izleženju v panju brez stare matice’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-tje*)
- › Glagolnik *petje* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
- Gla (10) *pétje* (P>5)
- › Tudi zapisi *petije* (15) (P>5), *petjie* (15) (P<5), *petye* (10) (P=1), *pejtie** (18) (P=1).
- Gol (51) *petjē* (P<5)
 - Jon (42) *pétje* (P<5)
- piskrc* ‘posodici podoben osnovni del čebeljega sata; satna celica’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-c*)
- Gla (38) *pifkerz* (P>5)

- › Tudi zapis *piskerz* (17) (P>5). Manjšalnica je izpričana v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710).
- Jon (60) *pijkerz* (P>5)
- plata* ‘skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat’
- › Beseda je prevzeta iz srvnem. in je v splošnem pomenu ‘plošča’ izpričana že v 16. stoletju (Snoj 2003: 522).
- Daj (28) *plata** (P=1)
- prah* ‘prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah’
- Gla (101) *prah* (P>5)
- priganjanje* ‘delanje prisiljenih rojev’ (izglagolska tvorjenka: *In*; Bp: *De*; O: *-nje*)
- Gla (10) *pergananie* (P>5)
- prstanec* ‘del hitinastega oklepa na čebeljem zadku’ (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pp* (ž–); O: *-ec*)
- › Manjšalnica *prstanec* je ob latinski iztočnici *annellus* v pomenu ‘majhen prstan’ navedena že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710).
- Gla (93) *perstanz** (P>5)
- pučel* ‘vrsta panja’
- Daj (40) *pučel** (P=1)
- › Samostalnik *pučel* Pleteršnik (1894–95) navaja v pomenu ‘sod’, zato sklepamo, da se je izraz terminologiziral preko metaforičnega pomenskega prenosa, saj gre za panj, ki je podoben sodu.
- rogelj* ‘čebelja tipalnica’
- Daj (162) *rogel** (P=1)
- rožič* ‘čebelja tipalnica’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ič*)
- › Manjšalnica *rožič* je v splošnem pomenu ‘majhen rog’ izpričana že v 16. stoletju in kasneje še v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena v razlagi ob latinski iztočnici *subulo -onis – en mlad jeleniz, kateri ima te perve roshizhe preš odraftkou*.
- Gol (10) *roshizh** (P<5)
- › Samo v besedni zvezi *fhlatovni roshizh*.
- rožiček* ‘čebelja tipalnica’ (izsamostalniška tvorjenka: *Im*; O: *-ek*)
- › Pomanjševalnica *rožiček* je v nečebelarskem pomenu izpričana že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena kot ustreznik za latinsko iztočnico *corniculum*.
- Gla (91) *roshizhek** (P<5)
 - Jon (58) *roshizhek** (P=1)
- slamnik* ‘vrsta panja’ (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: *Pl* (ž–); O: *-ik*)
- › Samostalnik *slamnik* je v nečebelarskem pomenu ‘pokrivalo iz slame’ izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik za lat. iztočnici *causia* in *petasus*.
- Daj (31) *slamnik* (P=1)

<i>smola</i>	‘propolis’ ▪ Gla (98) <i>smola</i>* (P<5)
<i>škatla</i>	‘panjska enota’ ▪ Daj (38) <i>skatla</i> (P>5) ▪ Gol (165) <i>fhkatla</i>* (P>5)
<i>tečenje</i>	‘izletavanje čebel med rojenjem’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>De</i>; O: <i>-nje</i>) ▪ Gla (30) <i>tezenie</i>* (P=1) › Sklepamo, da gre za glagolnik od glagola <i>teči</i>, ki je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
<i>trganje</i>	‘pobiranje medu in voska iz panja’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>De</i>; O: <i>-nje</i>) ▪ Gla (77) <i>tergaine</i> (P>5)
<i>truga</i>	‘vrsta panja’ › Samostalni je prevzet iz stvnem. in je v pomenu ‘krsta’ izpričan že v 16. stoletju (Snoj 2003: 789). ▪ Gol (27) <i>truga</i> (P>5)
<i>tružica</i>	‘majhen panj’ (izsamostalniška tvorjenka: <i>Im</i>; O: <i>-ica</i>) ▪ Gol (34) <i>trushiza</i>* (P>5) › Na stiku besedotvorne podstave in obrazila pride do palatalizacije g>ž. Pojavlja se tudi reducirana oblika <i>trushza</i> (158) (P>5). V splošnem, nečebelarskem pomenu je manjšalnica v pomenu ‘majhna omara’ izpričana v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710).
<i>turnič</i>	‘celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik’ (izsamostalniška tvorjenka: <i>Im</i>; O: <i>-ič</i>) › Manjšalnica <i>turnič</i> je v splošnem pomenu ‘majhen stolp’ izpričana že v 16. stoletju in kasneje še v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena ob latinski iztočnici <i>turricula</i>, <i>-ae</i>. ▪ Gol (48) <i>turnzh</i> (P>5) › Priponsko obrazilo je reducirano -ič > -č. Pojavi se tudi zapis <i>turenzh</i> (20) (P<5) ▪ Jon (28) <i>turnizh</i>* (P<5)
<i>usmrajenje</i>	‘vrsta čebelje bolezni’ (izglagolska tvorjenka: <i>In</i>; Bp: <i>De</i>; O: <i>-nje</i>) ▪ Gla (70) <i>ufemrajenje</i>* (P<5)
<i>žak</i>	‘vreči podoben čebelarski pripomoček za ogrebanje rojev’ ▪ Gla (26) <i>shak</i> (P>5)
<i>žakelj</i>	‘vreči podoben čebelarski pripomoček za lovljenje roja na žrelu panja’ › Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju, in sicer gre za prevzeto besedo iz srvnem. (Snoj 2003: 863). ▪ Gol (142) <i>shakel</i> (P>5) › Tudi zapis <i>fhakel</i> (142) (P<5).

- žrelo* 1. 'luknja na čelu panja, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele' 2. 'želo'
- Gla (93) *shrelu*² (P>5)
 - Gol (41) *shrelo*¹ (P>5)
 - › Tudi zapisi *shrello* (34) (P<5); *shrello** (36) (P<5); *shrelo* (93) (P>5); *shrello* (30) (P<5).
 - Jon (14) *shrelo*¹ (P<5)

5.3.3.3 Metonimija

5.3.3.3.1 Panj – čebelja družina v njem

- čelnik* 'čebelja družina v takšnem bivališču' (izpridevniška tvorjenka: *In*; Bp: Mk; O: -ik)
- Daj (129) *čelnik* (P>5)
 - › Primer: »Slabim čelnikom pa, ino posebno brezmatičnim, so objedlivci nevarni ino škodlivi, [...]« (129).
- koš* 'čebelja družina v takšnem bivališču'
- Daj (177) *koš* (P>5)
 - › Primer: »Kaj je storiti, či je koš za zimo preslabi? Či je slabost velika, të zedinimo čele z'bogatešim rojom [...]« (177).
- panj* 'čebelja družina v takšnem bivališču'
- Gla (17) *payn* (P>5)
 - › Primer: »Je en Payn enkrat is staro obhojeno Maternizo rojou, inu na 9. ali 10. Dan Maternizniga Petija ni fhlihhati, on vezh ne roji [...]« (17). Tudi zapis *pajn* (60) (P<5).
 - Gol (52) *pajn* (P>5)
 - › Primer: »Kader en Pajn sazhne rojt, tok vëzhi Dëll vezh Rojov da, [...]« (52). Tudi zapis *pain* (94) (P<5).
 - Jon (47) *panj* (P>5)
 - › Primer: »Stari panj našproti bo is salége, ki je fhe, zhes 14 ali 15 dni fpët nektere mlade maternize islégel, [...]« (52).
- sklad* 'čebelja družina v takšnem bivališču'
- Daj (157) *sklad* (P>5)
 - › Primer: »Mi odrexemo ednemi skladi, kerì zgubo zna lahko preterpëti, en svitek ali skladnik s' plodom ino postavimo toti plod na, ali pod slabega roja« (157).

5.3.3.3.2 Medovita rastlina – rastišče

- ajda* 'površina, kjer raste ajda'
- Gol (47) *ajda* (P=1)
 - › Primer: »[...] v' Jefsën pak je boll, de një is Hribov na Pojle slafti na Ajdo prepelafh« (47).

- hajdina* 'površina, kjer raste ajda'
- Daj (174) *hajdina* (P>5)
 - › Primer: »Je toto prenašanje is čelinjaka vu hajdino ne xmetno ino nevarno?« (174).

5.3.3.3 Medovita rastlina – čas cvetenja

- ajda* 'obdobje, ko cveti ajda'
- Gla (83) *aida* (P>5)
 - › Primer: »Letha fe na Koroshku, Steiershku, Hrovashku, povufod she pokupijo, inu dragu pred Aido plazhujajo, de dostokrat po Aide teh poterganih Blagu, ne sneshe, kar fo taiste shteli« (83).

5.3.3.4 Sinekdoha

5.3.3.4.1 Del – celota

- čebele/čele* mn. 'čebelja družina'
- Daj (57) *čele* (P>5)
 - › Primer: »Zakaj pà je čelinjak više treh klopi ne dober? Zato, da se s' čelami na visokoti ne pustí prilično delati, [...]« (57).
 - Gla (105) *zhebele* (P>5)
 - › Primer: »satorei Gorenzhi Zhebele Spomlad v' Gore na Palho devajo« (105).
 - Gol (118) *zhëbëlle* (P>5).
 - › Primer: »Letu fzer dobru vëm, de zil, inu konz eniga zhëbëllarja je : de be veliko fterdi, inu Vojlka dobiv, de bi tēdej leto došëgov, tok mišli, de je nar ta boll Mitel, zhe bode veliku Trug zhëbëll imov, [...]« (118).
 - Jon (19) *zhbéle* (P>5)
 - › Primer: »Eni imajo zhbéle V' flamnatih pletarnikih ali peharih, [...]« (19).

5.3.4 Glagolski strokovni izrazi

5.3.4.1 Širjenje in ožjenje pomena

5.3.4.1.1 Širjenje pomena

- pomreti* v zvezi z več čebelami, maticami 'drug za drugim prenehati živeti' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *po-*)
- › Sklepamo, da se je glagol na ravni splošnega jezika nanašal na človeka in se je kasneje pomensko razširil še na čebele. Medtem ko ostale živali poginejo, čebele pomrejo.
 - Daj (178) *pomreti* (P>5)
 - › Tudi zapis z naglasom *pomréti* (164) (P=1).
 - Gla (1) *pomreti** (P>5)

- Jon (55) *pomreti** (P>5)
- › Tudi zapis z naglasom *pomréti* (63) (P=1).
- umreti* v zvezi s čebela, matica ‘prenehati živeti’ (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *u-*)
- Daj (17) *vumreti* (P=1)
- › Tudi zapis z naglasom *vumréti* (145) (P=1) in *vmreti** (32) (P=1).
- Gla (84) *umreti* (P>5)
- Gol (87) *umreti** (P<5)
- › Tudi zapis *vmreti** (194) (P=1).
- Jon (55) *umreti** (P>5)
- › Tudi zapis z naglasom *umréti* (90) (P=1).

5.3.4.1.2 Ožjenje pomena

- izkozlati* v zvezi s čebela ‘izločiti medicino v celico sata’ (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *izr* *prisl. p.*; O: *iz-*)
- Gla (100) *skoslati** (P<5)
- izleči* ‘izleči’ (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *iz-*)
- › Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
- Daj (161) *izlexti* (P>5)
- Gla (44) *slezhi** (P>5)
- Gol (127) *islēzhi fē** (P=1)
- › Tudi različica *slezhi** (168) (P=1).
- Jon (43) *islēzhi* (P<5)
- › Tudi različici *islezhi* (52) (P<5) in *islēzhi* (57) (P<5).
- izmetati* ‘čistiti panjski drobir iz panja’ (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
- Daj (161) *izmetati* (P<5)
- › Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. V skladenjski podstavi je glagol *izmesti*. Pri Dajniku je izpričan tudi glagol *izmetavati se*, ki pa ni pomensko povezan z obravnavano modifikacijsko izpeljanko, saj ima v skladenjski podstavi glagol *metavati* ‘s silo povzročati, da kaj po zraku prehaja na drugo mesto’ in je zato obravnavan med glagolskimi sestavljenkami.
- izvaliti* ‘izleči’ (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *iz-*)
- › Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
- Gla (20) *svaliti** (P>5)
- Gol (65) *svaliti* (65) (P>5)
- › Tudi različica *isvaliti* (105) (P<5).
- Jon (54) *isvaliti** (P<5)
- › Tudi različica *svaliti** (84) (P=1).
- klasti* ‘krmiti čebeljo družino z medom ali sladkim sokom’
- Gla (45) *klasti* (P<5)
- › Tudi zapis *klasty* (8) (P<5).
- Jon (90) *klasti* (27) (P>5)

- odjemati* 'pobirati med in vosek iz panjev' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: -a-)
 › Pri Dajniku in Goličniku je izpričan tudi sopomenski glagol s priponskim obrazilom -ava-.
 ▪ Gla (85) *odjemati* (P=1)
 ▪ Gol (186) *odjemati* (P<5)
 ▪ Jon (81) *odjemati** (P=1)
- odjemavati* 'pobirati med in vosek iz panjev' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: -ava-)
 › Pri Glavarju, Goličniku in Jonkeju je izpričan tudi sopomenski glagol s priponskim obrazilom -a-.
 ▪ Daj (178) *odjemavati** (P=1)
 ▪ Gol (120) *odjemavati** (P=1)
- nastavljati* 'dodajati panjsko enoto na panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: -a-)
 ▪ Daj (81) *nastavljati** (P<5)
- obsesti* 'v zvezi s čebele zadržati se ob matici, na satu, zalegi' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *ob-*)
 › Glagol *obsesti* je v splošnem, nečebelarskem pomenu naveden v Pohlin (1781), kjer je ob njem nemški ustreznik *umgeben* in latinska ustreznika *obvallare*, *cingere*, torej gre za pomen 'nakopičiti okoli'.
 ▪ Daj (156) *obsesti** (P=1)
 ▪ Gla (42) *obfesti** (P>5)
 › Tudi zapis *obsesti** (15) (P=1).
 ▪ Gol (98) *obfēsti* (P>5)
 › Tudi zapis *obfēsti* (98) (P=1).
 ▪ Jon (39) *obfēsti** (P=1)
- pičiti* v zvezi s čebela 'zabosti želo'
 ▪ Daj (13) *pičiti** (P>5)
 ▪ Gla (16) *pizhiti** (P<5)
 ▪ Jon (90) *pizhiti** (P=1)
- pikati* v zvezi s čebela 'zabadati želo' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: -a-)
 ▪ Daj (139) *pikati* (P=1)
 ▪ Gla (23) *pikati** (P>5)
 ▪ Gol (63) *pikati** (P=1)
- podirati* 'pobirati med in vosek, pri čemer se čebelja družina pokonča' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: -a-)
 ▪ Gla (183) *podirati** (P<5)
- podkladati* 'dodajati panjsko enoto pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *pod-*)
 › V splošnem, nečebelarskem pomenu glagol *podkladati* ob nemških iztočnicah *unterschiessen* in *unterfütern* navaja Gutsman (1789). V prvem primeru gre za splošen pomen 'dajati nekaj pod', v drugem pa za pomen s področja tekstilstva 'oblačilo podlagati z dodatno plastjo'.
 ▪ Gla (45) *podkladati* (P=1)

- podlagati* 'dodajati panjsko enoto pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
- Daj (172) *podlagati* (P<5)
 - › Tudi v dovršni obliki *podloxiti** (150) (P<5).
- podložiti* 'dodati panjsko enoto pod panj, da se razširi prostor za čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *pod-*)
- Daj (150) *podloxiti** (P=1)
 - Jon (29) *podloshiti** (P>5)
- podrezati* 'odvzeti med in vosek iz panja' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *pod-*)
- › Glagol je v splošnem pomenu izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), in sicer je naveden kot ustreznik ob lat. iztočnici *succidere*, torej gre za pomen 'odrezati spodaj'.
 - Gol (167) *podrešhati** (P=1)
- pokladati* 'krmiti čebeljo družino, navadno z medom ali hruškovim sokom' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *po-*)
- › V splošnem pomenu 'krmiti, hraniti' je glagol izpričan že v 16. stoletju.
 - Gla (5) *pokladati* (P>5)
 - Jon (71) *pokladati* (P>5)
- porezavati* 'odvzemati medeno satje iz panja' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-ava-*)
- Daj (137) *porezavati* (P>5)
 - › Tudi z naglasom *porezávati** (143) (P<5).
- posesti* v zvezi z roj 'ustaviti, umiriti se na veji, drevesu' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *po-*)
- Daj (50) *posesti* (P>5)
 - › V pričujočem primeru predpona *po-* izkazuje pomen zapovrstnosti niza dogodkov. V ospredju je torej množinskost dejanja, saj tovrstne sestavljenke izražajo porazdelitev dejanja na več osebkov oziroma predmetov (Bajec 1959: 20).
- povezniti* 'združiti slabo čebeljo družine z boljšo' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *po-*)
- › Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Navaja ga tudi Pohlin (1781), in sicer z nemškim ustreznikom *umftürzen* in latinskim *invertere ollam*, torej v pomenu 'položiti s spodnjo stranjo navzgor'.
 - Gla (6) *povesniti* (P>5)
 - Gol (200) *povešniti* (P=1)
- pristaviti* 'postaviti naseljen panj v čebelnjak' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *pri-*)
- › Glagol je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) naveden ob latinski iztočnici *adhibere*, torej v pomenu 'pristaviti zraven česa'.
 - Gla (7) *perstaviti* (P>5)
- pristavljati* 'postavljati naseljen panj v čebelnjak' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
- Gla (45) *perstaulati* (P=1)
 - Gol (6) *perftavlati** (P=1)

<i>sedeti</i>	v zvezi s čebela, roj 'zadrževati se, mirovati na satju, bradi panja, veji drevesa' ▪ Daj (5) <i>sedeti</i> (P>5) › Tudi zapis z naglasom <i>sedéti</i> (127) (P>5). ▪ Gla (34) <i>fedeti</i>* (P>5) › Tudi zapis <i>sedeti</i>* (27) (P=1). ▪ Gol (57) <i>fedeti</i> (P>5) › Tudi zapis <i>fēdēti</i> (124) (P<5).
<i>sesti si</i>	v zvezi s čebela, roj 'umiriti se na satju, bradi panja, veji drevesa' ▪ Daj (82) <i>sesti si</i>* (P>5) › Tudi zapis brez povratno-osebnega zaimka si <i>sesti</i>* (84) (P<5). ▪ Gol (129) <i>fēsti</i>* (P<5) ▪ Jon (32) <i>festi</i>* (P=1)
<i>spodrezati</i>	'odvzeti med in vosek iz panja' (izglagolska tvorjenka: <i>Se</i>; Bp: <i>neizr. prisl. p.</i>; O: <i>iz-</i>) › V splošnem, nečebelarskem pomenu je glagol izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), in sicer ob lat. iztočnici <i>supputare</i>, torej gre za pomen 'odrezati spodaj'. ▪ Gla (85) <i>spodresati</i> (P<5)
<i>vsesti se</i>	v zvezi s čebela, čebelji roj 'umiriti, pristati navadno na bradi panja, veji drevesa' (izglagolska tvorjenka: <i>Se</i>; Bp: <i>neizr. prisl. p.</i>; O: <i>v-</i>) › Glagol je izpričan že v 16. stoletju. Navaja ga pa tudi Gutsman (1789), in sicer ob nemški iztočnici <i>setzen sich</i>, torej gre za pomen 'namestiti se na stol'. ▪ Gla (14) <i>vfesti fe</i>* (P>5) › Tudi zapisa <i>vufediti fe</i> (72) (P=1) in <i>ufesti fe</i> (21) (P>5). ▪ Gol (136) <i>vfēsti fe</i> (P>5) › Tudi zapisa <i>ufšēsti fe</i>* (53) (P<5) in <i>ufēsti fe</i>* (124) (P<5). ▪ Jon (31) <i>vfēsti fe</i>* (P>5) › Tudi zapis <i>ufēfti fe</i> (41) (P>5) in zapis z naglasom <i>ufēfti fe</i>* (40) (P>5).
<i>založiti</i>	'postaviti sat v panj' (izglagolska tvorjenka: <i>Se</i>; Bp: <i>neizr. prisl. p.</i>; O: <i>za-</i>) › Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju in pozneje tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006). ▪ Daj (150) <i>zaloxiti</i> (P>5)

5.3.4.2 Metaforični prenos

5.3.4.2.1 Počlovečenje čebele

<i>kušniti</i>	v zvezi s čebela 'pičiti' ▪ Jon (90) <i>kušhniti</i>* (P=1)
<i>oženiti</i>	'združiti dve čebelji družini' (izglagolska tvorjenka: <i>Se</i>; Bp: <i>faz.</i> O: <i>o-</i>) ▪ Gla (23) <i>osheniti</i> (P=1) ▪ Gol (161) <i>osheniti</i> (P<5)

pobratiti se v zvezi s čebela 'pridružiti se tuji čebelji družini' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *po-*)

› Glagolska sestavljenka je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v Gutsmanu (1789), kjer je navedena kot ustreznik pri nemški iztočnici *verbrüderlich*.

▪ Gla (25) *pobratiti se** (P=1)

▪ Jon (71) *pobratiti** (P=1)

pokarati se 'prašiti se' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *po-*)

▪ Daj (88) *pokarati se** (P=1)

› Glagol je izpričan že v 16. stoletju in ga v pomenu 'opomniti se, pograjati se' navaja tudi Novak (2006). Pomenski prenos se je verjetno zgodil na podlagi asociativne povezave, ker pri prašenju vedenje čebel spominja na izkazovanje podrejenega odnosa do matice. Obravnavana enopojavnica se pri Dajniku pojavi v sobesedilu: »[Čele] se zvonah pred košovo letno lukno kčasi na straxbo postavljajo, či zadek svojega tela višek povzdigavajo ino s' perotami vesélo krepelijo. To imenujejo čelári: Čele se matici pokarajo« (88).

vojskovati se v zvezi s čebela 'vdirati v tuj panj in odnašati med iz njega' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*)

› Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), ki ga navaja ob latinski zvezi *gerere bellum*, torej gre za pomen v zvezi s človekom 'bojevati se, spopadati se'.

▪ Gla (74) *vojskovati se** (P=1)

▪ Gol (11) *vojskovati se** (P=1)

5.3.4.2.2 Sorodna funkcija dejanja

iziti 1. 'rojiti' 2. 'izvaliti' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *iz-*)

› Glagolska sestavljenka je izpričana že v 16. stoletju.

▪ Daj (70) *iziti*¹ (P>5)

▪ Gla (38) *ysiti**² (P=1)

klati 'odvzemati med in vosek, pri čemer se čebelja družina pokonča'

▪ Daj (182) *klati* (P=1)

mešati v zvezi s čebele 'opraševati drevje'

▪ Gla (101) *mešhati** (P=1)

› Sobesedilo: »[...] kader by Zhebele taistiga ne mešhale, veliku vezh gluhiga by ostalu« (101).

mojstriti 'ujeti roj' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *De*)

› Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Navaja ga tudi Pohlin (1781) in ob njem nemški ustreznik *uiberlegen fein* in latinski ustreznik *superare*, torej gre za pomen 'obvladati, gospodariti'.

▪ Gla (18) *mojstriti* (P=1)

nanesti se 'napolniti panj z medom in cvetnim prahom' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *na-*)

- Gla (6) *nanefiti fe* (P>5)
 - › Kot čebelarški strokovni izraz le s povratnim osebnim zaimkom *se*.
- nanositi se* 'napolniti panj z medom in cvetnim prahom' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *na-*)
 - Gla (57) *nanofiti fe* (P<5)
 - › Kot čebelarški strokovni izraz le s povratnim osebnim zaimkom *se*.
- nasaditi* 'zaleči jajčece v satno celico' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *na-*)
 - Daj (13) *nasaditi* (P<5)
 - Jon (30) *nařaditi** (P=1)
- nasajati* 'zalegati jajčeca v satne celice' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
 - Daj (174) *nasadjati* (P=1)
- obropati* v zvezi s čebele 'pobratiti med tuji čebelji družini' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *ob-*)
 - › Glagol je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričan že v 16. stoletju.
 - Gol (91) *obropati** (P=1)
 - › Tudi zapis *obroppati** (108) (P=1).
 - Jon (72) *obropati* (P=1)
- odtrgati* 'rojiti' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *od-*)
 - Gla (22) *odtergati* (P<5)
- poklati* 'odvzeti med in vosek, pri čemer se čebelja družina pokonča' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *po-*)
 - › Glagolska sestavljenka *poklati* je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričana že v Dalmatinovi bibliji in jo Merše (1984: 119) v besedotvorni analizi uvršča v skupino, pri kateri »predpona izraža zaporeden potek dejanja osnovnega glagola na večjih objektih«.
 - Daj (179) *poklati** (P<5)
 - Gla (82) *poklati** (P=1)
- polagati* 1. v zvezi s matica 'zalegati jajčeca v celice sata' 2. 'krmiti čebeljo družino' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
 - Gol (15) *polagati*¹ (P>5); Gol (86) *polagati*² (P=1)
- pomladiti* 'porezati satje iz panja, da čebele zgradijo novega' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *po-*)
 - Gla (77) *pomladiti* (P>5)
- ponoviti* 'porezati satje iz panja, da čebele zgradijo novega' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *po-*)
 - › Besedotvorni predhodnik je glagol *noviti*, ki je izpričan pri Murku (1833), in sicer z nemško razlago *Neuerungen einführen*.
 - Daj (140) *ponoviti* (P=1)
 - Gla (77) *ponoviti* (P<5)
 - Gol (167) *ponoviti** (P=1)
- prašiti* 'oplojevati matico' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Sd*)
 - › Palatalizacija h>ř. Glagol *prašiti* je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) naveden ob latinski iztočnici *pulverare*, torej gre za pomen 'oprašiti (rastlino)'.

Izraz *prašiti* je pri Glavarju in pri Jonkeju dvopomenski, in sicer se v gradivu pojavi tudi v pomenu 'utripati s krili na bradi panja', zato je glagol uvrščen tudi med izsamostalniške glagolske tvorjenke z besedotvotnim pomenom 'delati to, kar izraža podstavni samostalnik'.

- Gla (53) *prafhiti fe* (P>5)
- Jon (50) *prafhiti fe** (P<5)

ropati

v zvezi s čebela 'pobratiti med tuji čebelji družini'

› Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju.

- Gla (74) *rupati** (P<5)
- › Tudi zapis *ropati** (56) (P=1). Ker je v enem primeru pred besedo v sobesedilu naveden predlog *iz*, bi lahko sklepali, da gre za sestavljenko, ki je pomotoma zapisana s presledkom: »[...] to fufebnu sture Roje, katire she malu Satuja fo naredli, popijejo Med, fvoj Payn is ropajo, v' tega drusiga nefio, de yh s' tem railhi gorusamejo, [...]« (56).
- Gol (92) *roppati** (P>5)
- › Tudi zapis *ropati* (46) (P<5).

saditi

'zalegati jajčeca v satne celice'

- Jon (55) *saditi** (P=1)

skuhati

'predelati medicino v med' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *s-*)

- Gla (93) *skuhati** (P=1)

teči

v zvezi s čebela 'leteti'

- Gla (11) *tezhi** (P<5)
- › Tudi zapis *tezti* (29) (P<5) in *tezty* (29) (P<5).

vsaditi

1. 'premestiti roj navadno z drevesa v panj' 2. 'zaleči jajčeca v satne celice' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *v-*)

› Glagol je izpričan pri Gutsmanu (1789) in sicer ob nemških iztočnicah *einpflanzen* in *pflanzen*, torej lahko sklepamo na pomen 'dati rastlino v zemljo'.

- Daj (150) *vusaditi**² (P=1)
- Jon (31) *vsaditi*¹ (P>5)

vsajati

'zalegati jajčeca v satne celice' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)

- Daj (119) *vusadjati** (P=1)

zaklati

'odvzeti med in vosek, pri čemer se čebelja družina pokonča' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *za-*)

- Daj (22) *zaklati* (P<5)

zasaditi

'zaleči jajčece v satno celico' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *za-*)

› V skladijski podstavi je dovršni glagol. Izpričana je tudi različica z nedovršnikom v skladijski podstavi *safajati*.

- Jon (56) *safaditi** (P=1)

zasajati

'zalegati jajčeca v satne celice' (izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)

› V skladijski podstavi je nedovršni glagol. Izpričana je tudi različica z dovršnikom v skladijski podstavi *safaditi*.

- Jon (13) *safajati* (P<5)

- zastaviti* 1. 'zaleči jajčece v satno celico' 2. 'zaleči matičnik in se pripraviti na rojenje'
(izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *za-*)
▪ Gla (4) *sastaviti*¹ (P>5); Gla (5) *sastaviti*² (P<5)
- zastavljati* 1. 'zalegati jajčeca v satne celice' 2. 'zalegati matičnik in se pripravljati na rojenje'
(izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-a-*)
▪ Gla (5) *sastaulati*¹ (P>5); Gla (10) *sastaulati*² (P<5)

5.3.4.2.3 Podoben potek dejanja

- obhoditi* 'oprašiti' (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *ob-*)
› Glagol je izpričan v splošnem, nečebelarskem pomenu v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je med drugim naveden tudi kot ustreznik pri glagolu *obeo*, *-obire*, torej v pomenu 'hoditi okoli, opraviti'.
▪ Gla (55) *obhoditi* (P>5)
- peti* v zvezi z matica 'oglašati se takoj po izleženju v panju, ki nima stare matice'
▪ Gla (23) *pety* (P>5)
▪ Gol (150) *pęti* (P>5)
▪ Jon (20) *pėti* (P<5)
- položiti* 1. v zvezi s matica 'zaleči jajčece v celico sata' 2. 'dati hrano čebelji družini'
(izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *neizr. prisl. p.*; O: *po-*)
› Glagol je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Glagol navaja tudi Gutsman (1789), in sicer ob nemških iztočnicah *legen*, *niederlegen* in *stellen*, torej v pomenu 'dati na podlago'.
▪ Gol (17) *poloshiti*^{*1} (P=1)
▪ Jon (58) *poloshiti*^{*2} (P<5)
- popevati* v zvezi z matica 'oglašati se takoj po izleženju v panju, ki nima stare matice'
(izglagolska tvorjenka: *Im*; O: *-eva-*)
▪ Daj (75) *popevati* (P=1)
- potiti* 1. v zvezi s čebela 'izločati vosek iz voskovnih žlez na zadku' 2. v zvezi z medovita rastlina 'izločati medicino, mano' 3. v zvezi z rastlina 'izločati smolo, iz katere čebele naredijo propolis' (izsamostalniška tvorjenka: *In*; Bp: *Rd*)
▪ Gla (93) *putiti*¹* (P=1); *putiti*²* (104) (P=1); *putiti*³* (98) (P=1)
▪ Gol (174) *potiti*²* (P<5)
- slačiti* 'odlagati cvetni prah v celice sata'
› Glagol je v splošnem pomenu izpričan že v 16. stoletju. Ker čebele nosijo cvetni prah na nogah, sklepamo, da gre za pomenski prenos.
▪ Gla (102) *slazhiti** (P=1)
- staviti* 'zalegati jajčeca v satne celice'
▪ Jon (55) *staviti* (P>5)
› Prvotni pomen je 'postavljati' (Bezljaj 1995: 313–314).
- trgati* 'pobirati med in vosek iz panja'
▪ Gla (83) *tergati* (P>5)

usmraditi se v zvezi z zalega, čebela, čebelja družina ‘odmreti zaradi pomanjkanja hrane, slabe hrane ali hitre ohladitve vremena’ (izglagolska tvorjenka: *Se*; Bp: *faz*. O: *u-*)

- Gla (70) *ufemraditi fe** (P>5)
- Jon (60) *ufmraditi fe** (P=1)

5.3.5 Povzetek pomenoslovnih tvorbenih načinov

			Dajnko	Glavar	Goličnik	Jonke
Pomensko širjenje in oženje	sam.	pomenska širitev	0	0	0	1
		pomensko oženje	14	17	11	9
	glagol	pomenska širitev	2	2	1	2
		pomensko oženje	14	17	12	10
Metafora	samostalniki	počlovečenje čebele	6	11	5	7
		sorodna funkcija	28	40	20	25
		podobna oblika, izgled, potek dejanja	17	33	23	16
	glagol	počlovečenje čebele	3	5	3	4
		sorodna funkcija dejanja	17	22	13	15
		podoben potek dejanja	7	15	7	7
Metonimija		panj – čebelja družina v njem	3	1	1	1
		medovita rastlina – rastišče	1	0	1	0
		medovita rastlina – čas cvetenja	0	1	0	0
Sinekdoxa		del – celota	1	1	1	1
Skupaj			113	165	98	98

Preglednica 6: Pomenoslovni tvorbeni načini

Večina terminologiziranih čebelarskih izrazov je nastala na podlagi metaforičnega pomenskega prenosa. Precej velika je tudi skupina, ki je nastala na osnovi oženja izhodiščnega pomena, medtem ko so metonimija, sinekdoha in širjenje izhodiščnega pomena le v nekaj posameznih primerih podlaga za pomenoslovni tvorbeni način.

Med samostalniškimi strokovnimi izrazi je pri Dajniku, Glavarju in Jonkeju izhodišče metaforičnega prenosa najpogostejše sorodna funkcija, in sicer smo pri Dajniku

našli 28 tovrstnih primerov (55 %), pri Glavarju 40 primerov (47 %) in pri Jonkeju 25 primerov (51 %). Pri Goličniku pa je izhodišče metaforičnega prenosa najpogosteje podobna oblika, izgled ali potek dejanja. Takšnih primerov smo v njegovem delu našli 23 (49 %).

Med glagolskimi čebelarskimi izrazi je pri vseh štirih avtorjih v več kot polovici primerov izhodišče metaforičnega prenosa sorodna funkcija dejanja, in sicer je pri Dajniku 17 tovrstnih primerov (63 %), pri Glavarju 22 (52 %), pri Goličniku 13 (56 %) in pri Jonkeju 15 primerov (57 %).

5.4 Skladenjski tvorbeni načini

Kot produktivna terminotvorna vrsta se v slovenskem jeziku izkazujejo tudi skladenjski tvorbeni načini, pri katerih se poimenovalna vrzel zapolni z oblikovanjem stalne besedne zveze, ki jo imenujemo *strokovna besedna zveza*.¹⁴⁸ Na tem mestu se torej terminotvorje stika s frazeologijo, saj so stalne besedne zveze (vsaj po širšem pojmovanju) lahko tudi del frazeološke problematike.¹⁴⁹ J. Toporišič (1992: 305) stalno besedno zvezo imenuje tudi frazeologem in jo definira kot »[z]vezo dveh ali več besed, ki jo lahko kakor navadno besedo pri besedovanju, jemljemo iz pomnilnika [...]«. Torej je razlika med enobesednim poimenovanjem in stalno besedno zvezo le na izrazni ravni, medtem ko sta s stališča pomena in zapolnjevanja poimenovalne vrzeli povsem enakovredni možnosti. A. Vidovič Muha (1988: 83–84) omenjeno ugotovitev potrjuje s teorijo pomenskih sestavin, s pomočjo katere ugotavlja, da je predmetni pomen tako pri stalnih besednih zvezah kot pri enobesednih poimenovanjih definiran povsem enako, torej z uvrščevalno pomensko sestavino in tolikšnim številom razločevalnih pomenskih sestavin, da »[...] je dosežena pomenska neprekrivnost v okviru uvrščevalne pomenske sestavine.«

Stalne besedne zveze J. Toporišič (1992: 251, 254; 2006: 488) glede na skladenjsko funkcijo deli na rečenice in rekla. Za rečenice ugotavlja, da imajo strukturo povedi, npr. *Vrana vrani ne izkljuje oči*, medtem ko rekla nimajo strukture povedi in so navadno nestavčna ter opravljajo vlogo stavčnih členov, npr. *črni bor*. Tako poznamo samostalniška, glagolska, prislovna, povedkovniška, pridevniška in medmetna rekla (Toporišič 1992: 254).¹⁵⁰ Redkeje pa so rekla lahko tudi stavčna, npr. *biti lačen kot volk*. Strukturno se med rekla uvrščajo tudi strokovne besedne zveze, in sicer večinoma med nestavčna rekla (Vidovič Muha 1988: 86).

E. Kržišnik (1986) pa stalne besedne zveze razvršča glede na stalnost in slovarskost oziroma neslovarskost pomenov posameznih sestavin v tri tipe (po I. A.

¹⁴⁸ Poimenovanje *strokovne besedne zveze* povzemamo po Vidovič Muha (1988). V novejši literaturi se pojavlja tudi poimenovanje *terminološka besedna zveza* (Gantar 2007) in (Legan Ravnikar 2008) ter *večbesedni termin* (Vintar 2008).

¹⁴⁹ V sodobni frazeologiji se je uveljavilo ožje pojmovanje omenjene vede, kjer je v središče postavljena frazeološka enota (frazem, idiom), ki se od širše pojmovanih stalnih besednih zvez razlikuje po tem, da je v njej vedno prisotna vsaj ena beseda, ki ni v svojem slovarskem pomenu, in da vedno izkazuje tudi ekspresivnost. Zaradi navedenih kriterijev so iz ožje pojmovane frazeologije izločene tudi strokovne besedne zveze. (Gantar 2007: 62; 78)

¹⁵⁰ Seznam besednovrstnih rekel je v Toporišič (2000: 134–135) dopolnjen še s členkovnim, vezniškim in predložnim reklom.

Mel'čuk: *O terminah »ustojčivost'« i »idiomatičnost'«*, 1960). Pri omenjeni delitvi je izhodišče poleg stalnosti sopojavljanja posameznih besed tudi njihova medsebojna napovedljivost. V prvi tip se tako uvrščajo besedne zveze, pri katerih nobena sestavina ne napoveduje druge v bistveno večjem oziroma manjšem obsegu. Torej je iz vsake sestavine mogoče s približno enako verjetnostjo sklepati na ostale sestavine. Pri tem tipu stalnih besednih zvez vse besede nastopajo v svojih osnovnih, slovarskih pomenih, npr. *božja beseda*.¹⁵¹ Tudi v drugi tip se uvrščajo stalne besedne zveze, pri katerih vse sestavine nastopajo v svojih slovarskih pomenih. Od prvega tipa se stalne besedne zveze drugega tipa ločijo po tem, da ena izmed besed bistveno bolj napoveduje ostale sestavine kot obratno, npr. *dati na znanje*.¹⁵² Pri tretjem tipu pa ni v ospredju kriterij napovedljivosti, temveč kriterij slovarskosti oziroma neslovarskosti pomena. V to skupino se namreč uvrščajo stalne besedne zveze z vsaj eno sestavino v neslovarskem pomenu, npr. *k srcu vzeti*.

Po predstavljeni delitvi stalnih besednih zvez se strokovne besedne zveze kljub določenim posebnostim¹⁵³ uvrščajo v prvi tip stalnih besednih zvez (Kržišnik 1986: 438).

5.4.1 Značilnosti strokovnih besednih zvez

Terminološke raziskave (npr. Vidovič Muha (1988: 87); Hrovatič (1992: 16)) kažejo, da v praksi med strokovnimi besednimi zvezami močno prevladujejo samostalniška rekla, in sicer takšna z levim prilastkom. A. Vidovič Muha (1988: 87–89) ugotavlja, da pri tovrstnih zvezah v vlogi levega prilastka navadno nastopa vrstni pridevnik, lahko pa tudi svojilni pridevnik, ki ga je moč pretvoriti v množinsko obliko svojilnega rodilnika, npr. *programski jezik < jezik (od) programov*. Po drugi strani pa avtorica navaja, da v strokovnih besednih zvezah ne morejo biti v vlogi levega prilastka lastnostni pridevniki, saj ne izražajo nespremenljivosti oziroma definiranosti, ki je značilna za stalne besedne zveze, temveč izražajo relativnost vrednotenja, ki jo potrjuje tudi zmožnost stopnjevanja.

¹⁵¹ Razdelitev besednih zvez je E. Kržišnik (1986) predstavila na gradivu *Cerkovne ordninge* (1564), zato so tudi primeri vzeti iz omenjenega dela.

¹⁵² E. Kržišnik (1986: 439) na gradivu *Cerkovne ordninge* (1564) ugotavlja, da beseda *znanje* v 91 odstotkih napoveduje besedno zvezo *dati na znanje*.

¹⁵³ Omenjene posebnosti strokovnih besednih zvez E. Kržišnik (1986: 438) opredeli s stališča pomena, in sicer pravi, da »[p]omeni njihovih sestavin (in tudi pomeni tovrstnih besednih zvez) niso niti (splošno)slovarski niti niso enkratni, pač pa so definirani in veljavni le znotraj dovolj omejenih besedil in so torej (posebno) slovarski.«

Ostali tipi strokovnih besednih zvez pa so veliko bolj redki. R. Hrovatič (1992: 16–17) ugotavlja, da lahko med strokovnimi besednimi zvezami najdemo tudi samostalniška rekla z desnim prilastkom, a je to precej redek tip. Za glagolska rekla pa A. Vidovič Muha (1988: 87) navaja podatek, da predstavljajo manj kot deset odstotkov vseh strokovnih besednih zvez.

5.4.2 Delitev stalnih besednih zvez glede na pomensko predvidljivost

J. Toporišič (2006: 489) stalne besedne zveze glede na njihovo pomensko predvidljivost ločuje na štiri skupine, in sicer na sestavo, skup, sklop in zraslek. Omenjeno tipologijo je A. Vidovič Muha (1988: 84–86) uporabila tudi za analizo strokovnih besednih zvez, saj strokovne besedne zveze kot podvrsta rekel predstavljajo podmnožico stalnih besednih zvez.

Po omenjeni tipologiji so stalne besedne zveze in posledično tudi strokovne besedne zveze z najbolj predvidljivim pomenom sestave, pri katerih besede iz zveze ohranijo pomenske sestavine svojega osnovnega pomena. Pomen sestave je torej enak vsoti pomenov posameznih besed. Od prostih besednih zvez se tako ločijo le po tem, da jih ne delamo sproti v govoru, temveč jih kot celote jemljemo iz spomina.

Nekoliko manj pomensko predvidljiv je skup, pri katerem vsaj ena beseda ohrani pomenske sestavine svojega osnovnega pomena, medtem ko druga (lahko jih je tudi več) dobi nov, preneseni pomen, ki nastane na podlagi pomenskega prenosa (navadno metonimije ali metafore).¹⁵⁴

Na naslednji stopnji pomenske predvidljivost je sklop, ki je še manj pomensko predvidljiv kot skup in pri katerem imajo vse besede preneseni pomen, ki nastane na podlagi pomenskega prenosa (navadno metonimije ali metafore). Torej imajo besede v sklopu drugačne pomenske sestavine kot v osnovnem pomenu, a ostaja med njimi jasno razvidna asociacijska povezava.

Najmanj pomensko predvidljiv pa je zraslek, pri katerem imajo vse besede (podobno kot pri sklopu) drugačne pomenske sestavine kot v osnovnem pomenu.¹⁵⁵ Za

¹⁵⁴ Do pomenskega prenosa lahko pride na jedrnem ali določujočem delu besedne zveze, čeprav A. Vidovič Muha (1988: 85) ugotavlja, da se pri skupih v veliki večini primerov pomenski prenos izvrši na določujočem delu besedne zveze, medtem ko jedro ohrani pomenske sestavine osnovnega pomena.

¹⁵⁵ R. Hrovatič (1992: 50) pogojno med zrasleke uvršča tudi besedne zveze, pri katerih ena beseda nima nikakršne asociacijske povezave z osnovnim pomenom in je druga nastala po metaforičnem oziroma metonimičnem pomenskem prenosu. Torej gre za nekakšno kombinacijo sklopa in zrasleka. Pri tem avtorica ugotavlja, da je pomen težje predvidljiv pri tistih besednih zvezah, pri katerih je brez asociacijske povezave jedro besedne zveze (odvisni del besedne zveze pa je metonimičen ali metaforičen), npr. *rjava*

razliko od sklopa pa pri zrasleku med pomenom besedne zveze in osnovnimi pomeni besed ni nikakršne asociacijske povezave. Torej iz osnovnih pomenov besed ni mogoče predvideti pomena zrasleka, temveč se je pomen zrasleka potrebno naučiti.

Predstavljeno tipologijo stalnih besednih zvez torej lahko uporabimo tudi za analizo strokovnih besednih zvez,¹⁵⁶ ki se od ostalih rekel razlikujejo predvsem po tem, da znotraj terminološkega sistema določene stroke opravljajo vlogo termina, kar pomeni, da poimenujejo določeni pojem. S stališča terminotvorja pa je predstavljena tipologija zanimiva zato, ker temelji na načinih tvorbe besednih zvez, torej ne gre zgolj za opis stalnih besednih zvez, temveč tudi opis njihovega oblikovanja. Pri tem lahko ugotovimo, da tvorba stalnih besednih zvez v veliki meri temelji na pomenskih prenosih. To velja še posebej za skupe in sklope,¹⁵⁷ kjer sta v ospredju metonimija in metafora,¹⁵⁸ medtem ko je pri sestavi in zrasleku stanje nekoliko drugačno. Pri sestavi pomenskega prenosa ni, ker gre zgolj za seštevek dveh ali več pomenov, pri zrasleku pa lahko, da je v preteklosti bil, a se je asociacijska povezava izgubila in pomenski prenos ni več razviden. Torej lahko ugotovimo, da so skladenski tvorbeni načini v svojem bistvu tesno povezani s pomenoslovnimi tvorbenimi načini in imajo zato z njimi skupna tudi mnoga teoretična izhodišča.

V zvezi s skladenskimi tvorbenimi načini se na področju terminologije kaže še eno zanimivo spoznanje, in sicer to, da so termini, ki nastanejo po omenjenem načinu, že v svoji osnovi v nasprotju z enim od osnovnih terminoloških načel, ki govori o gospodarnosti (prim. poglavje 4.1.2). Strokovna besedna zveza, ki je rezultat tovrstnega poimenovalnega načina, je namreč s stališča gospodarnosti vselej slabša možnost kot

štajerka 'vrsta kokoši', medtem ko je pomen lažje predvidljiv v primerih, ko je brez asociacijske povezave odvisni del besedne zveze (jedrni del besedne zveze pa je metonimičen ali metaforičen), npr. *pasji peteršilj* 'rastlina, podobna peteršilju'.

¹⁵⁶ A. Vidovič Muha (1988: 83) v obravnavo strokovnih besednih zvez vključi tudi zloženke, saj ugotavlja, da » ... ohranitev korenskih morfemov besed iz skladenske podlage in tudi slovničnega razmerja med njimi upravičuje obravnavanje teh tvorjenk med globinskimi besednimi zvezami, npr. *knjigovez – vezati knjige* ...«. J. Toporišič (2006: 488) pa znotraj stalnih besednih zvez (frazologemov) obravnava izključno večbesedne enote in v zvezi s tem ugotavlja: »Iz našega pojmovanja frazeologema izhaja, da je to zmeraj le stalna zveza dveh besed. V tem smislu se seveda ni mogoče strinjati, da bi bil frazeologem (stalno reklo) lahko tudi ena sama beseda, četudi zloženka ...«

¹⁵⁷ R. Hrovatič (1992: 61) na podlagi analize pomenskih prenosov v strokovnih besednih zvezah v SSKJ ugotavlja, da so med strokovnimi besednimi zvezami skupi pogostejši kot sklopi.

¹⁵⁸ R. Hrovatič (1992: 61) na podlagi analize pomenskih prenosov v strokovnih besednih zvezah v SSKJ ugotavlja, da so pri tvorbi strokovnih besednih zvez metaforični pomenski prenosi pogostejši kot metonimični.

enobesedno poimenovanje.¹⁵⁹ Mogoče lahko delno zadosti načelu gospodarnosti dejstvo, da med strokovnimi besednimi zvezami prevladujejo dvo- in trobesedne, medtem ko so štiri- in večbesedne zelo redke. Še posebej dvobesedna poimenovanja se zdijo tudi s stališča gospodarnosti povsem sprejemljiva. Mogoče k temu pripomore tudi dejstvo, da je poimenovalnih enot s tovrstno strukturo veliko tudi v splošnem jeziku in jih zato ne občutimo kot posebej dolge oziroma negospodarne.

Poleg tega pa so strokovne besedne zveze (kot smo nakazali že v poglavju 4.1.2) v besedilih relativno pogosto podvržene predvsem različnim oblikoslovnim in skladenjskim modifikacijam, kar je prav tako v nasprotju z enim izmed osnovnih terminoloških načel, ki govori o ustaljenosti terminov. Na variantnost strokovnih besednih zvez opozori tudi A. Legan Ravnikar (2008: 104–105), ki na podlagi analize starejše krščanske terminologije ugotavlja, da so variacije bile možne le pri strokovnih besednih zvezah z najbolj predvidljivim pomenom – sestavah, kar je zagotavljalo, da variacije niso povzročale dvoumnosti ali celo nerazumljivosti. Ker je znano, da je večina terminologije samostalniške, je v zvezi z variantnostjo strokovnih besednih zvez posebej pomembno vprašanje levoprilastkovnih in desnoprilastkovnih zvez. A. Legan Ravnikar (2008: 111) ugotavlja, da je bilo v preteklosti soobstajanje levo- in desnoprilastkovne različice iste strokovne besedne zveze precej pogosto, npr. *božja beseda* in *beseda božja*.

Kljub vprašljivosti izpolnjevanja dveh terminoloških načel v zvezi z gospodarnostjo in ustaljenostjo pa se skladenjski tvorbeni načini izkazujejo kot ustrezna terminotvorna vrsta, saj na ta način tvorjeni termini druga terminološka načela (jezikovnosistemska ustreznost, neodvisnost od sobesedila, enopomenskost) izpolnjujejo v enaki meri kot enobesedni termini. Poleg tega pa na ustreznost tovrstnih terminov kaže tudi njihova velika razširjenost, saj je to pogost tip terminov na različnih strokovnih področjih.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja se kaže, da so skladenjski tvorbeni načini pomemben in produktiven način zapolnjevanja poimenovalnih vrzeli, predvsem sestave in skupi so zelo pogosti. Izpričani so tudi posamezni primeri sklopov, medtem ko za zraslek v analiziranem gradivu nismo našli potrditve.

¹⁵⁹ Na problem gospodarnosti v zvezi z strokovnimi besednimi zvezami opozarja tudi N. Logar (2005: 215).

5.4.3 Struktura analize skladijskih tvorbenih načinov

Kot prvi razdelitveni kriterij za analizo strokovnih besednih zvez smo uporabili predstavljeno tipologijo in jih razdelili na sestave, skupe in sklope. Znotraj vseh treh skupin smo strokovne besedne zveze ločili na levoprilastkovne in desnoprilastkovne, v okviru skupov pa še prej glede na mesto pomenskega prenosa, torej glede na to, ali se je pomenski prenos odvil na jedru besedne zveze ali pa na odvisnem delu besedne zveze.

Struktura posameznega vnosa je pri skladijskih tvorbenih načinih enaka kot pri besedotvornih tvorbenih načinih.

5.4.4 Sestava

V nadaljevanju navajamo strokovne besedne zveze s področja čebelarstva, ki izkazujejo lastnosti sestave. Gre za največjo skupino strokovnih besednih zvez na področju starejšega čebelarskega izrazja, ki jo v obravnavi delimo na levoprilastkovne in desnoprilastkovne strokovne besedne zveze.

5.4.4.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom

Podobno kot v sodobnem jeziku tudi na področju starejšega čebelarskega izrazja v vlogi levega prilastka najpogosteje nastopa vrstni pridevnik, v nekaj primerih tudi izvorno svojilni pridevnik, npr. *kostanjev*. Pričakovano je v gradivu v vlogi levega prilastka največkrat izpričan vrstni pridevnik *čebelni*.

belo satje 'mlado satje, ki še ni bilo zaleženo; deviško satje'

- Gla (80) *bellu satuje* (P<5)
- Jon (84) *bélu fatje** (P=1)

bezov med 'izdelek iz medu in bezga'

- Daj (195) *bezov méd* (P=1)
- › Pridevnik *bezov* je vzhodnoštajerska narečna oblika pridevnika *bezgov* (Rajh 1998: 207).

bovistničin dim 'dim, ki nastane pri tlenju gobe in se uporablja za kratkotrajno omamljanje čebel'

- Daj (149) *bovistničin dim* (P=1)
- › Pridevnik *bovistničin* je svojilni pridevnik od samostalnika *bovistnica* (90) (P<5), ki ga Dajnko zapisuje tudi kot *povistnica* (90) (P<5) in označuje vrsto travniške gobe. Ker obe sestavini besedne zveze nastopata v neprenesenem pomenu, jo lahko uvrstimo med sestave.

brezmaternične čebele mn. 'čebelja družina brez matice'

- Gla (59) *bresmaternizne zhebele* (P=1)

brezmatični roj 'roj brez matice'

- Daj (27) *brezmatični roj** (P>5)
- › Tudi zapis besedne zveze z lastnostnim pridevnikom *brezmatičen roj* (146) (P=1).

brezmatični stan 'stanje, ko je čebelja družina brez matice; brezmatičnost'

- Daj (44) *brezmatični stan** (P=1)

cvetna čela 'vrsta čebel'

- Daj (9) *cvetna čela** (P=1)

čebelarška kapa 'pokrivalo s pajčolanom, ki ščiti pred čebeljimi piki'

- Jon (90) *zhebelaška kapa** (P<5)

čebelarški učenik 'učitelj čebelarstva'

- Gla (89) *zhebelaški vuzhenik** (P<5)

čebelna bolezen 'bolezen čebelje družine'

- Gla (71) *zhebena bolesen** (P=1)
- Gol (106) *zhēbēllne boleşen** (P=1)

čebelna gnida 'čebela na razvojni stopnji med jajčecem in bubo; žerka'

- Gol (97) *zhēbēllna gnida** (P=1)

čebelna klaja 'med ali sladka tekočina, ki jo čebelar krmi čebelam'

- Gla (81) *zhebena klaja** (P<5)
- › Tudi različica s prilastkom na desni strani *klaja zhebena*.
- Jon (62) *zhbēllna klaja** (P=1)

čebelna lega 'lesen nosilec, na katerem so naloženi čebelji panji'

- Gla (72) *zhebena lega** (P=1)

čebelna zalega 'čebelja jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Gla (48) *zhebena salega** (P>5)
- › Tudi različica s prilastkom na desni strani *salega zhebena*.
- Gol (16) *zhēbēllna faloga* (P<5)
- › Tudi zapis *zhēbēllna saloga** (17) (P<5).
- Jon (53) *zhbēllna saléga* (P<5)

čebelna zastava 'čebelja jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Gla (63) *zhebena sastava** (P=1)

čebelna/čelna reja 'čebelarstvo'

- Daj (3) *čelna reja* (P>5)
- Gla (1) *zhebena reja** (P>5)
- Jon (5) *zhbena reja** (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *zhbēllna reja** (2) (P<5).

čebelni futer 'med ali sladka tekočina, ki jo čebelar krmi čebelam'

- Gol (110) *zhēbēllni futer* (P=1)

čebelni gospodar 'čebelar'

- Gla (4) *zhebena gospodar** (P=1)

čebelni legnar 'eden od dveh visečih vodoravnih nosilcev na vozu za blaženje tresljajev med prevažanjem čebel'

- Jon (83) *zhbēllni legnar** (P=1)

čebelni pletar 'vrsta čebeljega panja'

- Gol (27) *zhębęłłni pletar* (P<5)

čebelni roj 'nova čebelja družina, ki skupaj s staro matico izleti iz osnovne čebelje družine'

- Gla (86) *zhebelne roj* (P<5)
- Jon (7) *zhbelni roj** (P=1)

čebelno enovanje 'združevanje čebeljih družin'

- Gla (23) *zhebelno enuvanie** (P=1)

čebelno satovje 'satje iz čebeljih celic, iz katerih se polegajo čebele'

- Gla (80) *zhebelnu satuje* (P=1)
- Gol (22) *zhębęłłno fatovje* (P<5)
- › Tudi zapis *zhębęłłno satovje** (19) (P=1).

čelna kapa 'pokrivalo s pajčolanom, ki ščiti pred čebeljimi piki'

- Daj (45) *čelna kapa* (P>5)

čelni hram 'čebelnjak'

- Daj (54) *čelni hram* (P<5)

čelni izletaj 'odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo'

- Daj (51) *čelni izletaj* (P<5)

čelni letaj 'izletavanje čebel iz panja'

- Daj (127) *čelni letáj* (P=1)

čelni plod 'čebelja jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Daj (95) *čelni plod** (P<5)

čelni reditelj 'čebelar'

- Daj (186) *čelni reditel** (P=1)

čelni ubitelj 'čebelar, ki odvzema med tako, da čebeljo družino pokonča'

- Daj (182) *čelni vubitel** (P<5)

čelno medovanje 'medenje'

- Daj (162) *čelno meduvanje* (P=1)

čepna luknja 'luknja na spodnjem delu mednega lonca'

- Daj (190) *čepna lukna* (P<5)

četrti roj 'roj, ki izleti kot četrti iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni'

- Daj (89) *sterti roj** (P=1)
- Jon (46) *zheterti roj* (P=1)
- › Tudi zapis z naglasom *zheterti rôj* (29) (P=1).

delovna čebela/čela 'čebela delavka'

- Daj (11) *delavna čela* (P>5)
- › Tudi zapis z naglasom *delavna čéla* (13) (P>5).
- Gla (38) *dellouna zhebela** (P>5)
- Gol (15) *dęłlovna zhębęłła* (P=1)
- › Tudi zapis *dęłlovna zhębęłła** (167) (P=1).
- Jon (12) *dęłavna zhebéla** (P>5)
- › Tudi zapis z reducirano obliko samostalnika *dęłavna zhbéla** (9) (P>5).

desečni ležeč čelnik 'vrsta panja, ki je narejen iz desk'

- Daj (121) *desečni lexéč čelnik** (P=1)
- › Tudi zapis z naglasom *desečni lexéč čelnik* (120) (P=1).

desečni stojak 'vrsta pokončnih panjev'

- Daj (43) *desečni stoják** (P=1)

divja čela 'vrsta čebel'

- Daj (9) *divja čela** (P=1)
- › Pomensko nejasno.

domača čela 'vrsta čebel'

- Daj (10) *domača čela** (P<5)

drevni vosek 'izdelek na osnovi čebeljega voska, ki se uporablja pri cepljenju dreves'

- Daj (208) *drevni vosek* (P<5)

drugi roj 'roj, ki izleti kot drugi iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni'

- Daj (84) *drugi roj* (P<5)
- Gla (5) *drugi roj** (P<5)
- Jon (29) *drugi roj* (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *drugi rôj* (28) (P=1).

družna čebela 'čebela delavka'

- Gol (163) *drushna zhëbella** (P=1)

dvojčetni roj 'roj, v katerem je združenih več rojev iz iste čebelje družine'

- Daj (70) *dvojčetni roj** (P=1)

futurna strd 'med, ki se uporablja za krmljenje čebel'

- Gol (112) *futurna fterd** (P=1)

gmajn čebela 'čebela delavka'

- › Za nesklonljivi pridevnik *gmajn* Snoj (2006) navaja pomene 'navaden, nežlahten' in 'splošen'. Torej sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa in jo zato lahko uvrstimo med sestave.
- Gla (94) *gmein zhebela** (P=1)
- Gol (13) *gmejn zhëbella** (P>5)
- › Tudi zapisa *gmein zhëbella** (5) (P<5) in *gmejn zhebëlla** (17) (P<5).
- Jon (9) *gmanj zhbëla** (P>5)

gniloplodni roj 'čebelja družina, ki ima bolezen čebelje zalege'

- Daj (163) *gniloplodni roj* (P=1)

goljufani roj 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar'

- Gla (47) *goljufani roj* (P=1)

hajdinski med 'ajdov med'

- Daj (175) *hajdinski méd* (P<5)
- › Tudi zapis z brez naglasa *hajdinski med* (175) (P=1).

izbobljan roj 'čebelja družina, ki je pred obilno pašo pregnana iz svojega panja v prazen panj'

- Daj (99) *izbobljan roj* (P>5)

izcedeni med 'iztočeni med'

- Daj (190) *isceden méd* (P<5)

- izgonjeni roj* 'čebelja družina, ki se jo pred obilno pašo prežene iz svojega panja v prazen panj'
- Daj (175) *isgonjeni roj** (P<5)
- jalova maternica* 'neoprašena matica'
- Gla (33) *jallova materniza** (P<5)
- jesensko pogrešenje* 'jesenska brezmatičnost'
- Gla (41) *jefensku pogrešhenie* (P=1)
- jesensko spodrezovanje* 'pobiranje medu in voska v jesenskih mesecih'
- Gla (85) *jefensku spodresuvanie* (P=1)
- kadna hrga* 'del kadilnika v obliki posode, v katerem se zbira dim'
- Daj (2) *kadna herga* (P=1)
 - › Samostalni *herga* Bezljaj (1977: 203) navaja tudi v pomenu 'trebušasta posoda', zato sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa in jo zato lahko uvrstimo med sestave.
- kegljasti ležeči čelnik* 'vrsta panja'
- Daj (40) *keglasti lexechi čelnik* (P=1)
- klajni med* 'med, ki ga čebelar nameni za krmo čebel'
- Jon (89) *klajni med** (P<5)
- klajni sat* 'sat z medom, ki ga čebelar nameni za krmo čebel'
- Jon (67) *klajni fat** (P=1)
- klajno koritce* 'posoda za krmljenje čebel, ki se postavi v panj'
- Jon (71) *klajno koritize** (P<5)
- kositerjevo kolesce* 'okrogla ploščica iz kositra za zapiranje žrel na panjih'
- Gla (2) *kofitarjovo kolesze** (P<5)
 - › Tudi s prilastkom na desni strani *kolesze kofitarjovo* in *kolefze kofitarjovo*.
- kosmati čmel* 'vrsta čebel'
- Daj (9) *kosmati čmel** (P=1)
- kostanjev med* 'med, ki je nabran na cvetju kostanja'
- Gla (104) *kostainou med* (P=1)
- košni odspodek* 'spodnja stran koša, s katero leži na podlagi'
- Daj (66) *košni odspodek* (P=1)
 - › Samostalni *odspodik* v splošnem, nečebelarskem pomenu navaja tudi Murko (1833), in sicer z nemškim ustreznikom *Untertheil* m.
- krmna kopanja* 'koritce, ki se postavi v panj in se uporablja za krmljenje čebel'
- Daj (45) *kermna kopanja** (P=1)
 - › Za samostalni *kopanja* Pleteršnik (1894–95) navaja nemška ustreznika *Badetrog* m in *Trog* m, torej beseda označuje pomen 'posoda, korito'. Ker pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa, jo lahko uvrstimo med sestave.
- krmna kopanka* 'posoda za krmljenje čebel, ki se postavi v panj'
- Daj (120) *kermna kopanka** (P=1)
 - › Samostalni *kopanka* je manjšalnica samostalnika *kopanja* 'posoda, korito'.
- leseni čelni sklad* 'vrsta panja'
- Daj (31) *leseni čelni sklad** (P=1)
 - › Samostalni *sklad* je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) skupaj s

samostalnikom *nalushek* naveden kot ustreznik za latinski samostalnik *contributio*. Torej pri oblikovanju besedne zveze vse sestavine ostanejo v svojih osnovnih pomenih.

leseni čelnik 'vrsta panja'

- Daj (32) *leseni čelnik** (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *leséni čelnik** (31) (P=1).

letavna čebela 'čebela po izleženju iz čebelje celice'

- Gol (18) *letavna zhebellá** (P=1)

letavna luknja 'odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo'

- Jon (41) *letavna luknja** (P<5)

letna blanja 'brada panja'

- Daj (40) *letna blanja** (P>5)
- › Samostalnik *blanja* kot iztočnico navaja tudi Murko (1833) in ob njej nemška ustreznika *Laden* m in *Bret* s, torej gre za pomen 'deska'.

letna kišta 'spodnji del panja z žrelom za izletavanje čebel'

- Daj (158) *letna kista** (P>5)

letna luknja 'odprtina na panju, skozi katero izletavajo in vletavajo čebele; žrelo'

- Daj (1) *letna lukna* (P>5)

letna škatla 'spodnji del panja z žrelom za izletavanje čebel'

- Daj (37) *letna škatla* (P>5)

letni sklad 'spodnji del panja z žrelom za izletavanje čebel'

- Daj (101) *letni sklad* (P<5)

ležeči čelnik 'vrsta panja'

- Daj (32) *lexechi čelnik* (P>5)

ležeči sklad 'vrsta panja'

- Daj (29) *lexechi sklad* (P>5)

ležni dovodek 'jajcevod'

- Daj (13) *lexni dovodek* (P=1)

listna uš 'uši podobna žival, ki izloča mano in povzroča medenje'

- Daj (4) *listna vuš* (P>5)

malo/majhno trotovo preganjanje 'izganjanje trotov iz panjev ob slabi paši'

- Gla (55) *malo trotovo pregainanie** (P=1)
- › Tudi različica z obliko pridevnika *majhen* in rodilniško obliko samostalnika namesto pridevnika *maihnu trotou pregainanie** (55) (P=1).

maternična zalega 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Gla (51) *maternizna salega** (P=1)

maternična zaloga 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Gol (16) *matizna faloga** (P<5)
- › Tudi zapis *matizna saloga* (48) (P=1).

maternična zastava 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Gla (62) *maternizna sastava** (P=1)

maternično pogrešenje 'stanje, ko je čebelja družina brez matice; brezmatičnost'

- Gla (56) *maternizhnu pogreshenie** (P<5)

- maternično prašenje* 'opraševanje matice z več troti v zraku'
- Gla (53) *materniznu prafshenie* (P<5)
- matična ležnica* 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
- Daj (69) *matichna lexnica** (P>5)
- matični panjič* 'majhen panj za valjenje in praho matice; plemenilnik'
- Gol (154) *matizhni pajnizh** (P=1)
- matično tikanje* 'petje matice'
- Daj (75) *matichno tikanje* (P=1)
- medena klaja* 'med, ki ga čebelar nameni za krmo čebel'
- Gla (21) *medena klaja* (P<5)
 - › Tudi oblika s prilastkom na desni strani *klaja medena* (8) (P<5).
 - Jon (66) *medéna klaja** (P=1)
- medeni mehur* 'medna golša'
- Gla (100) *medeni mehur** (P=1)
- medna čela* 'vrsta čebel'
- Daj (9) *medna čela** (P<5)
- medna mera* 'pripomoček, s katerim merimo količino medu v panju'
- Daj (122) *medna mera* (P<5)
- medna odtečina* 'voda, pomešana z medom'
- Daj (196) *medna odtečina* (P<5)
 - › Pomensko nekoliko nejasno.
- medna peka* 'priprava pekovskih izdelkov z dodatkom medu'
- Daj (191) *medna peka** (P=1)
- medna satovnica* 'medeni sat'
- Daj (28) *medna satovnica** (P=1)
- medna testenica* 'izdelek iz testa z dodatkom medu'
- Daj (191) *medna testenica** (P=1)
- medna troščina* 'zdrobljeno satje, iz katerega je bil iztočen med'
- Daj (201) *medna trošina** (P<5)
- medna voda* 'mešanica medu in vode, navadno za pripravo medenih pijač'
- Daj (197) *medna voda** (P>5)
 - › Tudi pri Glavarju je izpričana besedna zveza *medena voda*, a smo jo zaradi drugačnega pomena uvrstili med skupe.
- medni čelnik* 'vrsta panja iz slame, ki omogoča velike donose medu'
- Daj (197) *medni čelnik** (P=1)
- medni kolaček* 'pekovski izdelek z dodatkom medu'
- Daj (191) *medni kolaček** (P=1)
- medni lonec* 'lonec z odtočno luknjo, ki se uporablja za shranjevanje medu'
- Daj (190) *medni lonec** (P=1)
- medni ocet* 'kis, narejen iz medu'
- Daj (200) *medni ocet* (P<5)
- napačna maternica* 'matica, ki polega samo trotovska jajčeca; trotovska'
- Jon (53) *napzhna materniza* (P>5)

neoplodena matica 'neoprašena matica'

- Daj (165) *neoplodena matica** (P<5)

notranji med 'medena zaloga v panju'

- Gla (40) *notreini med** (P=1)

ocepni vosek 'izdelek na osnovi čebeljega voska, ki se je uporabljal pri cepljenju dreves'

- Daj (205) *ocepni vosek* (P=1)

odvzeti roj 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar'

- Gol (8) *odufęti roj** (P=1)
- Jon (26) *odvsęti roj** (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *odvsęti rōj** (46) (P=1).

ogrenjene čebele mn. 'navadno z drevesa premeščene čebele v panju'

- Gla (49) *ogrenene zhebele* (P=1)
- › Tudi s prilastkom na desni strani *zhebele ogrenene* (49) (P=1).
- Gol (135) *ogręnene zhebělle* (P=1)

ogrenjeni roj 'navadno z drevesa premeščen roj v panju'

- Gla (11) *ogrenen roj* (P<5)
- › Tudi s prilastkom na desni strani *roj ogrenen** (21) (P=1).
- Gol (144) *ogręneni roj* (P<5)
- › Tudi zapis *ogręneni roj** (8) (P=1).

pašni med 'med, ki ga čebelar nameni za krmo čebel'

- Jon (59) *pařhni med** (P=1)

pazitni čelnik 'opazovalni panj'

- Daj (41) *pazitni čelnik** (P<5)

pečatni vosek 'izdelek na osnovi čebeljega voska, ki se je uporabljal za pečate'

- Daj (205) *pečatni vosek* (P=1)

pivni med 'alkoholna pijača iz medu z nižjo stopnjo alkohola'

- Daj (196) *pivni med* (P>5)

platneni žak 'čebelarški pripomoček za ogrebanje rojev'

- Gla (11) *platneni šak* (P=1)

plodna matičnica 'kletka, v kateri se izleže matica iz prej vstavljenega matičnika'

- Daj (97) *plodna matičnica** (P=1)

plodna satovnica 'zaleženi sat'

- Daj (28) *plodna satovnica** (P<5)

pokriti plod 'pokrita zalega'

- Daj (95) *pokrit plod* (P=1)

poogrenjeni roj 'navadno z drevesa premeščen roj v panju'

- Gla (19) *poogreneni roj* (P=1)

porezavanski nož 'nož za izrezovanje satja iz panjev'

- Daj (45) *porezavanski nož** (P=1)

(s)prednja končnica 'prednja stena panja'

- Gla (3) *spredna konzhniza* (P>5)
- Gol (31) *prędna konzhenza** (P<5)
- Jon (19) *prędnja konzhniza** (P=1)

- Daj (70) *predni roj* (P=1)
- Gol (50) *prędni roj* (P<5)
- Jon (28) *prédnji roj* (P<5)

- Gol (197) *prekajene zhebelle* (P=1)

- Gol (35) *perva konzhenza** (P=1)
- Jon (50) *perva konzhniza** (P=1)

- Daj (70) *pervi roj* (P>5)
- Gla (5) *pervi roj* (P>5)
- Gol (50) *pervi roj* (P>5)
- Jon (28) *pervi roj* (P>5)

- *Daj (187) puchelni méd (P=1)*

- Gla (30) *radovolni roj** (P=1)

- Daj (97) *razločlivi stojak** (P=1)

- Daj (45) *ročna bzikalnica** (P<5)

- Jon (35) *rojézhā zhbéla** (P=1)

- Gla (26) *rojouno vsedanie** (P=1)

- Gol (125) *rojna zhebëlla** (P=1)

- Daj (45) *rojno ogreblo* (P=1)

- Jon (58) *roshizhkina bolésin* (P<5)

- *Daj (195) roxni méd (P=1)*

› Pomensko nejasno, za izveleček katerih rastlin gre. Besedna zveza je izpričana v naslednjem sobesedilu: »[...] či pa primešamo medi vode od lipovega cvetja, ali vode, vu keru je lipovo cvetje kuhano, tē postane med Korsikanskemu medi po duhi

ino vkušanji pripodoben. Ravno tak se v' apotekah tudi roxni m  d, violni m  d, bezov m  d pripravla« (195).

samovoljna maternica 'matica, ki so jo   bele nagonsko izlegle brez   belarjevih posegov'

- Gla (38) *samovolna materniza* (P<5)

samovoljni roj 'naravni roj'

- Gla (3) *samovolni roj** (P>5)

satovno delo 've   satov; satje'

- Daj (26) *satovno delo* (P=1)

skladni čelnik 'vrsta panja'

- Daj (37) *skladni   elnik** (P>5)

skori  ev med 'med, ki ga   bele naberejo na oskoru  u'

- Daj (162) *skori  ov med** (P=1)

› Pleteršnik (1894–95) samostalni   *skori  * navaja kot sinonim za *oskoru  *, za katerega v prvem pomenu navaja ustreznika *Speierling* m in *Garteneberesche* f (*sorbus domestica*). Torej gre za vrsto medovitega drevesa in pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa, zato besedno zvezo uvršamo med sestave.

slamnat pletarnik 'vrsta panja'

- Jon (20) *slamnat pletarnik** (P=1)

slamni čelnik 'vrsta panja'

- Daj (31) *slamni   elnik** (P>5)

slamni kegljasti ležak 'vrsta panja'

- Daj (43) *slamni keglasti lex  k** (P=1)

slamni ležeči sklad 'vrsta panja'

- Daj (38) *slamni lex  ei sklad** (P<5)

slamni stojak 'vrsta panja'

- Daj (33) *slamni stojak** (P=1)

slamni stoječi skladni čelnik 'vrsta panja'

- Daj (35) *slamni stoj  ei skladni   elnik** (P<5)

slamni svitek 'panjska enota, narejena iz slame'

- Daj (35) *slamni svitek* (P>5)

slana mokrota 'voda, ki jo   bele nabirajo na gnojnici in jo mešajo s čisto vodo, da je bolj obstojna'

- Gla (103) *slana mokrota* (P=1)

smrekov med 'med, ki ga   bele naberejo na smreki'

- Gla (85) *semrekou med* (P=1)

solna mokrota 'voda, ki jo   bele nabirajo na gnojnici in jo mešajo s čisto vodo, da je bolj obstojna'

- Gla (101) *solna mokrota** (P=1)

spodnja dila 'dno panja'

- Gol (32) *spodna dilja* (P>5)

- Jon (27) *spodnja dilja* (P<5)

spodnji odprtek 'odprtina na spodnji strani panja'

- Daj (65) *spodni odpertek* (P=1)

spomladanji roj 'roj, ki izleti iz panja spomladi'

- Gla (9) *spomladani roj** (P=1)

spomladno podrezovanje 'odvzemanje medu in voska v spomladanskih mesecih'

- Gla (85) *spomladnu podresvanie* (P=1)

spomladno pristavljanje 'spomladansko prestavljanje naseljenega panja iz toplejšega prostora za prezimovanje v čebelnjak'

- Gla (7) *spomladnu perstaulanie* (P<5)

› Tudi zapis *spomladainu perstaulanie* (67) (P=1).

sprednji život 'glava čebele'

- Gla (95) *spredni shivot* (P=1)

srednje truplo 'oprsje čebele'

- Gla (93) *sredne truplu** (P<5)

srednji život 'oprsje čebele'

- Gla (94) *sredne shivot* (P<5)

stoječi čelnik 'vrsta pokončnih panjev'

- Daj (130) *stojeci čelnik** (P>5)

stoječi sklad 'vrsta panja'

- Daj (30) *stojeci sklad* (P>5)

stranski pristavek 'panjska enota, ki se doda ob panj, da se razširi prostor za čebeljo družino'

- Gol (158) *stranški perftauk** (P=1)

tekoči med 'med, iztočen, izprešan iz satja'

- Daj (192) *tekóci méd* (P<5)

› Tudi zapis brez naglasov *tekovi med* (121) (P=1).

- Gla (86) *thekozhi med** (P=1)

tretji roj 'roj, ki izleti kot tretji iz posamezne čebelje družine v določeni čebelarški sezoni'

- Daj (89) *tretji roj** (P=1)

- Jon (46) *tretji roj* (P<5)

› Tudi zapis z naglasom *trétji rôj* (29) (P=1).

trotna jajčka 'jajčece, iz katerega se izleže trot'

- Jon (13) *trotna jajzhka** (P=1)

trotna matica 'mática ali čebela, ki zalega neoplojena jajčeca; trotovka'

- Gol (17) *trodna matiza* (P=1)

trotni plod 'trotovska jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Daj (94) *trotni plod* (P<5)

trotni sat 'sat iz trotovskih celic, iz katerih se polegajo troti'

- Jon (27) *trotni fat** (P=1)

trotova maternica 'mática ali čebela, ki zalega neoplojena jajčeca; trotovka'

- Gla (61) *trotova materniza** (P=1)

trotova zalega 'trotovska jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Gla (62) *trotova salega* (P>5)

trotovo jajce 'jajčece, iz katerega se izleže trot'

- Gla (62) *trotovo jaize** (P<5)

trotovo satje 'satje iz trotovskih celic, iz katerih se polegajo troti'

- Gla (59) *trotovo satuje** (P=1)

trotovska maternica 'matica ali čebela, ki zalega neoplojena jajčeca; trotovka'

- Jon (84) *trotovska materniza** (P=1)

trotovska zalega 'trotovska jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Gol (69) *trotovska saloga** (P>5)
- › Tudi zapis *trotovska faloga** (19) (P<5).
- Jon (13) *trotovska saléga* (P>5)

trotovsko jajce 'jajčece, iz katerega se izleže trot'

- Jon (55) *trotovsko jajze** (P=1)

trotovsko satovje 'satje iz trotovskih celic, iz katerih se polegajo troti'

- Gol (22) *trotovsko satovje** (P<5)
- › Tudi zapis *trotovsko satovje** (19) (P=1).

umišljena klaja 'hrana za čebele, s katero se nadomešča odvzeti med'

- Jon (68) *umišljena klaja** (P=1)

velika žrelnica 'veliko žrelo na panju, ki se odpre ob obilnih pašah'

- Gla (2) *velka shrevenza* (P=1)

veliko trotovo preganjanje 'izganjanje trotov iz panjev ob koncu čebelarske sezone'

- Gla (55) *veliko trotovo pregainanie** (P=1)
- › Tudi različica z rodilniško obliko samostalnika namesto pridevnika *veliko trotou pregainanie** (55) (P=1).

vijolni med 'med z dodatkom izvlečka vijolic'

- Daj (195) *violni méd* (P=1)
- › Samostalnik *viola* kot samostojno iztočnico navaja tudi Murko (1833), ki na tem mestu uporabnika preusmeri na iztočnico *vijola*, ob kateri je sinonim *vijolica*, nemški ustreznik *Veilchen* s in latinsko ime *Viola odorata*. Sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa, tako da jo lahko uvrstimo med sestave.

vosečno točilo 'čebelarski pripomoček za stiskanje in čiščenje segretega čebeljega voska'

- Daj (2) *vosečno točilo* (P=1)

voščena tabla 'tabla za pisanje, prevlečena s čebeljim voskom'

- Daj (205) *voščena tabla** (P=1)
- › Besedna zveza je kot enopojavnica izpričana v naslednjem sobesedilu: »K' čemi nam je vosek? Mi delamo iz njega voščene sveče, lučnice, ino voščene omotke, voščeni papír, ino voščene table, ocepni vosek ino vsakotere flaštre« (205).

voščena tropina 'vosek, iz katerega je bil iztisnjen med'

- Jon (66) *voščena tropina** (P=1)
- › Tudi zapis z naglasom *voščéna tropina** (65) (P=1).

voščena troščina 'zdrobljeno satje, iz katerega je bil iztočen med'

- Daj (187) *voščena trošina** (P=1)

voščeni omotek 'zvitok z voskom prevlečene niti'

- Daj (205) *voščeni omotek** (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *voščéni omotek* (207) (P=1).

voščeni papir 'papir, prevlečen s čebeljim voskom'

- Daj (205) *voščeni papír** (P=1)

voščeni platelj 'voščena luska, ki se ob izločanju voščenih žlez strdi na čebeljem zadku'

- Gla (97) *vošheni platel** (P<5)

voščeno delo 'več satov; satje'

- Daj (42) *voščeno delo** (P=1)
- Gla (92) *vošhenu dellu** (P<5)

votli bedenj 'vrsta panja'

- Daj (31) *votli beden** (P>5)

vukošna žižala 'žuželka, ki živi v panju'

- Daj (9) *vukošna xixala** (P=1)
- › Samostalnik *shishala* Murko (1833) navaja v pomenu '*der Name für jedes schwarze Käferchen*', Pleteršnik (1894–95) pa navaja nemški ustreznik *Insect* s. Besedna zveza je kot enopojavnica izpričana v naslednjem sobesedilu: »Med ker i plemen stvari slisijo čele? Med insekte, ali tak imenuvane vukošne xixale Med ker i plemen stvari slisijo čele? Med insekte, ali tak imenuvane vukošne xixale [...]« (9).

zadnja končnica 'zadnja stena panja'

- Gla (3) *sadna konzhniza* (P>5)
- Gol (31) *sadna konzhenza* (P>5)
- Jon (45) *sadnja konzhniza* (P<5)

zadnje truplo 'čebelji zadek'

- Gla (101) *sadnu truplu* (P<5)

zadnji garterc 'mrežasta vratca na zadni strani panja'

- Gol (184) *sadni garterz** (P=1)
- › Samostalnik *garterz* je manjšalnica od samostalnika *garter*, za katerega Bezljaj (1977: 140) navaja, da je v pomenu 'mreža, rešetka' izpričan že v 16. stoletju pri Dalmatinu.

zadnji odprtek 'odprtina na zadnji strani panja'

- Daj (107) *zadni odpertek* (P<5)

zadnji život 'čebelji zadek'

- Gla (28) *sadni shivot* (P>5)
- › Tudi zapis *sadni shivot** (60) (P=1) in v prvem sklonu je izpričana tudi oblika *sadne shivot* (95) (P>5).
- Jon (54) *sadnji shivot* (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *sadnji shivòt* (50) (P=1).

zaležen sat 'sat s čebeljo zalego v satnih celicah'

- Gla (41) *saleshen sat* (P<5)

zastavljena maternica 'nerojena matica v matičniku'

- Gla (5) *sastaulena materniza** (P>5)

zidna čela 'vrsta čebel'

- Daj (9) *zidna čela** (P=1)

zimsko futranje 'krmljenje čebel v jesenskih mesecih za prezimovanje'

- Gol (88) *simsko futranje* (P<5)

žleht klaja 'slaba hrana za čebele'

- Gla (70) *sleht klaja** (P=1)

› Za nesklonljivi pridevnik *žleht*, ki je prevzet iz nemščine, Snoj (2006) navja pomen 'slab'. Torej lahko besedno zvezo uvrstimo med sestave.

žleht matica 'matica, ki ima zmanjšano sposobnost zaleganja jajčk'

- Gol (70) *shleht matiza** (P=1)

žleht med 'med slabe kvalitete'

- Gla (70) *sleht med** (P=1)

5.4.4.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra

Pri tovrstnih besednih zvezah gre za stilno zaznamovano stavo levega prilastka, kar za strokovno izrazje ni običajno. Tudi pri tej skupini besednih zvez je v vlogi prilastka navadno vrstni pridevnik, in sicer najpogosteje pridevnik *čebelni*. Kaže se, da gre v teh primerih pogosto za variante, ki v besedilih obstajajo vzporedno z običajnimi levoprilastkovnimi besednimi zvezami, npr. *klaja čebelna* : *čebelna klaja*. Zanimivo je, da so vse tovrstne besedne zveze izpričane le pri Glavarju, medtem ko jih pri ostalih treh avtorjih ne najdemo.

bernja strdena 'medena bera'

- Gla (100) *berna sterdena* (P=1)

› Za samostalnik *bernja* Murko (1833) navaja nemški ustreznik *Sammlung* f, kar kaže na pomen 'bera, kar je nabrano'. Torej lahko sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa in jo zato lahko uvrstimo med sestave.

čebele ogrenjene mn. 'navadno z drevesa premeščene čebele v panju'

- Gla (49) *zhebele ogrenene* (P=1)

› Tudi z levim prilastkom *ogrenene zhebele*.

čeljusti čebelne ‘del ustnega aparata pri čebeli; rilček’

- Gla (92) *zhelusti zhebelne* (P=1)

čelo čebelno ‘prednji del glave pri čebeli’

- Gla (92) *zhelu zhebelnu* (P<5)

drobiž medeni ‘drobir, ki se nabira na panjskem dnu’

- Gla (76) *drobish medeni** (P=1)

› Za samostalnik *drobiž* Pleteršnik (1894–95) navaja nemške ustreznike *kleine Dinge, kleine Stücke, kleine Abfälle*, kar kaže na pomen ‘manjhi koščki, odpadki nečesa’. Sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa in jo zato uvršamo med sestave.

klaja čebelna ‘med ali sladka tekočina, ki jo čebelar krmi čebelam’

- Gla (65) *klaja zhebelna** (P=1)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *zhebelna klaja*.

klaja medena ‘med, ki ga čebelar namenja za krmo čebel’

- Gla (8) *klaja medena* (P<5)

› Tudi oblika s prilastkom na levi strani *medena klaja*.

kolesce kositerjevo ‘okrogla ploščica iz kositra za zapiranje žrela na panju’

- Gla (2) *kolesze kofitarjovo** (P=1)

› Tudi zapis *kolefze kofitarjovo** (72) (P=1) in tudi s prilastkom na levi strani *kofitarjovo kolesze*.

reja maternična samovoljna ‘naravna vzreja matic’

- Gla (35) *reja maternizna samovolna** (P=1)

roj ogrenjeni ‘navadno z drevesa premeščen roj v panju’

- Gla (21) *roj ogrenen** (P=1)

› Tudi s prilastkom na levi strani *ogrenen roj*.

valjenje maternično ‘valjenje matice’

- Gla (36) *valenie maternizhnu* (P=1)

zalega čebelna ‘čebelja jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah’

- Gla (14) *salega zhebelna* (P<5)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *zhebelna salega*.

5.4.4.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom

V gradivu je izpričana ena besedna zveza z desnim samostalniškim prilastkom na desni strani.

razgledalka medu ‘čebela, ki išče čebeljo pašo’

- Gla (75) *rasgledauka medu** (P=1)

5.4.4.2.1 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom na levi strani jedra

Znotraj skupine strokovnih besednih zvez z desnim samostalniškim prilastkom je izpričan en primer besedne zveze z zaznamovanim besednim redom, kjer je desni prilastek na levi strani.

letenja kraj 'stojišče panjev'

- Gla (7) *letenia kraj* (P=1)
- › V besedni zvezi gre za zaznamovan besedni red. Desni neujemalni samostalniški prilastek je na levi strani.

5.4.5 Skup

V tem razdelku navajamo strokovne besedne zveze s področja čebelarstva, ki izkazujejo lastnosti skupa. Ločeno obravnavamo besedne zveze s pomenskim prenosom na odvisnem delu in tiste na jedrnem delu besedne zveze. Obe skupini naprej delimo na levoprilastkovne in desnoprilastkove strokovne besedne zveze.

V okviru skupov (in deloma tudi sklopov) pa je potrebno opozoriti na posebno skupino strokovnih besednih zvez, pri katerih je del besedne zveze v gradivu potrjen tudi kot enobesedni strokovni izraz, ki smo ga predstavili v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov, npr. *ajdova paša* : *paša*. Če izhajamo iz predpostavke, da je enobesedni strokovni izraz nastal po pomenskem prenosu, bi lahko tovrstne besedne zveze uvrstili tudi med sestave, saj pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do novega pomenskega prenosa. Če pa predpostavimo, da gre pri enobesednem strokovnem izrazu le za besedilno varianto strokovne besedne zveze, lahko zvezo razumemo kot skup, saj se je v tem primeru pomenski prenos odvil ob oblikovanju besedne zveze. Ker je na podlagi gradiva tako eno kot drugo težko dokazati, smo tovrstne strokovne besedne zveze sistematično uvrstili med skupe in enobesedne izraze med pomenoslovne tvorbene načine. Na predstavljeno možnost dvojne interpretacije določenih strokovnih besednih zvez opozorimo v uvodu v posamezno skupino strokovnih besednih zvez in jih tam tudi naštejemo.

5.4.5.1 Pomenski prenos na odvisnem delu stalne besedne zveze

5.4.5.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom

V vlogi levega prilastka, na katerem se je pri tvorbi besedne zveze izvedel pomenski prenos, je najpogostejše vrstni pridevnik, npr. *deviški*, v nekaj primerih pa tudi izvorno svojilni pridevnik, npr. *ajdov*.

ajdov roj 'roj v času ajdove paše'

- Gla (9) *aidov roj** (P=1)

beli med 'med, iztočen iz deviškega satja'

- Daj (199) *beli med* (P<5)

› Pomensko nejasno. Verjetno gre za med, ki je iztočen iz deviškega satja, ki je bele barve.

*brezmatični materni roj*¹⁶⁰ 'izrojenec brez matice'

- Daj (111) *brezmatični materni roj** (P=1)

dekliški med 'nezreli med, ki je dober za zdravje človeka'

- Gla (101) *dekliškki med* (P=1)

› Tudi zapis *dekliške med* (101) (P=1).

deviška matica 'neoprašena matica'

- Gol (15) *diviškka matiza* (P>5)

deviška strd 'med roja, ki je izrožil iz roja iste čebelarske sezone'

- Gol (52) *diviškka fterd* (P=1)

deviški prednji roj 'roj z mlado, neoprašeno matico'

- Gol (50) *diviškki predni roj* (P<5)

deviški roj 'roj, ki izleti iz roja iste čebelarske sezone'

- Gol (51) *diviškki roj* (P<5)

- Jon (43) *deviškki roj** (P<5)

› Tudi z naglasom *deviškki rôj** (43) (P<5).

deviško satovje 'satje roja, ki je izrožil iz roja iste čebelarske sezone'

- Gol (52) *diviškko fatovje* (P=1)

devičji med 'med iztočen iz mladega satja'

- Daj (187) *diviujji méd* (P=1)

devični roj 'roj z neoplojeno matico'

- Daj (173) *diviuni roj* (P=1)

› Pomensko ne povsem jasno. Sobesedilo: »Dobivamo se tudi v totemi meseci roje? To pride na letino. Naj berxej dobimo v totemi meseci divične roje« (173).

fovš zaloga 'zalega, ki jo je zalegla trotočka'

- Gol (69) *foufh saloga* (P<5)

› Tudi zapis *foufh faloga* (102) (P<5).

¹⁶⁰ Pri besednih zvezah z dvema prilastkoma je prilastek, na katerem se je odvil pomenski prenos, v krepkem tisku.

gnila zalega 'odmrta čebelja zalega'

- Jon (44) *gnjila saléga* (P=1)

gnilobni roj 'čebelja družina z odmrlo čebeljo zalego'

- Jon (61) *gnjilobin roj* (P=1)

gole čebele mn. 'čebele brez satja'

- Gol (150) *gole zhëbëlle** (P<5)

grževa čebela 'čebela, ki je obolela za gržo'

- › Pridevnik *gržev* se prvotno nanaša na humano bolezen, zato sklepamo, da je prišlo do pomenskega prenosa.

- Gla (70) *grishova zhebela** (P<5)

- Gol (107) *grishova zhëbëlla** (P=1)

kunštni roj 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar'

- Gol (122) *kunshtni roj* (P>5)

- Jon (46) *kunshtni roj** (P<5)

lipov roj 'roj v času lipove paše'

- Gla (9) *lipov roj** (P=1)

materni čelnik 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec'

- Daj (51) *materni čelnik* (P>5)

materni roj 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec'

- Daj (72) *materni roj* (P>5)

mrzlo poglačno delo 'satje, postavljeno vzporedno s smerjo vletavanja čebel; hladna stavba'

- Daj (28) *merzlo poglačno delo* (P<5)

neobhojena maternica 'neoprašena matica'

- Gla (10) *neobhojena materniza* (P>5)

obhojena maternica 'oprašena matica'

- Gla (10) *obhojena materniza* (P>5)

obložena matica 'oprašena matica'

- Gol (15) *obloshena matiza** (P=1)

ohcetni par 'matica in trot na prahi'

- Gla (54) *ohzhetni par** (P=1)

pevski roj 'roj z mlado, neoprašeno matico'

- Jon (10) *pevfki roj* (P<5)

- › Tudi zapis z naglasom *pévski ròj* (56) (P=1).

plemenita matica 'oprašena matica'

- Gol (17) *plemenita matiza* (P<5)

- › Tudi zapis *plemenita matiza** (51) (P=1).

plemenitni prednji roj 'roj z oprášeno matico'

- Gol (59) *plemenitni prëdni roj* (P=1)

- › Tudi z zamenjanim vrstnim redom pridevnikov v besedni zvezi *prëdni plemenitni roj* (61) (P=1).

plemenitni roj 'roj z oprášeno matico'

- Gol (50) *plemenitni roj* (P<5)

pogačno delo 'več satov; satje'

- Daj (28) *pogačno delo* (P>5)

› Tudi zapis *bogačno delo* (29) (P<5), ki je verjetno napaka.

pregnani roj 'umetno narejen roj'

- Gla (30) *pregnani roj** (P=1)

primorani roj 'umetno narejen roj'

- Gla (32) *permoreni roj** (P<5)

primorano *zvaljena matica* 'umetno vzrejena matica'

› Pomenski prenos se odvije na prislovu, ki je del levega prilastka.

- Gla (32) *permoranu svalena materniza** (P<5)

prisiljena maternica 'umetno vzrejena matica'

- Gla (32) *perfylena materniza** (P<5)

prisiljeni roj 'umetno narejen roj'

- Gla (32) *perfyleni roj** (P=1)

rogeljna bolezen 'čebelja bolezen, ki se kaže v tem, da se čebele s paše vračajo s cvetnim prahom na tipalnicah, ki se jih prijemlje zaradi bolezenskega izločka'

- Daj (162) *rogelna bolezen* (P>5)

ropajska čela 'čebela, ki odtuja med iz sosednjih družin'

- Daj (130) *ropanska čela** (P>5)

ropna čebela 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin'

- Jon (74) *ropna zhbéla* (P<5)

telni roj 'roj, ki si je nabral dovolj hrane, da brez krmljenja preživi zimo'

- Daj (184) *telni roj* (P=1)

› Samostalnik *tele* Cigale (1860: 847) navaja tudi kot ustreznik za nemški samostalnik *Kerngehäuse* s, torej v pomenu 'središče ploda, pečke'. Pleteršnik (1894–95) pa samostalnik *tele* navaja tudi kot ustreznik ob nemškem samostalniku *Kernholz* n, kar kaže na pomen 'stržen drevesa'. Sklepamo, da je pridevnik *telen* pri oblikovanju besedne zveze doživel pomenski prenos in da gre pri obravnavani besedni zvezi za roj, ki je namenjen za plemo oziroma za razmnoževanje v naslednji čebelarski sezoni.

toplo pogačno delo 'satje postavljeno pravokotno na smer vletavanja čebel; topla stavba'

- Daj (28) *toplo pogačno delo* (P<5)

usedeni roj 'roj, ki se je umiril na drevesu, grmu'

- Gla (21) *ufedeni roj** (P<5)

Tudi zapis *vfedeni roj** (20) (P<5) in različica s prilastkom na desni strani jedra *roj vfedeni*.

usmrajena zalega 'zalega obolele čebelje družine'

- Gla (70) *ufemrajena salega** (P=1)

usmrajene čebele mn. 'obolele čebele'

- Gla (21) *usemrajene zhebele* (P=1)

› Tudi oblika besedne zveze s prilastkom na desni strani *zhebele ufemrajene*.

usmrjeni med 'med obolele čebelje družine'

- Gla (71) *ufemrajen med* (P=1)

› Pomensko nekoliko nejasno.

zadelana zalega 'bube v satnih celicah, ki so pokrite s pokrovci'

- Gla (59) *sadelana salega* (P<5)

zadelan med 'zrel med v satju, ki je pokrit z voščenimi pokrovci'

- Gla (75) *sadelan med* (P=1)

zmešano pogačno delo 'satje, postavljeno delno vzporedno in delno pravokotno na smer vletavanja čebel'

- Daj (28) *zmešano pogačno delo* (P=1)

5.4.5.1.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra

V analiziranem gradivu sta izpričani tudi dve besedni zvezi z levim prilastkom na desni strani. Oba primera sta izpričana le pri Glavarju.

čebele usmrjene mn. 'obolele čebele'

- Gla (71) *zhebele ufemrajene* (P=1)

› Tudi oblika besedne zveze s prilastkom na levi strani *usemrajene zhebele*.

roj vsedeni 'roj, ki se je umiril in stisnil v gručo navadno na drevesu, grmu'

- Gla (27) *roj vfedeni** (P=1)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *vfedeni roj*.

5.4.5.1.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom

Med skupi s pomenskim prenosom na odvisnem delu besedne zveze je tudi ena desnoprilastkovna besedna zveza, pri kateri je v vlogi desnega prilastka roditeljski samostalnik.

V zvezi z obravnavano strokovno besedno zvezo je potrebno opozoriti tudi na možnost dvojne interpretacije, saj bi jo lahko glede na dejstvo, da je samostalnik *čok* izpričan tudi kot enobesedni strokovni izraz, uvrstili med sestave.

začetek čoka 'matični nastavek'

- Gla (38) *sazhetigk zhoka** (P=1)

5.4.5.2 Pomenski prenos na jedrnem delu stalne besedne zveze

5.4.5.2.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom

Med skupi s pomenskim prenosom na jedru besedne zveze v vlogi prilastka več kot v desetini primerov nastopa vrstni pridevnik *čebelni*.

V obravnavani skupini je tudi veliko strokovnih besednih zvez, pri katerih se kaže možnost dvojne interpretacije. Ker so samostalniki, ki predstavljajo jedro besedne zveze, izpričani tudi kot enobesedni strokovni izrazi, bi naslednje besedne zveze potencialno lahko uvrstili tudi med sestave: *ajdova paša*, *brezčelni koš*, *brezmatični koš*,¹⁶¹ *čebelna družba*, *čebelna družina*, *čebelna griza*, *čebelna kuga*, *čebelna paša*, *čebelna smola*, *čebelna truga*, *čebelna tružica*, *čebelna zibel*, *čebelni črvič*, *čebelni črviček*, *čebelni panj*, *čebelni polk*, *desnata čelna truga*, *izrojeni panj*, *jalovni panj*, *jelkova paša*, *kostanjeva paša*, *ležeči koš*, *materničin turnič*, *maternična hišica*, *maternično petje*, *matična hišica*, *matični turnič*, *neobhojen panj*, *nizka tružica*, *obhojen panj*, *obropani panj*, *oglavni koš*, *ogrenjeni panj*, *plodna pogača*, *poletno stanovanje*, *prednji pevec*, *radovoljni pevec*, *ročna bzikalnica*, *rojni panj*, *samovoljni pevec*, *slamnati panj*, *slamni čelni koš*, *slamni čelni oglavnik*, *smrekova paša*, *stoječi koš*, *stoječi panj*, *stoječi slamni koš*, *strdena kapica*, *šlatovni rožič*, *voščena pogača*, *voščena preša*, *zimsko stanovanje*.

ajdova paša 'čebelja paša na cvetovih ajde'

- Gla (12) *aidova pašha* (P<5)
- Gol (173) *ajdova pašha* (P=1)

blajnata čelna skrinja 'vrsta panja'

- Daj (31) *blajnata čelna skrinja** (P=1)
 - › Pomen ni povsem jasen, a sklepamo, da gre za panj, ki je izdelan iz desk. Murko (1833) namreč navaja iztočnico *blanja* in ob njej nemška ustreznika *Laden* m in *Bret* s, torej gre za pomen 'deska'. Iz tega lahko sklepamo, da gre pri pridevniku *blajnat* za pomen 'izdelan iz desk'.

¹⁶¹ Na ravni oblikovanja strokovne besedne zveze je med *brezčelnim košem* in *brezmatičnim košem* razlika v tem, da gre v prvem primeru za panj in je v ozadju metaforični pomenski prenos, medtem ko gre v drugem primeru za čebeljo družino v panju in je v ozadju metonimični pomenski prenos. V prvem primeru je torej izodišče *koš* v pomenu 'visoka, spodaj zožena pletena posoda za prenašanje (česa)', v drugem primeru pa je izhodišče *koš* v pomenu 'vrsta čebeljega panja'. Podobno stanje je tudi pri besednih zvezah s sestavino *panj*. Za metaforični prenos gre pri strokovnih besednih zvezah *čebelni panj*, *slamnati panj*, *stoječi panj*, za metonimični pomenski prenos pa pri zvezah *izrojeni panj*, *jalovni panj*, *neobhojen panj*, *obhojen panj*, *obropani panj*, *ogrenjeni panj*, *rojni panj*. Razlika je torej v izhodiščnem pomenu in vrsti pomenskega prenosa, medtem ko je vprašanje dvojne interpretacije v vseh primerih enako. V okviru pričujoče raziskave jih uvrščamo med skupe, a bi jih potencialno lahko razumeli tudi kot sestave.

brezčelni koš ‘panj z izdelanim satjem in brez čebel’

- Daj (184) *brezčelni koš** (P<5)

brezmatični koš ‘čebelja družina brez matice’

- Daj (148) *brezmatični koš* (P>5)

cvetna mezga ‘medicina, nektar’

- Daj (162) *cvetna mezga** (P<5)

cvetna moka ‘prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah’

- Daj (26) *cvetna moka* (P<5)
- Jon (13) *zvetna moka* (P>5)

cvetni prah ‘prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah’

- Daj (19) *cvetni prah* (P>5)
- Jon (13) *zvetni prah* (P=1)

čebelna celica ‘posodici podoben del sata, v katerega matica zaleže čebelje jajčece’

- Gl (17) *zhēbēllna zēlza** (P<5)
- › Tudi zapis *zhēbēllna zēlza** (70) (P=1).

čebelna družba ‘čebelja družina’

- Gl (14) *zhēbēllna drushba** (P<5)

čebelna družina ‘skupnost čebel delavk, troto in matice’

- Gl (45) *zhebelna dershina* (P>5)
- › Tudi različica s prilastkom na desni strani *dershina zhebelna*.
- Jon (11) *zhbēllna drushina* (P=1)

čebelna griža ‘vrsta čebelje bolezni’

- Gl (67) *zhebelna grisha** (P<5)
- › Tudi različica z levim prilastkom na desni strani *grisha zhebelna*.
- Gl (106) *zhēbēllna grisha* (P=1)

čebelna kuga ‘vrsta čebelje bolezni’

- Gl (69) *zhebelna kuga* (P<5)
- › Tudi različica z levim prilastkom na desni strani *kuga zhebelna*.

čebelna smola ‘propolis’

- Gl (25) *zhebelna smola** (P=1)

čebelna truga ‘vrsta panjev’

- Gl (22) *zhēbēllna truga** (P=1)

čebelna zibel ‘celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik’

- Gl (20) *zhēbēllna sibu* (P=1)

čebelna/čelna paša ‘medicina in mana, ki se izloča na rastlinah’

- Daj (54) *čelna pava* (P=1)
- Gl (103) *zhebelna pašha** (P=1)
- Gl (8) *zhēbēllna pašha** (P=1)

čebelni črvec ‘čebelja ličinka; žerka’

- Gl (34) *zhebelni zherviz** (P=1)

čebelni črvič ‘čebelja ličinka; žerka’

- Gl (35) *zhebelni zhervizh** (P<5)

čebelni črviček 'čebelja ličinka; žerka'

- Jon (53) *zhbél'ni zhervizhik** (P=1)

čebelni panj 'prebivališče čebelje družine'

- Gol (27) *zhəbəl'ni pajn* (P<5)
- Jon (7) *zhbél'ni panj* (P<5)

čebelni piskrc 'čebelja celica na satu'

- Gla (38) *zhebelni pifkerz** (P<5)
- Jon (55) *zhbél'ni pifkerz** (P<5)

čebelni polk 'množica čebel'

- Jon (27) *zhbelni polk* (P=1)

čebelni/čelni oče 'čebelar'

- Daj (146) *čelni oča* (P=1)
- Jon (82) *zhbél'ni ôzhe* (P=1)

čebelno ponovljenje 'porezovanje satja, da čebele zgradijo novega'

- Gla (76) *zhebelno ponovlenie** (P=1)

čebelno truplo 'čebelja družina'

- Gla (94) *zhebelno truplu** (P=1)

čebelno vojskovanje 'vdiranje čebel v tuj panj in odnašanje medu iz njega'

- Gla (74) *zhebelno vojfkovanie** (P=1)

čelni kruh 'mešanica medu in cvetnega prahu'

- Daj (19) *čelni kruh* (P<5)

čelni možak 'trot'

- Daj (20) *čelni moxák* (P=1)

čutni rogeljč 'čebelja tipalnica'

- Daj (11) *čutni rogelc** (P<5)

desnata čelna truga 'vrsta panja'

- Daj (31) *desnata čelna truga** (P=1)

dogasta čelna puta 'vrsta panja'

- Daj (31) *dogasta čelna puta** (P=1)

› Samostalnik *puta* Gutsman (1789) navaja ob nemški iztočnici *Butte* f. Bezljaj (1995: 139) pa ob iztočnici *puta* navaja pomen 'brenta', torej sklepamo, da je na jedru besedne zveze prišlo do pomenskega prenosa.

dogasti čelni pučel 'vrsta panja, ki je podoben sodu'

- Daj (31) *dogasti čelni pučel** (P=1)

› Samostalnik *pučel* Murko (1833) navaja kot iztočnico in ob njej ustreznik *Faß* s, torej v pomenu 'sod'. Samostalnik torej v obravnavani besedni zvezi nastopa v prenesenem, metaforičnem pomenu.

izbobljan materni koš 'panj, iz katerega je bila s tolčenjem izgnana čebelja družina'

- Daj (99) *izbobljan materni koš* (P=1)

(i)zrojeni panj 'čebelja družina, iz katere je izletel roj'

- Gol (198) *isrojeni pajn** (P=1)

› Tudi zapis *srojeni pajn** (198) (P=1).

(i)zrojeni stavec 'čebelja družina, iz katere je izletel roj'

- Gol (147) *isrojeni starz** (P=1)
- › Tudi zapis *srojeni starz** (195) (P=1).
- Jon (64) *isrojeni starz** (P=1)

jadni meh 'strupni mešiček'

- Daj (11) *jadni meh* (P<5)

jalov panj 'čebelja družina brez matice'

- Gla (58) *jalloj payn** (P=1)
- Gol (19) *jalov pajn** (P>5)
- Jon (13) *jalov panj** (P<5)

jalovni panj 'čebelja družina brez matice'

- Gol (15) *jalovni pajn* (P<5)

jelkova paša 'čebelja paša na jelki'

- Gla (104) *jeukova pašha* (P=1)

kadni strog 'kadilnica za odganjanje čebel'

- Daj (2) *kadni strog** (P>5)
- › Beseda *strog* je pomensko nejasna. Besedna zveza je npr. izpričana tudi v naslednjem sobesedilu: »Kak je kadni strog napravljen? On obstoji iz navadnega meha, na njegovo cev je okrogla herganja zo svojo cevjo nateknena« (45–46).

kositerjeva zaturnica 'ploščica iz kositra za zapiranje žrela na panju'

- Gla (37) *kofitarjova saturenza* (P=1)

kostanjeva paša 'čebelja paša na kostanju'

- Gla (104) *kostainova pašha* (P=1)

koševa glava 'zgornji del koša'

- Daj (93) *košova glava** (P=1)

krmna kaša 'hrana za zalego'

- Daj (25) *kermna kava* (P>5)

kunkavo popevanje 'oglašanje matice takoj po izleženju'

- Daj (75) *kunkavo popevanje* (P<5)
- › Pridevnik *kunkav* Bezljaj (1982: 111) navaja v pomenu 'siten, godrnjav', tako da lahko sklepamo, da beseda *kunkav* v besedni zvezi ohranja svoj osnovni pomen in jo zato lahko uvrstimo med skupe.

lesena čelna omara 'vrsta panja'

- Daj (31) *leséna čelna omára** (P=1)

ležeči koš 'vrsta panja'

- Daj (1) *lexéui koš* (P=1)

materničen čok 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Gla (62) *maternizhen zhok** (P<5)
- › Tudi zapis *maternizen zhok** (59) (P<5) in različica z levim prilastkom na desni strani *zhok maternizni*.

materničen turnič 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Jon (54) *maternizhin turnizh** (P=1)

- maternična hišica* 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica'
- Jon (82) *maternizhna hišhiza** (P=1)
- maternična posoda* 'semenska mošnjica pri matici, ki se na prahi napolni s trotovim semenom'
- Gla (60) *maternizhna posoda** (P=1)
- maternični piskrc* 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
- Gla (13) *maternizni piskerz** (P<5)
 - › Tudi zapisa *maternizhni piskerz** (14) (P=1) in *maternizni piškerz** (36) (P=1).
 - Jon (28) *maternizhni piškerz** (P<5)
- maternično obhojenje* 'oprašitev matice z več troti v zraku'
- Gla (1) *maternizhnu obhojenje** (P<5)
- maternično petje* 'oglašanje matice takoj po izleženju v panju brez stare matice'
- Gla (14) *maternizhnu petije* (P<5)
 - › Tudi zapisa *materniznu petije* (10) (P=1) in *materniznu petje** (10) (P=1).
 - Jon (42) *maternizhnu pétje** (P=1)
- maternično zastavljanje* v zvezi s čebele delavke 'gradnja matičnikov za zrejo nove matice'
- Gla (36) *materniznu sastaulanie* (P>5)
- matična hišica* 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica'
- Gol (101) *matizna hišhza** (P<5)
- matična kobačica* 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica'
- Daj (83) *matična kobachica* (P<5)
- matična kobačka* 'kletki podoben pripomoček za začasno hrambo matice; matičnica'
- Daj (83) *matična kobachka** (P=1)
- matična tružica* 'majhen panj za valjenje in praho matice; plemenilnik'
- Gol (154) *matizhna trushza** (P=1)
- matična zibel* 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
- Gol (53) *matizna žibell** (P<5)
 - › Tudi zapis *matizna sibel** (19) (P=1).
- matični turnc* 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
- Gol (5) *matizhni turenz* (P=1)
 - › Na jedru besedne zveze se je odvil postopek dvojne tvorbe.
- matični turnič* 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'
- Gol (157) *matizni turnzh** (P<5)
 - › Tudi zapis zlogotvornega *r z re matizni turenzh** (159) (P=1).
- med(e)na rosa* 'mana'
- Daj (4) *medna rosa* (P>5)
 - Gla (92) *medena rofa** (P<5)
- medena mokrota* 'medičina in mana'
- Gla (103) *medena mokrota* (P<5)
 - Jon (63) *medéna mokrota** (P=1)
- medena sokrvica* 'medičina'
- Gla (92) *medena sokrouza** (P=1)
 - › Tudi zapis *medena sokrouzha** (92) (P=1).

medena voda 'medicina in mana'

- Gla (100) *medena voda* (P>5)

› Tudi pri Dajniku je izpričana besedna zveza *medna voda*, a smo jo zaradi drugačnega pomena uvrstili med sestave.

medeni piskrc 'čebelja celica na satu, napolnjena z medom'

- Jon (67) *medeni piſkerz** (P=1)

› Tudi zapis z naglasom *medéni piſkerz** (72) (P=1).

medeno pokladanje 'krmljenje čebeljih družin z medom'

- Gla (68) *medenu pokladaine* (P=1)

medna mezga 'medicina, nektar'

- Daj (15) *medna mezga** (P<5)

medna nošnja 'čebelja paša'

- Daj (4) *médna nošnja** (P=1)

medna pogača 'medeni sat'

- Daj (28) *medna pogava* (P>5)

medni želodec 'organ čebele delavke za prinašanje medicine v panj'

- Daj (17) *medni xelodec* (P=1)

medno vino 'alkoholna pijača iz medu z višjo stopnjo alkohola'

- Daj (199) *medno vino* (P>5)

nizka tružica 'panjska enota, nižja od standardne, ki se doda panju, da se razširi prostor za čebeljo družino'

- Gol (158) *niſka trushza* (P<5)

obropani panj 'čebelja družina, iz katere tuje čebele odtujejo med'

- Jon (75) *obropan panj* (P<5)

oglavni koš 'vrsta panja'

- Daj (100) *oglavni koš** (P<5)

› Za samostalnik *oglavje* Pleteršnik (1894–95) navaja med drugimi nemškimi ustrezniki tudi ustreznik *Hutkopf* m, torej samostalnik označuje pomen 'del klobuka, ki se prilega glavi'. Pri obravnavani besedni zvezi lahko sklepamo, da pridevnik *ogladen* nastopa v pomenu 'podoben oglavju' in pri oblikovanju besedne zveze pri njem ni prišlo do pomenskega prenosa.

ogrenjeni panj 'navadno z drevesa premeščen roj v panju'

- Gla (97) *ogrenen payn** (P=1)

- Gol (137) *ogrenen pajn** (P=1)

panjev jezik 'deščica pred žrelom panja; brada panja'

- Gol (32) *pajnov jesik* (P<5)

pitno steklo 'posoda za krmljenje čebel'

- Daj (121) *pitno steklo* (P<5)

plantavi plod 'trotovska zalega'

- Daj (150) *plantav plod* (P>5)

› Pridevnik *plantav* Bezljaj (1995: 48) navaja v pomenu 'kriv, skrivenčen', tako da sklepamo, da pri oblikovanju besedne zveze ni prišlo do pomenskega prenosa, saj je površina trotovske zalege nabrekla, neravna.

plodna pogača 'zaleženi sat'

- Daj (28) *plodna pogaca* (P<5)

plodni nasad 'jajčeca, ličinke in bube v satnih celicah'

- Daj (5) *plodni nasad* (P=1)

podkošna klop 'deska, na kateri so postavljeni koši'

- Daj (126) *podkošna klop** (P=1)

poletno stanovanje 'poletno stojišče za čebelje panje'

- Jon (23) *poletno stanovanje* (P=1)

prednji pevec 'roj z mlado, neoprašeno matico'

- Gol (127) *prędni pęvz* (P>5)

› Tudi zapis *prędni peuz* (50) (P>5).

predno pokrivalo 'čelo panja'

- Daj (77) *predno pokrivalo* (P>5)

prekajeni panj 'panj, iz katerega se čebele z dimom preženejo v prazen panj'

- Gol (153) *prekajeni pajn* (P<5)

prevrtani kositer 'ploščica iz kositra za zapiranje žrel na panjih'

- Daj (65) *prevertani kositar** (P>5)

prisečen koš 'vrsta panja'

- Daj (141) *prisečen koš** (P<5)

radovoljni pevec 'roj z mlado, neoprašeno matico'

- Gla (44) *radovelni peuz** (P=1)

rojev žakelj 'vreči podoben pripomoček za lovljenje roja na žrelu panja'

- Gol (8) *rojov fhakel** (P=1)

rojni panj 'čebelja družina, ki roji'

- Jon (41) *rojni panj** (P=1)

rojno delo 'zalega in matičniki, ki so znak bižajočega se rojenja'

- Gol (159) *rojno dęllo** (P=1)

rožna moka 'prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah'

- Jon (12) *roshna moka** (P=1)

rožni cvet 'prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah'

- Gol (11) *roshni zvęt* (P>5)

› Tudi zapis v imenovalniku *roshen zvęt* (24) (P>5). Pri Glavarju (100) in Jonkeju (63) tudi kot poimenovanje za mesec junij.

rožni prah 'prah s cvetov, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog; cvetni prah'

- Jon (16) *roshni prah** (P=1)

samovoljni pevec 'roj z mlado, neoprašeno matico'

- Gla (33) *samovolni peuz** (P<5)

satovje delo 'več satov; satje'

- Gol (163) *fatovje dęllo** (P=1)

satovna luknjica 'posodici podoben osnovni del čebeljega sata; satna celica'

- Gol (17) *fatovna lukenza** (P=1)

selna klop 'nosilec za panje na stojišču'

- Daj (98) *selna klop** (P=1)

› Pridevnik *selen* je izpeljan iz samostalnika *selo*, ki ga Pleteršnik (1894–95) razlaga kot »der Platz, worauf das Haus steht, der Baugrund, die Baustätte«. Torej je pri oblikovanju besedne zveze prišlo do pomenskega prenosa le na samostalniku *klop*, medtem ko pridevnik *selen* ostaja v osnovnem pomenu. Zato besedno zvezo lahko uvrstimo med skupe.

sladka mezga ‘medicina’

- Daj (68) *sladka mezga** (P<5)

sladka rosa ‘mana’

- Gla (99) *sladka rofa** (P=1)

sladka voda ‘medicina’

- Gla (100) *sladka voda* (P<5)
- › Tudi zapis *sladka voda** (99) (P=1).

slamnati panj ‘vrsta panja’

- Gol (35) *slamnati pajn** (P<5)
- › Tudi zapis *slamnati pajn** (35) (P=1).

slamni čelni koš ‘vrsta panja’

- Daj (31) *slamni čelni koš** (P=1)

slamni čelni oglavnik ‘vrsta panja’

- Daj (31) *slamni čelni oglavnik** (P=1)

smolni vosek ‘propolis’

- Gol (16) *smolni vojfk* (P<5)

smrekova paša ‘čebelja paša na smreki’

- Gla (104) *semrekova pašha* (P=1)

spomladanja rosa ‘spomladanska mana’

- Gla (100) *spomladania rofa** (P=1)

stoječi koš ‘vrsta panja’

- Daj (118) *stojeci koš** (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *stojéci koš* (1) (P<5).

stoječi panj ‘panj, ki ima večjo višino kot dolžino’

- Gla (22) *stojezhi Payn** (P<5)

stoječi slamni koš ‘vrsta panja’

- Daj (53) *stojeci slamni koš** (P=1)

strdena kapica ‘pokrovec za med; voščeni pokrovec’

- Gol (23) *stędęna kapza** (P=1)

šlatovni rožič ‘čebelja tipalnica’

- Gol (10) *shlatovni roshizh** (P<5)

trotna mati ‘matica ali čebela, ki zalega neoplojena jajčeca; trotovka’

- Daj (19) *trotna mater** (P=1)

trotni piskerc ‘posodici podoben del sata, v katerega matica zaleže trotovsko jajčece’

- Jon (54) *trotni piškerz* (P<5)

trotovska celica ‘posodici podoben del sata, v katerega matica zaleže trotovsko jajčece’

- Gol (18) *trodovska zęlza** (P=1)

- trotovski piskerc* ‘posodici podoben del sata, v katerega matica zaleže trotovsko jajčece’
- Jon (28) *trotovski piſkerz** (P<5)
- veliki cvet* ‘obilna čebelja paša’
- Gla (63) *velkim zvejt** (P<5)
- veščnate čebele* _{mn} ‘čebelja družina, napadena z voščeno veščo’
- Gla (73) *veſhnate zhebele* (P=1)
- veščnati panj* ‘čebelja družina, napadena z voščeno veščo’
- Gla (73) *veſhnati payn** (P=1)
- vosečni želodec* ‘srednje črevo’
- Daj (17) *vosečni xelodec* (P=1)
 - › Gre za napačno poimenovanje, kajti mislili so, da se v tem delu prebavnega trakta čebele tvori vosek. Enopojavnica je izpričana le v naslednjem sobesedilu: »Toti meh, kerī sladke mezge iz rox dobiva, se imenuje medni xelodec. Is totēga meha ide kratki dovodek v' drugi meh, kerī je dobil imé, vosečni xelodec; kajti mislili so neki čelári, da se v' njemi vosek, kerega čele v' tenčkih gibicah skoz okroxke zadnega tela ispotujejo, pripravla [...]« (17).
- voščena pogača* ‘skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego; sat’
- Daj (109) *voščena pogáča** (P<5)
 - › Tudi zapis z brez naglasa *voščena pogáča** (201) (P=1).
- voščena preša* ‘čebelarski pripomoček za pridobivanje čistega voska’
- Daj (202) *voščena preša** (P<5)
 - › Tudi zapis z naglasom *voščéna preša* (202) (P<5).
- voščeni pot* ‘vosek, ki ga izločajo žleze na zadkih čebel’
- Gla (93) *vosheni put** (P=1)
- zgornje pokrivalo* ‘pokrov panja’
- Daj (148) *zgorno pokrivalo* (P=1)
- zimsko stanovanje* ‘navadno zaprt prostor za prezimovanje čebel’
- Jon (23) *simſko ſtanovanje** (P>5)
- znoterno glešтво* ‘čebelja družina skupaj s satjem’
- Daj (121) *znoterno glestvo** (P=1)
 - › Bezljaj (1976: 146) navaja besedo *glešтво* v pomenu ‘skrb, vardevanje, imetje’.
 - Gre za izposojenko iz nemščine *geleisten* ‘opravljati, izpolnjevati, oskrbovati’.
- znotrajšnje delo* ‘satje v čebeljem panju’
- Gol (29) *snotrejšnu dellu* (P<5)
- znotranje pokladanje* ‘krmljenje čebelje družine’
- Gla (31) *snotreine pokladanie** (P=1)
- ženska čebelna mati* ‘matica’
- Gol (16) *ſheňſka zhebėllna mati* (P=1)

5.4.5.2.1.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom na desni strani jedra

Tudi med skupi je izpričanih nekaj strokovnih besednih zvez s stilno zaznamovano stavbo levega prilastka na desni strani jedra. Tudi pri tej skupini besednih zvez je v vlogi prilastka navadno vrstni pridevnik, in sicer najpogosteje pridevnik *čebelni*. Večina od obravnavanih besednih zvez je variant, ki v besedilih obstajajo vzporedno z običajnimi levoprilastkovnimi besednimi zvezami, npr. *družina čebelna* : *čebelna družina*. Tudi med skupi so vse tovrstne besedne zveze izpričane le pri Glavarju, medtem ko jih pri ostalih treh avtorjih ne najdemo.

V pričujoči skupini se pri večini strokovnih besednih zvez kaže možnost dvojne interpretacije. Ker so samostalniki, ki predstavljajo jedra besednih zvez, v večini tudi enobesedni strokovni izrazi, bi naslednje besedne zveze potencialno lahko uvrstili med sestave: *čok maternični*, *delo dolgo*, *družina čebelna*, *griza čebelna*, *kuga čebelna* in *rožiček čebelni*.

čok maternični 'celica iz voska, v kateri se iz oplojenega jajčeca razvije matica; matičnik'

- Gla (38) *zhok maternizni* (P=1)

› Tudi zapis različica s prilastkom na levi strani *maternizhen zhok* in *maternizen zhok*.

delo dolgo 'satje, ki je zgrajeno vzporedno s smerjo vletavanja čebel v panj; hladna stavba'

- Gla (52) *dellu dougu** (P=1)

družina čebelna 'skupnost čebel delavk, troto in matice'

- Gla (5) *dershina zhebelna* (P=1)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *zhebelna dershina*.

griza čebelna 'vrsta čebelje bolezni'

- Gla (67) *grisha zhebelna** (P=1)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *zhebelna grisha*.

kuga čebelna 'vrsta čebelje bolezni'

- Gla (69) *kuga zhebelna* (P=1)

› Tudi različica s prilastkom na levi strani *zhebelna kuga*.

rosa letna 'poletna mana'

- Gla (100) *rofa lejtna** (P=1)

rožiček čebelni 'čebelja tipalnica'

- Gla (91) *roshizhek zhebelni** (P=1)

smrček čebelni 'čebelji rilček'

- Gla (92) *shmerzhek zhebelne* (P=1)

5.4.5.3 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom

Med skupi s pomenskim prenosom na jedrnem delu besedne zveze sta tudi dve desnoprilastkovni besedni zvezi, od katerih je ena izpričana pri Dajniku in ena pri Glavarju.

pokrivalo zadelanega lilka 'pokrovec zalege'

- Daj (163) *pokrivalo zadelanega lilka** (P=1)
 - › Gre za zvezo samostalnika s prenesenim pomenom in roditeljske levoprilastkovne besedne zveze s prilastkom v prenesenem pomenu. Za samostalnik *lilek* sklepamo, da tudi v besedni zvezi ohrani svoj osnovni pomen. Bezljaj (1982: 139) ga med drugim navaja tudi v pomenu 'buba'.

5.4.5.3.1 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom na levi strani jedra

V enem primeru je desni prilastek na levi strani jedra.

maternice duh 'matični feromon'

- Gla (57) *maternize duh** (P=1)

5.4.6 Sklop

V pričujočem razdelku obravnavamo strokovne besedne zveze s področja čebelarstva, ki izkazujejo lastnosti sklopa. V primerjavi s sestavami in skupi je sklopov zelo malo. V analizi so najprej predstavljene levoprilastkovne in nato še desnoprilastkovne strokovne besedne zveze z lastnostmi sklopa.

5.4.6.1 Strokovne besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom

Tudi med levoprilastkovnimi besednimi zvezami z lastnostmi sklopa v vlogi levega prilastka navadno nastopa vrstni pridevnik.

Pri nekaterih strokovnih zvezah iz pričujoče skupine se kaže možnost dvojne interpretacije, saj so jedrni deli besednih zvez izpričani tudi kot enobesedni strokovni izrazi. Tako bi lahko med skupe s pomenskim prenosom na odvisnem delu besedne zveze potencialno uvrstili naslednje strokovne besedne zveze: *gnilobni panj*, *goljufni turnič*, *materni koš*, *mladična kapica*, *močna truga*, *oženjeni panj*, *ropanjski koš*, *roparski panj*, *ropni panj* in *usmrajeni panj*.

grbavi plod 'trotovska zalega'

- Daj (150) *gerbav plod* (P<5)

gnileči plod 'bolezen čebelje zalege'

- Daj (163) *gnileči plod* (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *gniléči plod* (162) (P=1).

gnili piskerc 'čebelja celica na satu z odmrlo zalego'

- Jon (60) *gnjili piškerz** (P<5)

gnilobni panj 'čebelja družina s propadajočo čebeljo zalego'

- Gol (111) *gnilobni pajn* (P<5)
- Jon (60) *gnjilobni panj** (P<5)
- › Tudi različica *gnjilobin panj* (60) (P<5).

goljufni turnič 'matičnik, zasnovan na trotovskega jajčecu'

- Gol (104) *golufni turnzh** (P=1)

materni koš 'čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenec'

- Daj (82) *materni koš* (P>5)

mladična kapica 'pokrovec zalege'

- Gla (13) *mladizhna kapza** (P=1)

močna truga 'čebelja družina z velikim številom čebel'

- Gol (82) *mozhna truga** (P=1)

neobhojen panj 'čebelja družina s trotovkami'

- Gla (59) *neobhojen payn** (P<5)

nezadelana maternica 'nepokrit, mlad matičnik'

- Gla (9) *nesadelana materniza** (P=1)

obhojen panj 'čebelja družina z oprášeno matico'

- Gla (59) *obhojen payn** (P<5)

ostra voda 'čebelji strup'

- Gla (93) *oistra voda** (P<5)

oženjeni panj 'čebelja družina iz dveh združenih čebeljih družin'

- Gol (161) *oshēneni pajn* (P=1)

ropanjski koš 'čebelja družina, ki napada druge čebelje družine in iz njih odtuja med'

- Daj (132) *ropanski koš* (P=1)

roparski panj 'čebelja družina, ki napada druge čebelje družine in iz njih odtuja med'

- Gol (95) *ropparfki pajn* (P=1)

ropni panj 'čebelja družina, ki napada druge čebelje družine in iz njih odtuja med'

- Jon (73) *ropni panj* (P=1)

usmrajeni panj 'obolela čebelja družina'

- Gla (70) *ufemrajeni payn** (P>5)
- › Tudi oblike *vfemrajen payn** (70) (P=1), *ofemrajen payn** (64) (P=1), v' *smrajen payn** (8) (P=1).

zadelana maternica 'pokrit, zrel matičnik'

- Gla (9) *sadelana materniza** (P=1)

5.4.6.2 Strokovne besedne zveze z desnim samostalniškim prilastkom

V gradivu je izpričana tudi ena desnoprilastkovna besedna zveza z lastnostjo sklopa. Ker pa je samostalnik *čok* izpričan tudi kot enobesedni strokovni izraz, se odpira možnost dvojne interpretacije, saj bi obravnavano besedno zvezo potencialno lahko razumeli tudi kot desnoprilastkovni skup s pomenskim prenosom na jedru besedne zveze.

glava čoka 'pokrovec matičnika, ki ga matica ob izleženju pregrize, da ga lahko zapusti'

- Gla (61) *glava zhoka** (P=1)

5.4.7 Terminologizirani opisi

V gradivu najdemo tudi nekaj večbesednih strokovnih poimenovanj, ki bi jih lahko uvrstili med terminologizirane opise. A. Legan Ravnikar (1997: 34) terminologizirani opis opredeli kot poimenovanje, ki istočasno opravlja tudi funkcijo definicije pojma in je nekakšna zasilna rešitev, ki nadomešča termin ter je značilna za obdobje oblikovanja nacionalnih terminologij različnih področij. Ker je čebelarstvo stara dejavnost, ki je imela že pred analiziranim obdobjem izoblikovano vsaj osnovno čebelarško izrazje, je terminologiziranih opisov malo, medtem ko je na nekaterih drugih strokovnih področjih tovrstnih poimenovanj bistveno več.¹⁶²

čez satovja delo 'satje, ki je zgrajeno pravokotno na smer vletavanja čebel v panj; topla stavba'

- Gla (98) *zhes satuja dellu** (P=1)

delo čez 'satje, ki je zgrajeno pravokotno na smer vletavanja čebel v panj; topla stavba'

- Gla (52) *dellu zhes** (P=1)
- Gol (102) *dello zhes* (P=1)

› Besedna zveza je izpričana v naslednjem sobesedilu: »zhe ima fatovje po dougim narejeno, tok ga moreh zhes to prědno, al pa sadno konzhenzo obernti, de fe fati na odtergajo, zhe pa ima Dello zhes, tok ga pa zhes to stranfko Dillo okol obernti« (102).

na vogale satovja delo 'način gradnje satja v panju'

- Gla (52) *na vogale satuja dellu** (P=1)

› Pomensko ne povsem jasno. Sobesedilo: »Od Podougastiga inu na Vogale Satuja Della. Podougasti inu na Vogale sturienu Satuja Dellu, defilih na Blagu lehkeifhi, inu Vejtru po Sime ble podvershene fo Zhebele kir Vejter med Satujam raunu naprei paha bres vřiga sadershka; vender bulfhi sposnam; sakaj Zhebele hitrifhi

¹⁶² A. Legan Ravnikar (1997: 34–35) izpostavlja pomen terminologiziranih opisov v zvezi z upravno-politično in vojaško terminologijo, ki jo je uvajal Valentin Vodnik v *Lublanskih novicah* (1797–1800).

dellajo inu fe pred nanofhio, kir imajo raune Ceste bres ovinkou: satorei tudi loshei rojejo inu preshenejo: v' Nofhne inu Voshne je maine per teh Nevarnost, deby fe poderly« (98).

podolgasto satovja delo 'satje, ki je zgrajeno vzporedno s smerjo vletavanja čebel v panj; hladna stavba'

▪ Gla (98) *podougastu satuja dellu** (P=1)

pomešano satovja delo 'satje, ki je zgrajeno delno vzporedno in delno pravkotno na smer vletavanja čebel'

▪ Gla (98) *pomešhanu satuja dellu** (P=1)

zvito satovja delo 'satje, ki je zgrajeno delno vzporedno in delno pravkotno na smer vletavanja čebel'

▪ Gla (98) *svitu satuja dellu** (P=1)

satovje po dolgem narejeno 'satje, ki je zgrajeno vzporedno s smerjo vletavanja čebel v panj; hladna stavba'

▪ Gol (102) *fatovje po dougim narejeno* (P<5)

5.4.8 Povzetek skladenjskih tvorbenih načinov

			Dajnko	Glavar	Goličnik	Jonke
Sestava		levoprilastkovna	102	65 (12) ¹⁶³	31	37
		desnoprilastkovna	0	1 (1)	0	0
Skup	Pomenski prenos na odvisnem delu	levoprilastkovna	13	18 (2)	13	6
		desnoprilastkovna	0	1	0	0
	Pomenski prenos na jedru	levoprilastkovna	51	40 (8)	34	24
		desnoprilastkovna	1	(1)	0	0
Sklop		levoprilastkovna	4	7	5	3
		desnoprilastkovna	0	1	0	0
Skupaj			171	133 (24)	83	70

Preglednica 7: Skladenjski tvorbeni načini

Iz zgornje preglednice je razvidno, da so pri Dajniku, Glavarju in Jonkeju najpogostejše strokovne besedne zveze z lastnostmi sestave, in sicer smo pri Dajniku našli 102 tovrstna primera (59 %), pri Jonkeju 37 primerov (53 %) in pri Glavarju 66 primerov (50 %). Pri vseh treh omenjenih avtorjih so na drugem mestu po pogostnosti strokovne besedne zveze z lastnostjo skupa. Pri Goličniku pa je stanje ravno obratno, in sicer so

¹⁶³ V oklepajih je navedeno število besednih zvez z levim prilastkom na desni strani oziroma desnim prilastkom na levi strani.

najpogostejše strokovne besedne zveze z lastnostjo skupa 47 primerov (56 %) in so sestave na drugem mestu. Vsem štirim avtorjem je skupno, da je najmanj strokovnih besednih zvez z lastnostmi sklopa in da pri njih nismo našli strokovne besedne zveze z lastnostmi zrasleka.

Glede na strukturo strokovnih besednih zvez pričakovano prevladujejo levoprilastkovne besedne zveze. Desnoprilastkovne se pojavljajo le sporadično pri Dajniku in Glavarju. Posebej zanimivo pa je, da je pri Glavarju levi prilastek pogosto na desni strani, medtem ko pri ostalih treh avtorjih takšnega zaznamovanega besednega reda nismo našli.

5.5 Prevzemanje iz tujih jezikov

Številne terminološke raziskave (npr. Gorjanc 1996; Bokal 1998; Logar 2001) kažejo, da je pomembno terminotvorno sredstvo tudi prevzemanje iz tujih jezikov. Poznamo tri načine prevzemanja, in sicer citatno prevzemanje, kalkiranje in podomačevanje.¹⁶⁴

Pri citatnem prevzemanju gre za zapis tujega termina v slovenskem besedilu v izvirni izrazni podobi, torej brez kakršne koli prilagoditve. V. Gorjanc (1996: 255) pravi, da do omenjenega načina prevzemanja pripelje »[...] popolnoma pasiven odziv uporabnikov jezika [...]« in da gre pogosto za začasno rešitev, ki posredno vodi v podomačitev. Tovrstni termini so po ugotovitvah L. Bokala (2009: 112) v besedilih nekakšni osamelci, do katerih jezik pogosto vzpostavlja distanco z uvajalnimi besedami (npr. t. i.), s pojasnjevanjem pomena ali pa z uporabo narekovajev.

Naslednji način prevzemanja je kalkiranje, pri katerem gre za dobesedni prevod. Ker se pri tem postopku v jezik prejemnik prenese izbor pomenskih sestavin, ki je bil oblikovan v tujem jeziku, je v slovenskem jezikoslovju (npr. Toporišič 1992: 80) zaslediti mnenje, da kalkiranje pogosto ni v duhu domačega jezika in se ga zato odsvetuje. V. Gorjanc (1996: 252) pa opozori, da je pri kalkiranju metaforičnih poimenovanj težko govoriti o jezikovnosistemski neustreznosti, saj lahko metaforično poimenovanje » [...] zaradi skupne kulturne izkušnje [...] ustreza tudi jeziku prejemniku.« Kot povsem legitimen terminotvorni način pa kalkiranje razume Š. Vintar (2008: 55), ki poleg tega ugotavlja, da je to na področju sodobne terminologije precej produktiven vzorec.

Tretji način prevzemanja je podomačevanje, pri katerem gre za poslovenjen zapis tujega izraza, ki je izgovorno, oblikoslovno in besedotvorno prilagojen slovenskemu jeziku in ga imenujemo izposojenka. Izposojenka se torej izgovarja in pregiba po pravilih slovenskega jezika in iz nje lahko nastajajo nove tvorjenke.

V zvezi s prevzemanjem iz tujih jezikov Bokal (1998: 148) ugotavlja, da imajo prevzete besede iz klasičnih jezikov (grščina, latinščina) večjo možnost za uveljavitev, kar avtorica utemeljuje s prestižnostjo teh dveh jezikov in njunim sociolingvističnim položajem, saj kot mrtva jezika ne ogrožata jezika prejemnika.

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je malo prevzetih strokovnih izrazov iz tujih jezikov. Veliko večino tovrstnih izrazov lahko uvrstimo v drugi in tretji način

¹⁶⁴ L. Bokal (1998: 148) tretji tip prevzemanja imenuje svobodno prevzemanje, V. Gorjanc (1996) ga imenuje oblikoslovno-besedotvorno prevzemanje, enako tudi N. Logar (2001: 47; 2005: 214), ki pa iz te skupine izdvaja še oblikoslovno prevzemanje in ga obravnava ločeno od oblikoslovno-besedotvornega prevzemanja.

prevzemanja, torej gre za kalkiranje in podomačevanje. Glede jezika izvirnika prevladujejo prevzeti izrazi iz nemškega jezika, izjema sta le besedi *insekt* in *mustače*. Prva je prevzeta iz latinščine, a tudi zanjo Snoj (2003: 222) ugotavlja, da je bila v slovenščino prevzeta prek nemščine. Za besedo *mustače* pa Bezljaj (1982: 208) navaja, da je izvirno starogrška in da se je z novogrškim posredovanjem razširila v balkanske jezike.

V gradivu je izpričanih še več prevzetih besed, ki pa so bile prevzete na ravni splošnega jezika in zato postopka prevzemanja ne moremo razumeti kot terminotvorni postopek, temveč kot predstopnjo, na kateri je nastal izraz splošnega jezika, ki se je kasneje terminologiziral. Takšen primer je npr. čebelarski izraz *gasa* v pomenu 'prostor med sati v čebeljem panju'.

5.5.1 Citatno prevzemanje

V analiziranem gradivu smo našli le en citatni strokovni izraz, ki je kot enopojavnica izpričan le pri Glavarju in še na tem mestu bi ga lahko razumeli zgolj kot navedbo nemškega strokovnega izraza ob slovenskem v izogib nesporazumu: »Ta noter pernefena medena Voda je v' Sazhetku zol bela, zhista inu Sveitla, katira is nefadelanih Piskerzou sbrana, aku fe skus eno Ruto prezehedy, je zhista inu svejtla, vender she savolo pomefhane folne mokrote selenkast ermene Farbe, ter v' Slahkote vf drugi Med premaga, inu fe imenuje deklishe Med, Jungfer Honig, katiru sa Sdrauje Zhloveka flushi [...]« (101).

jungfer honig 'nezreli med, ki je dober za zdravje človeka'

- Gla (101) *Jungfer Honig* (P=1)

5.5.2 Kalkiranje

5.5.2.1 Samostalniški kalki

Na področju starejšega čebelarskega izrazja se izkaže, da so samostalniški kalki izpričani le pri Goličniku. V pričujočo skupino bi lahko uvrstili še glagolnike *domoidenje*, *domoletenje*, *domopridenje*, *noterletanje*, *venletanje*, *vkupdevanje*, a smo jih uvrstili med besedotvorne tvorbene načine, saj menimo, da je bil kalkiran podstavni glagol in da je glagolnik nastal kasneje po besedotvornem postopku navadne izpeljave.

sredi pristavek ‘panjska enota, ki se doda med dve panjski enoti, da se razširi prostor za čebeljo družino’

- Gol (158) *fr̥ed per̥f̥tauk* (P<5)

- › Tudi zapisa *v' fr̥ed per̥f̥tauk* (158) (P<5) in *v' fred per̥f̥tauk* (157) (P<5). Da gre za kalk, potrjuje primerjava z nemškim izvirnikom, kjer Janša (1790: 155) na tem mestu navaja nemško zloženko *Mittellfaße*.

zadaj pristavek ‘panjska enota, ki se doda za panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’

- Gol (158) *sad per̥f̥tauk** (P=1)

- › Tudi zapis *sat per̥f̥tauk** (157) (P=1). Da gre za kalk, potrjuje primerjava z nemškim izvirnikom, kjer Janša (1790: 155) na tem mestu navaja nemško zloženko *Hinterfaße*.

zraven pristavek ‘panjska enota, ki se doda ob panj, da se razširi prostor za čebeljo družino’

- Gol (158) *srauno per̥f̥tauk* (P<5)

- › Da gre za kalk, potrjuje primerjava z nemškim izvirnikom, kjer Janša (1790: 155) na tem mestu navaja nemško zloženko *Nebenfaße*.

5.5.2.2 Glagolski kalki

M. Merše (2009b: 129, 145) ugotavlja, da so bili glagolski kalki precej pogosti že v 16. stoletju in da je njihova raba v kasnejših obdobjih začela upadati. A. Vidovič Muha (1989: 284) tako navaja, da že Kastelec-Vorenčev slovar (1680–1710) v primerjavi s Cerkovno ordningo izkazuje bistveno manjši delež tovrstnih glagolov. Glede zapisa glagolskih kalkov ni bilo enotne rešitve, a je prevladoval zapis narazen, tako so prislovi dosledno zapisani ločeno od glagola npr. v Dalmatinovi bibliji in Cerkovni ordningi, medtem ko je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) dosledno izpeljan zapis skupaj. Tudi v analiziranem čebelarskem izrazju prevladuje zapis narazen. Na obstoj glagolskih kalkov, zapisanih z vezajem, pri Dajniku kažejo glagolniki *domo-idenje*, *domo-letenje* in *domo-pridenje*. Glagolski kalki so izpričani pri Dajniku, Glavarju in Goličniku, medtem ko pri Jonkeju tovrstnih tvorjenk nismo našli, kar je v skladu z ugotovitvijo, da je njihova raba proti sredi 19. stoletja pešala.

noterleteti v zvezi s čebele ‘prileteti v panj’

- Gol (82) *noter let̥eti* (P>5)

notervkladati ‘krmiti čebeljo družino’

- Gla (32) *noter ukladati* (P=1)

venleteti v zvezi s čebele ‘izleteti iz panja’

- Daj (115) *vunlet̥eti* (P<5)

- › Tudi zapis narazen *vun leteti** (56) (P<5).

- Gla (50) *ven letheti** (P<5)

- Gol (129) *ven leteti* (P>5)
- › Tudi zapis *ven leteti* (144) (P=1).
- venležati* v zvezi s čebele 'zadrževati se na bradi panja zaradi prenaseljenosti čebeljega panja'
- Daj (96) *vunlexati** (P=1)
- vkupdati* 'združiti dve čebelji družini v eno'
- Gol (133) *ukup diati* (P<5)

5.5.3 Podomačevanje

Na področju starejšega čebelarskega izrazja je izpričanih tudi nekaj izposojenk, ki so potrjene pri Dajniku (samo ena), Glavarju in Goličniku, medtem ko jih pri Jonkeju nismo našli.

- auslaka* (nejasen pomen)
 - Gla (84) *auslaka* (P<5)
 - › Verjetno gre za prevzeto besedo iz nemščine. Sobesedilo, v katerem je pri Glavarju izpričan samostalnik: »Satorei sazhudim fe, de deshelska Gosposka, szer skerbna sa gorjemlenie te Dushele, she sdaunei prepovedala ny to shkodlivu Morjenie teh Zhebel pod sapadeinam Medu, katiru v' Predajaniu, kader na Vago Auslaka pride, lohku fe sposna skus Prevertaine teh Lodrizh [...]« (84).
- čebelja virtšoft* 1. 'čebelarstvo' 2. 'čebelja družina'
 - Gol (65) *zhębellna wirtshoft*^{*1} (P<5); Gol (144) *zhębellna wirtshoft*^{*2} (P=1)
- faflja* 'čebelje krilo'
 - Gol (51) *fafla** (P>5)
 - › Verjetno kot napaka tudi zapis *Tafla** (12) (P<5).
- insekt* 'žuželka'
 - Daj (9) *insekt** (P<5)
 - Gol (7) *infekt** (P<5)
- primar* 'nagon'
 - Daj (68) *primár* (P=1)
 - › Sklepamo, da je beseda latinskega izvora, in sicer v povezavi s pridevnikom *primus* 'prvi, začetni'. Sobesedilo, v katerem Dajnko navaja obravnavano enopojavnico: »Čele delajo same, kak vse druge stvari, skoz lastni od stvoritela doblen primár na svojo pomnoxavanje« (68). Samostalnik kot iztočnico navaja tudi Murko (1833) in ob njej sopomenko *primárenje* in ustreznika *Bemüßigung* f, *Aufmunterung* f.
- saft* 1. 'medičina' 2. 'propolis' 3. 'matični mleček' 4. 'mana'
 - Gla (99) *saft*¹ (P<5); Gla (98) *saft*² (P=1)
 - Gol (98) *shonft*³ (P<5); Gol (174) *shonft*⁴ (P=1)

- spira* 'del hitinastega oklepa na čebeljem zadku'
 › Prevzeto iz latinščine, kjer ima izhodiščni pomen 'zavoj'.
 ▪ Gla (93) *spira** (P>5)
- trobec* 'trot'
 ▪ Daj (20) *trubec** (P=1)
 › Sklepamo, da je izraz prevzet iz češčine. Pleteršnik (1894–95) navaja, da gre za češki izraz s pomenom 'trot'. Sobesedilo, v katerem je pri Dajniku izpričana obravnavana enopojavnica: »Kaj so troti? Oni storijo tretji stan čel v' roji, ino se od enih tudi trubci, čelaki, čelni moxáki, lexáki, imenujejo« (20).

5.6 Izlastnoimensko čebelarstvo – eponimi

V gradivu so izpričani tudi čebelarstvo izrazi, ki so nastali iz lastnih imen. Tovrstno izrazje imenujemo *eponimi*. M. Košmrlj Levačič (1998: 140) navaja, da je to na določenih strokovnih področjih precej produktiven terminotvorni način, ki ima lahko v izhodišču osebno, zemljepisno ali stvarno lastno ime.

- gelijev* 'vrsta panja'
 ▪ Daj (41) *geliev** (P=1)
 › Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »še je več spol čelnikov? Je še jih jako mnogotero ino oni imajo od svojih zmišlakov iména: Paltoni, gelievi, vikávi, divjaki, i.t.d. Tu sem slišijo tudi Hibarovi platniki ino mnogoteri pazitni čelniki« (41).
- gorenjski panj* 'panj, ki se lahko preko vehe na stropu povezuje z drugim, da se razširi prostor za čebeljo družino'
 ▪ Gla (12) *goreinski payn** (P>5)
 › Tudi zapis *gorenski payn** (2) (P<5).
- Hibarov platnik* 'vrsta panja'
 ▪ Daj (41) *Hibarov platnik** (P=1)
- korzikanski med* 'izdelek iz medu'
 ▪ Daj (195) *korsikanski med** (P=1)
 › Pomensko nejasno. Sklepamo, da gre za med z otoka Korzike. Enopojavnica je zapisana v naslednjem sobesedilu: »[...] či [...] primešamo medi vode od lipovega cvetja, ali vode, vu keru je lipovo cvetje kuhano, tè postane med Korsikanskemu medi po duhi ino vkušanji pripodoben« (195).
- narbonski med* 'izdelek iz medu'
 ▪ Daj (195) *narbonski med** (P=1)
 › Pomensko nejasno. Sklepamo, da gre za med iz mesta Narbonne v Franciji. Enopojavnica je izpričana v naslednjem sobesedilu: »[...] či zmešamo n. p. nekaj rozmarinove vode, ali vode, vu keru je rožmarín odovarjen, v' méd tè dobi méd skos to duh ino vkus Narbonskega meda« (195).

- paltoni* 'vrsta panja'
- Daj (41) *paltoni** (P=1)
 - › Sobesedilo enopojavnice kaže, da gre za eponim: »še je več spol čelnikov? Je še jih jako mnogotero ino oni imajo od svojih zmišlakov iména: Paltoni, gelievi, vikáci, divjaki, i.t.d. Tu sem slišijo tudi Hibarovi platniki ino mnogoteri pazitni čelniki« (41).
- vikač* 'vrsta panja'
- Daj (41) *vikač** (P=1)
 - › Sobesedilo enopojavnice kaže, da gre za eponim: »še je več spol čelnikov? Je še jih jako mnogotero ino oni imajo od svojih zmišlakov iména: Paltoni, gelievi, vikáci, divjaki, i.t.d. Tu sem slišijo tudi Hibarovi platniki ino mnogoteri pazitni čelniki« (41).

5.7 S sinhronega vidika netvorjeno čebelarsko izrazje

V pričujočo skupino smo uvrstili čebelarsko izrazje, ki ni nastalo po nobenem izmed analiziranih terminotvornih načinov in lahko zato sklenemo, da je to s sinhronega stališča netvorjeno izrazje. Gre torej za najstarejše plasti čebelarskega izrazja, ki so po ugotovitvah M. Orožen (1996a: 442) podobno kot osnovni obseg izrazja drugih kmetijskih panog dediščina praslovanskega besedja.

čebela/čela 'čebela'

› V diahronem pogledu F. Ramovš (1924: 182–183) navaja, da je razvoj potekal od *bčela* preko *bčela* in *pčela* (z različico *wčela*) do *čela*. Po metatezi je *bčela* prešlo v *čebela* in dalje v *čbela* in *žbela*. Po preskoku cirkumfleksa na prvi zlog pa se razvije *bučela*. V etimološkem smislu M. Snoj (2003: 81) navaja, da gre lahko izvirno za onomatopejo, ki je sorodna glagolu *bučati*, torej gre za pomen 'bučeča žuželka'. Bolj verjeten pa je razvoj iz ide. oblike s pomenom 'čebela'.

- Daj (17) *čela* (P>5)
- Glā (16) *zhebela* (P>5)
- › Tudi zapisa *bezhela** (91) (P=1), *zhela** (47) (P=1).
- Gol (141) *zhębęlla* (P>5)
- › Tudi zapis *buzhella** (9) (P=1).
- Jon (4) *zhbela** (P>5)
- › Tudi zapisi *bzhéla** (8) (P=1), *buzhéla** (8) (P=1), *zhebéla** (2) (P=1), *zhéla** (8) (P=1), *wzhéla** (8) (P=1) in *huzhéla** (8) (P=1), za katerega sklepamo, da gre za napako.

med

- 'med'
- › Je splošnoslovanska beseda, ki se je razvila iz ide. posamostaljenega pridevnika s pomenom 'sladek' (Snoj 2003: 387–388).
 - Daj (28) *med* (P>5)

- › Tudi zapis z naglasom *méd* (28) (P>5).
 - Gla (4) *med* (P>5)
 - Gol (4) *med** (P>5)
- › Tudi zapis *męd* (9) (P>5).
 - Jon (59) *med* (P>5)
- › Tudi zapis z naglasom *méd* (23) (P>5).
- rojiti* ‘rojiti’
 - Daj (53) *rojiti se* (P>5)
 - › Tudi zapisa z naglasom *rojíti se** (53) (P>5) in *rójiti se** (179) (P=1). Tudi brez povratnega osebnega zaimka *rojiti* (69) (P<5).
 - Gla (16) *rojiti* (P>5)
 - › Tudi reducirana oblika *rojti* (5) (P>5).
 - Gol (119) *rojiti* (P>5)
 - › Tudi s povratno osebnim zaimkom *rojiti fe* (119) (P<5).
 - Jon (34) *rojiti* (P>5)
 - › Tudi zapisi z naglasi *rójiti** (30) (P>5), *rôjiti** (31) (P<5), *rojíti** (29) (P<5).
- ročda* ‘mana’
 - Jon (77) *roshda** (P=1)
 - › Izvor oziroma tvorjenost je nejasna. Izraz je kot enopojavnica izpričan v naslednjem sobesedilu: »Defiravno zhbéle veliko među dobé is roshde ali mane, ki jo v’ nekterih letih v’ poletnikih mefzih o slo hlapljivim in foparnim vremenu is liftov nekterih drevéř [...]« (77).
- sat* ‘skup voščenih celic, v katerih čebele hranijo med, cvetni prah in gojijo zalego’
 - Gla (34) *fat* (P=1)
 - Gol (150) *fat* (P>5)
 - Jon (47) *fat* (P>5)
- strd* ‘med’
 - › S sinhronega vidika bi lahko sklepali, da gre za izglagolsko izpeljanko (to kar se strdi), a bi bilo takšno tolmačenje neustrezno, ker gre za starejšo besedo, katere razvoj je moč zasledovati preko pslovan. do ide. (Snoj 2003: 703).
 - Gla (93) *sterd* (P>5)
 - Gol (71) *fterd* (P>5)
 - › Tudi zapisa *sterd* (92) (P>5) in *fterd* (5) (P=1).
 - Jon (12) *fterd* (P>5)
- trot* ‘trot’
 - › Je splošnoslovanska beseda, ki se je diahrono razvila verjetno iz ide. onomatopeje, ki ponazarja brenčanje, zvenenje (Bezljaj 2005: 234).
 - Daj (22) *trot* (P>5)
 - Gla (54) *trot* (P>5)
 - Gol (17) *trod* (P>5)
 - Jon (55) *trot* (P>5)
- vosek* ‘čebelji vosek’
 - › Dihrono se je beseda razvila verjetno iz ide. oblike s pomenom ‘tkanina’, ki je

bil prenesen tudi na področje čebelarstva zaradi podobne zgradbe satja, ki spominja na tkanino (Snoj 2003: 831).

- Daj (15) *vosek* (P>5)
- Gla (87) *vofek* (P>5)
- › Tudi zapisa *vosek** (46) (P>5) in *vofik* (7) (P=1).
- Gol (20) *vojfk* (P>5)
- › Tudi zapis *vojfsk* (76) (P=1).
- Jon (13) *vofik* (P<5)
- › Tudi zapis z naglasom *vófik* (13) (P<5).

vrša

- ‘čebelarški pripomoček za lovljenje rojev’
- › Diahrono se je beseda razvila verjetno iz pslovan. oblike s pomenom ‘spleten iz resja’ (Snoj 2003: 836).
- Gla (29) *verfha* (P>5)

želo

- ‘želo’
- › Diahrono se je beseda razvila iz pslovan. oblike s pomenom ‘sredstvo za zabadanje’ (Snoj 2003: 866).
- Gol (89) *shelo** (P<5)
- Jon (11) *shêlo* (P<5)
- › Tudi zapisa *selo* (11) (P=1) in *sêlo* (92) (P=1).

5.8 Povzetek terminotvornih načinov

	Dajko	Glavar	Goličnik	Jonke	Skupaj
Besedotvorni tvorbeni načini	146 (35 %)	82 (21 %)	52 (23 %)	51 (25 %)	27 %
Pomenoslovni tvorbeni načini	81 (20 %)	133 (34 %)	75 (33 %)	73 (36 %)	28 %
Skladenjski tvorbeni načini	171 (41 %)	157 (40 %)	83 (36 %)	70 (34 %)	38 %
Terminologizirani opisi	/	6 (2 %)	2	/	< 1 %
Prevzemanje iz tujih jezikov	5 (1 %)	6 (2 %)	10 (4 %)	/	2 %
Eponimi	6 (1 %)	1	/	/	< 1 %
S sinhronega stališča netvorjeno izrazje	5 (1 %)	8 (2 %)	8 (3 %)	9 (4 %)	2 %
Skupaj	414	392	229	202	

Preglednica 8: Primerjava terminotvornih načinov

Analiza terminotvornih načinov na področju starejšega čebelarskega izrazja je pokazala, da je največ čebelarskih strokovnih izrazov nastalo na podlagi skladenjskih tvorbenih načinov (38 %), nekoliko manj na podlagi pomenoslovnih tvorbenih načinov (28 %) in besedotvornih tvorbenih načinov (27 %). Zelo malo je v gradivu izpričanih prevzetih strokovnih izrazov iz tujih jezikov (2 %) in s sinhronega stališča netvorjenih strokovnih

izrazov (2 %). Eponimi in terminologizirani opisi pa so vezani na le nekaj posameznih primerov.

Primerjava tvorbenih načinov po posameznih avtorjih razkrije nekatera odstopanja od zgoraj navedenih skupnih vrednosti. Tako so pri Dajniku v večjem deležu zastopani besedotvorni tvorbeni načini (35 %), medtem ko je pomenoslovnih tvorbenih načinov manj (20 %). Pri Jonkeju so pogostejši pomenoslovni tvorbeni načini (36 %) in obenem pri tem avtorju predstavljajo največji delež med vsemi tvorbenimi načini, medtem ko pri ostalih treh avtorjih predstavljajo največji delež skladijski tvorbeni načini. Pri Goličniku pa izstopa nekoliko večji delež (4 %) prevzetega izrazja.

V analizi terminotvornih načinov smo naleteli tudi na nekatera težavnejša mesta, tako je za enobesedne strokovne izraze, ki so v gradivu izpričani tudi kot del večbesednega strokovnega izraza, težko ugotoviti ali gre za pravi enobesedni strokovni izraz ali le za besedilno varianto večbesednega strokovnega izraza, npr. *čebelni pletar* : *pletar*. Naslednja težava se v okviru besedotvornih tvorbenih načinov kaže kot pomislek glede terminotvorne vrednosti nekaterih skupin tvorjenk. Samostalniške tvorjenke z besedotvornim pomenom dejanje, npr. *enovanje*, glagolske sestavljenke, ki izražajo samo faznost, npr. *omladiti*, in glagolske modifikacijske izpeljanke, npr. *porezavati*, namreč v primerjavi z besedotvornim predhodnikom ne označujejo novega pojma v pojmovnem sistemu stroke, temveč gre le za modifikacijo besedotvornega predhodnika. Podobna težava se pojavi tudi pri pomenoslovnih tvorbenih načinih, in sicer je pri tvorjenih izrazih, pri katerih je že tudi besedotvorni predhodnik strokovni izraz, npr. *peti* : *petje*, težko ugotoviti ali so se terminologizirali ali pa so se terminologizirali le besedotvorni predhodniki in je tvorjenka nastala po besedotvornem postopku na ravni čebelarskega izrazja.

6 TERMINOGRAFSKI VIDIK PREDSTAVITVE STAREJŠEGA ČEBELARSKEGA IZRAZJA

V pričujočem poglavju bomo predstavili zasnovo slovarskega prikaza starejšega čebelarskega izrazja. Na Slovenskem je v zadnjih desetletjih nastalo kar nekaj zgodovinskih slovarjev,¹⁶⁵ ki pa obravnavajo predvsem splošno besedje in v njih strokovno izrazje različnih strok predstavlja le manjši delež. Glede na nabor iztočnic I. Orel (2013: 127) za obstoječe slovenske zgodovinske slovarje ugotavlja, da so v glavnem treh tipov, in sicer z naborom iztočnic, ki je zamejen obdobjno (npr. 16. stoletje), zemljepisno (npr. *Slovar prekmurskega knjižnega jezika*) ali avtorsko (npr. *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*). Poleg nabora iztočnic pa se tovrstna dela razlikujejo tudi glede na slovaropisno zasnovo, in sicer sta najpogostejša tipa zgodovinskih slovarjev obrnjeni in razlagalni slovar. Obrnjeni slovar je gradivsko utemeljen na starejšem večjezičnem slovarju, ki je v postopku preobrnitve preurejen tako, da so slovenski ustrezniki z neprvega mesta premaknjeni na nivo iztočnice (Merše 2000: 156). Razlagalni slovar pa ima navadno širšo gradivsko osnovo, kar daje podlago za višjo slovnično obvestilnost tovrstnih slovarjev, v čemer je tudi ena od pomembnih razlik med obema tipoma slovarjev (Merše 2015: 505). Tako npr. Karničarjeva obrnjena različica Gutschmannovega slovarja izkazuje nižjo stopnjo slovnične obvestilnosti, saj iztočnice niso besednovrstno opredeljene in tudi ni podatka o pregibanju, medtem ko lahko za Snojev *Slovar jezika Janeza Svetokriškega* in nastajajoči *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* ugotovimo ravno nasprotno. Oba slovarja izkazujeta visoko stopnjo slovnične obvestilnosti, pri čemer so v *Slovarju jezika Janeza Svetokriškega* v ospredju predvsem oblikoslovni podatki, pri *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* pa poleg oblikoslovnih še pisno-pravopisni, glasoslovni, besedotvorni in skladenjski podatki. M. Merše (2009a: 252) ugotavlja, da na različne zasnove in izvedbe zgodovinskih slovarjev vpliva zlasti »predmet in cilj prikaza, obseg in kakovost gradivske osnove, število sodelujočih slovaropiscev, upoštevanje dosežkov sočasnega jezikoslovja, zlasti pa leksikologije in slovaropisja.«

V našem primeru je torej namen uslovariti starejše strokovno izrazje s področja čebelarstva. Glede na to, da je delo gradivsko osnovano na delih štirih avtorjev, ga lahko označimo tudi kot avtorski slovar, ki bo vseboval strokovno izrazje štirih avtorjev. Cilj je torej razlagalni zgodovinski slovar, ki se bo od obstoječih najočitneje razlikoval po naboru iztočnic. Naslednja razlika pa je v nekoliko nižji stopnji slovnične obvestilnosti, kar je deloma tudi posledica specifičnega nabora iztočnic, ki so v veliki

¹⁶⁵ Pregled in predstavitev slovenskih zgodovinskih slovarjev je v Merše (2000).

večini samostalniške (in deloma še glagolske). Torej je vsaj z vidika besednovrstnega označevanja predvidenih veliko manj težav kot pri slovarjih splošnega jezika.

Še pomembnejša razlika pa je v metodologiji uslovarjanja. Kot smo v poglavju (4.3) utemeljili, je tudi za raziskave starejšega strokovnega izrazja smiselno uporabiti nekoliko prilagojeno metodologijo terminološke vede, ki temelji na kombinaciji semaziološkega in onomaziološkega pristopa, medtem ko gre pri obstoječih zgodovinskih slovarjih za semaziološki pristop. Tako je pri raziskavi starejšega strokovnega izrazja v prvi fazi, ko izhajamo iz besedil, v ospredju semaziološki pristop, v naslednjih fazah pa je dopolnjen z onomaziološkim, ki se uresničuje v pojmovni analizi strokovnega področja. V tej fazi dela je ključnega pomena dobro poznavanje stroke oziroma sodelovanje s področnimi strokovnjaki, lahko pa si pomagamo tudi z nekaterimi metodami, ki jih je uvedla korpusna terminografija. Eno izmed njih bomo poskusno uporabili tudi v pričujoči raziskavi.

6.1 Označevalci razlag

V okviru korpusne terminografije se je kljub načelni neodvisnosti termina od sobesedila, ki jo zagovarja predvsem tradicionalna terminološka veda, uveljavila metoda analize medpojmovnih razmerij na podlagi tipičnih sobesedil, t. i. označevalcev razlag.¹⁶⁶ Metoda temelji na spoznanju, da določena sobesedila bolj pogosto kot ostala postavljajo termine v medsebojno razmerje oziroma uvajajo del besedila z definicijskimi podatki o pojmu. Ker je z razvojem korpusov postalo iskanje in razvrščanje konkordanc po različnih iskalnih kriterijih precej bolj preprosto, je metoda opazovanja medpojmovnih razmerij na podlagi tipičnih sobesedil postala uporabna tudi v praksi. I. Meyer in M. Mackintosh (1996: 275) v zvezi z obravnavano metodo opozarjata zlasti na dve vrsti težav, in sicer je prva v tem, da se označevalci razlag lahko pojavijo tudi v sobesedilih, ki niso relevantna za pojmovno analizo stroke. Tovrstne primere avtorja poimenujeta šum.¹⁶⁷ Druga težava pa je v tem, da označevalci razlag niso univerzalni za vsa področja, temveč so lahko posamezni značilni samo za določeno strokovno področje.

¹⁶⁶ Poimenovanje smo povzeli po Logar (2013: 130–135).

¹⁶⁷ V našem primeru se je pri analizi označevalca razlage *t.j.* kot primer šuma izkazalo npr. naslednje sobesedilo: *Ino čí ne pomága, tè preselimo ropara s' poropanikom t.j. mi postavimo totega na selo ovega, ovega pa na mesto totega.* Okrajšava *t.j.* v tem primeru ne uvaja besedila, ki bi prinašalo kakšne definicijske lastnosti pojma, temveč gre bolj za pojasnilo predhodne trditve.

V prvi fazi smo preizkusili označevalce razlag, ki so se v analizi sodobnega korpusa izkazali kot učinkoviti in so navedeni v Vintar in Gorjanc (2003: 37–44) in v Logar (2013: 130–135). Ker se je pri preizkusu izkazalo, da je za sodobne označevalce razlag v našem gradivu zelo malo zadetkov, smo na podlagi opazovanja sobesedil strokovnih izrazov oblikovali svoje označevalce razlag, za katere smo predpostavili, da bi nam lahko pomagali pri prepoznavanju medpojmovnih razmerij v starejših čebelarskih besedilih. Pri tem smo se zavedali omejitev, ki jih prinaša majhnost našega korpusa, tako da smo metodo preizkusili zgolj kot dopolnitev klasične analize pojmovnega sistema stroke.

Analiza poteka tako, da besedo oziroma sobesedilo, ki ga ocenimo kot potencialnega označevalca razlage, vnesemo v konkordančnik kot iskalni pogoj in nato ročno pregledujemo konkordance in poskušamo oceniti, v kolikšni meri so posamezni iskalni pogoji učinkoviti. V našem primeru smo iskalni pogoj uvrstili med označevalce razlage, če smo vsaj 20 % konkordanc prepoznali kot učinkovite pri prepoznavanju medpojmovnih razmerij oziroma pri zbiranju definicijskih lastnosti pojma. Kot najučinkovitejši so se v naši raziskavi izkazali naslednji označevalci razlag.

Iskalni pogoj: **imenov*** (116 zadetkov)

Z iskalnim pogojem *imenov** smo našli vse oblike glagola imenovati, pridevnika imenovan in glagolnika imenovanje, ki pa se v gradivu pojavi le enkrat. Zadetki so razpršeni po vseh štirih delih in jih v večini primerov lahko prepoznamo kot označevalce razlag. Po naši oceni je takšnih zadetkov okoli osemdeset, pri čemer je besedilo, ki prinaša definicijske lastnosti pojma, praviloma pred obravnavanim označevalcem.

Glavar: *Sgodi fe pak, de pred Rojeniam ta stara Materniza ali od Bolesni vmerje, ali od Rojenja skusi Vreme sadershana od teh novu svalenih Materniz N. 37. Je vujedena inu vmorjena, tedej ta spredni Roj is eno ali vezh svalenih mladih Materniz roje: takerfhni spredni Roj fe imenuje Peuz, katiriga Materniza je she Dekelza, ...*

Goličnik: *Tę druge Sorte fhpisha je Roshni zvęť vfse forte Farbe, katęga zhębęlle na fvojeh sadneh Noshizah ukup sgneteniga k'Domo pernefsso, inu fe fato tudi Hlazhize imenujejo*

Dajnko: *Keri roji se imenujejo mladčniki? Či prvi roj se vu tistemi leti roja dá, te se taki dán roj imenuje mladčnik.*

Jonke: *med ki se imenuje tudi fterd.*

Iskalni pogoj: **t.j.** (24 zadetkov)

Okrajšava *t.j.* se pojavi samo v Dajnkovem besedilu. Kot smo že omenili, lahko uvaja pojasnilo, lahko pa tudi besedilo, ki prinaša določene definicijske lastnosti pojma. Tovrstnih primerov, kjer lahko okrajšavo *t.j.* prepoznamo kot označevalca razlage, je po naši oceni v gradivu dvanajst.

Dajnko: *Občinski nje imenujemo moxake, t.j. moxkega spola cele.*

Iskalni pogoj: **ime** (18 zadetkov)

Samostalni *ime* se pojavi v vseh besedilih, razen pri Goličniku. Kot označevalca razlage pa smo ga prepoznali le pri Dajniku, in sicer v osmih primerih.

Dajnko: *Zamaxa ali zavosčina tudi zadelavina po imeni. One jo nosijo is popovja divjih kostanjov, topolja ino drugega drevja.*

Iskalni pogoj: **kaj je/sta/so** (97 zadetkov, od tega 37 v kazalnih)¹⁶⁸

Besedni niz *kaj je/sta/so* najdemo v vseh štirih delih. Kot označevalca razlage pa ga lahko prepoznamo le pri Glavarju in Dajniku. Vsega skupaj smo ocenili, da je omenjeni niz v sedemnajstih primerih tudi označevalec razlage.

Glavar: *Kaj je obnoshna inu koku taisto berejo? Obnoshna drusiga nye, koker ta Prah tiga Zveita*

Dajnko: *Kaj je matíca? Ona je mati vsih v' ednemi zdravemi roji stanuvajouih cel.*

Iskalni pogoj: **klicati** (7 zadetkov)

Glagol *klicati* najdemo samo v Glavarjevem besedilu in na enem mestu pri Jonkeju. V vlogi označevalca razlage pa nastopa le pri Glavarju, in sicer v petih primerih.

Glavar: *3. Dan po sazhetim Petju, supet Roji, inu ta Roj se Klizhe Druiz.*

Iskalni pogoj: **to je/sta/so** (86 zadetkov)

Besedni niz *to je/sta/so* se pojavi v vseh štirih delih in v večini primerov uvaja pojasnilo, npr. *Navada moja je 14. Dny po Zveitu shellé Roje dellati, to je Konz velikiga*

¹⁶⁸ To pomeni, da je 37 zadetkov podvojenih. Torej je različnih zadetkov 60.

Travena. Po naši oceni pa obravnavani besedni niz v gradivu na osemnajstih mestih opravlja tudi vlogo označevalca razlage, saj uvaja sobesedilo, ki prinaša določene definicijske podatke o pojmu.

Glavar: *te Roje se imenujejo Nuzhezhi, to je, Srojenja Synouni Otrozi*

Goličnik: *Konz To je enu Snaminje, de taiſti Pajn nima Matize, al pa, de ima le eno ſpazhen Matizo, to je, eno Trotenzo*

Dajnko: *Kaj so objedlivci? To so cele, kere od drugih rojev ino ptujih čelinjakov skos strad prisiljene*

Jonke: *Le ſe maternize prvih rojev, kër smiram ſtara materniza s' njimi gre, ne ſmejo iméti sa mlade maternize, v' tiſtim letu isleſhene, drugazhi ko bi bil roj pevſki roj, to je, roj s' mlado maternizo, ktëra prëd pôje.*

Iskalni pogoj: (+pridevnik/samostalnik¹⁶⁹ (43 zadetkov)

Kot učinkovit označevalec razlage se je v analiziranem gradivu izkazal tudi oklepaj, ki se pojavlja v vseh delih razen pri Glavarju.¹⁷⁰ V analiziranem gradivu smo ocenili, da oklepaj v štirinajstih primerih označuje vzporedno poimenovanje za pred njim zapisani strokovni izraz. Poleg vzporednih poimenovanj pa oklepaj v gradivu pogosto označuje tudi sopomenke za pred njimi navedene izraze iz splošnega jezika, npr. pri Jonkeju *srak (ljuſt)*.

Goličnik: *od sgorej na tẽ offnane Vẽke poſtavi, inu leto ſe rezhe en Nadſtavik (Puſtoto) napraviti*

Dajnko: *one [čebele] se zato zopolijo z' nekimi vu čelniki prebivajočimi čelaki; ino lexejo jajca; alipa is totih jajc se sami troti nalexejo in zato neki mislijo, da se troti od rodnih delavnih čel plodijo, ino za tega volo nje trotnice (trotnne matere) imenujejo.*

Jonke: *Sa klajo ſe morajo vſelej nar lepſhi in nar zhiſteji ſatovi, kjer je nar manj zvetne moke (obnoſhine) in nizh ſalége, vséti.*

¹⁶⁹ Iskalni pogoj smo oblikovali tako, da smo iskali samo tiste oklepaje, ki jim je sledil pridevnik ali samostalnik. Sprva smo imeli poleg pridevnika in samostalnika v iskalnem pogoju še glagol, a se je izkazalo, da gre pri nizu (+glagol navadno za sklicevanje na določeno mesto v besedilu, npr.: (glej §. 132.)). Ker tovrstni primeri niso zanimivi za iskanje označevalcev razlag, smo glagol izpustili iz iskalnega pogoja.

¹⁷⁰ Glavar namesto oklepaja uporablja niz znakov /:, ki navadno uvaja neke vrste pojasnilo oziroma dopolni in ga nismo prepoznali kot označevalca razlage, npr. *Rupanie sunei obilne Paſhe /: ta Zhaſ prenehajo: / je zeilu Lejtu.*

Tudi pri raziskavi starejšega strokovnega izrazja se je pri preučevanju medpojmovnih razmerij in iskanju podatkov za pisanje definicij metoda označevalcev razlag izkazala kot učinkovita. Določene omejitve sicer izhajajo iz dejstva, da imamo v raziskavo zajeta besedila, ki pripadajo različnim pokrajinskim različicam slovenskega jezika in se zato tudi označevalci razlag med njimi deloma razlikujejo. Kljub temu pa se lahko strinjamo z N. Logar (2013: 133), ki pravi: »Korpus torej daje možnost dokaj učinkovite (pol)avtomatske identifikacije pomenskih polj, resda za majhen del terminov, je pa to lahko osnovna orientacija vsaj v fazi priprav na izdelavo razlag.«

6.2 Zasnova terminografske predstavitve starejšega strokovnega izrazja

Na podlagi rezultatov, ki smo jih dobili pri analizi konkordanc in pojmovni analizi strokovnega področja, pri kateri smo si pomagali tudi z metodo označevalcev razlag, smo poskušali oblikovati zasnovo slovarja starejšega čebelarskega izrazja in sestaviti vzorčne geselske sestavke. Vzorčna gesla smo oblikovali za tri pojmovna polja, in sicer *člani čebelje družine*, *roji* in *čebelji pridelki*.

6.2.1 Mikrostruktura in makrostruktura slovarja starejšega čebelarskega izrazja

Pojmovni pristop k raziskavi se odraža tudi v strukturi slovarja, in sicer v slovarju starejšega strokovnega izrazja podobno kot v sodobnih terminoloških slovarjih en geselski sestavek predstavlja en pojem, medtem ko v slovarju splošnega besedja en geselski sestavek predstavlja eno besedo. Tovrstna zasnova je uresničena v prvem delu slovarja, kjer torej vsak geselski sestavek predstavlja en pojem, pri katerem je kot iztočnica naveden sodobni čebelarski termin (na osenčeni podlagi).¹⁷¹ Če pojem v sodobni čebelarski terminologiji ne obstaja več, smo na mesto iztočnice zapisali poknjiženo obliko starejšega čebelarskega izraza in jo označili z zvezdico (*). Sledi

¹⁷¹ Menimo, da je zasnova slovarja s sodobnimi čebelarskimi termini kot iztočnicami primerna, ker predpostavljamo, da je velik del pojmovnega sistema čebelarske stroke iz 18. in 19. stoletja prekriven s sodobnim pojmovnim sistemom obravnavane stroke. Da je jedrni del pojmovnega sistema prekriven, potrjujejo tudi naše izkušnje iz poskusa oblikovanja ustrezne terminografske rešitve za tri pojmovna polja. Od obravnavanih 26 pojmov jih namreč lahko kar 19 prepoznamo tudi kot pojme v pojmovnem sistemu sodobne čebelarske stroke in tako posledično termine, ki jih označujejo, najdemo tudi v *Čebelarskem terminološkem slovarju* (2008).

Sklepamo, da takšna zasnova ni ustrezna za terminografsko predstavitev starejšega strokovnega izrazja vsake stroke, saj se je lahko pojmovni sistem stroke skozi čas precej spremenil in v tem primeru navajanje sodobnih terminov kot iztočnic ne bi bilo ustrezno. Domnevamo, da je do tovrstnih sprememb v večji meri prihajalo na področju družboslovnih ved, medtem ko je na področju naravoslovnih ved, kamor sodi tudi čebelarstvo, osrednji del pojmovnega sistema strok doživel bistveno manj sprememb.

skrajšana definicija pojma iz *Čebelarskega terminološkega slovarja* (2008). V primeru, da pojem ne obstaja več in da termina zanj ni v omenjenem slovarju, smo definicijo na podlagi pojmovne analize oblikovali sami.¹⁷² Sledi navedba poknjžjenih oblik vseh strokovnih izrazov (enobesednih in večbesednih) po posameznih avtorjih,¹⁷³ ki označujejo obravnavani pojem. Pri poknjžjenih oblikah smo navedli oblikoslovne podatke, oznako spola in podatek o frekvenci.¹⁷⁴ Sledi tipično sobesedilo, v katerem je izpričan strokovni izraz, in v oklepaju navedba številke strani. Če gradivo za posamezni strokovni izraz izkazuje kakšne posebnosti v zapisu, smo to navedli v komentarju, ki ga uvaja znak •.

Drugi del slovarja predstavlja abecedno urejen seznam vseh poknjžjenih oblik starejših čebelarskih izrazov z navedenimi kazalkami¹⁷⁵ na iztočnice v prvem delu slovarja, kjer lahko uporabnik najde podatke o iskanem strokovnem izrazu, o morebitnih drugih strokovnih izrazih, ki označujejo isti pojem, ter definicijo pojma.

¹⁷² Menimo, da bi bila pri nekaterih pojmi smiselna dopolnitev definicije s sliko, shemo ali skico. Na obravnavanih treh pojmovnih poljih tovrstna dopolnitev verjetno ne bi veliko doprinesla k lažjemu razumevanju pojma, bi pa bila dobrodošla pri pojmi, vezanih na različne vrste panjev, njihovih delov in čebelarske opreme.

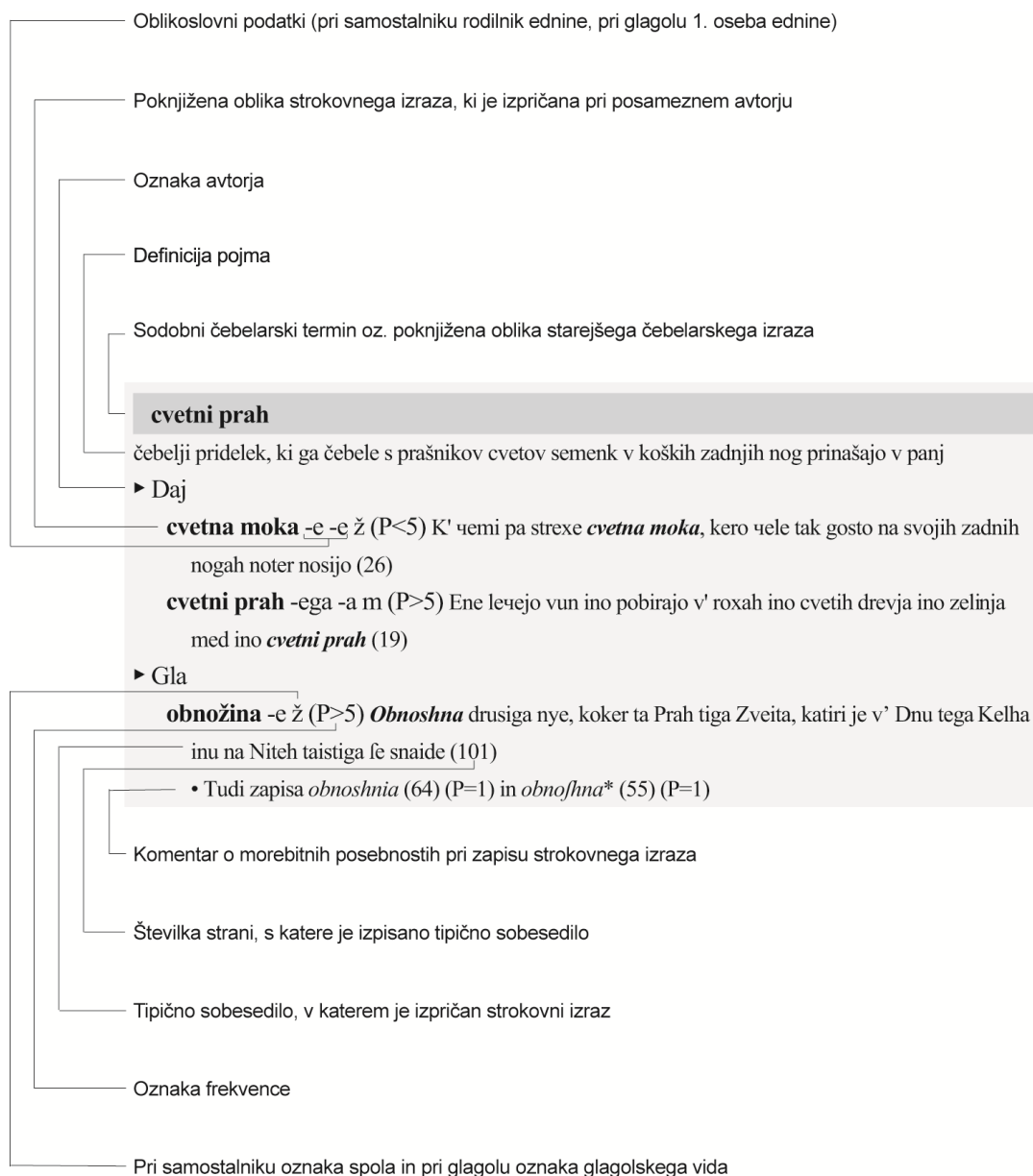
¹⁷³ Ker obravnavani slovar izkazuje tudi določene značilnosti avtorskega slovarja, v katerem je predstavljeno strokovno izrazje štirih avtorjev, smo strokovne izraze navajali ločeno za vsakega avtorja posebej, saj predpostavljamo, da bi lahko uporabnika zanimalo tudi samo izrazje enega izmed avtorjev. Avtorje smo torej znotraj geselskih člankov razvrstili po abecedi, prav tako smo po abecednem vrstnem redu razvrstili strokovne izraze pri posameznem avtorju. Če pri določenem avtorju nismo našli izpričanega strokovnega izraza za določeni pojem, avtorja v geselskem članku nismo navedli. Npr. strokovni izraz za 'roj v času ajdove paše' smo našli potrjen le pri Glavarju, medtem ko ga ostali trije avtorji ne navajajo. Zato smo v geselskem članku *ajdovec** navedli le Glavarja (Gla), medtem ko smo ostale tri avtorje izpustili.

¹⁷⁴ V pričujoči zasnovi smo v zvezi s frekvenco navajali le tri vrste podatkov, in sicer smo označevali enopojavnice ($P=1$), od dve do štiri pojavitve ($P<5$) in pet ali več pojavitev ($P>5$). V zgodovinskem slovarju strokovnega izrazja bi bilo vsekakor smiselno označiti tudi tiste besede, ki so zelo pogoste, npr. s frekvenco večjo od 10, 20, 30, a bi to bilo zelo zamudno predvsem zaradi strokovnih izrazov, ki so homonimni s pogostimi izrazi iz splošnega jezika, npr. *delo*, *koš*. Štetje bi oteževali tudi dvopomenski strokovni izrazi, npr. *ropar* 1. 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' 2. 'čebelja družina, ki odtuja med iz drugih družin'.

¹⁷⁵ Večina kazalk (98 od 108 primerov) v pričujoči poskusni terminografski predstavitvi treh pojmovnih polj je usmerjenih na sodobne čebelarske termine, torej gre za primere, kjer je pojem potrjen tudi v pojmovnem sistemu sodobne čebelarske stroke. Preostanek kazalk (10 primerov) pa usmerja uporabnika na poknjžjeno različico starejšega strokovnega izraza, ki je označena z znakom *, torej gre za primere, kjer pojma v sodobni čebelarski stroki ni več in zato tudi ni sodobnega termina.

Bistvena značilnost tako zasnovanega slovarja je v tem, da v prvem delu uporabnik dobi odgovor na vprašanje, s katerimi strokovnimi izrazi avtorji označujejo določeni pojem (onomaziološki vidik).¹⁷⁶ V drugem delu pa, kateri pojem označuje določeni strokovni izraz (semaziološki vidik).¹⁷⁷

6.2.2 Struktura geselskega članka

¹⁷⁶ V prvem delu bi tako uporabnik lahko dobil odgovor na vprašanje, katere strokovne izraze so obravnavani avtorji uporabljali za *propolis*?

¹⁷⁷ V drugem delu bi tako uporabnik lahko dobil odgovor na vprašanje, kateri pojem označuje strokovni izraz *smolni vosek*?

6.2.2.1 Slovar (1. del): sodobni čebelarški termin – starejši čebelarški izraz

ajdovec*

‘roj v času ajdove paše’

► Gla

ajdovec -vca m (P=1) Spomladanie, Lipove, inu *Aidove Roje*. Roje, po Reslozhku te Palhe, v’ katere fo bli sastaulene, klizhejo fe eni Spomladanji od spomladaniga Drevia noter da Krefa Zvejta: Drugi Lipouzi od Lipoviga pred Pafyim Dnem Zveita: supet eni *Aidouzi* od Aidoviga da male Mafhe Zveita dobleni (9)

ajdov roj -ega -a m (P=1)

cvetni prah

‘čebelji pridelek, ki ga čebele s prašnikov cvetov semenk v koških zadnjih nog prinašajo v panj’

► Daj

cvetna moka -e -e ž (P<5) K’ čemi pa strexe *cvetna moka*, kero čele tak gosto na svojih zadnjih nogah noter nosijo (26)

cvetni prah -ega -a m (P>5) Ene lečejo vun ino pobirajo v’ roxah ino cvetih drevja ino zelinja med ino *cvetni prah* (19)

► Gla

obnožnja -e ž (P>5) *Obnoshna* drusiga nye, koker ta Prah tiga Zveita, katiri je v’ Dnu tega Kelha inu na Niteh taistiga fe snaide (101)

• Tudi zapisa *obnoshnia* (64) (P=1) in *obnošna** (55) (P=1)

prah -a m (P>5) leta *Prah* Zhebele, [...] is Jesykam pobirajo, is sprednem Nogam, katire na mesti Rok nym flushijo na sadneh Nog plashate od snotrei ven ulhinene Kosmate Lopate nakladajo (101)

► Gol

hlačice -- ž mn. (P>5) Tę druge Sorte špisha je *Roshni zvet* vfse forte Farbe, katęrga zhebęlle na fvojeh sadneh Noshizah ukup sgneteniga k’Domo pernefso, inu fe fato tudi *Hlazhize* imenujejo (24)

rožni cvet -ega -a m (P>5)

► Jon

cvetna moka -e -e ž (P>5) To kar na nogah nofijo, ni vofik, kar eni menijo, ampak le *zvetni prah* al *zvetna moka* (13)

cvetni prah -ega -a m (P=1)

obnožina -e ž (P<5) Tako zhbęle, zhe prav pridno letajo, in veliko *obnoshine* nofijo, od sazhetka špomladi do perviga šadnjiga zvetja ne dobę toliko šterdį, de bi mogle od nje shivęti (62)

rožna moka -e -e ž (P=1) Tako fe upirajo ene s’ notranjim dęlam, sidajo al napravljajo fatje, ohranijo s’ buzhenjem in majanjem perutniz gorkoto in sa mlade potrebno toploto v’ panji, al ofkerbljujejo salęgo, in le tretji al zheterti dęl jih islęta, med ki fe imenuje tudi šterd, in *roshno* al *zvetno moko* brat (12)

rožni prah -ega -a m (P=1) v’ tem hladnejim letnim zhafu veliko, s’ *roshnim praham* teshko obloshenih zhebęl, svezher is palhe gredę pred ulnjakam trudnih dęli popada (16)

čebela delavka

‘spolno nerazvita samica v čebelji družini’

► Daj

čela -e ž (P>5) Izreklo pa se je le, da se vu zdravemi roji méd 15000 *uelami* znajde 300 trotov, ino vu brojnatěsich čelnikih je njihov broj naravno še imenitnesi ino se zna na 800 deleteti (22)

delovna čela -e -e ž (P>5) Kaj so *delavne uele*? One so naj menše, pa naj brojnatěsega stana v'roji, kere vse dela opravljajo, med ino vosek nosijo, prebivališe snaxijo, vodo ino druge reči donasajo, plod s' kermno kašo oskerbuvasjo ino za slobodnost čelnika straxajo (15)

► Gla

čela -e ž (P=1) Dellajo fe te na 3. Vishe: ali is Zhebelam od Paynou spredei safedenih: ali is *Zhelam* is Paynou snotrei pošnetih: ali is Dan na Dan peršipainam Zhebelnim k' eni fe srejeni per prauleni Maternize (47)

čebela -e ž (P>5) Dnu snotrei more biti gladku, de *Zhebele* loshei po nemu fe spreahajo (2)

delavec -vca m (P>5) Taku Zhebelnim Paynem fhlushi Roj usety; sakaj kir Dershina fe pomainfha, maine tudi fe fapijo, inu maine je Vrozhina, satu Zhebele supet v' Satuje potegnejo, is Sheila vezh *Dellouzhou* fa perhodno Palho napraviti (30)

• V gradivu je izpričan tudi zapis *dellouzh* (99) (P<5), za katerega sklepamo, da gre za napako.

delovna čebela -e -e ž (P>5) *Delloune Zhebele* fo Shenskiga Spolu, katire tudi Jaiza leshejo, is katirih ne Materniza, ne delloune Zhebele, temuzh Trotje le samu fe svale ali srede (61)

gmajn čebela -- -e ž (P=1) v' enim Zhebelnem Truplu ali Tovarshtvu fe naidejo troje Sorte, ena od druge rislozhene, Zhebele: namerz Materniza od drugih Mazhizha ali Kraliz imenuvana, Trotje inu te *gmein* ali Delloune *Zhebele* (94)

► Gol

čebela -e ž (P>5) Ti dčebělhi Trodi (§. 5.) potrebujejo tud vėzhi Hifhze, al Sibelle; namerzh: *zhebělle* napravjo ne famu zheběllno, ampak tud en pošěbno, tok rekozh Trotovfko Satovje (18–19)

delovna čebela -e -e ž (P<5) Jeft tudi ne podřeshem lėtafs en pov od fprėd, h' Lejtu en pov od sade s' falogo vrėd, ampak s' veliko fkerbjo salogi safhonam, de sa perhodno Lėjto vezh *dėlounih zheběll* sa moj Nuz perdobim (167)

družna čebela -e -e ž (P=1) sdej pa ozhmo v' Pajno vėzhi Prestor narediti, sato, de bi ti vezh Vojska, inu fterdi dobiu, de tvoje *drushne zhebělle* per dobri Palhi v' fvojmo napounenimo Pajno ne bodo prasnuvale (163)

gmajn čebela -- -e ž (P>5) ob polejtnimu zhafsu, na en lėpi topli dan (§. 6.) bode ena ufsakatera Divifhka Matiza v'Drulfhi veliku Trodov, inu *gmein Zheběll* ven na frej Luft fletėla, inu tazhafs bode od Trodov plemėnena (15)

• Tudi zapis *gmein zhebělla** (5) (P<5) in *gmein zhebělla** (17) (P<5).

► Jon

čebela -e ž (P>5) Silno rodovitna je materniza, in samore v' enim lėtu nad 60000 *zheběl* roditi (9)

• V gradivu je pogost tudi zapis *zhbėla* (8) (P>5).

dėlovna čebela -e -e ž (P>5) Materniza je nekoliko vėzhi in veliko daljshi od *dėlavnih zheběl*, raslozhi fe od njih tudi po farbi, in je mati vfih drusih zhėbel (9)

• V gradivu je pogost tudi zapis *delavna zhbėla** (12) (P>5).

gmajn čebela -- -e ž (P>5) Med troti je tudi doftikrat prezej raslozhka, ker šo tifti, kteri šo od trotovfke maternize ali trotnize salésheni, in v' pifkerzih *gmanj zhebél* islésheni, veliko manji od drusih is pravih trotnih pifkerzov (84)

- V gradivu je izpričan tudi zapis *gmanj zhbéla** (12) (P<5).

čebela iskalka

‘čebela, ki išče čebeljo pašo in o najdbi obvešča druge delavke v panju’

► Gla

razgledalka medu -a m (P=1) Kader te *Rasgledauke Medu* theshke fe povernejo, druge s' nym poshlejo (75)

čebela izvidnica

‘čebela, ki išče primeren prostor za naselitev roja’

► Jon

špijon -a m (P=1) Ako bi fe kak roj ne hôtel ušefti, temúzh prezej bres pozhivanja v' novo štanovanje, ki li ga je shé préd po fvojih tako imenovanih *šhpijonih* poifkal (41)

čebela roparica

‘čebela, ki odtuja med iz drugih družin’

► Daj

ropanica -e ž (P=1) Ravno tak se ogiblimo tudi, *ropanice* kupiti, kajti one svojega ropanja nikoli ne popustijo, ino mi bi si zato z' njimi le svadjo načinili (64)

ropanska čela -e -e ž (P>5) Na čemi spoznamo *ropanske čele*? One so zdela na popevajočemi glasi spoznati, s' kerim okoli čelnikov lečejo (130)

ropar -a m (P>5) So ropari ne posebni plod čél? Ne! temoč vsaka čela zna *ropar* postati, kak hitro se ji dá k' tem priloxnost (129)

► Gla

navratnica -e ž (P>5) *Nauratenze* od drugih Zhebel je teshku reslozhiti, fe ne posnajo dergazh, koker kader is Paynu pridejo, teh Nauratenz sadne Shivot je ble napihnen ali napounen, koker teh drugih (75)

- V gradivu je izpričana tudi reducirana oblika *nauratniza* (51) (P=1).

roparica -e ž (P=1) Kir Zhebele veliku Sourashnikam, fufebnu tem Nauratenzam ali *Roparzam* fo podvershene na mesti imenuvane Shrevenze drugo fvetjem is Kofitarjovim Koleszam (2)

► Gol

roparica -e ž (P>5) *Ropparze* fe imenujejo taifle zhébelle, katire ne is Pafhe, ampak is ptujeh Pajnov shelijo šterd dobiti, inu v' fvoj Pajn pernefti (91)

- V gradivu je izpričan tudi zapis *kopparza** (94) (P=1), kar je verejtno napaka.

► Jon

ropar -ja m (P<5) pridejo kmalo špét s' drugimi v' tako velikim fhtevilu, de fo v' štanu v' kratkim zhasu nar teshji, in nar bogatiji panjove pokonzhati, ker fe zhbéle enkrat od mozhi *roparjev* premagane vezh ne branijo, temuzh tudi s' roparji dershé, in sadnizh tudi s' njimi gredo (73)

ropna čebela -e -e ž (P<5) Na to fe mora panj sapréti, prezej od zhbélnjaka odnefti, in šhe le svezhér f'kterim šofédnjim li bodi fkleniti; ali pa fe sna, zhe ima maternizo in šhe dofti polka, kar je pa per obropanih panjéh malokdaj, na ene dni, de *ropne zhbéle* na ropanje posabijo (74)

ropnica -e ž (P>5) Zhbélam bi fe moglo, de bi fe *roparze* ali *ropnize* bliso ne vabile, le na vezher v' mraku pokladati, in flabji panjovi takrat samafhiti (67)

roparica -e ž (P>5)

četrty roj*

‘po vrsti četrty roj iz iste družine v isti čebelarski sezoni s še neoprašeno matico’

► Daj

četrty roj -ega -a m (P=1) Ogrebati moremo nje vse, ne pa vsih vu čelinjaki posadjati, kajti neki – posebno tretji ino *sterty roji* enega leta – so tak slabi, ki svojega potrebnega stroška za zimo ne zmoxejo do polovica nanositi (89)

► Jon

četrtec -a m (P<5) Trétji rôji al tretjizi fe namérijo le v' dobrih létinah, *zheterty rôji* al *zhetertyzi* pa prav malokdaj (29)

četrty roj -ega -a m (P<5)

drugi roj

‘po vrsti drugi roj iz iste družine v isti čebelarski sezoni s še neoprašeno matico’

► Daj

drugi roj -ega -a m (P<5) Toto kunkavo popevanje imajo matice dostakrat skoz več dnevov brez henjanja, ino mi moremo na to dobro paziti, kajti toti *drugi roji* radi odidejo (75)

► Gla

drujec -jca m (P>5) Dan po sazhetim Petju, supet Roji, inu ta Roj fe Klizhe *Druiz* (15)

- V gradivu je izpričan tudi zapis *druizh** (15) (P=1), kjer gre verjetno za napako.

drugi roj -ega -a m (P<5) Materniza obhrojena perviga Roja is Paynu vezhi Dejl v' srede grede, *drugih Rojou* neobhrojene, kir po Navuku N. 35. per enimu Roju vezh fe yh snaide, ene gredo spredei, druge na frede, inu druge na sadne (19)

► Gol

drujec -jca m (P>5) *Drujzi* imajo vëzh Dëll vezh Matiz (§. 43) ta iftih nalovi, kolker morefh (§. 131. 132. 133.) al bode pa Roj katiro imov, bodefh lohko is negoviga Pokoja, al pa is fhumenja, inu Tëkanja dol vsëv (§. 59.), zhe obene nima, tok mo eno saperto s' fhkatelzo vrëd noter postavi (146)

- Tudi zapisa *druiz* (132) (P<5) in *drujiz* (6) (P=1)

► Jon

drugi roj -ega -a m (P<5) Ako vreme fhe lepo oftane, ali zhe ima panj sraven dofti salége, tudi fhe veliko medú, da ófmi ali devéti, vzhaí tudi fhele deséti ali énajfti dan fhe *drujiga rôja* ali *drujza* (28)

drujec -jca m (P<5)

- V gradivu je izpričan tudi zapis *drujiz* (28) (P=1).

dvojčetni roj*

‘roj, v katerem je združenih več rojev iz iste čebelje družine’

► Daj

dvojčetni roj -ega -a m (P=1) Dostakrat izidejo poznési roji xe zred pervimi, ino to je vsikdar dobro, da so taki *dvojčetni roji* silno močni. Ino to se zgodi naj berxej, či ob časi, kde je prvi roj izíti hotel, dexovno vreme pride, kero ga od izidenja zaderxí (70–71)

matica

‘spolno razvita samica, večja od čebel delavk’

► Daj

cara -e ž (P=1) Ludjé so nekda mislili, da je ona sama (čelak) moxka čela v' roji, ino njo zato *vajvoda, krala, cara* imenuvali. Od koliko časa pa znamo, da je ona le xenskega spola, se ji je od nekih htelo davati ime *vajvodica, kralica, carica*; ali pa naj pravej jo imenujemo *matico* (12)

carica -e ž (P=1)

krala -e ž (P=1)

kraljica -e ž (P=1)

matica -e ž (P>5)

matičnik -a m (P=1) Za tega volo najdemo vu čelinjakih, v' kerih so roji preblizo, eden kre drugega naposeleni, dosta več brez *matunikov*, kak pa vu čelinjakih, v' kerih so roji po dostojni daloti, eden kre drugega naposeleni (56)

vajvoda -e ž (12) (P=1)

vajvodica -e ž (12) (P=1)

► Gla

kraljica -e ž (P=1) v' enim Zhebelnem Truplu ali Tovarshtvu se naidejo troje Sorte, ena od druge rislozhene, Zhebele: namerz *Materniza* od drugih *Mazhizha* ali *Kraliz* imenuvana, Trotje inu te gmein ali Delloune Zhebele (94)

- V gradivu je izpričan zapis *kraliz*. Sklepamo, da gre za napako in da je bil mišljen samostalnik *kraliza**.

mačica -e ž (P=1)

- V gradivu je izpričan zapis *mazhizha*. Sklepamo, da gre za napako in da je bil mišljen samostalnik *mazhiza**.

maternica -e ž (1) (P>5)

► Gol

kraljica -e ž (P<5) Ta tretja Sorta je njeh *kraliza*, al *Matiza* (13)

matica -e ž (5) (P>5)

ženska čebelna mati -e -e matere ž (P=1) Zhëbëlle (ob zaitu ene Jalovine) de se lih nimajo prave Matizne faloge, se is gmein Zhëbëllne faloge eno pravo Matizo fvalijo, zhe tēdej is ene Zhëbëllne faloge ena *shënfka Zhebëllna Mati* (§. 6.) fvalena bode, tok je tēdej ta shënfki Spoll shë prēd v'Jayzah fapopaden biu, tok je tēdej pres Zwibla, de fō tē gmein Zhëbëlle tud enga shënfkiga Spolla (16)

► Jon

kraljica -e ž (P<5) Troje forte zhbéle al buzhéle fō, namrezh: 1) *Kraljiza*, to je *matiza, mazhiza* al *materniza*; kteriga sadnjiga iména se tudi hozhemo dershati (8)

matica -e ž (P=1)

mačica -e ž (P=1)

maternica -e ž (P>5)

poglavarka -e ž (P=1) Ako tedej ktera koga doleti in ga pizhi, se permeri to le bliso njeniga prebivalifha, is fkerbi sa shivljenje njene kraljize, de bi njo in njeno kraljestvo vlih sovrashnikov varovala, ker je vfaka védno perpravljena sa frézho in fplofhni prid fvoje *poglavarke* shivljenje dati (90)

lipovec*

‘roj v času lipove paše’

► Gla

lipovec -vca m (P=1) Spomladanie, *Lipove*, inu Aidove *Roje*. Roje, po Reslozhku te Palhe, v’ katere so bli sastaulene, klizhejo se eni Spomladanji od spomladaniga Drevia noter da Krefa Zvejta: Drugi *Lipouzi* od Lipoviga pred Pafyim Dnem Zveita: supet eni Aidouzi od Aidoviga da male Malhe Zveita dobleni (9)

lipov roj -ega -a m (P=1)

med

‘sladko živilo, ki ga čebele pridelajo iz medicīne ali mane’

► Daj

med -a m (P>5) Najmreč, one toti *méd* pa poxirajo ino ga dajo, kda je vu njihovemi xelodci ogosten ino is vsih drugih delov izločen storjen, skoz svoje vusta pa vu lexnice nazaj, kere nató zadelajo (26)

► Gla

med -u m (P>5) Zhebele katire *Sterd* ali *Med* inu Vofek nofijo (93)

strd -i ž (P>5)

► Gol

med -u m (P>5) Letę fame zhebělle opravijo vřse Dęllu, one nořsijo *řterd*, al *Męd*, rořhni zvęt, vodo, dęlajo Vojlk (11)

- Tudi zapis *med** (4) (P>5)

strd -i ž (P>5)

- Tudi zapis *sterd* (92) (P>5) in *řterd* (5) (P=1).

► Jon

med -u m (P>5) *med* ki se imenuje tudi *řterd* (12)

strd -i ž (P>5)

- Tudi zapis z naglasom *méd* (23) (P>5).

objedljivec*

‘čebela, ki skuša priti v tuji panj in odtujiti med ter lahko postane čebela roparica’

► Daj

objedljivec -vca m (P>5) *Kaj so objedlivci?* To so čele, kere od drugih rojov ino ptujih čelinjakov skos strad prisiljene okoli dobrih čelnikov lečejo ino iřejo, se vu nje potegnute (128)

prisiljenik*

‘čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi slabih razmer v njem, ki jih povzročijo molji ali pomanjkanje hrane’

► Daj

prisiljenik -a m (P<5) *Prisiljeniki* se imenujejo tisti roji, ker morejo po sili is čelnika iti, ali zato da so se nad njimi vu čelniki červi ino moli prevzéli; alipà tudi zato, da se vu čelniki ne znajde več nikaka zaloga meda (72)

propolis

‘čebelji pridelek, ki ga čebele naberejo na brstih rastlin in ga uporabljajo za prevleko notranjih delov panja’

► Daj

zadelavina -e ž (P=1) *Zamaxa* ali *zavoščina* tudi *zadelavina* po imeni. One jo nosijo is popovja divjih kostanjov, topolja ino drugega drevja (27)

zamaža -e ž (P>5)

zavoščina -e ž (P=1)

► Gla

čebelna smola -e -e ž (P=1) Drugi safejajo nilke Semreke, satekujejo veje, taiste potrefajo is *Zhebelno Smolo*, is katiro one Sprajne Paynu sadelujejo (25)

saft -a m (P=1) *Smolo* Zhebele ne berejo, temuzh le to *Sokrouzo* ali *Saft*, katiriga Drevije, fufebnu Hrastie is debila puty, inu skus Sonze v’ Smolo fe sterdy leto Sokrouzo popiejo one, is taisto Robe teh Piskerzou prevulezhejo sa vezh terdnosti satuja volo (98)

smola -e ž (P<5)

sokrvica -e ž (P<5)

► Gol

smolni vosek -ega -ska m (P<5) Najdemo fhe tud ene druge forte Vojfk, is katerem zhebelle ufse fklade, fhpranje, inu fpokline per fvojmo Pajno samashijo, inu safmolijo, satorej fe taifti tud sna imenuvati ta *fmolni Vojfk* (22–23)

prvi roj

‘roj, ki izleti iz panja navadno s staro, oprášeno matico’

► Daj

prednji roj -ega -a m (P=1) Vsaki *pervi roj*, kerega čelnik dá, ino s’ kerim stara matica vungré, se imenuje prvi, *rani* ali *predni* (70)

prvi roj -ega -a m (P>5)

rani roj -ega -a m (P<5)

► Gla

prvi roj -ega -a m (P>5) Roj, is katirim ta stara, obhojena, rodovitna Materniza grede, fe imenuje *pervi Roj* (10)

► Gol

prednji roj -ega -a m (P<5) En tak Roj, satu, kir je ta prvi od enga Pajnu, fe imenuje *prédni Roj*, al *pervi Roj* (50)

prvi roj -ega -a m (P>5)

► Jon

prednji roj -ega -a m (P<5) Ta zhbélna truma, ki s’ maternizo is panjú potégne, in je navadno trétji dél vlíga polka, fe imenuje *prédnji*, *pervi roj*, ali *perviz* (28)

prvec -a m (P<5)

prvi roj -ega -a m (P>5)

roj

‘večja skupina čebel, ki zaradi rojilnega razpoloženja v družini navadno skupaj s staro matico in troti izleti iz panja’

► Daj

roj -a m (P>5) Kda je zadnji celi **roj** svoj materni čelnik zapustil, te se on preveno bole ino bole vozko vkup potegne, ino se ogledava za stranom vu blixini ali nekaj dale vkraj, kde bi se znal posedéti (73)

► Gla

mladič -a m (P>5) Per enimu **Mladizhu** ali **Roju**, kateri Maternizo je shelei pogrethou, zoll lehku je posnati (58)

radovoljni roj -ega -a m (P=1) Pogovarjali smo se dofehmal od **radovolnih Rojou**, na Versto pridemo Govorjenja teh permoranih ali Pregnanzou skus Zhlovefku Persadenie inu Pregnanstvu sturienih (30)

roj -a m (P>5)

samovoljni roj -ega -a m (P>5) Med Rojmi, sleherni obstati ali sposnati more, de te samovolni, aku lih vfselej bulfhi nifo, koker Pregnanzi, fai imenitnihi fo; satorej spodobi se tudi, de v' nashim napreivsetim Pogovorjeniu od Zhebelnih Rojou ali taistih Pogmirania sazhnemo od **samovolnih Rojou** se pogovarjati, inu potem shele dalej shele k' Pregnanzam, ali skus Zhloveshko Prekajnost perfilenim se podamo (3)

► Gol

mladič -a m (P=1) ftarz ofhvęha fkus **Roje**, **Mladizho** pak toku nefsmęsh nezv ven fręfat, zhe ozhesf, de ti bode perhodno Lejto k' Nuzu perfhov (60)

roj -a m (P>5)

► Jon

roj -a m (P>5) Kakor hitro se je **roj** vředel, naj se vsame bersh prasin panj, ko mora shę pred perpravljen biti, in se hiti roj vfaditi (31)

roj lakotnik

‘čebelja družina, ki kot roj zapusti panj zaradi pomanjkanja hrane’

► Daj

sirotnik -a m (P=1) Po zadnemi prigodi se imenujejo tudi **zagladniki** ali **stradniki**, ino da vu totemi sirotnemi stani navadilo radi nad bogate čelnike padajo ino se tam noterprosiiti iřejo, se zato tudi zovejo **sirotniki** (72)

stradnik -a m (P=1)

zagladnik -a m (P=1)

roj s pevko

‘roj z mlado, neoprašeno matico’

► Gla

pevec -vca m (P>5) Sgodi se pak, de pred Rojeniam ta stara Materniza ali od Bolesni vmerje, ali od Rojenja skusi Vreme sadershana od teh novu svalenih Materniz N. 37. Je vujedena inu vmorjena, tedej ta spredni Roj is eno ali vezh svalenih mladih Materniz roje: takerfhni spredni Roj se imenuje **Peuz**, katiriga Materniza je she Dekelza, inu sa rodovitna postati potrebuje na Prafhenie yti (10)

radovoljni pevec -ega -vca m (P=1) Spomnim fe, de is dveh Paynou, potem kir na imenuvamo Visho fim Roj naredou, en Lejtu ta mozhne Payn A. je mene she dva **radovelna Peuza**, kir Materniza v' tega povoseneniga fe je prefelila, inu vezh Materniz sastaveu (44)

samovoljni pevec -ega -vca m (P<5) per **samovolnih Peuzih** nelhou fim lepe, velike, ermene Maternize, katire vender Jallove inu nerodovitne fo bile (33)

► Gol

deviški prednji roj -ega -ega -a m (P<5) tok more s'tem prędnim, al pervim Rojam ta mlada, divifhka Matiza (al divizhenza) ven potegniti (§. 8.) En tak Roj bode en **divifhki prędni Roj** imenuvan (50)

prednji pevec -ega -vca m (P>5) Zhe je pa Roj na ftarza nasaj potęgnov, tok zhakej nektere Dni, morebit, de bode she enkrat rojov, inu bode, zhe ta ftara Matiza ni v' ftarzo oftala, ampak sa ręfs bla sgublena, eniga **prędniga Pevza** dav (127)

- Tudi zapisa *prędni peuz* (50) (P<5) in *prędni peuz* (57) (P<5).

► Jon

pevski roj -ega -a m (P<5) Le fe maternize pervih rojov, kęr smiram ftara materniza s' njimi gre, ne fmejo imęti sa mlade maternize, v' tiftim letu isleshene, drugazhi ko bi bil roj **pevfki roj**, to je, roj s' mlado maternizo, ktęra pręd pōje (10)

roj s starko

‘prvi roj iz družine v čebelarski sezoni s staro, oprášeno matico’

► Gol

plemenitni roj -ega -a m (P<5) Leta Reslozhik enga **plemenitniga Roja** od enga drufiga ne fmęlh posabit, sakaj ta plemenitni Roj ima eno plemenitno Matizo (§. 8. inu 39.) en drugi pa eno Divizhenzo (51)

plemenitni prednji roj -ega -ega -a m (P<5) Na enkrat, pręden fe ti bode sdęllo, bode Trufh uftov, zhębęlle fe bodo, koker, de bi is eniga pouniga foda Vode zhepp ven sderv, s' Gvavtjo sazhele per fhrelo ven gnefti, bodo v' Lufto okol zhębęllnaka lętale, inu sadnizh per blisu na en kraj ufşędle (§. 39.), en **plemenitni prędni Roj** bode vęzhi Dęll s' jutrej, Druzji pak s' jutrej, al popovdan ven fhli (59-60)

- Tudi zamenjanim vrstnim redom pridevnikov v besedni zvezi *prędni plemenitni roj* (61) (P=1).

tretji roj

‘po vrsti tretji roj iz iste družine v isti čebelarski sezoni s še neoprašeno matico’

► Daj

tretji roj -ega -a m (P=1) kajti neki – posebno **tretji** ino şterti **roji** enega leta – so tak slabi, ki svojega potrebnega stroşka za zimo ne zmoxejo do polovica nanositi (89)

► Gla

tretjec -a m (P>5) Katiri Roje fo Druize inu **Trekelzi**. Pufledni Roji vfi imajo mlade neobhojene Maternize, med nym inu Peuzam ni obeniga drusiga Reslozhka, koker de eden pred, drugi potler je rojou (10)

► Jon

tretjec -a m (P>5) **Trętji rōji** al **tretjizi** fe namęrijo le v' dobrih lętinah, zheterti rōji al zhetertizi pa prav malokdaj (29)

tretji roj -ega -a m (P<5)

spomladanji roj*

‘roj, ki izleti iz panja spomladi (do kresa)’

► Gla

spomladanji roj -ega -a m (P=1) *Spomladanie*, Lipove, inu Aidove *Roje*. Roje, po Reslozhku te Pafhe, v’ katere fo bli sastaule, klizhejo fe eni Spomladanji od spomladaniga Drevia noter da Krefa Zvejta: Drugi Lipouzi od Lipoviga pred Pafyim Dnem Zveita: supet eni Aidouzi od Aidoviga da male Mafhe Zveita dobleni (9)

trot

‘čebelji samec, ki se razvije iz neoplojenega jajčeca’

► Daj

čelak -a m (P<5) Kaj so *troti*? Oni storijo tretji stan čel v’ roji, ino se od enih tudi *trubci*, *čelaki*, *čelni moxáki*, *lexáki*, imenujejo (20)

čelni možak -ega -a m (P=1)

ležak -a m (P<5)

možak -a m (P=1) Občinski nje imenujemo *moxake*, t.j. moškega spola čele (21)

trot -a m (P>5)

trobec -bca m (P=1)

► Gla

trot -a m (P>5) Dershina is troje Sort Zhebel ukupej spraulena; namerz Materniza, *Trotje* inu Zhebelle (1)

► Gol

trot -a m (P>5) *Trodi* fo moškiga Spola, taihtih edinu Opravilu je: Matizo plemeniti (15)

► Jon

trot -a m (P>5) *Trotje* fo vézhi od pravih zhebél, ne tako dolgi, pa veliko debelji od maternize, nimajo shéla, in zhe prav o poldanških urah s’ drugimi zhbélami létajo, vonder nizh ne nofijo (14)

trotovka

‘matica ali čebela delavka, ki zalega samo trotovska jajčeca’

► Daj

trotna mati -e -ere ž (P=1) neki mislijo, da se troti od rodni delavnih čél plodijo, ino za tega volo nje *trotnice* (*trotne matere*) imenujejo (19)

trotnica -e ž (P=1)

► Gla

trotova maternica -e -e ž (P=1) Male Trotje nifo Snaminie pogrethene ali *Trotove Maternize* (61)

► Gol

trotnica -e ž (P<5) To je enu Snaminje, de taihti Pajn nima Matize, al pa, de ima le eno špazhen Matizo, to je, eno *Trotenzo* (13)

• Tudi zapis *trodenza* (16) (P=1)

trotna matica -e -e ž (P=1) Ena *trodna Matiza* (17)

► Jon

trotnica -e ž (P>5) Med troti je tudi doftikrat prezej raslozhka, ker fo tifti, kateri fo od *trotovske maternize* ali *trotnize* salésheni, in v' pílkerzih gmanj zhebél islésheni, veliko manji od drusih is pravih trotnih pílkerzov (84)

trotovska maternica -e -e ž (P=1)

umetna čebelja družina

‘čebelja družina, ki jo je iz čebel in mlade zalege oblikoval čebelar’

► Daj

odroj -a m (P>5) Skos tó, či si iz njih *odroje* delamo t.j. či is čelnatih košov silimo čele, se razdeliti ino svojo lastno čelinstvo spočéti (94)

► Gla

goljufani roj -ega -a m (P=1) De pak Zhebele is Srojenja na *golfani Roj*, Letenia navadene, prevezh fe ne urazhajo, ne le na tega potrebnu je enako Konzhnizo ali Papier perthishniti, ampak tudi snotrei gledati, de, kader taistimu Zhebel bi tegnili sa Salege Safedenie, smankuati, koker N. 312. fe prenefe (47)

primorani roj -ega -a m (P=1) Samu na febi shkodlivi fo Pregnanzi savolo obilniga Klaje Savushitka; sakai, kir *permorene Roje* dougu ne posabijo fvojo popreihno Drushbo (32)

prisiljeni roj -ega -a m (P=1) Ustane Zhes to she dougu Deshevie, ali sgine popreihna Pafha, aku po Navuku N. 54. v' enim inu drugem sgodku tudi samovolnim Rojam potrebnu je noter ukladati, kulikain vezh inu obilnih Klasty fe more *perfylenim Roju* inu Srojenzu, katiri vezh krat nimajo ene Kaple Medu v' febi (32)

preganjavec -vca m (P<5) Mozhnu veshe to Govorjenje inu v' Dianiu sleherniga prestrahiti by imelu od Dellania teh *Pregainouza*, kader tiga Urshoh by bilu to pregainanie, ali mi katiri od N. 254. fhlishali bodemo Urshoh Podobe Maternizniga Resloshzka, *Pregainouzou* ne moremo krive dellati, de taiste fo mainfhi inu Zherneifhi, koker per samovolnih Rojeh (32–33)

pregnanec -nca m (P>5) Resdelenie Zhebelnu gody fe ali samovolnu. Kader fame od febe bres Zhloveskiga Persadenia fe lozhijo, inu fe imenujejo Roje, ali permoranu, namerzh Kader skus Zhlovesku perfilenie fe reslozhijo, inu fe imenujejo *Pregnanzi* (1)

pregnani roj -ega -a m (P=1) Od *Pregnanih Rojou* Sdajovitnosti (30)

► Gol

kunštni roj -ega -a m (P>5) Al pa një snafh h' tēmo perfilit, to je, is kunhtjo fam resdeliti, katiru fe imenuje en *kunshtni Roj*, al *Narejenz* (122)

narejenec -nca m (P<5)

- V gradivu sta izpričana zapisa *Narejenz* (122) (P=1) in *Narejanz** (149) (P=1).

odjemač -a m (P=1) Zhe rajtalh *odjemazhe* (tu je, kunhtne Roje) narejati, tok nekateri Pajnovi nišso satu, taifti morejo pošēbne Laftnufti imeti (30)

odvzetek -tka m (P=1) Leti kunshtni Roji fe na sploh imenujejo: Narejanzi, al pa *Odsetki* (149)

odvzeti roj -ega -a m (P=1) od kunhtnih, al *odufetih Roju* (8)

► Jon

kunštni roj -ega -a m (P<5) Od odrojev, ali odvsétih ali *kunshtnih rojev* (46)

odroj -a m (P>5) *Odroji* ali *odvséti rôji* fo fkor v vfih zhebelarfkih bukvah pošēbno hvaljeni; jeft pa fe od njih veliziga prida fhe nikoli nifim mogel preprizhati (46)

odvzeti roj -ega -a m (P<5)

vnuk

‘roj iz družine, ki se je razvila iz roja v istem letu’

► Daj

divični roj -ega -a m (P=1) Dobivamo še tudi vu totemi meseci roje? To pride na letino. Naj berxej dobímo vu totemi meseci *divične roje* (173)

• Pomensko ne povsem jasno.

mladičnik -a m (P<5) Či prvi roj še vu tistemi leti roja dá, te se taki dán roj imenuje *mladičnik* (72)

► Gol

devičnik -a m (P<5) *Divižhki Roj*, al *Divižhnik*. Kader je Pašha, Vreme, inu Matiza prou dobra, tok fe v' zhašsi permiri, de ta novi perzajtni Roj, lhe taišto Lejtu supet en Roj da. En tak Roj od Roja fe imenuje en Divižhnik (51–52)

deviški roj -ega -a m (P<5)

► Gla

vnučič -a m (P<5) te Roje fe imenujejo *Nuzhezhi*, to je, Srojenja Synouni Otrozi (10)

► Jon

devičnik -a m (P<5) Ako sgodni roj tifo léto spét lhe eniga ali dva rôja da, fe jim pravi *devižhniki* ali *devižhki rôji* (43)

deviški roj -ega -a m (P<5)

6.2.2.2 Slovar (2. del): starejši čebelarski izraz – sodobni čebelarski termin

ajdov roj ► ajdovec*

ajdovec ► ajdovec*

cara ► matica

carica ► matica

cvetna moka ► cvetni prah

cvetni prah ► cvetni prah

čebela ► čebela delavka

čebelna smola ► propolis

čela ► čebela delavka

čelak ► trot

čelni možak ► trot

četrtec ► četrti roj*

četrti roj ► četrti roj*

delavec ► čebela delavka

delovna čebela ► čebela delavka

delovna čela ► čebela delavka

devičnik ► vnuk

deviški prednji roj ► roj s pevko

deviški roj ► vnuk

divični roj ► vnuk

drugi roj ► drugi roj

drujec ► drugi roj

družna čebela ► čebela delavka

dvojčetni roj ► dvojčetni roj*

gmajn čebela ► čebela delavka

goljufani roj ► umetna čebelja družina

hlačice ► cvetni prah

krala ► matica

kraljica ► matica

kunštni roj ► umetna čebelja družina

ležak ▶ trot
lipov roj ▶ lipovec*
lipovec ▶ lipovec*
mačica ▶ matica
maternica ▶ matica
matica ▶ matica
matičnik ▶ matica
med ▶ med
mladič ▶ roj
mladičnik ▶ vnuk
možak ▶ trot
narejenec ▶ umetna čebelja družina
navratnica ▶ čebela roparica
objedljivec ▶ objedljivec*
obnožina ▶ cvetni prah
odjemač ▶ umetna čebelja družina
odroj ▶ umetna čebelja družina
odvzetek ▶ umetna čebelja družina
odvzeti roj ▶ umetna čebelja družina
pevec ▶ roj s pevko
pevski roj ▶ roj s pevko
plemenitni prednji roj ▶ roj s starko
plemenitni roj ▶ roj s starko
poglavarka ▶ matica
prah ▶ cvetni prah
prednji pevec ▶ roj s pevko
prednji roj ▶ prvi roj
preganjavec ▶ umetna čebelja družina
pregnanec ▶ umetna čebelja družina
pregnani roj ▶ umetna čebelja družina
primorani roj ▶ umetna čebelja družina
prisiljeni roj ▶ umetna čebelja družina
prisiljenik ▶ prisiljenik*
prvec ▶ prvi roj
prvi roj ▶ prvi roj
radovoljni pevec ▶ roj s pevko
radovoljni roj ▶ roj
rani roj ▶ prvi roj
razgledalka medu ▶ čebela iskalka

roj ▶ roj
ropanica ▶ čebela roparica
ropanjska čela ▶ čebela roparica
ropar ▶ čebela roparica
roparica ▶ čebela roparica
ropna čebela ▶ čebela roparica
ropnica ▶ čebela roparica
rožna moka ▶ cvetni prah
rožni cvet ▶ cvetni prah
rožni prah ▶ cvetni prah
saft ▶ propolis
samovoljni pevec ▶ roj s pevko
samovoljni roj ▶ roj
sirotnik ▶ roj lakotnik
smola ▶ propolis
smolni vosek ▶ propolis
sokrvica ▶ propolis
spomladanji roj ▶ spomladni roj*
stradnik ▶ roj lakotnik
strd ▶ med
špijon ▶ čebela izvidnica
tretjec ▶ tretji roj
tretji roj ▶ tretji roj
trobec ▶ trot
trot ▶ trot
trotna mati ▶ trotovka
trotna matica ▶ trotovka
trotnica ▶ trotovka
trotova maternica ▶ trotovka
trotovska maternica ▶ trotovka
vajvoda ▶ matica
vajvodica ▶ matica
vnučič ▶ vnuk
zadelavina ▶ propolis
zagladnik ▶ roj lakotnik
zamaža ▶ propolis
zavoščina ▶ propolis
ženska čebelna mati ▶ matica

Predstavljena dvodelna zasnova slovarja starejšega strokovnega izrazja bi se s stališča uporabnika lahko zdela nekoliko zapletena, a menimo, da bi se dvostopenjskemu iskanju v vsakem primeru težko povsem izognili. Vzorčna analiza treh pojmovnih polj je namreč pokazala veliko pestrost čebelarskega izrazja, saj smo za obravnavanih 26 pojmov našli kar 108 različnih strokovnih izrazov, kar pomeni, da so v povprečju za posamezni pojem v gradivu izpričani štirje strokovni izrazi. Torej se tudi v primeru navajanja poknjiženih strokovnih izrazov kot iztočnic ne bi mogli izogniti navajanju velikega števila kazalk in sinonimov. Če pa bi se kazalkam hoteli izogniti in bi pri vsakem strokovnem izrazu navajali definicijo ter vse sinonime, bi to obseg slovarja precej povečalo.¹⁷⁸

Najpomembnejša prednost dvodelno zasnovanega slovarja strokovnega izrazja, ki jo omogoča relativno visoka stopnja prekrivnosti pojmovnega sistema čebelarske stroke iz 18. in 19. stoletja s pojmovnim sistemom sodobne čebelarske stroke, pa je v tem, da uporabniku poleg semaziološkega vidika omogoča tudi onomaziološki vidik. Za področnega strokovnjaka, ki je tipičen uporabnik tovrstnih slovarjev, je onomaziološki vidik prav tako pomemben kot semaziološki in je zato predstavljena dvodelna struktura po našem mnenju primerna za terminografsko predstavitev starejšega čebelarskega izrazja.

¹⁷⁸ Pri *matici*, za katero je v gradivu izpričanih dvanajst različnih strokovnih izrazov, bi to pomenilo, da bi se definicija ponovila na dvanajstih mestih in prav tako bi bilo potrebno na vseh dvanajstih mestih navesti vseh enajst preostalih sopomenskih strokovnih izrazov.

7 SKLEP

Metodološki vidik

Pričujoča raziskava starejšega čebelarskega izrazja kaže, da je tudi za raziskave starejšega strokovnega izrazja smiselno uporabiti pojmovni način dela in nekoliko prilagojeno metodologijo terminološke vede, saj je predmet raziskovanja izrazje stroke s strukturiranim znanjem. Omenjene prilagoditve izhajajo predvsem iz dejstva, da so raziskave starejšega strokovnega izrazja izključno deskriptivne, medtem ko je sodobna terminološka veda tudi preskriptivna, in da pri tovrstnih raziskavah izhajamo iz besedil, torej je onomaziološki pristop dopolnjen s semaziološkim. Prav dejstvo, da imamo v izhodišču opravka z besedili, kaže tudi na smiselnost uporabe nekaterih korpusnih orodij in metod. Že v izhodišču se namreč tudi pri preučevanju starejšega strokovnega izrazja podobno kot pri sodobni terminološki vedi soočamo s problemi prepoznave tovrstnega besedja v besedilih. Ker so ročne metode zbiranja precej subjektivne in sorazmerno počasne, je dopolnitev s korpusnimi metodami luščenja seveda zelo dobrodošla. V nadaljnjih fazah raziskave pa nam tovrstna orodja omogočajo na osnovi velike količine gradiva opazovanje besedilnega okolja strokovnih izrazov in s pomočjo označevalcev razlag raziskovanje medpojmovnih razmerij ter pridobivanje podatkov za pisanje definicij.

Poleg naštetih prednosti pa smo pri preizkusu omenjenih orodij in metod naleteli na nekatere pomanjkljivosti oziroma omejitve, in sicer sta po našem mnenju najočitnejši težavi v zelo zamudnem procesu digitalizacije starejših besedil in v težavnem označevanju zgodovinskih korpusov.

V zvezi z digitalizacijo je potrebno poudariti, da se je postopka glede na njegovo dolgotrajnost vsekakor smiselno lotiti po uveljavljenih standardih (XML TEI), ki zagotavljajo izmenljivost in trajnost digitaliziranega besedila. Še posebej to velja za besedila v bohoričici in dajncici, kjer so programi za optično prepoznavo znakov manj učinkoviti in je posledično ročnega dela še toliko več. Druga težava pa se kaže v relativno velikem številu napak pri avtomatskem označevanju zgodovinskega korpusa, kar nekoliko omejuje uporabo nekaterih korpusnih orodij.

Predpostavljamo, da bo v prihodnosti v zvezi z obema omejitvama narejen korak naprej. Na področju digitalizacije bo postopoma vse več besedil digitaliziranih in vključenih v različne zbirke (npr. Wikivir), tako da se raziskovalcu vse pogostejše sploh ne bo potrebno ukvarjati s procesom digitalizacije. Poleg tega pa bodo tudi orodja za optično prepoznavo znakov še napredovala in bodo rezultati tudi za starejša besedila še

boljši. Tudi za področje avtomatskega označevanja zgodovinskih korpusov predpostavljamo, da bo napredovalo, saj se z dopolnjevanjem leksikona zgodovinskega besedja in izpopolnjevanjem pravil za prečrkovanje učinkovitost orodja izboljšuje. S tem pa se bodo še bolj na široko odprle možnosti za nadaljnje korpusno podprte jezikovnozgodovnske raziskave.

Terminotvorni vidik

V analizi terminotvornih načinov smo raziskovali načine zapolnjevanja poimenovalnih vrzeli na področju čebelarstva. V pričujočo raziskavo smo vključili le zadnji tvorbeni način, na podlagi katerega se je oblikoval strokovni izraz, tako npr. strokovna izraza *gasa* in *pevec* (čeprav je prva prevzeta beseda in druga tvorjenka) obravnavamo v okviru pomenoslovnih tvorbenih načinov, ker sta obe besedi v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričani že v 16. stoletju. Sklepamo, da se je prevzemanje oziroma besedotvorni postopek odvil na ravni splošnega jezika in da sta se besedi kasneje na podlagi metaforičnega pomenskega prenosa terminologizirali in postali del poimenovalnega sistema čebelarske stroke. V tem primeru sta torej prevzemanje in besedotvorni postopek predstopnja terminotvornega postopka in ju v okviru pričujoče raziskave puščamo ob strani.

Analiza tako opredeljenih terminotvornih načinov je za področje starejšega čebelarskega izrazja pokazala, da je netvorjenega izrazja zelo malo (2 %) in da je zelo malo tudi prevzetega izrazja iz tujih jezikov (2 %). Največ čebelarskih strokovnih izrazov je nastalo na podlagi skladenjskih tvorbenih načinov (38 %), nekoliko manj na podlagi pomenoslovnih tvorbenih načinov (28 %) in besedotvornih tvorbenih načinov (27 %). Nekaj strokovnih izrazov pa lahko uvrstimo med terminologizirane opise in eponime.

Primerjava tvorbenih načinov po posameznih avtorjih razkrije nekatera odstopanja. Tako so npr. pri Dajniku v večjem deležu zastopani besedotvorni tvorbeni načini (35 %), medtem ko je pomenoslovnih tvorbenih načinov manj (20 %). Pri Jonkeju nekoliko večji delež predstavljajo pomenoslovni tvorbeni načini (36 %) in pri Goličniku prevzeto izrazje (4 %).

Tudi zastopanost posameznih tvorbenih vzorcev se med avtorji nekoliko razlikuje, a lahko povzamemo, da v okviru besedotvornih tvorbenih načinov pri samostalniških tvorjenkah izstopata navadna izpeljava in modifikacijska izpeljava, pri glagolskih tvorjenkah pa sestava. Med pomenoslovnimi tvorbenimi načini pri vseh avtorjih tako pri

samostalniških kot glagolskih strokovnih izrazih prevladuje tvorba na podlagi metaforičnega pomenskega prenosa in oženja pomena, medtem ko se metonimija, sinekdoha in širjenje pomena pojavljajo zgolj v posameznih primerih. Pri skladenjskih tvorbenih načinih pa pri Dajniku, Glavarju in Jonkeju predstavljajo največjo skupino besedne zveze z lastnostmi sestave, pri Goličniku pa največji delež predstavljajo skupi.

Tako lahko v zvezi s terminotvornimi načini na področju čebelarstva potrdimo že uvodoma izpostavljene ugotovitve M. Orožen (1996b: 440–446), ki pravi, da je izrazje kmetijskih strok v veliki meri slovenskega izvora in da se je na teh področjih strokovno izrazje oblikovalo v veliki meri po domačih tvorbenih vzorcih. Še posebej zanimivo je, da se na področju čebelarskega izrazja takšno stanje kaže že v 18. stoletju, torej še pred Kopitarjevo slovnico, za katero velja, da je spodbudila postopno odmikanje od prevzemanja iz tujih jezikov in spodbudila zapolnjevanje poimenovalnih vrzeli z uporabo domačih besedotvornih vzorcev.

Terminografski vidik

V zvezi s terminografsko predstavitevijo starejšega čebelarskega izrazja se je pokazalo, da je najbolj povedna dvodelna zasnova slovarja, pri kateri je v prvem delu uresničen pojmovni pristop, kjer en geselski članek predstavlja en pojem in je iztočnica sodobni čebelarski termin, v drugem pa je seznam poknjiženih oblik starejših čebelarskih izrazov s kazalkami na prvi del slovarja. Prednost tako zasnovanega slovarja je v tem, da sta omogočena dva vidika uporabe, in sicer lahko uporabnik dobi odgovor na vprašanje, katere strokovne izraze so avtorji uporabljali za določeni pojem (onomaziološki vidik) ter kateri pojem označuje določeni strokovni izraz (semaziološki vidik). Potrebno pa je poudariti, da je takšna zasnova slovarja možna le v primeru, da je pojmovni sistem stroke v zgodovini relativno v veliki meri prekriven s pojmovnim sistemom sodobne stroke. Menimo, da je omenjeni pogoj pogosteje izpolnjen na področju naravoslovnih strok, saj je na teh področjih pojmovni sistem strok iz preteklosti pogosto v veliki meri prekriven z jedrom pojmovnega sistema sodobne stroke (v našem primeru 19 od 26 v terminografsko predstavitev zajetih pojmov), medtem ko so pojmovni sistemi družboslovnih strok pogosteje podvrženi spremembam, npr. pravo. Iz navedenega lahko povzamemo, da se predstavljena terminografska zasnova slovarja starejšega strokovnega izrazja zdi primernejša za naravoslovne stroke, medtem ko bi za družboslovne stroke bilo pred odločitvijo potrebno preveriti prekrivnost pojmovnih sistemov stroke skozi čas.

Tako zasnovana terminografska predstavitev pa nam omogoča tudi primerjavo starejšega strokovnega izrazja s sodobno terminologijo. Iz pričujoče zasnove slovarja starejšega čebelarskega izrazja, ki zajema tri pojmovna polja (108 strokovnih izrazov), lahko ugotovimo, da približno petino starejšega strokovnega izrazja najdemo tudi v sodobnem *Čebelarskem terminološkem slovarju*, npr. *roj*, *matica*, *cvetni prah*, *prvi roj*. Iz primerov je razvidno, da niso prekrivni zgolj najosnovnejši čebelarski izrazi, temveč so v sodobno terminologijo prešli tudi nekateri večbesedni strokovni izrazi. Tudi za ostalo izrazje se kaže, da ga lahko v veliki meri najdemo v sodobnem slovarju, le da je glasoslovno ali besedotvorno preobraženo, npr. *ropnica* : *roparica*, *trotnica* : *trotovka*. Posebej zanimivi pa so izrazi, ki v sodobnem slovarju označujejo drug pojem kot v preteklosti. Tako je izraz *matičnik* pri Dajniku označeval 'matico', v sodobni čebelarski terminologiji pa 'večjo satno celico, iz katere se izleže matica'. Podoben primer sta še izraza *ajdovec* in *lipovec*, s katerima je Glavar označeval 'roj v času ajdove paše' oziroma 'roj v času lipove paše'. V sodobni čebelarski terminologiji pa sta to strokovno pogovorna izraza za 'ajdov med' oziroma 'lipov med'. Zanimiv je tudi izraz *ropar*, ki sta ga Dajnko in Jonke uporabljala dvopomensko, in sicer v pomenu 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' in 'čebelja družina, ki odtuja med iz drugih družin'. V sodobni čebelarski terminologiji pa je *ropar* enopomenski izraz in označuje le čebeljo družino. Enako je izraz uporabljal tudi Glavar.

Tako zasnovan slovar starejšega strokovnega izrazja bi torej lahko služil kot podlaga za poglobljeno analizo razvojnega loka čebelarskega izrazja od 18. stoletja do danes. Seveda pa bi bilo pred tem potrebno slovaropisno obdelati nekoliko večji del pojmovnega in poimenovalnega sistema stroke.

8 POVZETEK

Predmet pričujoče raziskave je razvoj čebelarškega izrazja od 18. do srede 19. stoletja, pri čemer nas je zanimal predvsem metodološki vidik raziskovanja starejšega strokovnega izrazja, zastopanost posameznih terminotvornih načinov na področju starejšega čebelarškega izrazja in terminografski vidik predstavitve starejšega strokovnega izrazja.

V prvem poglavju smo opredelili temo, predstavili cilje raziskave in osnovne metodološke pristope, ki smo jih uporabili.

Ker smo morali predmet raziskave, torej starejše čebelarško izrazje, najprej poiskati oziroma prepoznati v besedilih, smo v drugem poglavju predstavili pregled čebelarškega slovstva do srede 19. stoletja in v nadaljevanju zamejili reprezentativen vzorec gradiva za raziskavo. Kot vzorec smo določili naslednja štiri čebelarška dela: Peter Pavel Glavar: *Pogovor o čebeljih rojih* (1776); Janez Goličnik: *Popolni nauk o čebelarstvu* (1792); Peter Dajnko: *Čelarstvo* (1831); Jurij Jonke: *Krajnski čbelarčik* (1836). Tako zasnovan vzorec predstavlja veliko večino vseh čebelarških besedil, ki so nastala v slovenskem jeziku do srede 19. stoletja. Besedila so različnih starosti in zastopani sta obe glavni pokrajinski različici slovenskega jezika (osrednjeslovenska in vzhodnoštajerska), kar še dodatno potrjuje reprezentativnost vzorca.

V tretjem poglavju smo na kratko predstavili vsebino omenjenih štirih del in predstavili proces digitalizacije, saj smo se v izhodišču odločili, da del raziskave izpeljemo tudi po statistični metodi in da besedila vključimo v zgodovinski korpus IMP, za kar pa je predpogoj, da so digitalizirana. Tako smo najprej predstavili metodologijo digitalizacije starejših besedil z uporabo formata XML po priporočilih TEI in v nadaljevanju še postopek odpravljanja napak, ki nastanejo pri optični prepoznavi znakov.

Ker je predmet raziskave strokovno izrazje, smo v uvodnem delu četrtega poglavja predstavili osnovne pojme tradicionalne terminološke vede in modifikacije, ki so se zgodile pod vplivom korpusnega jezikoslovja ter uveljavitve specializiranih korpusov. V nadaljevanju pa smo predstavili možnosti za uporabo predstavljene metodologije terminološke vede v raziskavah starejšega strokovnega izrazja. V zvezi s tem ugotavljamo, da je tudi pri raziskavah starejšega strokovnega izrazja smiselno uporabiti pojmovni način dela in nekoliko prilagojeno metodologijo terminološke vede. Omenjene prilagoditve izhajajo predvsem iz dejstva, da so tovrstne raziskave izključno deskriptivne, medtem ko je sodobna terminološka veda tudi preskriptivna, in da pri

raziskavi izhajamo iz besedil, torej je onomaziološki pristop dopolnjen s semaziološkim. Prav dejstvo, da je njeno izhodišče vselej strokovno besedilo, govori v prid uporabi korpusnih orodij, ki so nam bila v pomoč že pri prepoznavanju strokovnega izrazja v besedilu. Ročno metodo izpisovanja smo namreč dopolnili z nekaterimi korpusnimi metodami luščenja strokovnega izrazja in tako znižali stopnjo subjektivnosti, ki je značilna za ročno izpisovanje. Po takšni kombinirani metodi smo iz gradiva izpisali 943 strokovnih izrazov.

V petem poglavju smo analizirali na sinhroni ravni prepoznavne terminotvorne načine, ki se kažejo na področju starejšega čebelarskega izrazja. Ugotovili smo, da se je največja skupina izrazja oblikovala na podlagi skladijskih tvorbenih načinov (38 %), npr. *smolni vosek*, sledi izrazje, ki je nastalo po pomenoslovnih tvorbenih načinih (28 %), npr. *mana*, in izrazje, ki je nastalo po besedotvornih tvorbenih načinih (27 %), npr. *trotnica*. Iz navedenih odstotkov je razvidno, da je po omenjenih treh načinih nastalo več kot 90 % vsega strokovnega izrazja in da imajo preostali načini tvorbe izrazito obrobno vlogo. Tako smo v gradivu prepoznali še približno 2 % besedja, prevzetega iz tujih jezikov, in 2 % netvorjenega izrazja. Nekaj posameznih primerov pa smo uvrstili med terminologizirane opise in eponime.

V šestem poglavju smo predstavili terminografski vidik predstavitve starejšega strokovnega izrazja. Predstavili smo možnosti iskanja podatkov o pojmihi iz korpusa s pomočjo označevalcev razlag. Izkazalo se je, da je metoda uporabna tudi za starejša strokovna besedila, saj lahko na precej enostaven način pridemo vsaj do osnovnih podatkov o nekaterih medpojmovnih razmerjih oziroma do podatkov za pisanje definicij. Tudi s pomočjo predstavljene metode smo v nadaljevanju oblikovali zasnovo za slovar starejšega strokovnega izrazja, in sicer za tri pojmovna polja (*člani čebelje družine, roji in čebelji pridelki*). Zasnovali smo dvodelni slovar, pri katerem je v prvem delu uresničen pojmovni pristop, kjer en geselski članek predstavlja en pojem in je iztočnica sodobni čebelarski termin, drugi del pa predstavlja seznam poknjženih oblik starejših čebelarskih izrazov s kazalkami na prvi del slovarja. V prvem delu slovarja je predvidena tudi definicija pojma in navedba nekaterih slovničnih podatkov ob poknjženih oblikah starejših strokovnih izrazov (pri samostalniku 1. sklon ednine in oznaka spola; pri glagolu pa 1. oseba ednine in podatek o glagolskem vidu). Sledi še podatek o frekvenci in izpis tipičnega sobesedila iz gradiva.

Namen pričujoče doktorske disertacije je torej bil osvetlitev terminotvornih načinov na področju čebelarskega izrazja do srede 19. stoletja in obenem opredelitev

metodologije raziskovanja in uslovarjanja starejšega strokovnega izrazja. Novost predstavlja tudi vključitev nekaterih korpusnih orodij in metod v proces jezikovnozgodovinske raziskave, kar med drugim daje večjo možnost za statistično interpretacijo rezultatov.

9 SUMMARY

The object of this research is the development of beekeeping terminology from the 18th to the middle of the 19th century, wherein we were primarily interested in the methodological aspect of researching older terminology, the representation of individual modes of term-formation in the field of older beekeeping terminology and terminographic aspect of presentation of older terminology.

In the first chapter, we defined the topic, presented the objectives of the research and the basic methodological approaches that we have used.

As we first had to identify the object of the research, namely the older beekeeping terminology in texts, we presented an overview of the literature on beekeeping until the middle of the 19th century in the second chapter and then delimited a representative sample of material for the research. As a sample we chose the following four beekeeping works: Peter Pavel Glavar: *Pogovor o čebeljih rojih* (1776); Janez Goličnik: *Popolni nauk o čebelarstvu* (1792); Peter Dajnko: *Čelarstvo* (1831); Jurij Jonke: *Krajnski čbelarčik* (1836). Such a sample represents the vast majority of all beekeeping texts that were written in the Slovenian language until the middle 19th century. The texts date from different periods and represent both main provincial versions of the Slovenian language (Central Slovenian and Eastern Styrian), which additionally confirms the representativeness of the sample.

In the third chapter, we briefly introduced the contents of the four above-mentioned works and presented the process of digitizing, as we decided, right from the beginning, that a part of the research would be executed using the statistical method and that the texts would be included in the corpus IMP, which required their digitization. We therefore first presented the methodology of digitizing older texts using XML format as recommended by the TEI and further on the procedure of eliminating errors caused during optical recognition of characters.

As the object of the research is terminology, the introduction to the fourth chapter presents the basic concepts of traditional terminology science and modifications that have occurred under the influence of corpus linguistics and increasing availability of specialised corpora. Next we presented possibilities for the use of the terminological science methodology in researching older terminology. In this regard, we note that also in the research of older terminology it is reasonable to use the conceptual approach to terminology and somewhat customized terminology science methodology. The aforementioned adaptations arise primarily from the fact that this kind of research is

exclusively descriptive, while the modern terminology science is also prescriptive, and that our research is a study of texts, so the onomasiological approach is complemented with semasiological one. Precisely the fact that its starting point is always a technical text speaks in favour of the use of corpus tools that have been helpful to us already in identifying terminology in the text. The manual method of extraction of a text was namely complemented by some of the corpus methods of terminology extraction to reduce the degree of subjectivity, which is typical for manual extraction. Using a combined method, we extracted 943 terms from the text material.

In the fifth chapter, we analysed the modes recognisable on the synchronic level of term-formation that show up in the field of older beekeeping terminology. We have found out that the largest group of terminology was formed on the basis of syntactic formation modes (38%), e.g. *smolni vosek* (En. *resin wax*), followed by terms which were formed by the semantic-formation modes (28%), e.g. *mana* (En. *honeydew*), and terminology, which was formed by the word formation modes (27%), e.g. *trotnica* (En. *drone mother*). The specified percentages show that more than 90% of all terms were created using the three above-mentioned modes and that the rest of the formation modes are highly marginal. In texts we therefore identified approximately 2% of vocabulary, derived from foreign languages, and 2% of the non-formed terminology. A few individual cases, however, were ranked among the terminologized descriptions and eponyms.

In the sixth chapter, we presented terminographic aspect of the older professional terminology presentation. We presented the possibilities of searching term data from the corpora with the help of explanation markers. It turned out that the method is usable also for older technical texts, as we can quite easily obtain at least the basic data on some of the interconceptual relationships or the data that can be used for writing definitions. With the help of the presented method, we also designed a model for a dictionary of older terminology, namely for three conceptual fields (*members of bee colonies*, *swarms* and *bee products*). We have designed a two-part dictionary, whose first part is the conceptual approach, where one dictionary entry represents one term and whose headword is a contemporary beekeeping term; whereas the second part represents a list of recorded forms of older beekeeping terms with markers referring to the first part of the dictionary. In the first part of the dictionary, there will be also a definition and indication of some grammatical data written next to the recorded forms of older terms (in nouns 1st case singular and the gender marking; in verbs 1st person

singular and verbal aspect) followed by an indication of the frequency and display of the typical context extracted from texts.

The aim of this doctoral dissertation was thus to shed light on the ways of term-formation in the field of beekeeping terminology until the middle of 19th century and to define the methodology of research and dictionary-making of older terminology. A novelty is also the inclusion of some corpora tools and methods in the process of linguistic-historical research, which, among other things, offers greater possibilities for a statistical interpretation of results.

10 SEZNAM UPORABLJENIH KRAJŠAV

Bp	besedotvorni pomen
Čd	besedotvorni pomen čas dejanja
Čk	besedotvorni pomen čas, ko je kaj
Daj	Peter Dajnko (1787–1873)
De	besedotvorni pomen dejanje
Gla	Peter Pavel Glavar (1721–1784)
Gol	Janez Goličnik (1737–1807)
ide.	(pra)indoevropsko
Im	modifikacijska izpeljanka
In	navadna izpeljava
Jon	Jurij Jonke (1777–1864)
L	besedotvorni pomen lastnost
Md	besedotvorni pomen mesto dejanja
Nl	besedotvorni pomen nosilec lastnosti
Np	besedotvorni pomen nosilec povezave
O	obrazilo
P	število pojavitev
Pd	besedotvorni pomen predmet za dejanje
Pl	besedotvorni pomen predmet kot nosilec lastnosti
Pp	besedotvorni pomen predmet kot nosilec povezave
Rd	besedotvorni pomen rezultat dejanja
S	besedotvorni pomen stanje
Sd	besedotvorni pomen sredstvo dejanja
Se	sestava (besedotvorna vrsta)
srvnem.	srednjevisokonemško
stvnem.	starovisokonemško
Tpz	tvorba iz predložne zveze
Vd	besedotvorni pomen vršilec dejanja
Z	zloženska

11 VIRI

- Janša, A., 1776: *Pogovor od zhebelnih rojou*. Prevedel P. P. Glavar. [rokopis].
<<http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00527-1776.html>> (dostop: 21. 9. 2015).
- Janša, A., 1792: *ANTONA JANSKAJA POPOLNOMA PODVUZHENJE SA VSSE ZHEBELLARJE*. Prevedel: J. Goličnik. Celje. <<http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00523-1792.html>> (dostop: 10. 11. 2015).
- Dajnko, P., 1831: *Čelarstvo ali celó novi, kratki, popun navuk čelne reje*. Gradec.
<<http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00299-1831.html>> (dostop: 5. 12. 2015).
- Jonke, J., 1836: *KRAJN,SKI ZHBELARZHIK, to je: kratko poduzhenje zhebéle rediti, in s' njimi prav ravnati*. Ljubljana. <<http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00294-1836.html>> (dostop: 20. 8. 2015).
- Ahačič, K. idr., 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU. <<http://www.fran.si/140/besedje-slovenskega-knjiznega-jezika-16-stoletja>> (dostop: 20. 12. 2015).
- Bezljaj, F., 1976–2005: gl. ESSJ
- Čebelarški terminološki slovar 2008: Ur. L. Bokal. Zbirka Slovarji. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/cebelarski#v>> (dostop: 27. 12. 2015).
- ESSJ 1976–2005 = Bezljaj, F., 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Prva knjiga: A–J (1976). Druga knjiga K–O (1982). Tretja knjiga P–S (1995).
Dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Četrta knjiga: Š–Ž (2005).
Avtorji gesel: France Bezljaj, Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 3.0, www.fran.si (dostop: 27. 12. 2015).
- Hipolit Novomeški, 1711: *DICTIONARIUM TRILINGUE EX TRIBUS NOBILISSIMIS EUROPAE LINGUIS COMPOSITUM*. [rokopis].
- Karničar, L., 1999: *Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter von Oswald Gutschmann, Klagenfurt 1789*. Auf

- Slowenisch-Deutsch umgekehrt und bearbeitet von Ludwig Karničar. Graz:
Institut für Slawistik der Universität Graz.
- Murko, A. J., 1833: *Slovenſko-nemſhki in Nemſhko-Slovenſki ROZHNI BESEDNIK*.
Gradec. < <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-T28EEL0U/?query=%27keywords%3danton+murko%27&pageSize=25> > (dostop: 10. 6. 2015).
- Pleteršnik, M., 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar I–II*. Ljubljana.
<<http://www.fran.si/136/maks-pletersnik-slovensko-nemski-slovar>> (dostop: 20. 12. 2015).
- Pohlin, M., 1781: *Tu malu besedishe treh jesikou*. Ljubljana. <<http://www.dlib.si/details/urn:nbn:si:doc-fu7e7fmb>> (dostop: 5. 4. 2015).
- Snoj, M., 2003: *Slovenski etimološki slovar*: Druga, pregledana in dopolnjena izdaja.
Ljubljana: Modrijan. < <http://www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar> > (dostop: 10. 9. 2015).
- Snoj, M., 2006: *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC
SAZU. < <http://www.fran.si/139/slovar-jezika-janeza-svetokriskega> > (dostop: 20. 9. 2015).
- Stabej, J., 1997: *Slovensko–latinski slovar po Matija Kastelec – Gregor Vorenc
DICTIONARIVM LATINO–CARNIOLICVM (1680–1710)*. Zbirka Slovarji.
Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

12 LITERATURA

- Arhar, Š., 2006: Gradnja specializiranega korpusa. *Jezik in slovstvo* 51/1. 53–67.
- Atelšek, S., 2014: Tvorbeni načini čebelarkega izrazja v Dajnkovem Čelarstvu (1831).
Jezikoslovni zapiski 20/1. 121–134.
- Bajec, A., 1950: *Besedotvorje slovenskega jezika: I Izpeljava samostalnikov*. Ljubljana:
SAZU.
- 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika: IV Predlogi in predpone*. Ljubljana:
SAZU.
- Bergenholtz, H., Tarp, S., 1995: *Manual of specialized lexicography*.
Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- Bokal, L., 1998: Tipologija novih besed (ob primeru avtomobilskega izrazja). V:
Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje: Zbornik referatov s Posvetovanja o

- slovenskem naravoslovno-tehniškem izrazju*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 147–166.
- 2009: Prevezemanje glede na vrste. V: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 111–123.
- Burnard, L., 2005: Encoding standards for the electronic edition. V: *Znanstvene izdaje in elektronski medij: Razprave*. Ur. M. Ogrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 25–42.
- Bowker, L., 1996: Towards a corpus-based approach to terminology. *Terminology* 3/1. 27–52.
- Breznik, A., 1944: Zloženke v slovenščini. *Razprave II*. Ljubljana. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 55–76.
- Cabré, T., 1998: *Terminology: Theory, methods and applications*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Debevec, L., 1976: Praktično čebelarstvo. V: *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ur. M. Mencej. Ljubljana: Zveza čebelarских društev Slovenije. 261–315.
- Demšar, V., 1967: Še o velikem čebelarju 18. stoletja Petru Pavlu Glavarju. *Slovenski čebelar* 69/3. 88.
- 1976: Peter Pavel Glavar. V: *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ur. M. Mencej. Ljubljana: Zveza čebelarских društev Slovenije. 7–19.
- Erjavec, T., 2005: Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva: standardi in izzivi. V: *Znanstvene izdaje in elektronski medij: Razprave*. Ur. M. Ogrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 51–70.
- Erjavec, T., 2011: Automatic linguistic annotation of historical language: ToTrTaLe and XIX century Slovene. V: *5th ACL-HLT Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities*. Ur. K. Zervanou, P. Lendvai. Portland: Association for Computational Linguistics. 33–38.
- Erjavec, T., 2015: The IMP historical Slovene language resources. *Language resources and evaluation* 49/3. 753–775.
- Erjavec, T. idr., 2010: Towards a Lexicon of XIXth Century Slovene. V: *Seventh Language Technologies Conference* Ljubljana: Inštitut Jožef Štefan. 68–73.

- Erjavec, T., Jerele, I., Kodrič, M., 2011: Izdelava korpusa starejših slovenskih besedil v okviru projekta IMPACT. V: *Meddisciplinarnost v slovenistiki, (Obdobja, 30)*. Ur. S. Kranjc. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 41–47.
- Felber, H., 1984: *Terminology manual*. Pariz: Unesco, Infoterm.
- Gantar, P., 2007: *Stalne besedne zveze v slovenščini*. Zbirka Lingua Slovenica. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gantar, P. idr., 2009: *Opis analize referenčnega korpusa: Kazalnik 5*. <<http://projekt.slovenscina.eu/Vsebine/Sl/Kazalniki/K5.aspx>> (20. 8. 2014).
- Gjurin, V., 1983: Bleiweisov poljudnostrokovni jezik. V: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 7: Bleiweisov zbornik*. Ljubljana. 239–259.
- Gorjanc, V., 1996: Terminologija novejših naravoslovno-tehničnih strok (ob primeru računalništva in jedrske fizike). V: *Jezik in čas*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 251–260.
- 2005: *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale: Izolit.
- Gregori, J., 2014: Jurij Jonke in njegova dva Krajska čbelarčika. V: *Georg/Jurij Jonke - črmošnjiški župnik in kranjski čbelar*. Ur. A. Šalehar, J. Gregori. Novo mesto, Občice, Brdo pri Lukovici: Regijska čbelarska zveza Petra Pavla Glavarja, Društvo Kočevarjev staroselcev, Čebelarska zvez Slovenije. 29–50.
- Gregorič, J., 1982: *Pisma Petra Pavla Glavarja Jožefu Tomlju 1761–1784*. Acta ecclesiastica sloveniae 4. Ljubljana: Teološka fakulteta v Ljubljani.
- Horvat, M., 2012: *Morfološka struktura in geolingvistična interpretacija rastlinskih poimenovanj v slovenskih narečjih*: Doktorska disertacija. Mentorici: V. Smole in J. Škofic. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Hrovatič, R., 1992: *Metaforični in metonimični pomenski prenosi v terminoloških besednih zvezah*: Diplomsko delo. Mentorica: A. Vidovič Muha. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Humar, M., 1994: Janeza Goličnika Popolnoma podvučenje za vse čbelarje. V: *Po bučelah se vižej!: Mach es wie die Bienen!* Ur. J. Šifrer. Žirovnica: Agens. 33–42.
- 1999: Peter P. Glavar, jezikovni mojster svojega časa. V: *Glavarjev simpozij v Rimu*. Ur. E. Škulj. Celje: Mohorjeva družba. 309–324.
- Jerele, I., idr., 2012: Optical Character Recognition of Historical Texts: End-User Focused Research for Slovenian Books and Newspapers from the 18th and 19th

- Century. V: *Review of the National Center for Digitization 21*. Beograd: Faculty of Mathematics. 117–126.
- Kageura, K., 2002: *The dynamics of terminology : a descriptive theory of term formation and terminological growth*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kenter, T. idr., 2012: Lexicon construction and corpus annotation of historical language with the CoBaLT editor. V: *EACL Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities*. Avignon: Association for Computational Linguistics. [elektronski vir].
- Kilgariff, A., 2009: *Simple maths for keywords*. Dostopno na:
 <<http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kilgariff.co.uk%2Fpublications%2F2009-K-CLLiverpool-SimpleMaths.doc&ei=e2HyVKCaC4HAOf3DgfgO&usg=AFQjCNFxF89QMHicaY0e0TRrDljssHJ-bA&bvm=bv.87269000,d.ZWU>>
 (dostop: 2. 3. 2015).
- Košmrlj Levačič, B., 1998: Izimensko strokovno izrazje. V: *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje: Zbornik referatov s Posvetovanja o slovenskem naravoslovno-tehničnem izrazju*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 139–146.
- 2009: Izdelava ontologij kot faza terminografskega dela ob nastajajočem Botaničnem terminološkem slovarju. V: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 163–176.
- Kranjc, T., 2005: *Dajnkovo čebelarsko besedje v črešnjevskem govoru*. Diplomsko delo. Mentorica: M. Koletnik. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Krek, S. in Kilgariff, A., 2006: Slovene Word Sketches. V: *Proceedings of the 5th Slovenian and 1st International Languages Technology Conference*. Ur. T. Erjavec, J. Žganec Gros. Ljubljana: Institut »Jožef Stefan«. 62–67.
- Kržišnik, E., 1986: Poskus razvrstitve stalnih besednih zvez v Trubarjevi Cerkovni ordningi. V: *16. Stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. (Obdobja, 6)*. Ur. B. Pogorelec, J. Koruza. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 435–445.
- Legan Ravnikar, A., 1997: Tvorbeni načini upravno-političnih in vojaških terminov v Vodnikovih Lublanskih novicah (1797). *Jezikoslovni zapiski* 3. 25–38.

- 2001: *Obredna terminologija v razvoju slovenskega knjižnega jezika: (od Brižinskih spomenikov do ustalitve enotne knjižne norme sredi 19. stoletja)*: Doktorska disertacija. Mentorica: M. Orožen. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
 - 2008: *Slovenska krščanska terminologija*. Zbirka Lingua Slovenica. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
 - 2009: Razvoj slovenskega strokovnega izrazja. V: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–139.
- Logar, N., 2001: Elektrotehniška terminologija glede na izvorni jezik. *Jezik in slovstvo* 46/1–2. 41–53.
- 2005: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave* XXI/48. 211–225.
 - 2007: *Korpusni pristop k pridobivanju in predstavitvi jezikovnih podatkov v terminoloških slovarjih in terminoloških podatkovnih zbirkah*: Doktorska disertacija. Mentorja: M. Kalin Golob in V. Gorjanc. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
 - 2013: *Korpusna terminografija: primer odnosov z javnostmi*. Zbirka Trojinski konj. Ljubljana: Trojina in Fakulteta za družbene vede.
- Logar, N. in Vintar Š., 2008: Korpusni pristop k izdelavi terminoloških slovarjev: Od besednih seznamov in konkordanc do samodejnega luščenja izrazja. *Jezik in slovstvo* 53/5. 3–17.
- Martin, W. in van der Vliet, H., 2003: Design and production of terminological dictionaries. V: *A Practical Guide to Lexicography*. Ur. Piet van Sterkenburg. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Merše, M., 1984: *Besedotvorna in semantična struktura glagola v jeziku Jurija Dalmatina*: Magistrska naloga. Mentorica: M. Orožen. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. Aspect and aktions-art in the 16th century slovene*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
 - 1998: Dajnkov prikaz in raba glagolskega vida v primerjavi z osrednjim slovenskim knjižnojezikovnim prostorom. V: *Dajnkov zbornik. Referati s*

- simpozija v Črešnjevcih*. Ur. M. Jesenšek, B. Rajh. Maribor: Slavistično društvo. 143–158.
- 2000: Dosežki in naloge slovenskega zgodovinskega slovaropisja. V: *Slovensko jezikoslovje danes in jutri*. Ur. Z. Jan. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo. 155–166.
- 2009a: Slovensko zgodovinsko slovaropisje s konceptualno-razvojnega vidika. V: *Infrastruktura slovenščine in slovenistike. (Obdobja, 28)*. Ur. M. Stabej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 251–255.
- 2009b: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja*. Zbirka *Linguistica et philologica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2015: Slovnicična obvestilnost slovenskega zgodovinskega slovaropisja. V: *Slovnica in slovar. (Obdobja, 34)*. Ur. M. Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 503–510.
- Meyer, I. in Mackintosh, K., 1996: The Corpus from a Terminographer's Viewpoint. *International Journal of Corpus Linguistics* 1/2. 257–285.
- Mihelič, S., 1934: *Anton Janša, slovenski čebelar: njegovo življenje, delo in doba*. Ljubljana: Čebelarstvo društvo za Slovenijo.
- 1948: Kako so opazovali praho matice leta 1769. *Slovenski čebelar* 50/1–2. 22–26.
- 1970: Čebelarstvo. V: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 395–408.
- 1976: Peter Pavel Glavar, čebelar, čebelarski pisec, učitelj in organizator. V: *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ur. M. Mencej. Ljubljana: Zveza čebelarskih društev Slovenije. 20–65.
- 1989: Zgodovina slovenskega čebelarstva. V: *Človek in čebela. Apikultura na Slovenskem v gospodarstvu in ljudski umetnosti*. Ljubljana in Dunaj: Slovenski etnografski muzej, Avstrijski muzej za etnografijo. 15–32.
- 1994: Anton Janša, življenje in delo. V: *Po bučelah se vižej!: Mach es wie die Bienen!* Ur. J. Šifrer. Žirovnica: Agens. 5–31.
- Navratil, I., 1883: Anton Janša, slavni kranjski čebelar. V: *Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem*. Ljubljana: Matica slovenska. 139–166.

- Novak, F., 1998: Dajnkovo čebelarstvo izrazje. V: *Dajnkov zbornik. Referati s simpozija v Črešnjevcih*. Ur. M. Jesenšek, B. Rajh. Maribor: Slavistično društvo. 199–207.
- 2004: *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev*. Zbirka *Linguistica et philologica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ogrin, M., 2005: Uvod. O znanstvenih izdajah in digitalni humanistiki. V: *Znanstvene izdaje in elektronski medij: razprave*. Ur. M. Ogrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 7–21.
- Orel, I., 1998: Živalsko izrazje v starejšem slovenskem slovaropisju. V: *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje: Zbornik referatov s Posvetovanja o slovenskem naravoslovno-tehničnem izrazju*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 189–198.
- 2011: Slovensko zgodovinsko slovaropisje – stanje in perspektive. V: *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*. Ur. M. Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 320–333.
- 2013: Sodobna pota slovenskega zgodovinskega slovaropisja. V: *Slavistika v regijah*. Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 127–128.
- Orožen, M., 1986: Oblikovanje slovenskega strokovnega izrazja (Ob Cigaletovem nemško-slovenskem terminološkem slovarju). V: *Slovenski jezik v znanosti 1. Zbornik prispevkov*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana. 133–149.
- 1996a: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.
- 1996b: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (Od brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- 2003: *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. Zora 26. Maribor: Slavistično društvo.
- Pearson, J., 1998: *Terms in context*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Petkovšek, V., 1977: *J. A. Scopoli, njegovo življenje in delo v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Pirnat, M., 1916–1917: Čebelarstvo na Kranjskem pred 150 leti. *Slovenski čebelar* 19/20. 5–7, 37–39, 81–84, 122–124.

- Poštoľková, B., Rudny, M., Tejnor, A., 1983: *O české terminologii*. Praha: Acedemia, nakladatelstvi Československé akademie věd.
- Poštoľková, B., 1984: *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*. Praha: Acedemia, nakladatelstvi Československé akademie věd.
- Rajh, B., 1998: *Knjižnojezikovno delo Petra Dajnka kot poskus standardizacije vzhodnoslovenskega narečja*: Doktorska disertacija. Mentorici: Z. Zorko in Martina Orožen. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Ramovš, F., 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika 2: Konzonantizem*. Ljubljana: Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani.
- Rechfeld, F. J., 1848: Peter Glavar. Eine biographische Scizze. *Mittheilungen des hiftorischen Vereins für Krain*. Jahrgang 1848. 29–45.
- Rihar, J., 1998: Način čebelarjenja na Slovenskem. *Slovenski čebelar* 100/12. 350–363.
- Rissanen, M., 1989: Three problems connected with the use of diachronic corpora. *ICAME Journal* 13. 16–19.
- Scopoli, G. A., 1763: *Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana*. Vindobonae. < <https://archive.org/details/ioannisantoniisc00scop> > (dostop: 2. 5. 2015).
- Sodobno čebelarstvo I* 1955: Ur. A. Bukovec idr. Ljubljana: Zveza čebelarskih društev za Slovenijo.
- Sodobno čebelarstvo II* 1958: Ur. A. Bukovec idr. Ljubljana: Zveza čebelarskih društev za Slovenijo.
- Sokolova, M., 1995: *Kapitolky z slovenskej morfológie*. Prešov: Slovacontact.
- Slodnjak, A., 1968: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Smolej, M., 2007: Hitrost tehničnih sprememb in strokovni jezik–primer metalurgije. V: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika, (Obdobja, 24)*. Ur. I. Orel. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 547–558.
- Snoj, J., 2010: *Metafora v leksikalnem sistemu*. Zbirka Linguistica et philologica. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Stabej, J., 1976: Pogovor od zhebelnih rojou Ikusi A. Jansha. V: *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ur. M. Mencej. Ljubljana: Zveza čebelarskih društev Slovenije. 66–78.

- Stramljič Breznik, I., 2004: *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek za iztočnice na B*. Maribor: Slavistično društvo.
- Stanonik, M., 1993: Čebela – žlahtna spremljevalka slovenske kulture. *Slovenski čebelar* 95/9. 239–244.
- Šalehar, A., 2012: Georg/Jurij Jonke (1777–1864), črmošnjiški župnik in kranjski čebelar - prispevki k bibliografiji. V: *Georg/Jurij Jonke - črmošnjiški župnik in kranjski čebelar*. Ur. A. Šalehar, J. Gregori. Novo mesto, Občice, Brdo pri Lukovici: Regijska čebelarska zveza Petra Pavla Glavarja, Društvo Kočevarjev staroselcev, Čebelarska zveza Slovenije. 109–125.
- 2013: *Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781*. Novo mesto: Regijska čebelarska zveza Petra Pavla Glavarja.
- 2014: *Poučevanje čebelarstva na Kranjskem: od Petra Pavla Glavarja (1768) in Antona Janše (1770) do Emila Rothschütza (1874)*. Novo mesto: Regijska čebelarska zveza Petra Pavla Glavarja.
- Šalehar, A., Gregori J., 2010: Knjige o čebelarstvu v Kranjskem knjižnem katalogu iz leta 1797. *Slovenski čebelar* 112/10. 314–315.
- Šalehar, A. idr., 2016: Ali je bil Anton Janša pred odhodom na Dunaj na Koroškem? Prvo poročilo. *Slovenski čebelar* 118/1. 23–26.
- Šalehar, A., Jaklitsch, H., 2012: Krajnski Zhbelarzhik in spodbujanje čebelarjenja na ljudskih šolah na kmetih v 19. stoletju. V: *Georg/Jurij Jonke - črmošnjiški župnik in kranjski čebelar*. Ur. A. Šalehar, J. Gregori. Novo mesto, Občice, Brdo pri Lukovici: Regijska čebelarska zveza Petra Pavla Glavarja, Društvo Kočevarjev staroselcev, Čebelarska zvez Slovenije. 61–72.
- Šekli, M., 2011: Besedotvorje (pra)slovanščine v sinhroni in diahroni luči na primeru samostalniških izpeljank. V: *Slavistika v regijah*. Ur. B. Krakar-Vogel. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 217–222.
- 2013: Zgodovina obravnave zloženek v slovenščini. V: *Novi pogledi na filološko delo O. Marka Pohlina in njegov čas: Ob 80-letnici prof. dr. Martine Orožen in 85- letnici akad. Prof. dr. Jožeta Toporišiča*. Ur. I. Orel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 236–263.
- Šmid, W., 1903: Zbirka čebelarskih izrazov. *Slovenski čebelar* 6/7. 1–16 [priloga].
- Švab, A., 2005: *Anton Janša in razvoj terminologije na področju čebelarstva*: Diplomsko delo. Mentorica: A. Lipavc Oštir. Maribor: Filozofska fakulteta.

- Toporišič, J., 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- 2000 (1976): *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- 2006: *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Trebar, B., 2014: Terminološka načela in oblikoslovno-skladenjske terminološke variacije. *Jezikoslovni zapiski* 20/2. 107–123.
- Umek, E., 1997: Kmetijska družba. V: *Enciklopedija Slovenije*. 5. Knjiga. Ljubljana: Mladinska knjiga. 116–117.
- 2006: Kranjska kmetijska družba 1767–1787. *Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*. 1. 1–34.
- Valenčič, V., 1970: Kulturne rastline. V: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 251–272.
- Valvasor, J. V., 1689: *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*. Ljubljana.
- Vidovič Muha, A., 1984: Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *Slavistična revija* 32/3. 245–256.
- 1985: Primeri tvorbenih vzorcev glagola. V: *XXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. J. Dular. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani. 47–61.
- 1986: Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi. V: *16. Stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. (Obdobja, 6)*. Ur. B. Pogorelec, J. Koruza. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 349–374.
- 1988: Nekatere jezikovnosistemske lastnosti strokovnih besednih zvez. V: *XXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. B. Pogorelec. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani. 83–91.
- 1989a: Zgradba glagolskih tvorjenk v Vorenčevem slovarju. V: *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ur. A. Skaza, A. Vidovič Muha. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 275–289.
- 1989b: Zgradba neglagolskih tvorjenk v Vorenčevem slovarju. *Slavistična revija* 37/1–3. 171–188.
- 1989c: Zgradba tvorjenk v Brižinskih spomenikih. V: *Obdobje srednjega veka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ur. J. Toporišič. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 51–62.

- 1992: Besedotvorna tipologija "novoslovenskega" gradiva pri Miklošiču. V: *Miklošičev zbornik*. Ur. Jože Toporišič, Tine Logar, Franc Jakopin. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 173–191.
 - 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
 - 2009: Skladenjska interpretacija glagolskih predponskih obrazil – vprašanje propozicije. *Slavistična revija* 57/2. 25–38.
 - 2011: *Slovensko skladijsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Vintar, Š., 2008: *Terminologija: Terminološka veda in računalniško podprta terminologija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, Oddelek za prevajalstvo.
- Vintar, Š., Gorjanc, V., 2003: Identifying markers of semantic relations in Slovene. *Strani jezici* 32/1–2. 37–44.
- Vodnik, V., 1795: *Velika pratika ali kalender*. Ljubljana.
- Wegera, K., P., 2013: Language data exploitation: design and analysis of historical language corpora. V: *New Methods in Historical Corpora*. Ur. P. Bennett idr. Tübingen: Narr Verlag.
- Wester, J., 1935: Ivan Anton Scopoli o kranjski čebeli in čebelarstvu. *Slovenski čebelar* 38/6. 87–89, 104–107, 124–128.
- Zaletel, P., 1998: Zgodovina slovenskega čebelarstva in čebelarske organizacije. *Slovenski čebelar* 100/12. 317–337.
- Žagar Karer, M., 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom: Analiza elektrotehniške terminologije*. Zbirka *Linguistica et philologica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Žele, A., 2004: Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glagolov). V: *Terminologija v času globalizacije*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 77–91.
- 2009: Pomenotvorne zmožnosti z vidika /de/terminologizacije (v slovenščini). V: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–139.
 - 2012: *Pomensko-skladijske lastnosti slovenskega glagola*. Zbirka *Linguistica et philologica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU

Priloga

Seznam poknjizenih oblik starejših čebelarskih izrazov, ki smo jih analizirali v disertaciji

ajda 188, 189	cvetni prah 226
ajdov roj 221	čebela/čela 189, 245
ajdova paša 225	čebelar/čelar 109
ajdovec 127	čebelarija 113
auslaka 243	čebelarska kapa 206
bedenj 182	čebelarski učenik 206
beli med 221	čebelarstvo/čelarstvo 114
belo satje 205	čebele ogrenjene 218
berač 173	čebele usmrajene 224
bernja strdena 218	čebelica/čelica 122
besnost 177	čebelja virtšoft 243
bezov med 205	čebelna bolezen 206
blago 169	čebelna celica 226
blajnata čelna skrinja 225	čebelna družba 226
bobljanje 86	čebelna družina 226
bobljati 160	čebelna gnida 206
bovistničin dim 205	čebelna griža 226
brada 183	čebelna klaja 206
bradelj 112	čebelna kuga 226
brezčelni koš 226	čebelna lega 206
brezmaternične čebele 205	čebelna smola 226
brezmatični koš 226	čebelna truga 226
brezmatični materni roj 221	čebelna zalega 206
brezmatični roj 206	čebelna zastava 206
brezmatični stan 206	čebelna zibel 226
brezmatičnik 130	čebelna/čelna paša 226
brezmatičnost 126	čebelna/čelna reja 206
bzikalnica 169	čebelni črvec 226
cara 108	čebelni črvič 226
carica 110	čebelni črviček 227
celica 183	čebelni futer 206
celjak 131	čebelni gospodar 206
cukrina 113	čebelni legnar 206
cvetna čela 206	čebelni panj 227
cvetna mezga 226	čebelni piskrc 227
cvetna moka 226	čebelni pletar 207

čebelni polk 227	delo 169
čebelni roj 207	delo čez 237
čebelni/čelni oče 227	delo dolgo 234
čebelnjak/čelinjak 137	delovna čebela/čela 207
čebelno enovanje 207	desečni ležeč čelnik 208
čebelno ponovljenje 227	desečni stojak 208
čebelno satovje 207	desnata čelna truga 227
čebelno truplo 227	devičji med 221
čebelno vojskovanje 227	devični roj 221
čebelstvo/čelestvo 118	devičnica 129
čelak 108	devičnik 130
čelinstvo 131, 135	deviška matica 221
čeljusti čebelne 219	deviška strd 221
čelna kapa 207	deviški prednji roj 221
čelni hram 207	deviški roj 221
čelni izletaj 207	deviško satovje 221
čelni kruh 227	divja čela 208
čelni letaj 207	divjak 177
čelni možak 227	dogasta čelna puta 227
čelni plod 207	dogasti čelni pučel 227
čelni reditelj 207	domača čela 208
čelni ubitelj 207	domoidenje 86
čelnica 136	domoletenje 86
čelnik 137, 188	domopridenje 89
čelno medovanje 207	drevni vosek 208
čelo čebelno 219	drobiž medeni 219
čepna luknja 207	drugi roj 208
četrtec 127	drujec 127
četrti roj 207	družba 174
čez satovja delo 237	družina 174
čok 183	družina čebelna 234
čok maternični 234	družinstvo 118
črvec 120	družna čebela 208
črvek 121	dvojčetni roj 208
črvič 183	enovanje 87
črviček 183	enovati 159
črvivost 126	faflja 243
čutni rogeljc 227	foglovžek 121
deklica 173	folk 174
dekliški med 221	fovš zaloga 221
delavec 173	futrna strd 208

gartrc 170
 gasa 177
 gelijev 244
 glava čoka 237
 gmajn čebela 208
 gnezdo 177
 gnida 183
 gnila zalega 222
 gnileči plod 236
 gnili piskerc 236
 gniloba 183
 gnilobni panj 236
 gnilobni roj 222
 gnilobnost 126
 gniloplodni roj 208
 gobovš 163
 gole čebele 222
 goljufani roj 208
 goljufni turnič 236
 gorenjski panj 244
 grbavi plod 236
 griža 177
 griža čebelna 234
 griževa čebela 222
 hajdina 189
 hajdinski med 208
 Hibarov platnik 244
 hišica 178
 hlačice 183
 insekt 243
 izbobljan materni koš 227
 izbobljan roj 208
 izbobljanje 89
 izbobljati 151
 izcedeni med 208
 izcediti 151
 izcedovanje 87
 izcedovati 156
 izgonjeni roj 209
 izidenje 184
 iziti 194

izjed 99
 izkaditi 151
 izkozlati 190
 izleči 190
 izletaj 103
 izletavati 155
 izleženje 170
 izleževanje 170
 izmetati 190
 izmetavati se 151
 izrojenec 127
 (i)zrojeni panj 227
 (i)zrojeni starec 228
 (i)zrojiti 151
 (i)zropati 151
 izsneti 151
 izvaliti 190
 jad 170
 jadni meh 228
 jajček 121
 jajčnik 135
 jalov panj 228
 jalova maternica 209
 jalovec 128
 jalovina 170
 jalovni panj 228
 ječa 178
 jedilo 102
 jelkova paša 228
 jesensko pogrešenje 209
 jesensko spodrezovanje 209
 jetnik 174
 jungfer honig 241
 kadivnica 133
 kadna hrga 209
 kadni strog 228
 kapica 178
 kegljasti ležeči čelnik 209
 kelh 184
 klada 184
 kladanje 170

kladenje 170	kuga čebelna 234
klaja 100	kunkavo popevanje 228
klaja čebelna 219	kunštni roj 222
klaja medena 219	kušniti 193
klajni med 209	lesena čelna omara 228
klajni sat 209	leseni čelni sklad 209
klajno koritce 209	leseni čelnik 210
klanje 178	lestvo (ljudstvo) 174
klasti 190	letaj 85
klati 194	letavna čebela 210
klešče 178	letavna luknja 210
klop 184	letečnost 126
kobačica 122	letenja kraj 220
kobačka 124	letenje 105
kobilica 178	letna blanja 210
kolesce kositerjevo 219	letna kišta 210
končnica 133	letna luknja 210
kopanje 105	letna škatla 210
kopanka 124	letni sklad 210
korba 184	ležak 93, 175
korenjak 174	ležeči čelnik 210
koritce 170	ležeči koš 228
korsikanski med 244	ležeči sklad 210
kositerjeva zaturnica 228	ležni dovodek 210
kositerjevo kolesce 209	ležnica 136
kosmati čmel 209	lilek 91
kosminka 124	lipov roj 222
kostanjev med 209	lipovec 128
kostanjeva paša 228	listna uš 210
koš 184, 188	lopačka 124
koševa glava 228	lopata 179
košni odspodek 209	lučnica 133
krala 108	luknjica 184
kraljestvo 174	luska 184
kraljica 174	malo/majhno trotovo preganjanje 210
križemgasa 116	mana 179
krkanje 87	mandelc 175
krmna kaša 228	materni čelnik 222
krmna kopanja 209	materni koš 236
krmna kopanka 209	materni roj 222
kuga 178	maternica 129

maternice duh 235
materničen čok 228
materničen turnič 228
maternična hišica 229
maternična posoda 229
maternična zalega 210
maternična zaloga 210
maternična zastava 210
maternični piskrc 229
maternično obhojenje 229
maternično petje 229
maternično pogrešenje 210
maternično prašenje 211
maternično zastavljanje 229
maternik 130
matica/mačica 122
matična hišica 229
matična kobačica 229
matična kobačka 229
matična ležnica 211
matična tružica 229
matična zibel 229
matični panjič 211
matični turnc 229
matični turnič 229
matičnica 136
matičnik 130
matično tikanje 211
med 245
medar 109
medena klaja 211
medena mokrota 229
med(e)na rosa 229
medena sokrvica 229
medena voda 230
medeni mehur 211
medeni piskrc 230
medeno pokladanje 230
medica 112
medklopje 117
medna čela 211

medna mera 211
medna mezga 230
medna nošnja 230
medna odtečina 211
medna peka 211
medna pogača 230
medna satovnica 211
medna testenica 211
medna troščina 211
medna voda 211
medni čelnik 211
medni kolaček 211
medni lonec 211
medni ocet 211
medni želodec 230
mednik 137
medno vino 230
medovanje 87
mešati 194
metlica 171
meževnica 163
mladica 129
mladič 179
mladična kapica 236
mladičnik 130
mleko 184
močna truga 236
mojstriti 194
možak 175
možilost 107
mrkanje 169
mrletina 179
mrzlo pogačno delo 222
muštace 184
na vogale satovja delo 237
nadstavek 96
naklada 94
nalaga 94
nalet 106
namasa 94
namasovanje 87

nanesti se 194	obnožina/obnožn(j)a 115
nanositi se 195	obroček 121
napačna maternica 211	obropani panj 230
naposesti si 151	obropati 195
napostava 94	obsedavati 155
napostaviti 151	obsesti 191
narbonski med 244	ocepni vosek 212
narejenec 128	očeliti 158
narodovitniti 143	odiviti 159
narodovitnjenje 89	odjemač 95, 101
nasad 179	odjemanje 171
nasaditi 195	odjemati 191
nasajati 195	odjemavanje 171
nasednica 105	odjemavati 191
nastava 94	odloženje 171
nastavek 96	odprtek 136
nastavljanje 171	odroj 99
nastavljati 191	odrojevanje 87
navratnica 129	odrojitba 90
nemožljivost 126	odstavek 96
neobhojen panj 236	odtečina 98
neobhojena maternica 222	odtrganje 179
neoplodena matica 212	odtrgati 195
nerojiti 152	odvzetek 133
nezadelana maternica 236	odvzeti roj 212
nit 184	oglavni koš 230
nizka tružica 230	oglavnica 184
nogica/nožica 171	oglavnik 135
noterletanje 88	ogreb 90
noterletati 156	ogrebanje 87
noterleteti 242	ogrebati 156
notervkladati 242	ogreblo 102
notranji med 212	ogrebnik 135
nožnica 136	ogre(b)niti 152
obesenje 97	ogre(b)njenje 89
obhoditi 197	ogrenjene čebele 212
obhojen panj 236	ogrenjeni panj 230
obhojena maternica 222	ogrenjeni roj 212
obhojenje 184	ohcetni par 222
objedljivec 128	okrož 99
obložena matica 222	okrožek 121

okrožnica 134
 omatičiti 159
 omedeniti 159
 omladenje 89
 omladiti 144
 omnožavanje 87
 omotek 96
 oplodovanje 87
 ostra voda 236
 oženiti 193
 oženjeni panj 236
 pajčina 185
 paltoni 245
 panj 185, 188
 panjec 120
 panjev jezik 230
 panjič 185
 paša 179
 pašni med 212
 pazitni čelnik 212
 pečatni vosek 212
 pehar 185
 perut 179
 perutnica 179
 peti 197
 petje 185
 pevec 175
 pevski roj 222
 pičiti 191
 pikati 191
 piskrc 185
 piskrček 121
 pitno steklo 230
 pivni med 212
 plantavi plod 230
 plata 186
 platneni žak 212
 plemenec 110
 plemenjenje 88
 plemenita matica 222
 plemeniti 158

plemenitni prednji roj 222
 plemenitni roj 222
 plemenitnica 129
 plemenitnjenje 88
 pletar 96
 pletarnik 114
 plod 179
 plodna matičnica 212
 plodna pogača 231
 plodna satovnica 212
 plodni nasad 231
 poboljšanje 171
 pobratiti se 194
 podiranje 171
 podirati 191
 podklada 95
 podkladati 191
 podkošna klop 231
 podlaga 95
 podlaganje 171
 podlagati 192
 podložiti 192
 podmetanje 89
 podmetati 156
 podolgasto satovja delo 238
 podrezati 192
 podrezavanje 171
 podrezilnik 135
 podrezovanje 172
 podstavek 97
 pogača 179
 pogačje 118
 pogačno delo 223
 poglavarka 111
 pogrešenje 97
 pohištvo 180
 pokarati se 194
 pokladanje 172
 pokladati 192
 poklati 195
 pokriti plod 212

pokrivalo 180
 pokrivalo zadelanega lilka 235
 pokrovček 121
 polagati 195
 poletno stanovanje 231
 polk 175
 položiti 197
 pomešanje 88
 pomešano satovja delo 238
 pomešati se 145
 pomladiti 195
 pomlajenje 172
 pomnožavanje 88
 pomnožavati 155
 pomreti 189
 ponoviti 195
 ponovljenje 172
 poogrenjeni roj 212
 popevati 197
 porezavanje 172
 porezavanjski nož 212
 porezavati 192
 poropanik 130
 posesti 192
 posnemnica 103
 posoda 180
 potiti 197
 povezniti 192
 poveznjenje 172
 požirak 172
 prah 186
 prašenje 88
 prašiti 158, 195
 prebobljati 148
 prednji pevec 231
 prednji roj 213
 predno pokrivalo 231
 predpristavek 100
 preganjevec 175
 pregnanec 176
 pregnani roj 223
 pregrebniti se 148
 prekaditi 148
 prekajanje 88
 prekajene čebele 213
 prekajeni panj 231
 prekajenje 89
 presajenje 180
 preša 180
 prevrtani kositer 231
 priganjanje 186
 priklada 95
 prikladanje 172
 prilotati 153
 primar 243
 primorani roj 223
 primorano zvaljena matica 223
 prisečen koš 231
 prisiljena maternica 223
 prisiljeni roj 223
 prisiljenik 131
 pristavek 97
 pristaviti 192
 pristavljanje 172
 pristavljati 192
 prstanec 186
 prva končnica 213
 prvec 128
 prvi roj 213
 pučel 186
 pučelni med 213
 pustota 180
 radovoljni pevec 231
 radovoljni roj 213
 ragljica 123
 ralec 120
 razcejati 149
 razgledalka 91
 razgledalka medu 219
 razločljivi stojak 213
 reditelj 93
 reja maternična samovoljna 219

rejenec 128	rožni prah 231
ročna bzikalnica 213	saditi 196
rogelc 119	saft 243
rogelj 186	samovoljna maternica 214
rogeljna bolezen 223	samovoljni pevec 231
roj 99	samovoljni roj 214
roj ogrenjeni 219	sat 246
roj vsedeni 224	satek 122
roječa čebela 213	sat(ov)je 118
rojenec 128	satič 123
rojenje 106	satovje delo 231
rojenje/rojevanje 88	satovje po dolgem narejeno 238
rojev žakelj 231	satovna luknjica 231
rojevno vsedanje 213	satovnica 134
rojitba 90	satovnik 137
rojiti 246	satovno delo 214
rojna čebela 213	sedeti 193
rojni panj 231	selišče 104
rojno delo 231	selna klop 231
rojno ogreblo 213	sesti si 193
rop 180	sirotnik 131
ropanica 92	sklad 181, 188
ropanje 181	skladni čelnik 214
ropanjska čela 223	skladnik 135
ropanjski koš 236	skorišev med 214
ropar 176	skuhati 196
roparica 176	slačiti 197
roparski panj 236	sladčica 134
ropati 196	sladka mezga 232
ropna čebela 223	sladka rosa 232
ropni panj 236	sladka voda 232
ropnica 129	slamnati pletarnik 214
rosa letna 234	slamnati panj 232
rožda 246	slamni čelni koš 232
rožič 186	slamni čelni oglavnik 232
rožiček 186	slamni čelnik 214
rožiček čebelni 234	slamni kegljasti ležak 214
rožičkina bolezen 213	slamni ležeči sklad 214
rožna moka 231	slamni stojak 214
rožni cvet 231	slamni stoječi skladni čelnik 214
rožni med 213	slamni svitek 214

slamnik 186
 slana mokrota 214
 slanica 134
 slepilo 102
 smola 187
 smolni vosek 232
 smrček čebelni 234
 smrekov med 214
 smrekova paša 232
 sokrvica 181
 solna mokrota 214
 spira 244
 splemeniti 146
 spodnja dila 214
 spodnji odprtek 215
 spodrezati 193
 spodrezovanje 172
 spomladanja rosa 232
 spomladanji roj 215
 spomladno podrezovanje 215
 spomladno pristavljanje 215
 sprašiti se 146
 (s)prednja končnica 212
 sprednji život 215
 spreleteti 149
 sračnica 98
 sredi pristavek 242
 srednje truplo 215
 srednji život 215
 stanovanje 181
 starec 176
 staviti 197
 steklina 181
 steklost 182
 steza 182
 stojak 94
 stoječi čelnik 215
 stoječi koš 232
 stoječi panj 232
 stoječi sklad 215
 stoječi slamni koš 232
 stradnik 111
 stranica 112
 stranski pristavek 215
 strd 246
 strdena kapica 232
 svitek 133
 škatla 187
 škropilnica 134
 škropilnik 173
 šlatovni rožič 232
 špijon 176
 tečenje 187
 teči 196
 tekoči med 215
 telni roj 223
 testenica 134
 tikanje 88
 točilo 102
 toplo pogačno delo 223
 tovarištvo 176
 tretjec 128
 tretji roj 215
 trganje 187
 trgati 197
 trobec 244
 troščenica 134
 troščina 164
 troščinje 118
 troščinka 124
 trot 246
 trotna jajčka 215
 trotna mati 232
 trotna matica 215
 trotni piskerc 232
 trotni plod 215
 trotni sat 215
 trotnica 130
 trotova maternica 215
 trotova salega 215
 trotovo jajce 216
 trotovo satje 216

trotovska celica 232	vnučič 177
trotovska maternica 216	vojskovati se 194
trotovska zalega 216	vojvoda 177
trotovski piskerc 233	vojvodica 177
trotovsko jajce 216	vosečni želodec 233
trotovsko satovje 216	vosečno točilo 216
truga 187	vosek 246
tružica 187	voščena pogača 233
turnc 120	voščena preša 233
turnič 187	voščena tabla 216
tvorilak 94	voščena tropina 216
tvorilnik 135	voščena troščina 217
ubitelj 93	voščeni omotek 217
ulica 182	voščeni papir 217
uljnjak 116	voščeni platelj 217
umišljena klaja 216	voščeni pot 233
umreti 190	voščenica 134
usedeni roj 223	voščeno delo 217
usmraditi se 198	voščina 113
usmrajena zalega 223	votlak 132
usmrajene čebele 223	votli bedenj 217
usmrjeni med 224	vreza 95
usmrjeni panj 236	vrša 247
usmrjenje 97, 187	vsaditi 196
valjenje maternično 219	vsajalnica 103
velika žrelnica 216	vsajanje 182
veliki cvet 233	vsajati 196
veliko trotovo preganjanje 216	vsedanje 173
venletanje 89	vsesti se 193
venletati 156	vteknica 104
venletenje 89	vukošna žizala 217
venleteti 242	vustnica 136
venležati 243	začetek čoka 224
veščnate čebele 233	zadaj pristavek 242
veščnati panj 233	zadelan med 224
vijolni med 216	zadelana maternica 236
vikač 245	zadelana zalega 224
vjedilo 102	zadelanje 173
vkkladati 154	zadelavina 102
vkupdati 243	zadnja končnica 217
vkupdevanje 88	zadnje truplo 217

zadnji garterc 217
zadnji odprtek 217
zadnji život 217
zagladnik 111
zajajčnica 115
zaklati 196
zalega 95
zalega čebelna 219
zaleteti 150
zaležen sat 218
zalotati 147
založiti 193
zamaža 100
zanesti se 147
zarojiti se 150
zasaditi 196
zasajati 196
zasedati 156
zaspoliti 147
zastava 95
zastaviti 197
zastavljanje 173
zastavljati 197
zastavljena maternica 218
zatrurnica 182
zavoščina 100

zbratiti se 149
zgornje pokrivalo 233
zibel 182
zidna čela 218
zimsko futranje 218
zimsko stanovanje 233
zmeljek 97
zmešano pogačno delo 224
znoterno glestvo 233
znotrajšnje delo 233
znotranje pokladanje 233
zraven pristavek 242
zvito satovja delo 238
žaganica 134
žak 187
žakelj 187
žalec 120
želo 247
želodec 182
ženska čebelna mati 233
žleht klaja 218
žleht matica 218
žleht med 218
žrelnica 136
žrelo 188

IZJAVA O AVTORSTVU DOKTORSKE DISERTACIJE

Podpisani Simon Atelšek, z vpisno številko 18109037, rojen 22. 1. 1980 v Slovenj Gradcu, sem avtor doktorske disertacije z naslovom *Čebelarsko izrazje od 18. do srede 19. stoletja*.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena doktorska disertacija izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena v seznamu virov in so v delu citirana v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo v RS na področju avtorskih in sorodnih pravic;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko doktorske disertacije;
- soglašam z objavo doktorske disertacije na spletnih straneh Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorja: _____